

שאלות חזרה בגמרא

פרק "ארבעה אבות" דף ח: – ט.

א. "פשיטא, מכר לוקח בינונית וזיבורית ושייר עידית", באר המקרה. מה הדין? ומדוע?

מדובר באופן שמכר לאדם אחד ג' קרקעות ב"זה אחר זה", וה"עידית" נקנתה האחרונה, ולאחמ"כ מכר הקונה לאדם אחר את ה"בינונית" וה"זיבורית", ושייר לעצמו את ה"עידית בלבד. הדין הוא שכולן גובין מן העידית. משום שמכר את ה"בינונית" וה"זיבורית" וע"כ אינו יכול לומר "לא ניחא לי בתקנתא דרבנן", (ומשום כך יש לכם לגבות מה"בינונית" וה"זיבורית"), שהרי הן אינם אצלו, וע"כ הדין הוא שכולם גובין מן ה"עידית" שהיא נקנתה באחרונה, ועליה חל השיעבוד.

ב. "מכר לוקח עידית (שקנה אחרונה) ושייר בינונית וזיבורית" מה חשב אביי? ומדוע?

שכולן גובין מ"העידית" משום שהיא הקרקע שנקנתה אחרונה והיא משועבדת לכל החובות.

ג. באר היטב את שיטת רבא ב"מכר לוקח עידית ושייר בינונית וזיבורית" כל אחד גובה כ"דינו" (והבע"ח והאישה גובין מהלוקח הראשון מ"הבינונית" ו"הזיבורית") משום ש"זכות" זו שיש לקונה הראשון כשכל השדות היו אצלו והיה יכול לטעון: "אי אפשי בתקנת חכמים" ולדחות את הבע"ח והאישה" לגבות כ"דינם" מה"בינונית" וה"זיבורית". כל זאת מכר לקונה השני, ואף הוא יש לו "זכות" זו, ויכול אף הוא לדחותם לגבות מ"הבינונית" וה"זיבורית" שנמצאים אצל "הקונה הראשון". שבתנאי זה קנה את השדה = "מה מכר ראשון לשני כל זכות שתבוא לידו".

7. ראובן שמכר כל שדותיו לשמעון (בב"א), ושמעון מכר שדה אחת ("בינונית") ללוי, מה הדין באופן זה? ומדוע?

"רצה מזה גובה ורצה מזה גובה", כלומר שהבע"ח ("המלווה") של ראובן ביכולתו לגבות משמעון מה"זיבורית" (שאף היא משועבדת אליו, שהרי יש בידו לתבוע אף "זיבורית" כדפירש"י בדף ז'): משום שהוא קנה את השדות המשועבדים של ראובן, ונחשב שלקח ע"ע את השיעבוד מראובן, (ואע"פ שעכשיו מכר את השדה המשועבדת עבורו ["הבינונית"], יכול הבע"ח לטעון שאינו מעונין לטרוח ולגבות מלוי – רל"ט). וברצונו יכול לגבות מלוי, משום שזו השדה שמשועבדת עבורו. (ואינו יכול לטעון "הגחתי לך מקום" אלל הלוקח ראשון משום שטענה זו היא רק ללוקח ראשון שקנה מהבעלים [ה"לווה"] – תוס').

ה. מה הדין באופן ששמעון מכר ללוי "עידית" ו"זיבורית" (שקנה מראובן)? ומדוע?

באופן שלוי קנה משמעון "עידית" ו"זיבורית", הבע"ח יכול לגבות רק משמעון. משום שלוי יכול לטעון לבע"ח, שקנה בכוונה שדות שאינן ראויות בשבילו, והשאיר ה"בינונית" אצל שמעון כדי שיגבה ממנו. (ולא די בסברא של "מכר ראשון לשני" וגו' כדלקמן. משום דמסברא זו, באופן שהבע"ח רוצה לגבות דווקא מהזיבורית – טפי פורתא, היה יכול להכריח את לוי להביא לו ה"זיבורית", משום שגם את שמעון, היה יכול לחייב להביא לו מה"זיבורית". [שלא תנעל לת" וגו']. וע"כ כריך גם לסברא ד"להכי דייקא" וגו' – תוס').

ו. מה הדין באופן ששמעון מכר ללוי "בינונית", ונשאר אצל שמעון "בינונית" אחת (שתי השדות נקנו מ"ראובן")? ומדוע?

באופן שלוי השאיר "בינונית" נוספת אצל שמעון, הבע"ח גובה משמעון. משום שכמו שכשהיו שתי השדות ה"בינונית" אצל שמעון, הוא יכל לדחות את הבע"ח משדה אחת לשניה, כך גם יכול לוי לדחות את הבע"ח ל"בינונית" השניה שנשארה אצל שמעון. דהא "מה מכר ראובן לשני כל זכות שתבא לידו". (ע"פ התוס').

ז. באיזה אופן אמר אביי (ע"פ הל"ק) שראובן יכול לעמוד בדין, עם הבע"ח שרוצה להוציא הקרקע שמכר לשמעון? ומדוע?

באופן שראובן מכר לשמעון קרקע "באחריות" (כלומר שהתחייב לו שאם יגבו ממנו הקרקע הוא ישלם את מחירה), ובא הבע"ח לגבות הקרקע, ראובן יכול לעמוד כנגדו ב"דין" ואינו יכול הבע"ח לטעון: "לאו בעל דברים דידי את". משום שאם אכן יגבו הקרקע משמעון, הוא יצטרך לשלם לו את מחירה.

ח. מה הם 3 "הנפק"מ" אם שמעון או ראובן עומדים ב"דין" עם הבע"ח שתוס' שוללים? וכיצד?

א. שראובן יוכל לטעון "פרוע" או מזויף, אין בכך הבדל מי עומד ב"דין", דהא טענינן ליה ללוקח (וכן ליתומים) בין "פרוע", בין "מזויף" ותמיד ה"תובע" חייב "עדי קיום" (שמעידים שהשטר נכון, וכדמוכח בב"ב קע"ד:).

ב. שהעדים של הבע"ח "קרובים" של ראובן וע"כ רוצה לפוסלם, אין גם בכך הבדל מי עומד ב"דין", שהרי גם אם שמעון יעמוד ב"דין" יהיו פסולים משום שאם יגבו משמעון ראובן יהיה חייב לשלם, וע"כ פוסלם בכל אופן.

ג. באופן שלשמעון יש עדים ואין יכול להביאם משום שהם "קרוביו", גם בכך אין הבדל מי עומד ב"דין", משום שגם אם ראובן יעמוד ב"דין" הם יהיו פסולים. משום שיש "רווח" גם לשמעון, שרוצים להעמיד הקרקע ברשותו [וכדמוכח במכות ז.].

ט. למסקנת התוס', למאי נפק"מ אם שמעון או ראובן עומדים ב"דין" עם הבע"ח?

(1) באופן ששמעון אמר שאין לו עדים ואין לו ראיה אחרת, שאף אם לאחר זמן מצא עדים או ראיה אינו יכול להביאם. וראובן יכול להביא עדיין "עדים" ו"ראיה".

(2) באופן שראובן יכול ורוצה לטרוח וללכת להתדיין ב"בי"ד הגדול", ושמעון אינו רוצה לטרוח.

י. באיזה אופן יכול ראובן לעמוד בדין עם הבע"ח ע"פ ה"לישנא בתרא"? ומדוע?

ע"פ הל"ב: יכול ראובן לעמוד בדין עם הבע"ח אף באופן שמכר קרקע שלא באחריות (שע"כ אינו מחויב לשלם את מחירה), משום שיכול ראובן לטעון לבע"ח, שאע"פ שאינו חייב לשלם. אינו רוצה שיהיה לשמעון "תרעומת" עליו, שמכר לו שדה שיש עליה "שיעבוד" ונלקחה ממנו. ומכח זה, אף הוא נחשב ל"בעל הדין".

יא. "ראובן שמכר שדה לשמעון ויצאו עליה עסיקין", מתי יכול הקונה לחזור בו ע"פ הל"ק דאביי? ומדוע?

כשקנה שלא באחריות: רק באופן שעדיין לא "החזיק" בקרקע, שתיקן גבולות השדה (= "דייש אמצרי"). משום שאם כבר "החזיק" בקרקע נחשב ש"קנאה", וחייב לשלם דמיה. שהרי יכול המוכר לומר לו: "חייתא דקטרי סברת וקבלת" (חשבת לקבל "שק קשור", אע"פ שאינך יודע מה יש בו, וע"כ באופן שקנית שדה ולא בדקת אם יש על "בעלותו" "עוררין", אינך יכול לחזור בדך). ובאופן שקנה באחריות, יכל תמיד לחזור בו, ואינו חייב לשלם דמיה, עד שיוכח שהשדה באמת שייכת למוכר.

יב. עד מתי יכול הקונה לחזור בו (באופן שיצאו עליה "עסיקין") ע"פ הל"ב דאביי? ומדוע?

ע"פ הל"ב: אף באופן שמכר לו שדה באחריות, אם עשה "חזקה", אינו יכול לחזור בו, (וחייב הקונה לשלם את מחיר השדה), משום שהמוכר יכל לטעון לקונה: "אחוי טירפך ואשלם לך", כלומר כשתראה לי שטר של ביי"ד שגבו ממך בצדק את השדה שמכרתי לך, אהיה מחויב לשלם לך מקח ה"אחריות" שנתתי לך. אך כל עוד, שאין בידך שטר כזה (שהרי לא נתברר שה"עסיקין" צודקים), אינך יכול למנוע עצמך מלשלם לי את מחיר ה"קרקע".

שאלות חזרה בגמרא

פרק "ארבעה אבות" דף טו. – טו:

א. הסבר: "פלגא נזקא רב פפא אמר ממונא ורב הונא בריה דרב יהושע אמר קנסא".

רב פפא סובר שהחיוב של תשלום "חצי נזק" שמשלם שור תם שנגח, נחשב ל"תשלומי ממון". ולא נחשב כתשלום "קנס". ורב הונא בריה דרב יהושע סובר שהחיוב של תשלום "חצי נזק" שמשלם שור תם שנגח, נחשב ל"תשלומי קנס".

ב. למאי נפק"מ אי פלגא נזקא "ממונא" או "קנסא" ?

האם גם באופן שהמזיק הודה יהיה חייב. שאם נאמר שתשלום "חצי נזק" הוא תשלום "קנס". הדין הוא ש"מודה בקנס פטור", ואם הוא "ממון", יהיה חייב.

ג. מדוע סובר רב פפא דפלגא נזקא "ממונא" ?

לשיטת רב פפא "סתם שוורים לאו בחזקת שימור קיימא" (כלומר שרגילים הם ב"נגיחה" וע"כ צריכים לשמרם היטב), וע"כ מעיקר הדין היה צריך המזיק לשלם "נזק שלם" והסיבה שמשלם רק "חצי נזק" היא משום שהתורה ריחמה עליו בגלל ששור זה עדיין לא נהיה "מועד לנגיחה".

ד. מדוע סובר רב הונא בריה דר"י דפלגא נזקא "קנסא" ?

לשיטת רב הונא בריה דר"י "סתם שוורים בחזקת שימור קיימא" (כלומר שהם כשמורים מאליהם ואין צורך מצד "טבעם" לשומרם שלא ינגחו), וע"כ מעיקר הדין היה צריך להיות פטור לגמרי, ומה שהתורה חייבה בכל זאת שהמזיק ישלם "חצי נזק" הוא משום "קנס". כדי שישמור את שורו שלא יגח כלל. משום שיש מקרים מועטים שהשוורים כן נוגחים.

ה. כיצד הבינה הגמ' בתחילה את דין משנתנו: "הניזק והמזיק בתשלומין?" לשיטת מי ניתן להסביר כך? ומדוע?

הגמ' בהו"א למדה שהדין: "הניזק והמזיק בתשלומין" בא ללמדנו את הדין ש"תם" משלם "חצי נזק" וע"כ נחשב שגם ה"מזיק" וגם ה"ניזק" השתתפו בתשלום על ה"נזק" (ה"מזיק" בכך ששילם ח"נ. וה"ניזק" בכך שהפסיד ח"נ). והגמ' אומרת שפירוש זה במשנה ("הניזק והמזיק בתשלומין"), ניתן להסביר רק למ"ד "פלגא נזקא ממונא", שנחשב שה"ניזק" משתתף ב"תשלומין" בכך שמפסיד "חצי נזק". אך למ"ד "פלגא נזקא קנסא", שה"ניזק" מעיקר הדין לא צריך לקבל תשלום כלל,

א"כ שמקבל "חצי נזק", לא נחשב ש"משתתף בתשלום", וע"כ לא ניתן להסביר כך את המשנה.

ו. "לא נצרכא אלא לפחת נבילה", הסבר את תירוץ הגמ' (מקרה, דין וכיצד מתפרש בלשון המשנה)

הגמ' מתרצת שלמ"ד "פלגא נזקא קנסא", דין משנתינו: "הניזק והמזיק בתשלומין", לא מדבר כלל על תשלום עבור ה"נגיחה" בשור תם. אלא באה ללמדנו שאף ה"חצי נזק" שה"ניזק" כן מקבל, לא תמיד הוא מקבל את כולו אלא רק מחצית משווי השור בשעת המיתה. ואם לאחר שמת, שווי הנבילה נפחתה, ה"ניזק" מפסיד. וזה חלקו ב"תשלום הנזק".

ז. מה מקשה תוס' על תירוץ הגמ' שבמשנה מדובר ב"פחת נבילה"? מה תירוץ על כך?

תוס' מקשה, שאף אם נאמר שהמשנה באה ללמדנו ד"פחת נבילה דניזק", עדיין קשה לכאורה קושיית הגמ' מדוע אמרה המשנה: "הניזק והמזיק בתשלומין", והרי למ"ד "פלגא נזקא קנסא", הניזק לא אמור לקבל כלום מעיקר הדין, ומדוע נחשב שהניזק "משתתף" בתשלום. ומתרץ התוס' דלאחר שזיכתה התורה לניזק חצי נזק, הרי זה נחשב כ"ממונו" של הניזק, ואם הוא מקבל פחות זה נחשב שהניזק "משתתף בנזק".

ח. מה החידוש במשנה ע"פ תירוץ התוס'? ומדוע הדין כך?

ע"פ תירוץ התוס', החידוש במשנה הוא שה"ניזק" לא יכול לטעון למזיק "קרנא דתורך קבירא ביה" (כלומר שגם ברידת השווי של השור לאחר המיתה, נחשב שה"נגיחה" של השור המזיק עדיין גורמת לזה. וא"כ שישלם לו ח"נ לפי ההפרש של שווי של השור מלפני הנגיחה עד לשעת התשלום – לאחר שנפחת). וקמ"ל במשנה ש"פחת נבילה דניזק" והמזיק משלם רק ח"נ לפי ההפרש מלפני הנגיחה ולאחר הנגיחה. משום שהיה על הניזק למכור את הנבילה מיד.

ט. הסבר את קושיית הגמ': "פחת נבילה, הא תנא ליה רישא"?

הגמ' מקשה מדוע צריכה המשנה שלנו לחדש ש"פחת נבילה דניזק". והרי כבר למדנו בגמ' בדף י' ע"ב שהמשנה בדף ט' ע"ב "חבתי בתשלומי נזקו" באה ללמדנו ש"בעלים מטפלים בנבילה" (ו"פחת נבילה דניזק").

י. **הסבר את תירוץ הגמ' מדוע צריך לחדש לנו פעם נוספת ד"פחת נבילה דניזק"?**
 הגמ' מתרצת שהמשנה שלנו באה ללמד שפחת נבילה דניזק ב"תם", והמשנה בדף י"ע"ב באה ללמד דין זה ב"מועד". והגמ' מסבירה שצריך את שניהם. משום שאם היינו אומרים דין זה רק ב"תם", הייתי חושב שדווקא ב"תם" שהשור עדיין לא "הועד" ע"כ הקילה עליו התורה ד"פחת נבילה דניזק", אבל ב"מועד" התורה החמירה על המזיק שישלם אף את ה"פחת נבילה". ואם היינו אומרים דין זה רק ב"מועד" הייתי חושב שרק ב"מועד" היות ומשלם המזיק "נזק שלם", פטור הוא מלשלם ה"פחת נבילה". אבל ב"תם" שמשלם רק "חצי נזק", יהיה חייב אף ב"פחת נבילה". קמ"ל ד"פחת נבילה דניזק" בכל אופן.

יא. **"מה בין תם למועד" וגו', באר את הוכחת הגמ'. וכיצד דוחה הגמ' את ההוכחה?**
 הגמ' מנסה להוכיח ש"פלגא נזקא ממונא" משום שאם "פלגא נזקא קנסא" יש הבדל נוסף בין "תם" ל"מועד" ש"מועד" משלם ע"פ הודאת עצמו. ו"תם" אינו משלם ע"פ הודאת עצמו שהרי "מודה בקנס פטור". והגמ' דוחה את הראיה שניתן לומר שהתנא אכן סובר ש"פלגא נזקא קנסא" והתנא שייר חילוק זה ולא כתבו ("תנא ושייר").

יב. **מה מקשה הגמ' על כך שהתנא "שייר" את ההבדל הנוסף בין תם למועד? ומה תירצה על כך?**

הגמ' מקשה שאם אכן התנא "שייר" חילוק זה מה הוא הדבר הנוסף שהתנא שייר ("מאי שייר דהאי שייר"?). שהרי אין דרך התנא לשייר רק דבר אחד. ומתרצת הגמ', שהחילוק הנוסף שהתנא "שייר", הוא ההבדל בין מועד שהרג אדם, לתם שהרג אדם. ש"מועד" שהרג אדם, משלם "כופר". ו"תם" שהרג אדם, אינו מחוייב לשלם "חצי כופר". וכיון ששייר חילוק זה, אפשר לומר ששייר גם את החילוק לעניין "משלם על פי עצמו".

יג. **מדוע על פי תירוץ הגמ' קשה על רב פפא? (ע"פ התוס')**

ע"פ תירוץ הגמ', שיש דבר נוסף שיש בו חילוק בין תם למועד ("חצי כופר"), קשה על ר"פ שסובר "פלגא נזקא ממונא", דלשיטתו (שאף ב"תם משלם ע"פ עצמו), א"כ התנא "שייר" רק "חצי כופר", ו"מאי שייר דהאי שייר"?

יד. **הסבר את תירוץ הגמ': אי משום חצי כופר לאו שיורא הוא הא מני ריה"ג היא**

דאמר תם משלם חצי כופר", ומה הגמ' באה להסביר לנו בכך?

הגמ' דוחה את הקושיא על רב פפא, ואומרת שלשיטתו מה שהתנא לא כתב חילוק בין תם למועד ש"תם" אף פטור מחצי כופר, משום שלשיטתו התנא של המשנה הוא ריה"ג, שסובר שתם חייב לשלם "חצי כופר". והבדל זה בין תם שמשלם רק "חצי כופר" ל"מועד" שמשלם "כופר שלם" כלול במה שכתבה המשנה: **"שהתם משלם חצי נזק ומועד משלם נזק שלם"**.

טו. **הסבר: "המית שורי את פלוני או שורו של פלוני ה"ז משלם ע"פ עצמו", באר**

את הוכחת הגמ' ממשנה זו. וכיצד דוחה הגמ' הוכחה זו?

הגמ' מביאה משנה (כתובות מ"א ע"א), שאם אדם בא לבי"ד ומודה ששורו הרג אדם חייב לשלם "כופר", וכן שמודה ששורו הרג שור אחר, הוא חייב לשלם ע"פ עצמו. ולכאורה מדובר בשור "**תם**" (ומה שכתוב ברישא "המית שורי את פלוני" לחייב, היינו ב"חצי כופר", וכריה"ג –ק"ט), וא"כ מוכח ש"פלגא נזקא ממונא", משום שאם תשלום חצי נזק הוא "קנס" היה צריך להיות פטור. והגמ' דוחה את הראיה ואומרת שבמשנה מדובר בשור "מועד" (דלכו"ע נחשב "ממון" ומשלם אף ע"פ עצמו).

טז. **מה מקשה הגמ' על דחיית הראיה שמדובר ב"מועד"?**

הגמ' מקשה שאם מדובר ב"מועד", וע"כ חייב לשלם משום שנחשב לתשלום, אבל ב"תם" יהיה פטור ב"הודאת עצמו", משום שנחשב לקנס. א"כ מדוע בסיפא של המשנה כתוב שיש אופן שלא יהיה חייב לשלם, והוא כשמודה שהרג שורו את עבדו של פלוני, משום ש"מודה בקנס פטור". ומדוע לא חילקה המשנה באותו מקרה שב"מועד" באופן שמודה יהיה חייב וב"תם" יהיה פטור ("לפלוג וליתני בדידיה"), ומכך שהמשנה לא חילקה חילוק זה, משמע שאף ב"תם" משלם ע"פ עצמו, ומוכח ד"פלגא נזקא ממונא".

יז. **כיצד מיישבת הגמ' את המשנה אף למ"ד "פלגא נזק קנסא"?**

הגמ' מתרצת שניתן לומר שהתנא של המשנה סובר ש"פלגא נזקא קנסא", והטעם שלא כתבה חילוק זה בין "תם" ל"מועד", הוא משום שהמשנה רוצה לעסוק רק ב"מועד", ולחלק ב"מועד" עצמו בין "ממון" ל"קנס". וע"כ הביאה את האופן שפטור באופן שהרג עבד. ואין הוכחה מה משנה זו סוברת ב"תם".

יח. הסבר: "זה הכלל כל המשלם יותר על מה שהזיק אינו משלם ע"פ עצמו". מה מוכיחה מכך הגמ' וכיצד?

הגמ' מביאה את החלק האחרון של המשנה בכתובות שכל תשלום שהוא גבוה מה"נזק" לא חייב עליו המזיק באופן שהודה. משום שזה וודאי נחשב ל"קנס". והגמ' מבינה שמשמע מדברי המשנה שאם משלם פחות ממה שהזיק יהיה חייב אפי' באופן שהודה. וא"כ מוכח ש"פלגא נזקא" (שמשלם פחות ממה שהזיק) "ממונא".

יט. כיצד מנסה הגמ' לדחות את ההוכחה?

הגמ' מנסה לדחות את ההוכחה ולומר שניתן להסביר את הכלל כך: שכשמשלם יותר ממה שהזיק יהיה פטור מלשלם ע"פ עצמו, ומכך ניתן לדייק רק שבאופן שמשלם בדיוק כמו שהזיק, יהיה חייב לשלם ע"פ עצמו, אבל באופן שמשלם פחות ממה שהזיק, גם יהיה פטור מלשלם ע"פ עצמו. וא"כ לא קשה על המ"ד ש"פלגא נזקא קנסא".

כ. מה הגמ' מקשה על כך?

הגמ' מקשה, שא"כ שרק במשלם בדיוק כמו שהזיק חייב לשלם ע"פ עצמו, המשנה הייתה צריכה לומר בצורה יותר ברורה: "זה הכלל כל שאינו משלם כמה שהזיק אינו משלם ע"פ עצמו". שאז היינו יודעים שגם באופן שמשלם פחות ממה שהזיק, יהיה פטור באופן שהודה. והגמ' אומרת שאכן קושייה זו היא "תיובתא" (פירכא) על המ"ד "פלגא נזקא קנסא".

כא. מה פוסקת הגמ' להלכה ב"פלגא נזקא"? ומה מקשה על כך הגמ'?

הגמ' פוסקת להלכה ש"פלגא נזקא קנסא". והגמ' מקשה ותמחה על כך שהרי על שיטה זו ש"פלגא נזקא קנסא" הבאנו פירכא, (מדוע לא כתוב במשנה: "זה הכלל כל שאינו משלם כמו שהזיק אינו משלם ע"פ עצמו"), וכיצד פוסקים הלכה כשיטה זו?

כב. כיצד מיישבת הגמ' את הקושייה על 'פסק ההלכה'?

הגמ' מתרצת שאכן ניתן לפסוק כשיטה זו (ד"פלגא נזקא קנסא"), ומה שהקשינו מדוע לא כתוב במשנה ש"כל שאינו משלם כמה שהזיק אינו משלם ע"פ עצמו" אין בכך הוכחה. משום שהמשנה לא יכלה לכתוב כך. מכיוון שיש דין של "חצי נזק צרורות" שהלכה למשה מסיני שמשלם חצי נזק ושזה ממונא, ובאופן זה גם כשמודה מעצמו, יהיה חייב לשלם. ולכן כתוב "כל המשלם יותר על מה שהזיק

אינו משלם ע"פ עצמו". ובאמת ניתן לומר שאף המשנה סוברת ש"פלגא נזקא קנסא".

כג. הסבר: "כלבא דאכל אימרי ושונרא דאכלה תרנגולא". מה הדין למ"ד "פלגא נזקא קנסא"? ומדוע?

כלב שהרג ואכל כבשים, וחתול שהרג ואכל תרנגול, ישלם חצי נזק, משום שנחשב לתולדה ד"קרן", שזהו מעשה "משונה" (ואע"פ שיש הנאה להזיקו, אינו נחשב לתולדה ד"שן", היות ש"משונה" היא התכונה הגורמת לאכילתו, ובכך נחשב לתולדה ד"קרן" וע"כ בכה"ג ישלמו ח"י – ע"פ הנמוק"י והרא"ש). ויוכלו לגבות הנזק רק בארץ ישראל ולא בבבל, משום ש"קנס" ניתן לגבות רק בבי"ד "סמוכים" ובבבל לא היה בי"ד סמוכים.

כד. מה הדין ב"כלבא דאכל אימרי ושונרא דאכלה תרנגולא" למ"ד "פלגא נזקא ממונא"? ומדוע? (תוס')

לשיטת התוס', למ"ד "פלגא נזקא ממונא" (דכל "קרן" חשיבא כ"אורחיה" ולא "משונה" ד"סתם שוורים בחזקת שימור קיימא"), ב"כלבא דאכל אימרי" דהוי "משונה" יהיה פטור. משום שלא דומה לשום "אב". ומהיכי תיתי לחייבו... (ויש חולקים וסוברים דאף למ"ד "פלגא נזקא ממונא", כל "קרן" נחשבת ל"משונה", וא"כ אף ב"כלבא דאכל אימרי" וגו', ישלם ח"י, ויגבו אף בבבל, משום שלא נחשב ל"קנס". -ע"פ הפנ"י, "תורת חיים" ועוד)

כה. באיזה אופן ב"תפס" בבבל לא מפקינן מיניה? ובאיזה אופן מפקינן? ומדוע? [תוס']

ר"ת אומר שרק באופן ש"תפס" את ה"מזיק" עצמו, לא יוציאו ממנו אם לקחו בשעת הנזק, שבזה הקילו חכמים שיוכלו להחזיק. אבל כשתפס דברים אחרים, מפקינן מיניה. משום שחוששים שיגזלו דברים יקרים ויטעון ש"תפס" בשביל ה"נזק", ויבאו לידי "תקלה".

כו. הסבר: "ואי אמר קבעו לי זמנא דאזלינא לארץ ישראל". מה הדין? מה עושים אם אינו הולך? ומדוע?

אם הניזק אומר לבי"ד בבבל (שאינם סמוכים) שיקבעו זמן לחייב את המזיק לבא עימו לדין בבי"ד סמוכין בארץ ישראל, אכן קובעים זמן ומחייבים את המזיק לילך עימו לארץ ישראל. ואם אינו הולך עושים לו "נידוי" (אין יושבים בדי אמותיו ואין מצרפין אותו ל"זימון" ו"מניין", וחייב להתנהג כאבל) והטעם ש"כופין אותו לילך עמו", משום שאין לו אפשרות לקבל את כספו בדרך אחרת.

כז. הסבר: "ובין כך ובין כך משמתינן ליה עד דמסלק היזיקא". ומדוע?

הגמ' אומרת שבין אם הוא תובע את הניזק ללכת עימו לארץ ישראל, ובין אם לאו (ר"פ). מנדים את המזיק עד שיהרוג את הכלב או החתול בשביל לסלק היזיקו. ונלמד בברייתא דרבי נתן מהפסוק: "לא תשים דמים בביתך", (והטעם שדווקא ב"כלב" לאכל אימרי וב"סונרא" לאכלה תרנגולתא יש חיוב להרגם, ולא בכל שור שנגח. הוא משום שהם "נהגים" מאכילתם, וע"כ יש חשש גדול שיעשו זאת שוב. ומש"כ בשור שנגח שעושה זאת רק בשביל להזיק – ע"פ הרא"ש)

"היו לו בינונית וזיבורית"

ביאור ה"ברייתות" מאיזו שדה גובה הב"ח
ב"ק דף ח' ע"א

<p><u>ברייתא ב'</u> ב"ח בזיבורית</p>	<p><u>ברייתא א'</u> ב"ח בבינונית</p>	
		<p><u>תירוץ א'</u>: (כרב אבא) לכו"ע</p>
		<p>"בשלו הם שמין"</p>
		<p><u>תירוץ ב'</u>: 'אידי ואידי שלא הייתה לו עידית ומכרה"</p>
<p style="text-align: center;">↕</p>	<p style="text-align: center;">↔</p>	<p>ולכו"ע: "בשל עולם הם שמין"</p>

		<p>תירוץ ג': [ע"פ הל"ק ברש"י]</p> <p>"אידי ואידי כגון שהייתה בינונית שלו <u>כבינונית דעלמא</u>" ולא היתה לו עידית כלל</p>
↔	↔	
		<p>תירוץ ג': [ע"פ הל"ב ברש"י]</p> <p>"אידי ואידי כגון שהיתה בינונית שלו <u>כעידית דעלמא</u> והייתה לו עידית ומכרה</p>
↔	↔	
		<p>תירוץ ד' – רבינא: בינונית שלו <u>כבינונית דעלמא</u> לכו"ע ב"של עולם הם שמין" {ע"פ הנחל"ד}</p>
↔	↔	

"א רבעה כללות היה רבי שמעון בן אלעזר אומר בנזק ו"

הטעם	הדין	קרו:	"וצר הניזק"
משום שחייבים בכל מי	חייב בפל	שן ורגל:	
משום שנחשב "שדה א"			

משום שהמזיק יכול לומר לניזק: "תורך ברשותי מאי בניזק"	פטור מכל	קרן שן ורגל:	"רצח המזיק"
משום שחייבים אף ברה	ח"נ	קרן	"לזה ולזה"
	תס:		
משום דלא נחשב כ"שדה אחת"	ני"ש	שן ורגל:	וגון החצר השותפין והבקעה
	פטור		
משום שחייב אף ברה	ח"נ	קרן:	לא לזה ולא לזה"
	תס:		
יתבאר בגמ'	ני"ש	שן ורגל	בגון חצר שאינו של שניהם
	חייב		

שאלות חזרה בגמרא

פרק "ארבעה אבות" דף ב: - ג.

א. "ושילח זה הרגל וכן הוא אומר משלחי רגל השור והחמור", מה מקשה על כך

הגמ' ? (הסבר היטב!)

מדוע הוצרך התנא של הברייתא להביא פסוק ("משלחי רגל השור והחמור") להוכיח שלשון "ושילח" זה מזיק "רגל" [ידרך הלוכה], והרי לא ניתן לפרש זאת על מזיק אחר גם ללא הפסוק. שהרי על "קרן" כבר הבאנו פסוק ("כי יגח...") וכן גם על "שן" הבאנו פסוק ("וביער...") וא"כ מוכרח הוא ש"ושילח" זה ה"רגל".

ב. מה מתרצת על כך הגמ' ?

שאם לא היה כתוב הפסוק: "משלחי רגל..." הייתי חושב שגם המילה "ושילח" וגם המילה "וביער", נאמרו שניהם על מזיק "שן". אחד מהם על שן – "לא מכליא קרנא", כלומר שן שלא התכלה הקרן לגמרי. והשני ("וביער") על

שן – "מכליא קרנא" כלומר שן שהקרן נפסדה לגמרי. וכדי שלא נאמר כך, צריך את הפסוק: "משלחי רגל...". ללמדנו ש"ושילח" זה ה"רגל".

ג. מה הפירוש "לא מכליא קרנא" לשיטת רש"י? מה מקשה על כך תוס'?
וכיצד מסביר זאת ע"פ שיטתו?

לשיטת רש"י: "לא מכליא קרנא" פירושו, שהבהמה אכלה תבואה – "שחת" בראשית צמיחתה ולא נחשב ל"מכליא קרנא" משום שעתידה לצמוח שוב אבל לא כבתחילה. ועל כך מקשה **התוס'** שהרי גם הבעלים עצמו היה יכול לקצור ה"שחת" ושתצמח שוב. וא"כ וודאי לגבי השחת שאכלה ייחשב כ"מכליא קרנא". וע"כ מסביר **התוס'**, "שלא מכליא קרנא" הוא כגון ש"טינפה פירות להנאתה" ולא הזיקתם לגמרי.

ד. מה הקשו רש"י ותוס' על הבנת הגמ' בהו"א דתרוויהו { "ושילח ו"וביער" }
קאי א"שן"?

רש"י ותוס' מקשים, כיצד היה ניתן לומר דבעינן גם "ושילח" וגם "וביער" על "שן" (ו"הא דמכליא קרנא והא דלא מכליא קרנא"), והרי בשביל ללמוד מזיק של "שן" שחייב בכל אופן ניתן לכתוב רק הפסוק "ושילח" שממנו נלמד "שן דלא מכליא קרנא", וממנו נדע לחייב וודאי גם ב"שן דמכליא קרנא"

ה. כיצד מתרצים רש"י ותוס' את קושייתם?

רש"י מתרץ, שאם היה כתוב רק "ושילח", לא היינו יכולים ללמוד מזה לחייב אף ב"לא מכליא קרנא", אלא היינו לומדים מזה לחייב רק ב"מכליא קרנא" והיינו פוטרים ב"שן – דלא מכליא קרנא". ותוס' מתרץ, שאם היה כתוב רק "ושילח", היינו אומרים ש"לא מכליא קרנא" חייבים רק באופן ששלח הבהמה בפועל, ולא היינו יודעים לחייבו ב"לא מכליא קרנא" כשהלכה לבד. קמ"ל...

ו. מהיכן לומדים למסקנת הגמ' "שן לא מכליא קרנא"? (באר היטב!)

בהיקש מ"רגל". כמו שב"רגל" לא מצאנו שיש הבדל בין "כילוי הקרן" למצב שהקרן לא התכלתה וחייב בכל אופן (דהרי לגבי "רגל", לא כתבה התורה לשון "וביער"). כך גם נלמד ל"שן" שחייב בכל מצב, ואף באופן שהקרן לא התכלתה לגמרי.

ז. מה היינו חושבים אם לא היה הפסוק "כאשר יבער הגלל עד תומו"?
 שגם "וביער" בא ללמדנו על רגל. והיינו לומדים ש"ושילח" מלמד שחייב
 באופן ששלח הבהמה בידיים. "וביער" מלמד שחייב באופן שהבהמה הלכה
 לבד. קמ"ל ש"וביער" זה "שן".

ח. מהיכן לומדים למסקנת הגמ' "רגל – אזלא ממילא"?
 בהיקש מ"שן". כמו שב"שן" לא מצאנו שיש הבדל בין "שלח שלוחי" ל"אזלא
 ממילא" וחייב בכל אופן (שהרי ב"שן" לא נאמר לשון "ושילח"), כך גם נלמד ל"רגל"
 שחייב בכל מצב ואף באופן ש"אזלא ממילא".

ט. הסבר את שאלת הגמ': "ולכתוב רחמנא ושילח ולא בעי וביער דמשמע רגל
 ומשמע שן".

שהרי מלשון "ושילח", ניתן ללמוד גם מזיק רגל ("משלחי רגלי" וגוי) וגם מזיק שן
 ("ושן בהמות אשלה בס") וא"כ יוצא שהפסוק: "וביער בשדה אחר" מיותר.

י. כיצד מנסה הגמ' בהו"א לתרץ זאת? וכיצד דוחה את התירוץ?
 הגמ' מנסה לתרץ שאם היה כתוב רק "ושילח" היינו יכולים ללמוד מזה או
 "רגל" שהיא חמורה משום ש"הזיקה מצוי", ולא נדע "שן". או שנלמד רק
 "שן" שחמורה בכך ש"יש הנאה להזיקה" ולא "רגל". ודוחה זאת הגמ'
 שהיות ולכל אחד מהם יש חומרא, א"כ ניתן ללמוד כן את שניהם מ"ושילח",
 שהרי היות ושניהם שקולים, לא ניתן להעדיף וללמוד רק אחד מהם ולא את
 השני, וא"כ חוזרת הקושיא מדוע נאמר "וביער"?

יא. כיצד מתרצת הגמ' למסקנא מדוע נאמר ו"ביער", ולא לומדים את
 שניהם מ"ושילח"?

שאם היה כתוב רק "ושילח" וממנו היינו לומדים גם "שן" וגם "רגל", היינו
 חושבים שאדם חייב בנזקי "שן ורגל" רק באופן "ששלח" את בהמתו בידיים
 לשדה חבירו בכוונה שתראה שם והבהמה אכלה ודרסה. אבל באופן שהלכה

מעצמה (אזלא ממילא) יהיה פטור. לכך כתבה התורה גם "וביער", כדי ללמדנו מייתור הפסוק שחייבים גם באופן שהבהמה הלכה מעצמה.

יב. מה הם "תולדה דשן"? והאם ניתן לומר עליהם: "תולדותיהן לאו כיוצא בהן"? ומדוע?

"תולדה דשן", היא שהבהמה עשתה משהו להנאתה והזיקה ע"י כך. כגון ש"נתחככה בכותל להנאתה" או ש"טינפה פירות להנאתה" ולא ניתן לומר שעל כך אמר רב פפא ו"יש מהן לאו כיוצא בהן" משום שגם "שן" וגם תולדותיה: "יש הנאה להזיקן ושמירתן עליך", ובאופן שהזיקו חייב לשלם

יג. מה הם "תולדה דרגל"? והאם ניתן לומר עליהם "תולדותיהם לאו כיוצא בהן"? ומדוע?

"תולדה דרגל", היא שהבהמה הזיקה בדרך הילוכה. כגון שהזיקה בגופה בתוך כדי הילוכה או במשא ("שליף") שעליה, או ברסן ("פרומביא") שבפיה, או בפעמון ("זוג") שבצווארה. ולא ניתן לומר שעל כך אמר רב פפא: "יש מהן לאו כיוצא בהן" משום שגם "רגל" וגם תולדותיה: "מזיקים דרך הילוכם והזיקן מצוי וממונד ושמירתן עליך" וכשהזיקו חייב לשלם.

פרק "ארבעה אבות"

דף ב' ע"ב

א. מדוע חשבה הגמ' בהו"א שלא מספיק הפסוק "ויעש לו צדקיה" וגוי' ללמדנו ש"נגיחה" בקרן (וצריך גם את הפסוק בכור שורו וגוי')?
הגמ' חשבה בהו"א שאם היה כתוב רק את הפסוק "ויעש לו צדקיה" וגוי' (הכתוב בנביא "מלכים") לא הייתי לומד מזה ש"נגיחה" הכתובה בתורה, (הנחשב לאחד מ"אבות נזיקין") היא ב"קרן" משום ש"דברי תורה" (פירוש: הסבר ל"דין תורה") מ"דברי קבלה" (מפסוק הכתוב ב"נביא") לא ילפינן – לא לומדים (אלא רק מפסוק הכתוב בתורה עצמה).

ב. כיצד דחתה זאת הגמ'?

הגמ' דוחה ואומרת, שהידיעה ש"נגיחה" ב"קרן" – היא, לא נחשב ל"לימוד" אלא ל"גילוי דבר" אשר וודאי ניתן ללמוד אף מ"דברי קבלה". כלומר אין למדים מ"דברי קבלה" את הדין של מזיק "קרן" אלא רק כיצד נעשית ה"נגיחה".

ג. מה הטעם שצריכים את שני הפסוקים למסקנת הגמרא?

כי הרי הפסוק הראשון (ויעש לו צדקיה וגו') מדבר בקרן "תלושה" והייתי חושב שדיני "קרן" שיש בהם הבדל בין תם למועד, זה דווקא ב"תלושה" אבל בקרן "מחוברת" אולי תמיד תהיה "מועדתי", קמ"ל מהפסוק "בכור שורו" וגו', שאף ב"מחוברת" יש דיני "קרן" והבדל בין תם למועד. ומוקשים הראשונים מדוע לא כתוב רק את הפסוק של "בכור שורו" וגו' שממנו נלמד ש"קרן מחוברת" נחשב ל"נגיחה" וב"תם" משלם "חצי נזק", וא"כ ב"תלושה" ולחי משלם ב"תם" רק חצי נזק, ולא כריכים הפסוק של "ויעש לו צדקיהו בן כנענה" וגו'. ותיכף זאת השיטתם"ק בשם המהר"י כ"ץ שלל הפסוק של ויעש לו צדקיהו בן כנענה וגו' דאף "קרן תלושה" נחשב ל"נגיחה" היינו חושבים דב"תלושה" אף לאחר 3 נגיחות נחשב ל"משונה" משלם חצי נזק. והמאירי והר"פ מתרצים שלל הפסוק היינו חושבים ש"קרן תלושה" אין דרכה בכך בכלל, ונחשב לאונס גמור ויהיה פטור לגמרי

ד. מדוע היה הו"א לגמרא שב"מחוברת" תמיד יהיה מועד? לשיטת רש"י.

לשיטת רש"י הגמ' חשבה בהו"א שב"מחוברת כולה מועדת היא", משום שכל הסיבה שב"קרן" בתם משלם ח"נ, הוא משום שהוא "משונה" וא"כ היה מקום לומר ש"מחוברת" יחשב כ"אורחיה" כבר בפעם הראשונה, וישלם "נזק שלם" כמו בקרן "תלושה" באופן שנעשה כבר "מועד" [שיטמ"ק],

ה. מדוע היה הו"א לגמרא שב"מחוברת" תמיד יהיה מועד? לשיטת

התוס'

לשיטת תוס': למ"ד "פלגא נזקא ממונא" (ד"סתם שוורים לאו בחזקת שימור", וע"ב נחשב לפושע) והתורה הקילה עליו בגי' פעמים ראשונות לשלם רק "חצי נזק", הייתי חושב שזה רק ב"תלושה" הנחשבת ל"נגיחה", אבל ב"מחוברת" יהיה חייב ג"ש מתחילה והייתי לומד זאת "במה הצד" משאר המזיקים שהם "מועדין מתחילתן" (דהרי לשיטתו אף קרן "דרכה להזיק" וניתן ללמוד "קרן" משאר אבות). ולמ"ד "פלגא נזקא קנסא" (ד"סתם שוורים בחזקת שימור" והתורה קנסה אותו כדי שישמור

עליהם ביותר) הייתי חושב שרק ב"תלושה משלם "חצי נזק" בתם משום שהם "שמורים" וע"כ נחשב לקנס, אבל ב"מחוברת" נחשב לשור שהוא לא שמור, ש"דרכו להזיק", וע"כ ניתן ללומדו משאר אבות "במה הצד" שיהיה חייב נ"ש מתחילתו.

ו. מה הן "תולדות" דקרן? ומה המשותף לכולן?
 "נגיפה": דחיפה ע"י גופה ע"מ להזיק. "נשיכה": מתוך כוונה להזיק.
 "רביצה": על כלים בכדי לשברם. "בעיטה": בכלים כדי לשברם.
 והמשותף לכולם תכונות קרן: 1. "כוונתו להזיק". 2. אין הנאה להיזקה (וע"כ אינם "תולדה דשן"). 3. אין "הזיקן מצוי תדיר" (וע"כ אינם "תולדה דרגלי").

ז. מאי שנא גבי אדם דכתיב "כי יגח", ומאי שנא גבי בהמה דכתיב "כי יגוף"?
 אדם שיש לו מזל (פירוש א': "דעת להשמר", פירוש ב': מלאך השומר). כתוב "כי יגח", שרק נגיחה מתוך רצון יכולה להזיקו. וב"בהמה" שאין לה מזל כתוב "כי יגוף", שאף דחיפה סתם יכולה להזיקה.

ח. "ומלתא אגב אורחיה קא משמע לן" ... (הסבר היטב את החידוש)
 שמכך שאנו רואים שאדם קשה יותר לנגוח מאשר בהמה, יוצא שאם השור נהיה מועד לאדם, וודאי שיהיה מועד גם לבהמה. משא"כ שור שהוא מועד לבהמה לא נחשב למועד לגבי אדם.

ט. כיצד חידוש זה מתיישב אף לשיטת רב פפא הסובר ד"מועד לאדם סתמא לא הוי מועד לבהמה"? [תוס']

לפירוש א' בתוס': "מועד לאדם לא הוי מועד לבהמה", היינו דווקא כשנגח 3 אנשים בלבד, אבל כשנגח שור חמור ואדם בכך נהיה "מועד לאדם" ואף לבהמה. וזה הפירוש "מועד לאדם" כלומר שנהיה מועד גם ע"י נגיחת אדם, מועד גם לבהמה. לפירוש ב. (הר"ר מנחם): דברי הגמ' הם באופן שהיה מועד לכל וחזר בו מבהמה (כלומר שראה 3 בהמות ולא נגחם), עדיין נחשב למועד לאדם ומועד לבהמה (וזהו: "מועד לאדם הוי מועד לבהמה"), משום ש"חזרה" רק מ"בהמה"

לא נחשב לחזרה. אבל כשהיה מועד לכל וחזר בו מאדם שוב לא נחשב מועד לאדם אבל כן לבהמה. (וזהו "מועד לבהמה לא הוי מועד לאדם").

י. הסבר את שאלת הגמ': "נשיכה תולדה דשן היא", ומה מתרצת ע"כ הגמ'?

הגמ' מקשה, שמכיוון שנשיכה נעשית ע"י השן א"כ יהיו לה את דיני "שן" (פטור ברה"ר ומועדין מתחילתן). ועל כך מתרצת הגמ', שתולדה לא נחשבת ע"י ה"איבר" שבו נעשה הנזק. אלא ה"תכונה" שבה נעשה הנזק. ומכיון ש"נשיכה" אין בה "הנאה" כ"שן", אלא נעשית מתוך "כוונה להזיק", ע"כ נחשבת כתולדה ד"קרן" ולא תולדה ד"שן".

יא. הסבר את שאלת הגמ': "רביצה ובעיטה תולדה דרגל היא" ואת תירוץ הגמרא.

שהרי "רביצה" ו"בעיטה" נעשית ע"י ה"רגליים" וא"כ ייחשבו כתולדה ד"רגל" ויהיה להם את דיני רגל (פטור ברה"ר ומועדין מתחילתן) וע"ז מתרצת הגמ' שגם ב"רגל" תולדותיה הם המזיקים שיש להם את ה"תכונה" של רגל שהיא "הזיקה מצוי תדיר" ובגלל ש"רביצה" ו"בעיטה" אין הזיקה מצוי תדיר אינם נחשבים לתולדה דרגל ובכך שכוונתם להזיק נחשבים לתולדה ד"קרן".

יב. האם ניתן לומר את דברי רב פפא "יש מהן לאו כיוצא בהן על "קרן"? ומדוע?

לא ניתן לומר זאת על תולדות ד"קרן" משום שגם קרן וגם תולדותיה נחשבת לממונו שמחוייב לשומרן וכוונתן להזיק ובכולם צריך שיהיו גם את כל דיני קרן.

שאלות חזרה בגמרא

פרק "ארבעה אבות" דף ג. – ג:

יד. מדוע חשבה הגמ' בהו"א לומר שבור בעומק י' טפחים נחשב ל"אב ובור בעומק ט' טפחים נחשב ל"תולדה"?

משום שבור בעומק י' טפחים דרכו להמית ובבור בעומק ט' טפחים ניתן רק להנזק, ומשום שבתורה כתוב: "ונפל שמה... ומת" ניתן להבין שמדובר בבור י', ובזה יהיה חייב אף על מיתה, וזהו "אב" ובבור ט' יהיה חייב רק על נזקין וזהו ה"תולדה".

טו. הסבר את שאלת הגמ': "לא ט' כתיבי ולא י' כתיבי", ומה תירצה על כך הגמ'?

שהרי בתורה לא כתוב במפורש לא "תשעה" ולא "עשרה", וע"כ יש להניח ששניהם נחשבים ל"אב" (אלא שיש הבדל בדין ביניהם האם חייבים גם על "מיתה" או רק ב"נזקין"). ומתרצת הגמ' שלכאורה בור י' כן נחשב שכתוב בתורה, שהרי כתוב "והמת יהיה לוי" ורק בבור בעומק עשרה טפחים שייך "מיתה". וע"כ יש להחשיב רק בור י' ל"אב" ובור ט' ל"תולדה".

טז. הסבר: "סוף סוף זה אב למיתה וזה אב לנזיקין" עפ"י שיטת רש"י.

ללישנא קמא: ממה שכתוב בתורה שחייב באופן שנפל שור ומת, מדוייק שמדובר בבור בעומק י' טפחים, ומזה מובן שבפחות מכך מתחייבים רק על "נזקין", ולא על מיתה. ומכיוון שלמדנו את שני הדינים גם בי' וגם בט' מהפסוק, יש להחשיב כן את שניהם ל"אב".

ללישנא בתרא: שגם בור י' טפחים וגם בור ט' לומדים מהפסוק: "ונפל שמה שור או חמור" (שמשמע שחייב בין ב"מיתה" ובין ב"נזיקין") א"כ שניהם נחשבים ל"אב" (ומה דבבור – ט' פטורים על "מיתה", זהו משום שחז"ל שיערו שבאופן כזה וודאי אינו מת מחמת ה"בור", אלא מדבר אחר).

שחייבים ב"בור" ולא חילקה בעומקו. אלא שלומדים **מסברא** שבגלל שכתוב **"והמת יהיה לו"**, ניתן לחייב על מיתה רק בבור **"שיש בו כדי להמית"** וחז"ל שיערו שזהו בור בעומק **"עשרה טפחים"**, ואם כן גם **"בור תשעה"**, יש בו **"סברא"** לחייב ב"נזיקין". ואכן לא כתוב במפורש לא ט' ולא י' (וע"פ זה מתורצת אף הקושיה שהקשה על רש"י מדוע אין לומדים הפטור ד"שור ולא אדם" אף על "נזקין", משום שהפסוק לא מדבר על "נזקין" אלא על "מיתה") וב"ירושלמי": דרשו שכתוב בפסוק פעמיים "בור" (י"כ יפתח איש בור או כי יכרה איש בור") אחד **לבור ט'** לחייבו ב"נזקין" ואחד **לבור י'** לחייבו גם ב"מיתה" וע"כ שניהם נחשבים ל"אב".

כ. "אבנו סכינו ומשאו שהניחן ברשות הרבים והפקירן והזיקו", "תולדה" של איזה "אב" הם נחשבים? ומדוע?

נחשבים לתולדה ד"בור", משום שכשהתורה חייבה על בור אינו משום ששייך למזיק אלא משום שהוא "יצר" דבר שמהווה "תקלה" ברה"ר ולכן באופן שהפקירן לכו"ע נחשב ל"בור". [ואע"פ שלמדנו (נ): ש"צור שחייבתו תורה הוא להכלו ולא לחצטו" זהו צאופן שהוא רק חפר צור וא"כ צ"חצטה" נחשב ל"קרקע עולם" ואין קום שייכות למזיק, ורק צ"הכל" נחשב שהוא "יצר" את ה"נזק". משא"כ צאכסו"מ ש"חצטה לידיה", שהוא הציא את מה שהזיק ולאי שיהיה חייב מדין "צור" – תוס']

כא. "אבנו סכינו ומשאו שהניחן ברה"ר ולא הפקירן והזיקו", "תולדה" של איזה "אב" הם נחשבים? ומדוע?

לשיטת שמואל גם באופן זה (ישלא הפקירן) נחשב תולדה ד"בור" משום שצורת הנזק אירעה באופן שה"ניזק" נתקל בדבר שה"מזיק" הניח ברה"ר. ולשיטת רב באופן זה יהיה חייב מדין "שור" שהרי דברים אלו שייכים למזיק ומחוייב לשומרם כמו שמחוייב לשמור על "שורו" שלא יזיקו. [תוס' מסביר שלא רק מ"שור" נלמד דין זה לשיטת שמואל אלא צ"מה הל"מ מ"צור" ו"שור" שאל"כ היה ניתן לפרוד: "מה לשור שכן בעלי חיים וכוונתו להזיק" ויהיה כריך גם שיהיה הכל צ"אסו"מ" בין תם למועד. ולכך כריך גם את הלימוד מ"צור"].

ד. מה נחשב לתולדה ד"אש"?

"תולדה דאש" הם "אבנו סכינו ומשאו שהניחן בראש גגו" והזיקו בהדי דקא אזלי" (דשניהם הזיקו ע"י ה"רוח").

ה. מדוע לא ניתן להעמיד על כך את דברי ר"פ?

לא ניתן להעמיד את דברי רב פפא "יש מהן לאו כיוצא בהן" ב"אש", משום שגם ב"אש" וגם בהם הנזק נעשה ע"י "כח אחר מעורב בו", והוי ליה לאסוקי אדעתיה שהרוח תוליך אותם ויזיקו (אש).

ו. למסקנת הגמ' על מה נאמר דברי ר"פ "יש מהן לאו כיוצא בהן"? למסקנת הגמ', דברי רב פפא נאמרו על "תולדה דרגל" = "צרורות" – בהמה שהתיזה צרורות "תוך כדי הילוכה" והזיקה (ומשום כך נחשבת לתולדה דרגל).

ז. באלו דינים "צרורות" דומים ל"אב", ובאלו דינים שונים? ומנין למדו דין זה?

"צרורות" דומה לרגל ב"דין", בזה שחייב לשלם מ"העלייה" כמו רגל (ולא כ"קרן"). ושונה מ"רגל" בכך שחייב לשלם רק "חצי נזק" (כמו "קרן") ולומדים זאת מ"הלכה למשה מסיני".

ח. באיזה דבר רבא הסתפק? ולגבי מה וודאי נחשב צרורות לתולדה דרגל? [ומדוע? (תוס')]

רבא הסתפק האם ב"צרורות" משלם מ"העלייה" או לא, ולגבי הדין שפטור ברה"ר כ"רגל" היה פשוט לו. ותוס' מסביר את הסיבה לכך, משום שכשהתורה פטרה "צרורות" מלשלם נזק שלם רואים מכך

שהתורה באה להקל עליו וא"כ וודאי שיהיה פטור ברה"ר כרגל, ולא יותר חמור מה"אב".

שאלות חזרה בגמרא

פרק "ארבעה אבות" דף ג. – ג:

לא. מדוע חשבה הגמ' בהו"א לומר שבור בעומק י' טפחים נחשב ל"אב ובור בעומק ט' טפחים נחשב ל"תולדה"?

משום שבור בעומק י' טפחים דרכו להמית ובבור בעומק ט' טפחים ניתן רק להנזק, ומשום שבתורה כתוב: "ונפל שמה... ומת" ניתן להבין שמדובר בבור י', ובזה יהיה חייב אף על מיתה, וזהו "אב" ובבור ט' יהיה חייב רק על נזקין וזהו ה"תולדה".

לב. הסבר את שאלת הגמ': "לא ט' כתיבי ולא י' כתיבי", ומה תירצה על כך הגמ'?

שהרי בתורה לא כתוב במפורש לא "תשעה" ולא "עשרה", וע"כ יש להניח ששניהם נחשבים ל"אב" (אלא שיש הבדל בדין ביניהם האם חייבים גם על "מיתה" או רק ב"נזקין"). ומתרצת הגמ' שלכאורה בור י' כן נחשב שכתוב בתורה, שהרי כתוב "והמת יהיה לוי" ורק בבור בעומק עשרה טפחים שייך "מיתה". וע"כ יש להחשיב רק בור י' ל"אב" ובור ט' ל"תולדה".

לג. הסבר: "סוף סוף זה אב למיתה וזה אב לנזיקין" עפ"י שיטת רש"י.

ללישנא קמא: ממה שכתוב בתורה שחייב באופן שנפל שור ומת, מדוייק שמדובר בבור בעומק י' טפחים, ומזה מובן שבפחות מכך מתחייבים רק על "נזקין", ולא על מיתה. ומכיוון שלמדנו את שני הדינים גם בי' וגם בט' מהפסוק, יש להחשיב כן את שניהם ל"אב".

ללישנא בתרא: שגם בור י' טפחים וגם בור ט' לומדים מהפסוק: "ונפל

שמה שור או חמור" (שמשמע שחייב בין ב"מיתה" ובין ב"נזיקין") א"כ שניהם נחשבים ל"אב" (ומה דבבור – ט' פטורים על "מיתה", זהו משום שחז"ל שיערו שבאופן כזה וודאי אינו מת מחמת ה"בור", אלא מדבר אחר).

לד. הסבר את 3 הקושיות שמקשה תוס' על רש"י ("לא ט' כתיבי ולא י' כתיבי").

תוס' מביא את דברי רש"י בפרק "שור שנגח את הפרה" [אף ל' ש', ש.א. • דש... "א"ג.ק" <נחא.ש" <א.ש) פל. ל'ש.ש.א. • א.כ. • שאף ל' ל'...א"י ש...נחא ל'א. • "ע ששחש... דף • פהש - אשא • >ונח ל'.., • ש"א • <נחא.ש, • נחא...א] ש"סתם בור יש בו עשרה טפחים" ועל כך מקשה תוס':

א. דאם "סתם בור יש בו עשרה" מדוע אומרת הגמ' ש"בור עשרה" לא כתוב בתורה, והרי התורה כותבת "בור".

ב. מדוע צריכים הלימוד מהפסוק "והמת יהיה לוי" ד"קים להו לרבנן י' מיתה עבדי" וגו', והרי בתורה כתוב "בור" וזהו "עשרה טפחים".

ג. לל"ב ברש"י ד"זה אב למיתה וזה אב לנזקין" משום שב"נפל שמה שור או חמור", התורה דיברה גם על מיתה וגם על נזקין, מדוע לא ממעטים "שור ולא אדם" גם לגבי "נזקין", כמו שממעטים לגבי "אדם" שנפל לבור ומת, שפטורים.

לה. במה חולק תוס' על פירוש רש"י? וכיצד מסביר דבעינן גם "בור" וגם "והמת יהיה לוי"?

תוס' חולק על רש"י וסובר ש"סתם בור" עומקו הרבה ואף יותר מי טפחים. (וע"כ מובן מדוע "לא י' כתיבי" וכן מדוע צריכים ללמוד דהחשוב ב"מיתה" הוא מי טפחים מ"והמת יהיה לוי") ואם היה כתוב רק "והמת יהיה לוי" היינו חושבים לחייב על מיתה אפ"י בכל דהוא שהמית ואף ש"אין בו כדי להמית", קמ"ל "בור" שצריך חפירה "עמוקה". ואם היה כתוב רק "בור" היינו חושבים

לחייב רק ב"בור" משום גזירת הכתוב, קמ"ל "והמת יהיה לו" שחייב בכל חפירה ש"יש בה כדי להמית עשרה"

לו. הסבר מדוע למסקנת הגמ' גם ט' וגם י' נחשבים ל"אב" ("סוף סוף זה אב למיתה וזה אב לנזקין") לשיטת התוס' והירושלמי?

לשיטת התוס': שניהם נחשבים ל"אב", משום שהתורה עצמה כתבה שחייבים ב"בור" ולא חילקה בעומקו. אלא שלומדים מסברא שבגלל שכתוב "והמת יהיה לו", ניתן לחייב על מיתה רק בבור "שיש בו כדי להמית" וחז"ל שיערו שזהו בור בעומק "עשרה טפחים", ואם כן גם "בור תשעה", יש בו "סברא" לחייב ב"נזקין". ואכן לא כתוב במפורש לא ט' ולא י' (וע"פ זה מתורצת אף הקושיה שהקשה על רש"י מדוע אין לומדים הפטור ד"שור ולא אדם" אף על "נזקין", משום שהפסוק לא מדבר על "נזקין" אלא על "מיתה") וב"ירושלמי": דרשו שכתוב בפסוק פעמיים "בור" (יכי יפתח איש בור או כי יכרה איש בור") אחד לבור ט' לחייבו ב"נזקין" ואחד לבור י' לחייבו גם ב"מיתה" וע"כ שניהם נחשבים ל"אב".

לו. "אבנו סכינו ומשאו שהניחן ברשות הרבים והפקירן והזיקו", "תולדה" של איזה "אב" הם נחשבים? ומדוע?

נחשבים לתולדה ד"בור", משום שכשהתורה חייבה על בור אינו משום ששייך למזיק אלא משום שהוא "יצר" דבר שמהווה "תקלה" ברה"ר ולכן באופן שהפקירן לכו"ע נחשב ל"בור". [ואע"פ שלמדנו (ז): ש"בור שחייבתו תורה הוא להצילו ולא לחצטו" זהו באופן שהוא רק חפר בור וא"כ צ"חצטה" נחשב ל"קרקע עולם" ואין קום שייכות למזיק, ורק צ"הצ"ל נחשב שהוא "יצר" את ה"נזק". משא"כ ב"אב" מ"ש"חצטה דידיה", שהוא הביא את מה שהזיק ולאי שיהיה חייב מדין "בור" – תוס']

לח. "אבנו סכינו ומשאו שהניחן ברה"ר ולא הפקירן והזיקו", "תולדה" של איזה "אב" הם נחשבים? ומדוע?

לשיטת שמואל גם באופן זה ("שלא הפקירן") נחשב תולדה ד"בור" משום

שצורת הנזק אירעה באופן שה"ניזק" **נתקל** בדבר שה"מזיק" הניח ברה"ר. **ולשיטת רב** באופן זה יהיה חייב מדין "שור" שהרי דברים אלו **שייכים למזיק** ומחוייב לשומרם כמו שמחוייב לשמור על "שורו" שלא יזיקו. [תוס' מסביר שלא רק מ"שור" נלמד דין זה לשיטת שמואל אלא צ"מ מה הל"מ מ"צור" ו"שור" שאל"כ היה ניתן לפרוץ: "מה לשור שכן בעלי חיים וכוונתו להזיק" ויהיה כריך גם שיהיה הבדל צ"אסו"מ" בין תס למועד. ולכך כריך גם את הלימוד מ"צור"].

לט. האם ניתן לומר את דברי רב פפא: "יש מהן לאו כיוצא בהן" על תולדה ד"בור" [אסו"מ]? ומדוע?

לא, משום **דלשיטת שמואל** בכל אופן (בין שהפקיר ובין שלא הפקיר) וכן לשיטת רב באופן שהפקירן (שנחשב לתולדה ד"בור") הוי **"כיוצא בהן"**, משום שגם **"בור"** וגם **תולדותיו** הוי **"תחילת עשייתו לנזק"** ומחוייב לשומרו שלא יזיק. ולשיטת רב באופן שלא הפקירן (דנחשב לתולדה ד"שור") הוי כיו"ב כמו "שור".

מ. האם ניתן לומר את דברי רב פפא על "מבעה" לשיטת שמואל (ד"מבעה" זה "שן")? ומדוע?
לא ניתן לומר, משום שלשיטת שמואל ד"מבעה" זה "שן", וכבר למדנו ש"תולדה דשן כשן".

מא. לשיטת רב ש"מבעה" זה "אדם" מה נחשב ל"אב" ומה ל"תולדה" להו"א א' בגמ'? ומדוע לא ניתן להעמיד זאת על דברי רב פפא?
אדם שהזיק כשהוא **"ער"** נחשב ל"אב" וכשהזיק כשהוא **"ישן"** נחשב ל"תולדה". (והטעם שכשהזיק כשישן חייב לשלם, הוא משום שלא היה לו ללכת לישון ע"י כלים שיכול להזיקם בשנתו). והגמ' אומרת, שלא ניתן להעמיד זאת על דברי רב פפא משום ש"אדם מועד לעולם" וא"כ אין הבדל בדין בין כשהזיק כשהוא **"ער"** ובין כשהזיק **"ישן"**.

טפחים מ"והמת יהיה לו" וְאִם הִיָּה כְּתוּב רַק "וְהַמֵּת יִהְיֶה לוֹ" הַיֵּינוּ חוֹשְׁבִים לְחַיֵּיב עַל מִיתָה אֲפִי בְּכָל דֵּהוּא שֶׁהַמֵּת וְאֵף שִׁ"אֵין בּוֹ כַּדִּי לְהַמִּית", קִמְ"ל "בּוֹר" שֶׁצָּרִיךְ חֲפִירָה "עֲמוּקָה". וְאִם הִיָּה כְּתוּב רַק "בּוֹר" הַיֵּינוּ חוֹשְׁבִים לְחַיֵּיב רַק בִּ"בּוֹר" מִשּׁוֹם גְּזִירַת הַכְּתוּב, קִמְ"ל "וְהַמֵּת יִהְיֶה לוֹ" שֶׁחַיֵּיב בְּכָל חֲפִירָה שִׁ"שׁ בֵּה כַּדִּי לְהַמִּית עֲשֵׂרָה"

מח. הסבר מדוע למסקנת הגמ' גם ט' וגם י' נחשבים ל"אב" ("סוף סוף זה

אב למיתה וזה אב לנזקין") לשיטת התוס' והירושלמי?

לשיטת התוס': שניהם נחשבים ל"אב", משום שהתורה עצמה כתבה שחייבים ב"בור" ולא חילקה בעומקו. אלא שלומדים מסברא שבגלל שכתוב "והמת יהיה לו", ניתן לחייב על מיתה רק בבור "שיש בו כדי להמית" וחז"ל שיערו שזהו בור בעומק "עשרה טפחים", ואם כן גם "בור תשעה", יש בו "סברא" לחייב ב"נזקין". ואכן לא כתוב במפורש לא ט' ולא י' (וע"פ זה מתורצת אף הקושיה שהקשה על רש"י מדוע אין לומדים הפטור ד"שור ולא אדם" אף על "נזקין", משום שהפסוק לא מדבר על "נזקין" אלא על "מיתה") וב"ירושלמי": דרשו שכתוב בפסוק פעמיים "בור" ("כי יפתח איש בור או כי יכרה איש בור") אחד לבור ט' לחייבו ב"נזקין" ואחד לבור י' לחייבו גם ב"מיתה" וע"כ שניהם נחשבים ל"אב".

מט. "אבנו סכינו ומשאו שהניחן ברשות הרבים והפקירן והזיקו",

"תולדה" של איזה "אב" הם נחשבים? ומדוע?

נחשבים לתולדה ד"בור", משום שכשהתורה חייבה על בור אינו משום ששייך למזיק אלא משום שהוא "יצר" דבר שמהווה "תקלה" ברה"ר ולכן באופן שהפקירן לכו"ע נחשב ל"בור". וואע"פ שלמדנו (נ): ש"בור שחייבתו תורה הוא להבדלו ולא לחצטו" זהו באופן שהוא רק חפר בור וא"כ ב"חצטה" נחשב ל"קרקע עולם" ואין שום שייכות למזיק, ורק ב"הבדל" נחשב שהוא "יצר" את ה"נזק". משא"כ ב"אסור" מ"ש"חצטה לדידה", שהוא הביא את מה

שהזיק ודאי שיהיה חייב מדין "בור" – תוס']

נ. **"אבנו סכינו ומשאו שהניחן ברה"ר ולא הפקירן והזיקו, "תולדה" של איזה "אב" הם נחשבים? ומדוע?**

לשיטת שמואל גם באופן זה ("שלא הפקירן") נחשב תולדה ד"בור" משום שצורת הנזק אירעה באופן שה"ניזק" נתקל בדבר שה"מזיק" הניח ברה"ר. ולשיטת רב באופן זה יהיה חייב מדין "שור" שהרי דברים אלו שייכים למזיק ומחוייב לשומרם כמו שמחוייב לשמור על "שורו" שלא יזיקו. [חוס' מסביר שלא רק מ"שור" נלמד דין זה לשיטת שמואל אלא ב"מה הלך" מ"צור" ו"שור" שאל"כ היה ניתן לפרוץ: "מה לשור שכן בעלי חיים וכוונתו להזיק" ויהיה כריך גם סיהיה הבדל ב"אסור" מ" בין חס למועל. ולכך כריך גם את הלימוד מ"צור"].

נא. **האם ניתן לומר את דברי רב פפא: "יש מהן לאו כיוצא בהן" על תולדה ד"בור" [אסור"מ]? ומדוע?**

לא, משום דלשיטת שמואל בכל אופן (בין שהפקיר ובין שלא הפקיר) וכן לשיטת רב באופן שהפקירן (שנחשב לתולדה ד"בור") הוי "כיוצא בהן", משום שגם "בור" וגם תולדותיו הוי "תחילת עשייתו לנזק" ומחוייב לשומרו שלא יזיק. ולשיטת רב באופן שלא הפקירן (דנחשב לתולדה ד"שור") הוי כיו"ב כמו "שור".

נב. **האם ניתן לומר את דברי רב פפא על "מבעה" לשיטת שמואל (ד"מבעה" זה "שן")? ומדוע?**

לא ניתן לומר, משום שלשיטת שמואל ד"מבעה" זה "שן", וכבר למדנו ש"תולדה דשן כשן".

נג. **לשיטת רב ש"מבעה" זה "אדם" מה נחשב ל"אב" ומה ל"תולדה" להו"א א' בגמ'? ומדוע לא ניתן להעמיד זאת על דברי רב פפא?**

אדם שהזיק כשהוא "ער" נחשב ל"אב" וכשהזיק כשהוא "ישן" נחשב ל"תולדה". (והטעם שכשהזיק כשישן חייב לשלם, הוא משום שלא היה לו ללכת לישון ע"י כלים שיכול להזיקם בשנתו). והגמ' אומרת, שלא ניתן להעמיד זאת על

נז. **הסבר את שאלת הגמ': "מכדי קראי לא כמר דייקי ולא כמר דייקי רב מאי טעמא לא אמר כשמואל". ומה ניסתה הגמ' לתרץ על כך?**
 שלפי מה שאמרנו שכל אחד לא מקבל את שיטת חבירו, משום שלא מסתדר כפי ה"לשון" של הפסוק שהרי הלשון לא מסתדר לפי שניהם, משום שבתורה לא כתוב לא "בועה" ולא "נבעה" אלא "מבעה" וא"כ מה היא באמת הסיבה שרב לא סובר כשיטת שמואל. וע"כ מנסה הגמ' לתרץ שרב מעדיף להסביר ש"מבעה" זה "אדם" משום שבמילה "שור" במשנה כלול את כל נזקי השור = "קרן" "שן" ו"רגל" וא"כ מבעה זה "אדם" ולא "שן".

נח. **מה מקשה הגמ' על שמואל לפי התירוץ? וכיצד מיישב ומסביר רב יהודה את המשנה לפי שיטת שמואל?**
 הגמ' מקשה שהרי כתוב במשנה "שור", ובו כלול (לכאורה) כל סוגי הנזקים הכלולים ב"שור", וא"כ כיצד הסביר שמואל ש"מבעה" זה "שן".
 נט. **כיצד ניסתה הגמ' בהו"א לבאר את דברי המשנה: "לא הרי השור כהרי המבעה" וגו'?**

מתרץ רב יהודה שלשיטת שמואל ב"שור" כלול רק "קרן" (וע"כ "מבעה" זה "שן") ומה שאמרה המשנה: "לא הרי השור כהרי המבעה" וגו', פירושו: שלא דומה "קרן" שאין הנאה להזיקו, וע"כ היה יכול בקלות למונעו מלהזיק, כהרי ה"שן" שיש הנאה להזיקו, וקשה למונעו מלהזיק. וע"כ נחשב כעין "אונס" ולכן לא ניתן ללמוד "שן" מקרן. "ולא ראי ה"שן" שאין כוונתו להזיק", ואין יצרה תוקפה להזיק ובקל היה יכול לשומרה, כראי ה"קרן" ש"כוונתו להזיק", ויצרה תוקפה, והוי כ"אונס", שאין יכול לשומרה. ולכן לא היינו יכולים ללמוד "קרן" מ"שן" [ע"פ התוס'].

ס. **הסבר את שאלת הגמ': "ולאו ק"ו הוא ומה שן שאין כוונתו להזיק חייב... " וגו' "**

שלכאורה מה ש"שן" "אין כוונתו להזיק", נחשב בכך ל"מזיק" יותר קל מ"קרן" ש"כוונתו להזיק". משום שהיות שלשור יש כוונה ורצון להזיק, היה צריך יותר לעלות בדעתו שמשום כך תבא להזיק (ל'אש דב) וא"כ, אם היה כתוב רק "שן", היינו כן יכולים ללמוד "קרן" מ"שן" בק"ו: "ומה שן שאין כוונתו להזיק חייב, קרן שכוונתו להזיק לא כ"ש שחייב", .ג.א. ל' ש"פאג"י "נהג א" • • • • • ד"ט"ט"ט"ט

מצוי (ולכן חייב לשומרו, ומשלא שמר נחשב ל"פושעי") ל"שן" ש"אין הזיקה מצוי". ולא ניתן ללמוד מ"שן" ["מבעה"] ש"יש הנאה להזיקה" (וע"כ היה צריך להעלות בדעתו שתרצה לאכול, והיה צריך לשומרה היטב, וע"כ נחשב ל"פושעי" – תוס') ל"רגלי", ש"אין הנאה להזיקה".

סו. היכן מובא מזיק "קרן" במשנה לשיטת רבא? ומדוע לא כתבה זאת המשנה במפורש?

לשיטת רבא לומדים "קרן" מהמילים "כשהזיק חב המזיק..." וגו' (הכתובות במשנה בדף ט:). והמשנה כאן לא כתבה זאת במפורש עם שאר האבות, משום שמשנתנו נקטה רק את המזיקים שהם "מועדין מתחילתן" (כלומר שיש להם דין "מועד" כבר מהפעם הראשונה, ולא מזיקין שבתחילה הן "תמין" ורק לאחר ג' פעמים נהפכין ל"מועדין").

שאלות חזרה בגמרא

פרק "ארבעה אבות" דף ג: - ד:

סז. מאי "מבעה" [רב-שמואל]? מאיזה פסוקים יש מקור ללשון זו?
לשיטת רב "מבעה" זה אדם המזיק והמקור ללשון זו הוא מהפסוק: "אמר שִׁמְרָ אֶתְּהָ בְקָר וְגַם לְיִלְהָ אִם תִּבְעִיּוֹן בְּעִיּוֹ". "בעיו" = תבקשו. וזהו "אדם". ולשמואל מבעה זה "שן" והמקור לכך הוא מהפסוק: "אִיֶּךָ נִחְפְּשׁוּ עֵשׂוּ נִבְעוּ מִצְפְּנֵי". והתרגום מתרגם "נבעו" – נתגלו, וזו היא "שן" שמתגלה..

סח. מדוע לא מקבל כל מ"ד את הלשון השני? {ע"פ ההו"א}
רב לא אמר כשמואל משום שאם הפירוש "שן" (שהיא מתגלה), היה צריך להיות כתוב "נבעה" שמשמעותה ש"מתגלה" השן (בבניין "נפעל") ולשון "מבעה" משמעותו ש"מגלה" אחרים. ושמואל לא אמר כרב, משום שאם הפירוש הוא "אדם" היה צריך להיות כתוב "בועה" שמשמעותו ש"מבקש" (בבניין "פעל") ולא "מבעה" שמשמעותו שגורם לאחרים לבקש.

סט. הסבר את שאלת הגמ': "מכדי קראי לא כמר דייקי ולא כמר דייקי רב מאי טעמא לא אמר כשמואל". ומה ניסתה הגמ' לתרץ על כך?

שלפי מה שאמרנו שכל אחד לא מקבל את שיטת חבירו, משום שלא מסתדר כפי ה"לשון" של

שב"עבד ואמה" יש סיבה לפוטרן: "שמא יקניטנו רבו" (האדון פטור מלשלם משום שחוששין שמא העבד ירצה להפסיד לרבו, וילך להזיק בכוונה כדי לחייב את רבו) משא"כ ב"קרן" שאין את הסיבה הזו, וודאי שמה ש"כוונתו להזיק" זו סיבה לחייבו וניתן ללמוד "קרן" בק"ו מ"שן".

עה. כיצד מסבירה הגמ' למסקנא את דברי המשנה: "לא הרי השור כהרי המבעה...?" וגו' לשיטת שמואל, ע"פ הסברו של רב יהודה?

שלא ניתן ללמוד מ"קרן" ["שור"] ש"כוונתו להזיק" (וע"כ נחשב ל"חמור") לחייב אף ב"שן" ש"אין כוונתו להזיק". ולא ניתן ללמוד מ"שן" ["מבעה"] ש"יש הנאה להזיקה" (וע"כ נחשב ל"חמור") לחייב אף ב"קרן" ש"אין הנאה להזיקה".

עו. היכן מובא מזיק "רגל" במשנה לשיטת רב יהודה? מה מקשה על כך הגמ'? לשיטת רב יהודה לומדים "רגל" מהמילים: "כשהזיק חב המזיק ... " וגו' (הכתובות במשנה בדף ט:): וע"ז מקשה הגמ' שלא ניתן לומר שבמקום לכתוב "רגל" במפורש במשנה שלנו יחד עם שאר ה"אבות" רימוז זאת התנא במשנה אחרת.

עז. כיצד מסביר רבא את שיטת שמואל?

רבא מסביר שלשיטת שמואל "שור" זהו "רגל" (ולא "קרן") ומה שאמרה המשנה: "לא הרי השור...?" וגו', פירושו שלא ניתן ללמוד מ"רגל" ["שור"] ש"הזיקה מצוי" (ולכן חייב לשומר, ומשלא שמר נחשב ל"פושע") ל"שן" ש"אין הזיקה מצוי". ולא ניתן ללמוד מ"שן" ["מבעה"] ש"יש הנאה להזיקה" (וע"כ היה צריך להעלות בדעתו שתצא לאכול, והיה צריך לשומרה היטב, וע"כ נחשב ל"פושע" - חוס') ל"רגל", ש"אין הנאה להזיקה".

עה. היכן מובא מזיק "קרן" במשנה לשיטת רבא? ומדוע לא כתבה זאת המשנה במפורש?

לשיטת רבא לומדים "קרן" מהמילים "כשהזיק חב המזיק...?" וגו' (הכתובות במשנה בדף ט:): והמשנה כאן לא כתבה זאת במפורש עם שאר האבות, משום שמשנתנו נקטה רק את המזיקים שהם "מועדין מתחילתן" (כלומר שיש להם דין "מועד" כבר מהפעם הראשונה, ולא מזיקין שבתחילה הן "תמיני" ורק לאחר ג' פעמים נהפכין ל"מועדין").

עט. מדוע שמואל לא סובר כרב ש"מבעה" זה "אדם"? ומדוע לא דיברה משנתנו על "אדם"?

לשיטת שמואל לא ניתן להסביר במשנה ש"מבעה" זה "אדם", משום שכבר במשנה בדף ט"ו: כתוב "שור המועד ושור המזיק ברשות הניזק והאדם". והסיבה שהמשנה שלנו לא הזכירה "אדם", משום שבמשנה מדובר רק על "ניזקי ממונו" ("ממונו המזיק") ולא על "ניזקי גופו".

פ. לשיטת רב ש"אדם המזיק" מובא במשנה ב"מבעה", מדוע נאמר שוב במשנה בדף טו:?

במשנה בדף טו: מובא "אדם המזיק" לשיטת רב, רק כדי לכוללו בין ה"מועדין" שמשלם נזק שלם מתחילה. אבל עיקר מה שנחשב ל"מזיק" נזכר במשנה הראשונה ב"מבעה".

פא. כיצד מתפרש דברי המשנה: "לא הרי השור כהרי המבעה ולא הרי המבעה כהרי השור" וגו' לשיטת רב? (דתני "שור" לכל מילי דשור ו"מבעה" זה אדם)

שלא דומה "שור שהרג אדם" שחייב לשלם "כופר" (תשלום הפוטרו מ"מיתה בידי שמים" על כך שלא שמר את שורו שלא יפגע באנשים) ל"אדם" שאע"פ שהרג אדם פטור מלשלם "כופר" (וע"כ אם היה כתוב רק "שור" לא הייתי יודע "אדם" – "מבעה"). ולא דומה "אדם" ("מבעה") שכשהזיק חייב ב"ארבעה דברים" ("צער", "רפוי", "שבת" ו"בושת", בנוסף לתשלום על ה"נזק") ל"שור" שחייב רק ב"תשלומי נזק" (ולכן אם היה כתוב רק "אדם" ["מבעה"] לא הייתי יודע "שור").

פב. הסבר את קושיית הריב"א (בתוס'): "מאי חומרא היא זו, האי דאין משלם את הכופר משום דקלב"מ".

הריב"א מקשה מדוע מה ש"אדם" אינו משלם את ה"כופר", נחשב ל"קולא", והרי הסיבה לכך היא משום "קם ליה בדרכה מיניה", - כלומר לא משום סיבת היותו "מזיק קל" אלא שבכך שמקבל את העונש הגדול ("מיתה") נחשב שקיבל (או שנהיה פטור) מהעונש הקטן ("תשלומים") ויוצא שאין דבר ש"שור" חמור יותר מ"אדם".

פג. מה תירץ על כך הריב"א?

הריב"א מתרץ, שהסיבה שאדם פטור מ"כופר", אינה משום שהוא חייב מיתה, שהרי לשיטת "תנא דבי חזקיה", הדין הוא שקלב"מ פוטר האדם מהעונש הקטן גם באופן שעשה ב"שווג" (שבמקרה זה פטור גם מהעונש הגדול). וע"כ גם אדם שהרג בשוגג שפטור ממיתה, פטור גם מכופר. ולכן מובן מה ש"שור" (שמשלם כופר) חמור יותר מאדם.

פד. מה תירץ על כך הר"י?

דמה שאדם פטור מ"כופר" אינו משום "קלב"מ", אלא משום "גזירת הכתוב": שנאמר בשור שהרג אדם: "אם כופר יושת עליו" ודרשינן: "עליו ולא על האדם", שבאופן שהרג אדם פטור מ"כופר". ומה שפטור מכופר אף כשהרג אדם ב"שווג" ילפינן נמי מ"עליו", ולא מדין קלב"מ. (ומוכח ממה שהגמ' לקמן כ"ו ניסתה ללמוד ש"אדם" יתחייב ב"כופר" בק"ו מ"שור", ובי"שור" תמיד נחשב ל"שווג"). וא"כ יוצא שאדם שפטור מ"כופר", קל יותר מ"שור", ולכן לא ניתן ללומדו בק"ו. (והסיבה שאין לפטור אדם מ"כופר" מדין "קלב"מ", הוא משום ש"קלב"מ" שייך בשני דינים שעל אחד מהם יש עונש חמור ועל אחד מהם יש עונש קל. שזמנה שמקבל העונש החמור, נחשב שקיבל אף את העונש הקל. אבל כשיש דין תשלומין על אותו מעשה שחייב גם מיתה, לא שייך קלב"מ משום שאנו רואים שהתורה רואה לחייבו בשניהם. – ע"פ המהר"ם)

פה. "הצד השווה שבהן שדרכן להזיק", מה מקשה על כך הגמ' ועל שיטת מי? ומה תירצה על כך?

הגמ' מקשה על שיטת רב שסובר ש"שור" זה גם "קרן", כיצד ניתן לומר עליו "דרכו להזיק" והרי שור "תם", אין "דרכו" לנגוח. והגמ' תירצה שמדובר בשור "מועד", ש"דרכו" להזיק.

פו. מה מקשה הגמ' על התירוץ שמדובר ב"מועד"? ומה תירצה על כך [באר היטב!]
הגמ' מקשה, האם "מועד" נחשב ש"דרכו להזיק"? שהרי אמנם שאינו נחשב כבר ל"שמור". אבל האם נחשב שדרכו להזיק? וע"ז תירצה הגמ', שממתי שנהיה "מועד", באמת נחשב ש"דרכו להזיק"

פז. לשיטת רב ש"מבעה" זה אדם. מדוע נחשב ש"דרכו לילך ולהזיק"? ובאיזה אופן יהיה חייב לשלם?

מדובר באדם יָשׁוּן (שנחשב ל"אבי"), ובאופן שהלך לישון ע"י כלים ושברן תוך כדי שינה ע"י שכופף את רגליו, חייב לשלם. משום ש"אדם מועד לעולם". אבל באופן שאדם אחר הביא את הכלים לאחר שכבר נרדם, השני בלבד יהיה חייב [תוס'].

פח. כיצד מקשה הגמ' מלשון המשנה: "ושמירתן עליך", על שיטת רב?
שאם "מבעה" זה "אדם", לא שייך הלשון "שמירתן עליך", משום שמזה משמע שאדם מחויב לשמור על דבר אחר, ולא על עצמו.

פט. כיצד מביאה הגמ' שקושיה זו קשה אף לשמואל? וכיצד מיישבת הגמ' לשון זו אליבא דכו"ע?

הגמ' מביאה ברייתא ששנה "קרנא" שכתוב במפורש: "ארבעה אבות נזיקין ואדם אחד מהם". ובהמשך אומרת הברייתא: "הצד השווה שבהן... ושמירתן עליך". וא"כ לפי"ז קשה לכו"ע, כיצד ניתן לומר על אדם: "שמירתן עליך". ומיישבת הגמ', שגם במשנה וגם בברייתא המילים "שמירתן עליך", נאמרו על שאר האבות. אבל "אדם המזיק", באמת שמירת גופו עליו.

צ. כיצד רצה רב מרי לפרש את "מבעה"? מדוע? מהיכן הוכיח זאת? וכיצד ארע הנזק?
רב מרי מקשה שאולי "מבעה" זה "מים" שהרי לשון הפסוק לא מסתדר בין לשיטת רב שסובר ש"מבעה" זה אדם (שא"כ היה צריך להיות כתוב "בועה" כמו שלמדנו בדף ג:). ובין לשיטת שמואל שסובר שמבעה זה "שן" (שא"כ היה צריך להיות כתוב "נבועה") ומוכיח מהפסוק: "כקדוח אש המסים מים תבעה אש". ולפי"ז יהיה חייב באופן ששפך מים לרה"ר ובא אדם ונטנפו בגדיו (ולא כפי שהדין באמת, שבאופן כזה נחשב ל"בור" ופטור על "כלים").

צא. כיצד דוחה הגמ' את הסברו של רב מרי? (הסבר היטב!)
שלשון הפסוק "מים תבועה אש" (בלשון נקבה ובלשון יחיד) משמע שמדברים על ה"אש" שהיא "מבעבת" את המים. ולא על ה"מים". שא"כ היה צריך להיות כתוב: "מים נבעו אש" (בלשון זכר ובלשון רבים)

צב. מה מקשה רב זביד ע"פ הדחיה שדוחה הגמ' את דברי רב מרי? ומה תירצה על כך הגמ'?

שאם בפסוק: "כקדוח אש המסים מים תבעה אש", המילה "תבעה" מדברת על האש שמבעבת את המים. א"כ ניתן לומר ש"מבעה" זה "אש". והגמ' מתרצת על כך שלא ניתן לומר ש"מבעה" זה "אש", שהרי במשנה כבר כתוב "הבער".

צג. מה מקשה על כך הגמ'? וכיצד מנסה הגמ' לתרץ זאת? הגמ' מקשה על כך, שאם "מבעה" זה "אש", מהו המזיק "הבער" המובא במשנה? ומנסה הגמ' לתרץ, שהמשנה כתבה "הבער" בשביל להסביר מהו "מבעה".

צד. מדוע לא ניתן להסביר ש"הבער" בא להסביר ש"מבעה" זה "אש"? משום שלפי זה יוצא שבמשנה יש רק 3 אבות (שור, בור, אש), ובמשנה כתוב "ארבעה אבות נזיקין".

צה. הסבר את שאלת הגמ': "וכי תימא תנא שור דאית ביה תרתי", וכיצד דוחה זאת הגמ'? שניתן לומר שאכן גם "מבעה" וגם "הבער" זה "אש", ומה שכתב התנא "ארבעה אבות נזיקין" זה משום שבי"שור" כלול גם "שן" וגם "רגל" (ולא "קרן" משום שנוקט רק "מועדן מתחילתן"). ודוחה זאת הגמ', שא"כ לא ניתן להסביר על "שור" ו"מבעה": "ולא זה וזה שיש בהם רוח חיים", שהרי ב"אש" אין רוח חיים, וכן לא יהיה מובן המשך המשנה "... כהרי האש".

שאלות חזרה בגמרא

פרק "ארבעה אבות" דף ג:

5.. מה נחשב לתולדה ד"אש"?

"תולדה דאש" הם "אבנו סכינו ומשאו שהניחן בראש גגו" והזיקו בהדי דקא אזלי" (דשניהם הזיקו ע"י ה"רוח").

6. מדוע לא ניתן להעמיד על כך את דברי ר"פ?

לא ניתן להעמיד את דברי רב פפא "יש מהן לאו כיוצא בהן" ב"אש", משום שגם ב"אש" וגם בהם הנזק נעשה ע"י "כח אחר מעורב בו", והוי ליה לאסוקי אדעתיה שהרוח תוליד אותם ויזיקו (אש).

צח. למסקנת הגמ' על מה נאמר דברי ר"פ "ויש מהן לאו כיוצא בהן"?
למסקנת הגמ', דברי רב פפא נאמרו על "תולדה דרגל" = "צורות" –
בהמה שהתיזה צורות "תוך כדי הילוכה" והזיקה (ומשום כך נחשבת
לתולדה דרגל).

צט. באלו דינים "צורות" דומים ל"אב", ובאלו דינים שונים? ומנין למדו
דין זה?

"צורות" דומה לרגל ב"דין", בזה שחייב לשלם מ"העלייה" כמו רגל
(ולא כ"קרן"). ושונה מ"רגל" בכך שחייב לשלם רק "חצי נזק" (כמו
"קרן") ולומדים זאת מ"הלכה למשה מסיני".

ק. באיזה דבר רבא הסתפק? ולגבי מה וודאי נחשב צורות לתולדה דרגל?
[ומדוע? (תוס')]

רבא הסתפק האם ב"צורות" משלם מ"העלייה" או לא, ולגבי הדין
שפטור ברה"ר כ"רגל" היה פשוט לו. ותוס' מסביר את הסיבה לכך, משום
שכשהתורה פטרה "צורות" מלשלם נזק שלם רואים מכך שהתורה באה
להקל עליו וא"כ וודאי שיהיה פטור ברה"ר כרגל, ולא יותר חמור
מה"אב".

שאלות חזרה בגמרא

פרק "ארבעה אבות" דף ד. – ד:

קא. היכן מובא מזיק "רגל" במשנה לשיטת רב יהודה? מה מקשה על כך הגמ'?
לשיטת רב יהודה לומדים "רגל" מהמילים: "כשהזיק חב המזיק ... " וגו' (הכתובות
במשנה בדף ט:). וע"ז מקשה הגמ' שלא ניתן לומר שבמקום לכתוב "רגל" במפורש
במשנה שלנו יחד עם שאר ה"אבות" רימז זאת התנא במשנה אחרת.

קב. כיצד מסביר רבא את שיטת שמואל?

רבא מסביר שלשיטת שמואל "שור" זהו "רגל" (ולא "קרן") ומה שאמרה המשנה:

"לא הרי השור..." וגו', פירושו שלא ניתן ללמוד מ"רגל" ["שור"] ש"הזיקה מצוי" (ולכן חייב לשומרו, ומשלא שמר נחשב ל"פושעי") ל"שן" ש"אין הזיקה מצוי". ולא ניתן ללמוד מ"שן" ["מבעה"] ש"יש הנאה להזיקה" (וע"כ היה צריך להעלות בדעתו שתרצה לאכול, והיה צריך לשומרה היטב, וע"כ נחשב ל"פושעי" – תוס') ל"רגל", ש"אין הנאה להזיקה".

קג. היכן מובא מזיק "קרן" במשנה לשיטת רבא? ומדוע לא כתבה זאת המשנה

במפורש?

לשיטת רבא לומדים "קרן" מהמילים "כשהזיק חב המזיק..." וגו' (הכתובות במשנה בדף ט:). והמשנה כאן לא כתבה זאת במפורש עם שאר האבות, משום שמשנתנו נקטה רק את המזיקים שהם "מועדין מתחילתן" (כלומר שיש להם דין "מועד" כבר מהפעם הראשונה, ולא מזיקין שבתחילה הן "תמין" ורק לאחר ג' פעמים נהפכין ל"מועדין").

קד. מדוע שמואל לא סובר כרב ש"מבעה" זה "אדם"? ומדוע לא דיברה משנתנו על

"אדם"?

לשיטת שמואל לא ניתן להסביר במשנה ש"מבעה" זה "אדם", משום שכבר במשנה בדף ט"ו: כתוב "שור המועד ושור המזיק ברשות הניזק והאדם". והסיבה שהמשנה שלנו לא הזכירה "אדם", משום שבמשנה מדובר רק על "נזקי ממונו" ("ממונו המזיק") ולא על "נזקי גופו".

קה. לשיטת רב ש"אדם המזיק" מובא במשנה ב"מבעה", מדוע נאמר שוב במשנה

בדף טו:?

במשנה בדף טו: מובא "אדם המזיק" לשיטת רב, רק כדי לכוללו בין ה"מועדין" שמשלם נזק שלם מתחילה. אבל עיקר מה שנחשב ל"מזיק" נזכר במשנה הראשונה ב"מבעה".

קו. כיצד מתפרש דברי המשנה: "לא הרי השור כהרי המבעה ולא הרי המבעה כהרי

השור" וגו' לשיטת רב? (דתני "שור" לכל מילי דשור ו"מבעה" זה אדם)

שלא דומה "שור שהרג אדם" שחייב לשלם "כופר" (תשלום הפוטרו מ"מיתה בידי שמים" על כך שלא שמר את שורו שלא יפגע באנשים) ל"אדם" שאע"פ שהרג אדם פטור מלשלם "כופר" (וע"כ אם היה כתוב רק "שור" לא הייתי יודע "אדם" – "מבעה"). ולא דומה "אדם" ("מבעה") שכשהזיק חייב ב"ארבעה דברים" ("צער", "רפוי", "שבת"

ו"בושת", בנוסף לתשלום על ה"נוקי" ל"שור" שחייב רק ב"תשלומי נזק" (ולכן אם היה כתוב רק "אדם" ["מבעה"] לא הייתי יודע "שור").

קז. הסבר את קושיית הריב"א (בתוס'): "מאי חומרא היא זו, האי דאין משלם את הכופר משום דקלב"מ".

הריב"א מקשה מדוע מה ש"אדם" אינו משלם את ה"כופר", נחשב ל"קולא", והרי הסיבה לכך היא משום "קם ליה בדרבה מיניה", - כלומר לא משום סיבת היותו "מזיק קל" אלא שבכך שמקבל את העונש הגדול ("מיתה") נחשב שקיבל (או שנהיה פטור) מהעונש הקטן ("תשלומים") ויוצא שאין דבר ש"שור" חמור יותר מ"אדם".

קה. מה תירץ על כך הריב"א?

הריב"א מתרץ, שהסיבה שאדם פטור מ"כופר", אינה משום שהוא חייב מיתה, שהרי לשיטת "תנא דבי חזקיה", הדין הוא שקלב"מ פוטר האדם מהעונש הקטן גם באופן שעשה ב"שווג" (שבמקרה זה פטור גם מהעונש הגדול). וע"כ גם אדם שהרג בשוגג שפטור ממיתה, פטור גם מכופר. ולכן מובן מה ש"שור" (שמשלם כופר) חמור יותר מאדם.

קט. מה תירץ על כך הר"י?

דמה שאדם פטור מ"כופר" אינו משום "קלב"מ", אלא משום "גזירת הכתוב": שנאמר בשור שהרג אדם: "אם כופר יושת עליו" ודרשינן: "עליו ולא על האדם", שבאופן שהרג אדם פטור מ"כופר". ומה שפטור מכופר אף כשהרג אדם ב"שווג" ילפינן נמי מ"עליו", ולא מדין קלב"מ. (ומוכח ממה שהגמ' לקמן כ"ו ניסתה ללמוד ש"אדם" יתחייב ב"כופר" בק"ו מ"שור", וב"שור" תמיד נחשב ל"שווג"). וא"כ יוצא שאדם שפטור מ"כופר", קל יותר מ"שור", ולכן לא ניתן ללומדו בק"ו. (והסיבה שאין לפטור אדם מ"כופר" מדין "קלב"מ", הוא משום ש"קלב"מ" שייך בשני דינים שעל אחד מהם יש עונש חמור ועל אחד מהם יש עונש קל. שצמח שמקבל העונש החמור, נחשב שקיבל אף את העונש הקל. אבל כשיש דין תשלומין על אותו מעשה שחייב גם מיתה, לא שייך קלב"מ משום שאנו רואים שהתורה רואה לחייבו בשניהם. – ע"פ המהר"ם)

קי. "הצד השווה שבהן שדרכן להזיק", מה מקשה על כך הגמ' ועל שיטת מי? ומה תירצה על כך?

הגמ' מקשה על שיטת רב שסובר ש"שור" זה גם "קרן", כיצד ניתן לומר עליו "דרכו

להזיק" והרי שור "תם", אין "דרכו" לנגות. והגמ' תירצה שמדובר בשור "מועד", ש"דרכו" להזיק.

קיא. מה מקשה הגמ' על התירוץ שמדובר ב"מועד"? ומה תירצה על כך [באר היטב]!

הגמ' מקשה, האם "מועד" נחשב ש"דרכו להזיק"? שהרי אמנם שאינו נחשב כבר ל"שמור". אבל האם נחשב שדרכו להזיק? וע"ז תירצה הגמ', שממתי שנהיה "מועד", באמת נחשב ש "דרכו להזיק"

קיב. לשיטת רב ש"מבעה" זה אדם. מדוע נחשב ש"דרכו לילך ולהזיק"? ובאיזה אופן יהיה חייב לשלם?

מדובר באדם יָשָׁן (שנחשב ל"אבי"), ובאופן שהלך לישון ע"י כלים ושברן תוך כדי שינה ע"י שכופף את רגליו, חייב לשלם. משום ש"אדם מועד לעולם". אבל באופן שאדם אחר הביא את הכלים לאחר שכבר נרדם, השני בלבד יהיה חייב [תוס'].
קיג. כיצד מקשה הגמ' מלשון המשנה: "ושמירתן עליך", על שיטת רב?

שאם "מבעה" זה "אדם", לא שייך הלשון "שמירתן עליך", משום שמזה משמע שאדם מחויב לשמור על דבר אחר, ולא על עצמו.

קיד. כיצד מביאה הגמ' שקושיה זו קשה אף לשמואל? וכיצד מיישבת הגמ' לשון זו אליבא דכו"ע?

הגמ' מביאה ברייתא ששנה "קרנא" שכתוב במפורש: "ארבעה אבות נזיקין ואדם אחד מהם". ובהמשך אומרת הברייתא: "הצד השווה שבהן... ושמירתן עליך". וא"כ לפי"ז קשה לכו"ע, כיצד ניתן לומר על אדם: "שמירתן עליך". ומיישבת הגמ', שגם במשנה וגם בברייתא המילים "שמירתן עליך", נאמרו על שאר האבות. אבל "אדם המזיק", באמת שמירת גופו עליו.

קטו. כיצד רצה רב מרי לפרש את "מבעה"? מדוע? מהיכן הוכיח זאת? וכיצד ארע הנזק?

רב מרי מקשה שאולי "מבעה" זה "מים" שהרי לשון הפסוק לא מסתדר בין לשיטת רב שסובר ש"מבעה" זה אדם (שא"כ היה צריך להיות כתוב "בנְעָה" כמו שלמדנו בדף ג:) ובין לשיטת שמואל שסובר שמבעה זה "שן" (שא"כ היה צריך להיות כתוב "בנְעָה")

ומוכיח מהפסוק: "כקדוח אש המסים **מים תבעה** אש". ולפי"ז יהיה חייב באופן ששפך **מים** לרה"ר ובא אדם ונטנפו בגדיו (ולא כפי שהדין באמת, שבאופן כזה נחשב ל"בור" ופטור על "כלים").

קטז. כיצד דוחה הגמ' את הסברו של רב מרי? (הסבר היטב!)

שלשון הפסוק "מים **תבעה** אש" (בלשון נקבה ובלשון יחיד) משמע שמדברים על ה"**אש**" שהיא "מבעבעת" את המים. ולא על ה"**מים**". שא"כ היה צריך להיות כתוב: "**מים נבעו** אש" (בלשון זכר ובלשון רבים)

קיז. מה מקשה רב זביד ע"פ הדחיה שדוחה הגמ' את דברי רב מרי? ומה תירצה על כך הגמ'?

שאם בפסוק: "כקדוח אש המסים מים תבעה אש", המילה "**תבעה**" מדברת על ה**אש** שמבעבעת את המים. א"כ ניתן לומר ש"**מבעה**" זה "**אש**". והגמ' מתרצת על כך שלא ניתן לומר ש"**מבעה**" זה "אש", שהרי במשנה כבר כתוב "**הבער**".

קיח. מה מקשה על כך הגמ'? וכיצד מנסה הגמ' לתרץ זאת?

הגמ' מקשה על כך, שאם "**מבעה**" זה "**אש**", מהו המזיק "**הבער**" המובא במשנה? ומנסה הגמ' לתרץ, שהמשנה כתבה "**הבער**" בשביל להסביר מהו "**מבעה**".

קיט. מדוע לא ניתן להסביר ש"הבער**" בא להסביר ש"**מבעה**" זה "**אש**"?**

משום שלפי זה יוצא שבמשנה יש רק 3 אבות (שור, בור, אש), ובמשנה כתוב "**ארבעה** אבות נזיקין".

קכ. הסבר את שאלת הגמ': "וכי תימא תנא שור דאית ביה תרתי", וכיצד דוחה זאת הגמ'?

שניתן לומר שאכן גם "**מבעה**" וגם "**הבער**" זה "**אש**", ומה שכתב התנא "**ארבעה** אבות נזיקין" זה משום שבי"שור" כלול גם "שן" וגם "רגל" (ולא "קרן" משום שנוקט רק "מועדין מתחילתן"). ודוחה זאת הגמ', שא"כ לא ניתן להסביר על "שור" ו"**מבעה**": "ולא זה וזה **שיש בהם רוח חיים**", שהרי ב"אש" אין רוח חיים, וכן לא יהיה מובן המשך המשנה "... כהרי **האש**".

שאלות חזרה בגמרא

פרק "ארבעה אבות" דף ד: - ה.

קכא. כמה "אבות" שנה רב אושעיא? ואלו הן?

יש 13 אבות: "ארבעה שומרין" (שומר חינם, והשואל, נושא שכר והשוכר). "נזק". "צער", "רפוי", "שבת", "בושת". ו"ארבעה דמתניתין" ("שור", "בור" "מבעה" ו"הבער").

קכב. כמה "דינים" שונים יש בין ה"אבות" דר' אושעיא? ומדוע? ולפי איזה סדר נכתבו ה"שומרים" בברייתא? (תוס')

יש רק 12 דינים משום ש"שוכר" דינו או כש"ח או כש"ש. ונכתבו כסדר קולתן וחומרתן ולא כפי שנכתבו בתורה. "שומר חינם" פטור מהכל (חוץ מפשיעה) ו"שואל" חייב בהכל (חוץ מממ"מ) ולכן נכתבו בתחילה. ולאחמ"כ נכתב ש"ש שחייב גם בגניבה ואבידה ופטור ב"אונסין". ו"שוכר" שדומה או לש"ש או לש"ח, נכתב בסוף.

קכג. מדוע התנא דמתניתין לא כתב את כל ה"אבות" דר' אושעיא, לשיטת שמואל?

משום שלשיטתו (ש"מבעה" זה שן) במשנה נכתבו רק "נזקי ממון" ("ממונו המזיק") ולא "נזקי גופו".

קכד. מדוע התנא דמתניתין לא כתב את כל האבות דר' אושעיא, לשיטת רב?

משום שכשהתנא כתב "מבעה" שזהו אדם התנא כלל בו את כל סוגי המזיקין שיש ב"אדם" ובזה כלולין כל המזיקין שר' אושעיא הוסיף.

קכה. מדוע ר' אושעיא היה צריך לפרט את כל המזיקין הנוספים שהם סוג של "אדם

המזיק" לאחר שנכתב "אדם" ב"מבעה" (לשיטת רב)?

משום שבמשנה נכתב "מבעה" רק לגבי אדם שהזיק "שור" (ממון), ור' אושעיא הוסיף גם אדם שהזיק "אדם", (ובהמשך מקשה הגמ', שהרי ב"ד שומרים", זה גם "אדם דאזיק שור", וא"כ מדוע היה צריך ר' אושעיא למנותם. ומתרצת, שבמשנה ב"מבעה", כלול רק אדם שהזיק "ממון" בידיים. וע"כ היה צריך למנות [חוץ מנזקי גופו] גם נזקי "ממון" שנעשים ממילא [ע"י אי שמירה טובה]).

קכו. מדוע לא כתב ר' אושעיא ג' אבות ב"שור" כמו שכתב "תרי גווני אדם"? (הסבר תירוץ התוס' ע"פ התפא"ש והמהר"ם)

ה"תפארת שמואל" מסביר שתוס' מתרץ שר' אושעיא בא לפרט רק דברים שהתנא לא כתב כלל. שהרי ב"מבעה" כלול רק "אדם דאזיק שור" וע"כ פרט ר' אושעיא גם "אדם דאזיק אדם". אבל ב"שור" כבר כלל התנא כל מילי דשור – קרן שן ורגל. וע"כ אין צורך לפורטם. המהר"ם מסביר שתוס' מתרץ שכשר' אושעיא הוסיף על דברי התנא "אדם דאזיק אדם" לא שינה ממה שכתב התנא ב"אדם דאזיק שור" אלא כתבו במשנה "מבעה" וע"כ הוסיף. אבל ב"שור" אם היה רוצה לפרט "קרן" "שן" ו"רגל" היה צריך למחוק "שור" ולכתוב במקומו קרן שן ורגל ולא רצה ר' אושעיא לעשות כך ולשנות ולמחוק מלשון המשנה אלא רק להוסיף במקום הצורך.

קכז. הסבר את שאלת הגמ': "אי הכי שור נמי ליתני תרי גווני שור" וגו', ומה מתרצת על כך הגמ'?

הגמ' מקשה שאם אכן לגבי "אדם המזיק" הובאו "תרי גווני", מדוע לגבי "שור" אנו לא אומרים שיש שני סוגים: א. "שור שהזיק שור". ב. "שור שהזיק אדם". ומדוע לא שנה זאת ר' אושעיא? ומתרצת, שלגבי אדם יש הבדל בין אדם שהזיק אדם, לבין אדם שהזיק שור (אם משלם רק "נזק", או גם "ארבעה דברים") וע"כ ר' אושעיא שנה זאת בנפרד. אבל לגבי "שור" אין הבדל בדין אם הזיק אדם או שור תמיד משלם רק "נזק".

קכח. כמה "אבות" שנה רבי חייא? ומדוע לא שנה ר' אושעיא את כל ה"אבות" הללו?

ר' חייא שנה 24 "אבות" והגמ' מסבירה שר' אושעיא לא שנה את כל ה"אבות" האלו, משום שר' אושעיא כתב רק "אבות" שהם "תשלומין" ולא אבות שהם "קנסא".

קכט. "עדים זוממין", ששילמו כסף ע"פ עדותם ["כאשר עשה"] האם חייבים לשלם? ומדוע? (תוס')

לגבי "ממון" גם אם כבר שילם ע"פ עדות של עדים זוממין מחייבים אותם לשלם. לשיטת הריב"א: משום שב"ממון" אין הבדל בין "זמם" ל"עשה" משום ש"אפשר בחזרה" ולשיטת ר"י ב"ממון" אף אם לא היה אפשר בחזרה, היינו מחייבים אותם באופן שכבר שילם, בק"ו מ"כאשר זמם". משום שב"ממון" עונשין מן הדין (בשונה

ממיתה שאם כבר הרגו, **אין נהרגין**. ששם "אין עונשין מן הדין" ולא ניתן ללמוד בק"ו מ"כאשר זמס".

קל. הסבר את שאלת הגמ': גנב וגזלן דממונא הוא ליתני, כיצד תירצה זאת הגמ' לשיטת ר' אושעיא?

הגמ' שואלת, שאם ר' אושעיא כתב את כל האבות שהם "תשלומין", מדוע לא כתב גם "גנב" ו"גזלן" (לגבי תשלומי ה"קרן"). והגמ' תירצה, שר' אושעיא שנה מזיקים אלו ב"שומר חינם" (ו"שואל"), שבהם כלול "שומר" שטוען "טענת גנב", וטוען "טענת גזלן".

קלא. "ורבי חייא נמי הא תני ליה והשואל", הסבר את קושיית הגמ', ומה תירצה על כך?
הגמ' מקשה מדוע ר' חייא שנה גם "שומר חינם" (ו"שואל") וגם "גנב" ו"גזלן", ולא כללם יחד ב"שומר חינם" כר' אושעיא. ומתרצת, ש"שומר חינם" וה"שואל" יש בהם חיוב "תשלומין" על דברים שהגיעו אליו **בהיתר**. ו"גנב" ו"גזלן" יש בהם חיוב תשלומין על דברים שהגיעו אליו **באיסור**, וע"כ ר' חייא חילקם לשני "אבות".

קלב. "עדים זוממין דממונא הוא ליתני", הסבר מדוע חשבה הגמ' בהו"א דעדים זוממין "ממונא"?

רש"י מבאר, שהגמ' חשבה בהו"א ש"עדים זוממין" נחשבים ל"ממונא", משום ש"קנס" הוא או תשלום דבר "קצוב" (שאינו משתנה), או שמשלם יותר ממה שהזיק. ובעדים זוממין אינו משלם דבר קצוב, ולא יותר ממה שהזיק.

פד. מה מקשה הגמ' על ההסבר שר' אושעיא לא נקט "עדים זוממין" משום שסובר כר"ע

ש"עדים זוממין" זה "קנס" (וע"כ אין משלמים ע"פ עצמן)? ומה מתרצת על כך?
הגמ' מקשה שאם אכן ר' אושעיא סובר כר"ע. היה עליו לכתוב שני סוגי "שור". 1. שור שהזיק שור, שבזה יש הבדל בין "תם" ל"מועד". 2. שור שהזיק אדם, שבזה אין הבדל בין תם למועד, ומשלם נזק שלם בכל אופן. ומתרצת הגמ' ד"תבריה ר"ע לגזיזה", כלומר שר"ע החליש את הוראתו, וסובר ששור "תם" שהזיק אדם אמנם משלם "נזק שלם", אך אינו דומה לגמרי ל"מועד", משום שמשלם רק מ"גופו" (ולומד זאת מהפסוק **יעשה לו - לשור**). וא"כ נמצא, שלפעמים אינו משלם נ"ש, אלא כפי שווי השור

[אשש], וע"כ לא החשיבו כ"אב" בפני עצמו.. [ש.א' לאנחא ש.ש.ש ש לשד ל' ל'.., ד"אשעג ד.ד.ש..
 ד"י", "ש. לש. ל' ד' פ' ע'.. לאש, שד. ד' ל' ד'.. ש.ש.ש ד' ל' ל' ש.ג.].

שאלות חזרה בגמרא

פרק "ארבעה אבות" דף ה. – ו.

קלד. "ולא זה וזה שיש בהם רוח חיים": הסבר את שאלת הגמ': "מאי קאמר"
 (רש"י תוס')

לשיטת רש"י: הגמ' שואלת בפשטות, לצורך מה כתב זאת התנא של המשנה.
ותוס' מבאר: שהיה קשה לגמ' לפרש את דברי המשנה כפי כל הש"ס, משום
 שבכל הש"ס כשכתוב "לא הרי...", ה"נלמד", כתוב ראשון. ולאחמ"כ
 "המלמד". (לא הרי ה"נלמד" כהרי ה"מלמד", ולכן לא ניתן ללומדו מה"מלמד") וכאן
 במשנה שכתוב: "לא זה וזה" ("שור" ו"מבעה" ה"מלמדים") "כהרי האש" (שהיא
 ה"נלמדת"), משמע שהתנא בא ללמדנו ש"שור" ו"מבעה" הם יותר מ"אש", וע"כ
 ניתן ללמוד מהם "אש".

קלה. מה מתרצת הגמ' על השאלה הנ"ל?

שלתנא של המשנה היה קשה, שאמנם לא ניתן ללמוד "מזיק" אחד, ממזיק
 אחר. אבל מדוע לא לומדים מזיק אחד משני מזיקים אחרים. וע"כ מבארת
 המשנה: "ולא זה וזה שיש בהם רוח חיים כהרי האש".

קלו. כיצד חשבה המשנה ללמוד "אש" מ"שור ומבעה" לשיטת שמואל? וכיצד
 פרכה זאת? (גמ' – רש"י)

שהיה ניתן לומר שכמו שמצאנו ב"שור ומבעה" ["קרן" ו"שן"] שחייבים, כך יהיו
 חייבים גם ב"אש". ואם יפרכו, ש"קרן" חמורה יותר מ"אש" בכך ש"כוונתה
 להזיק". "שן" תוכיח, שאע"פ ש"אין כוונתה להזיק", חייב. ואם ננסה לפרוך

ש"שן" חמורה יותר בכך ש"יש הנאה להיזיקה", נביא את "קרן" שחייבת אע"פ ש"אין הנאה להיזיקה". ורואים שלא ה"חומרות" שיש בכל אחד הן גורמות החיוב, אלא ה"צד השווה שבהן" שהוא: "דרכן להזיק וממונד ושמירתן עליך". וא"כ גם "אש" (ש"דרכה להזיק וממונד ושמירתה עליך") יהיה חייב. והמשנה פורכת ואומרת, ש"אש" שונה מקרן וכן ("שור ומבעה"), משום שבהם יש "רוח חיים" (וע"כ חייבים) וב"אש" אין "רוח חיים" (וע"כ יהיה פטור).

קלז. כיצד חשבה המשנה ללמוד "אש" מ"שור ומבעה" לשיטת רב? וכיצד פרכה

זאת? (גמ' – רש"י)

שהיה ניתן לומר שכמו שמצאנו ב"שור ומבעה" שחייבים כך גם יהיו חייבים ב"אש". ואם יפרכו ש"שור" חמור יותר מ"אש" משום ש"כוונתו להזיק". "אדם" יוכיח, שאע"פ שאין "כוונתו להזיק", חייב. ואם יפרכו ש"אדם" חמור יותר מ"אש", בכך שחייב ב-4 דברים. "שור" יוכיח שאע"פ שאינו חייב ב-4 דברים, חייב בנוק. וא"כ רואים שלא ה"חומרות" שיש בכל אחד הן גורמות החיוב, אלא ה"צד השווה" שבהן, ש"דרכן להזיק וממונד ושמירתן עליך", וע"כ אש, (שגם היא "דרכה להזיק וממונד ושמירתה עליך"), יהיו חייבים. והמשנה פורכת ואומרת, ש"אש" שונה מ"שור ומבעה", משום ש"אין בה רוח חיים". וע"כ לא ניתן ללמוד מ"שור ומבעה".

קלח. מדוע נקט רבא שניתן ללמוד כל האבות מ"בור" ועוד "אב" ולא משתי

"אבות" אחרים? (רש"י)

משום שאם התורה תכתוב שתי אבות אחרים, לא נוכל ללמוד גם "קרן". כמו שפורכת הגמ', שהרי "קרן" קלה מכולם, ש"אינה מועדת מתחילתה". ובנוסף, לא נוכל ללמוד גם את "בור", משום שניתן לפרוך, ש"בור" קל מכולם, בכך ש"אין דרכו לילך ולהזיק".

"וכולהו כי שדית בור בינייהו אתיא כולהו במה הצד לבר מקרן"

סיכום ה"לימודים" ע"פ שיטת רש"י

אי כתיב:		"בור" ו"קרן"	"בור" ו"שן"	"בור" ו"רגל"	"בור" ו"אש"
הלימוד מ"בור" [הקל]		מה "בור" שאין דרכו לילך ולהזיק, חייב. "שן", "רגל", "אש" ו"אדם" ש"דרכן לילך ולהזיק". לא כ"ש שיהיו חייבים.	מה "בור" ש"אין דרכו לילך ולהזיק", חייב. "רגל", "אש" ו"אדם" שדרכן לילך ולהזיק לא כ"ש שיהיו חייבים	מה "בור" ש"אין דרכו לילך ולהזיק", חייב. "שן", "רגל", "אש" ו"אדם" שדרכן לילך ולהזיק לא כ"ש שיהיו חייבים	מה "בור" ש"אין דרכו לילך ולהזיק", חייב. "שן", "רגל", "אש" ו"אדם" שדרכן לילך ולהזיק לא כ"ש שיהיו חייבים
ה"פירכא" [ש"בור" חמור]		מה ל"בור", שכן "תחילת עשייתו לנזק" (וע"כ חייב) תאמר ב"שן", "רגל", "אש" ו"אדם" ש"אין תחילת עשייתו לנזק", וע"כ לא ניתן ללומדם מ"בור" שיהיו חייבים.	מה ל"בור" שכן "תחילת עשייתו לנזק". (וע"כ חייב) תאמר ב"שן", "אש", ו"אדם" ש"אין תחילת עשייתו לנזק" וע"כ לא ניתן ללומדם מ"בור" שיהיו חייבים.	מה ל"בור" שכן "תחילת עשייתו לנזק". (וע"כ חייב) תאמר ב"שן", "אש", ו"אדם" ש"אין תחילת עשייתו לנזק" וע"כ לא ניתן ללומדם מ"בור" שיהיו חייבים.	מה ל"בור" שכן "תחילת עשייתו לנזק". (וע"כ חייב) תאמר ב"שן", "רגל", "אש" ו"אדם" ש"אין תחילת עשייתו לנזק", וע"כ לא ניתן ללומדם מ"בור" שיהיו חייבים.
ההוכחה מה"אב" השני		"קרן" תוכיח שאע"פ שאין "תחילת עשייתה לנזק", חייבים. אף אני אביא: "שן", "רגל", "אש" ו"אדם" שאע"פ שאין "תחילת עשייתו לנזק", יהיו חייבים.	"שן" תוכיח שאע"פ שאין "תחילת עשייתה לנזק", חייבים אף אני אביא: "רגל", "אש", ו"אדם", שאע"פ שאין "תחילת עשייתו לנזק". יהיו חייבים	"רגל" תוכיח שאע"פ שאין "תחילת עשייתה לנזק", חייבים אף אני אביא: "שן", "אש", ו"אדם", שאע"פ שאין "תחילת עשייתו לנזק". יהיו חייבים	"אש" תוכיח שאע"פ שאין "תחילת עשייתה לנזק", חייבים אף אני אביא: "שן", "רגל", ו"אדם", שאע"פ שאין "תחילת עשייתו לנזק". יהיו חייבים
"רגל" ו"אדם" נלמדים מ"בור" ו"אש" ב"פלא דדינא" משום שלא ניתן לפרוך מ"אש", שהרי גם הם מועדים לדברים שאינם ראויים להם	ה"פירכא" [שה"אב" השני חמור יותר]	מה ל"קרן" שכן "כוונתו להזיק" (וע"כ חייבים), תאמר ב"שן", "רגל", "אש" ו"אדם" ש"אין כוונתו להזיק". וע"כ לא ניתן ללומדם מ"קרן" שיהיו חייבים	מה ל"שן" שכן "יש הנאה להזיק", (וע"כ חייבים) תאמר ב: "רגל", "אש" ו"אדם", ש"אין הנאה להזיקם" וע"כ לא ניתן ללומדם מ"שן" שיהיו חייבים	מה ל"רגל" שכן "הזיקה מצויה", וע"כ חייבים תאמר ב: "שן", "אש" ו"אדם", ש"אין הזיקם מצויה" וע"כ לא ניתן ללומדם מ"רגל" שיהיו חייבים	מה ל"אש" שכן "מועדת לאכול אפי' דבר שאינו ראוי לה", וע"כ חייבים תאמר ב: "שן" ש"אינה מועדת אלא לדבר הראוי לה". וע"כ לא ניתן ללומדה מ"אש" שיהיו חייבים
	ההוכחה מ"בור"	"בור" יוכיח שאע"פ ש"אין כוונתו להזיק", חייב. אף אני אביא: "שן", "רגל", "אש" ו"אדם" שאע"פ ש"אין כוונתו להזיק", יהיו חייבים	"בור" יוכיח, שאע"פ ש"אין הנאה להזיק", חייב אף אני אביא: "רגל", "אש" ו"אדם". שאע"פ ש"אין הנאה להזיקן" יהיו חייבים	"בור" יוכיח שאע"פ ש"אין הנאה להזיק", חייב. אף אני אביא: "אש", "שן", ו"אדם" שאע"פ ש"אין הזיקו מצויה" יהיו חייבים	"בור" יוכיח שאע"פ ש"אין מועד אלא לדבר הראוי לה" יהיו חייבים.
"וחזר הדין" - לא ראי זה כראי זה					
"הצד השווה"		שב"בור" ו"קרן", "דרכן להזיק וממונו ושמירתן עליך" וחייבים. אף אני אביא: "שן", "רגל", "אש" ו"אדם" ש"דרכה להזיק וממונך ושמירתך עליך". ויהיו חייבים	שב"בור" ו"שן", "דרכן להזיק וממונו ושמירתן עליך" וחייבים. אף אני אביא: "רגל", "אש" ו"אדם" ש"דרכה להזיק וממונך ושמירתך עליך". ויהיו חייבים	שב"בור" ו"רגל", "דרכן להזיק וממונו ושמירתן עליך" וחייבים. אף אני אביא: "שן", "אש" ו"אדם" ש"דרכה להזיק וממונך ושמירתך עליך". ויהיו חייבים	שב"בור" ו"אש", "דרכן להזיק וממונו ושמירתן עליך" וחייבים. אף אני אביא: "שן" ש"דרכה להזיק וממונך ושמירתך עליך". ויהיו חייבים
"קרן"	למ"ד "קרן אינה עדיפא"	לא ניתן ללמוד "קרן" מ"הצד השווה" משום שניתן לפרוך: "מה להצד השווה שכן מועדין מתחילתן", (וע"כ חייבים) תאמר בקרן ש"אינה מועדת מתחילתה" (וע"כ לא ניתן ללומדה)			
	למ"ד "קרן עדיפא"	ניתן ללמוד אף "קרן" מ"הצד השווה שבהן" ע"י ק"ו, משום ש"קרן" חמורה יותר מכולם בכך ש"כוונתה להזיק".			

קלט.מדוע לא נקט רבא: "וכולהו כי שדית קרן וחד מינייהו אתיא כולהו במה הצד לבר מבור"? (רש"י)

משום שאם היה כתוב במשנה "קרן ושן" או "קרן ורגל", או "קרן ואדם" לא הייתי יודע גם "בור" וגם "אש". משום שניתן לפרוך: "מה להצד השווה שכן יש בו רוח חיים", משא"כ ב"בור" ו"אש". ואם היה כתוב "קרן" ו"אש" לא הייתי יודע "שן" ו"בור". משום שניתן לפרוך מה להצד השווה שבהן שדרכן לילך ולהזיק ולאכול בין הראוי לה ובין שאין ראוי לה. וב"שן", ראוייה לאכול רק הראוי לה. וב"בור", "אין דרכו לילך ולהזיק.

קמ. הסבר את קושיית התוס' על פירוש רש"י: "ומה שפירש הקונטרס דשן אתיא מבור ואש" וגו'? ומה סובר התוס'?

שרש"י הסביר שכשלומדים "שן", מ"בור ואש". לא מספיק ללומדו מ"אש" לבד משום שניתן לפרוך: "מה ל"אש" שמועדת לאכול בין ראוי לה ובין שאינו ראוי לה", משא"כ ב"שן", שראוייה לאכול רק מה שראוי לה. וע"ז מקשה התוס', מניין לרש"י ש"שן" מועדת לאכול רק מה שראוי לה והרי לא שייך ב"שן" דבר שאינו ראוי לה, שהרי אם הבהמה תאכל דבר שאינו ראוי לה יחשב לתולדה ד"קרן". ואף אם נמצא דבר ש"אין ראוי" ב"שן", נלמד גם אותו שיהא חייב מ"אש", שחייבת בכל אופן. (וא"כ יוצא, שאף את "שן" ניתן ללמוד מ"פלגא דדינא", כמו "רגל" ו"אדם") וע"כ סובר התוס' דבאמת "שן" נמי ילפינן מבור ואש ב"פלגא דדינא" או מ"אש" לחודיה.

קמא. כיצד מיישב תוס' את קושייתו ע"פ פירוש רש"י?

שאף שלא ניתן למצוא אופן ש"שן" אוכלת במציאות דבר שאין ראוי לה. נחשב הדבר כ"קולא" לגבי "שן", שאינה חייבת ב"אין ראוי לה". כמו שמצאנו מקומות נוספים בש"ס, שפורכים מדבר, אף שאינו מצוי. וע"כ ניתן שפיר לפרוך, וצריך ההוכחה מ"בור", שחייב אף הוא, רק בדברים "הראויים לו".

קמב. מה נחשב ל"דבר שאין ראוי לו" ב"בור" לשיטת רש"י? ומה מקשה על כך התוס'?

רש"י סובר שמה שפטור ב"בור" על "אדם" ו"כלים" ("שור ולא אדם חמור ולא כלים") נחשב ל"אין ראוי לו" ב"בור". וע"כ מקשה התוס': 1. מדוע "אדם" נחשב "אין ראוי" ב"בור" והרי **בנזיקין** חייב על אדם ב"בור". 2. מדוע בכך שב"בור" פטורין על **מיתת אדם**, נחשב הדבר ל"אין ראוי" והרי גם ב"אש" פטורין על "טמון" ואין נחשב הדבר ל"אין ראוי". 3. שאם אכן מה שב"בור" פטורין על **מיתת אדם**, נחשב הדבר ל"אין ראוי", מדוע הגמי' לקמן אומרת שלשיטת ר' יהודה (שחייבים על כלים ב"בור") לא מוצאים **חומרא בשור מבבור**, והרי יש את החומרא שב"שור" חייבים "בין ראוי ובין אינו ראוי" וב"בור" פטורין על מיתה, שנחשב ל"אינו ראוי".

קמג. מה נחשב ל**אינו ראוי** ב"בור" לשיטת התוס'? מדוע?

רק "כלים" נחשבים ל"אינם ראויים" ב"בור", משום שסיבת החיוב ב"בור" הוא ה"הבל" ("להבלו ולא לחבטו"). וא"כ "אדם" נחשב כן ל"ראוי", ומה שפטור ב"מיתה" הוא גזה"כ. אבל "כלים", נחשבים "אינם ראויים". משום שה"הבל", אינו אמור לשוברם [ואף ש"כלים חדשים", יכולים להשבר מה"הבל" ופטורים, מ"מ מצאנו ב"בור" שפטור בכלים ישנים מחמת ש"אינם ראויים"].

קמד. מדוע אמר רבא שניתן ללמוד את כל ה"אבות" מבור וחד מינייהו לבר מקרן? ומדוע למ"ד "קרן עדיפא" ניתן ללמוד אף "קרן"?

רבא אומר שלא ניתן ללמוד "קרן" מאבות אחרים משום שיהיה ניתן לפרוך שקרן קלה מכולם בכך ש"אינה מועדת מתחילתה" (ומשלמת רק ח"נ). ולמ"ד

"קרן עדיפא" בגלל שיש לה חומרא, ש"כוונתו להזיק", היא חמורה יותר מכל ה"אבות". (אע"פ שיש לה קולא ש"אינה מועדת מתחילתה"). [ע"פ ה"נחלת דוד"]

קמה. לצורך מה כתבה התורה את כל ה"אבות" אם אכן ניתן ללמוד את כולם מ"בור וחד מינייהו"? (באר היטב!)

התורה כתבה את כל ה"אבות" "להלכותיהן", פירושו: שאמנם הייתי יכול ללמוד את עצם החיוב בכל ה"אבות" מ"בור וחד מינייהו", אבל לא הייתי יודע את ה"הלכות המיוחדות" שיש בכל אב. "קרן": הבדל בין "תם" ל"מועד" ("ח"יני" – "ני"ש", "מגופו" – "מהעליה") שן ורגל: לפטרן ברה"ר "בור": לפטור על כלים. ולשיטת ר"י (שחייבים על כלים), לפטור על "אדם". "אדם": לחייבו גם ב-ד' דברים ("צער", "ריפוי", "שבת", ו"בושת"). "אש": לפטור על "טמון". ולרבי יהודה (שחייבים על "טמון" ב"אש"), לרבות שחייבים גם על "ליחכה נירו וסכסכה אבניו" (שאם האש חרכה את החרیשה או האבנים, חייבים).

שאלות חזרה בגמרא

פרק "ארבעה אבות" דף ה.

קמו. הסבר את קושיית הגמ': "האונס והמפתה והמוציא שם רע דממונא הוא ליתני", (ע"פ פירוש רש"י ותוס')
שב"אונס ומפתה", חוץ מתשלום של "חמישים כסף", שזהו דבר קבוע וע"כ נחשב ל"קנס". יש גם תשלום של "צער בושת ופגם", שזהו וודאי "ממונא", וא"כ קשה מדוע ר' אושעיא לא כלל אותם גם בברייתא בין כל ה"אבות", (ו"מוליא פס רע" וודאי נחשב ל"קנס" שהרי משלם תמיד "מאה כסף", וכתבוהו לך לאגב, סתמיד נכתב יחד עם "אונס ומפתה" – תוס').

קמו. הסבר את תירוץ הגמ': "מה נפשך אי נזק תנא ליה" וגו'.

הגמ' מתרצת, שרב אושעיא כלל בברייתא שלו ב"נזק צער ובושת" גם מה שמשלם

ב"אונס ומפתה" על ה"צער" וכן על ה"בושת". ו"פגם" כלול ב"נזק". וחלק התשלום הקבוע שנחשב ל"קנס", מובן מדוע לא כלל זאת רב אושעיא (ב"קנסא לא קמיירי").

קמח. מדוע למסקנת הגמ' ר' אושעיא לא כתב "מטמא מדמע ומנסך"?

הגמ' הסבירה שהסיבה שרב אושעיא לא נקט "מזיקים" אלו, או משום שאם "היזק אינו ניכר", נחשב לנזק הם כלולים ב"נזק". ואו משום שסובר ד"לאו שמייה היזק", והם נחשבים ל"קנסא". ורב אושעיא לא דיבר על "קנסא".

קמט. מה רצתה הגמ' להוכיח ממה שר' חייא כתב "מזיקים" אלו? ומדוע?

הגמ' רצתה להוכיח מכך שר' חייא שכן נקט מזיקים אלו, סובר שהיזק שאינו ניכר "לאו שמייה היזק" (שאם לא כך הם כלולים ב"נזק") וואין לומר ש"לאו שמייה היזק", פירושו שאינם חייבים לשלם. שא"כ מדוע כתבם ר' חייא בין ה"אבות נזיקין", אלא שאינם דומים לנזק ובכל זאת חייבים לשלם מדאורייתא – פני"ן.

קנ. כיצד דחתה הגמ' הוכחה זו?

שניתן לומר שר' חייא אכן סובר ש"היזק שאינו ניכר" שמייה היזק, ולמרות זאת כתב זאת ר' חייא בנפרד, ולא כלל זאת ב"נזק". משום שרצה לכתוב "היזק שאינו ניכר", בנפרד מ"היזק שניכר" (והטעם שכתב בשביל כך 3 אבות, ולא הסתפק ב"אב" אחד, משום שכל מקום הם כתובים יחד: "המטמא המדמע והמנסך" – תוס').

קנא. מדוע כתבו התנא של המשנה ור' אושעיא ור' חייא "מניינא" לפני ה"אבות"?

התנא של המשנה כתב "מניינא" ("ארבעה אבות") משום שלא רצה לדבר על האבות דר' אושעיא. ור' אושעיא כתב "מניינא" ("שלושה עשר אבות") משום שלא רצה לדבר על האבות דר' חייא (ב"קנסא לא קמיירי") ור' חייא כתב "מניינא" ("עשרים וארבעה אבות"). משום שלא רצה לדבר על "מוסר ומפגל".

קנב. מה הסיבה שר' חייא לא רצה לכתוב "מוסר ומפגל"?

"מפגל" (כהן שחשב מחשבה הפוסלת את הקרבן ובכך עשה לבעלים נזק שצריך

להביא בהמה אחת) לא כתוב בברייתא דר' חייא משום שר"ח לא רצה לדבר על "קדשים". ו"מוסר" (אדם שהלשין על חבירו לעובדי כוכבים ועל פיו הוציאו מחבירו "ממון") לא כתוב בברייתא דר' חייא משום שלא רצה לדבר על נזק שנעשה ע"י "דיבור".

קנג. מה מקשה הגמ' לפי"ז ממה שכתב ר' חייא "מוציא שם רע"? וכיצד תירצה זאת?

הגמ' מקשה שאם ר' חייא לא דיבר על "מזיקין" שהם רק ע"י "דיבור" מדוע נקט "מוציא שם רע", שזהו בעל שמזיק לאשתו ע"י "דיבור" (שהייתה נשואה כבר למישהו אחר). ותירצה הגמ' שהחיוב ב"מוציא שם רע" הוא על כך, שהוא התחנת עם האשה, וטוען שהייתה נשואה למישהו אחר. וע"כ נחשב למזיק ע"י "דיבור" שיש בו מעשה.

קנד. מה מקשה הגמ' על כך מ"עדים זוממים"? ומה תירצה?

הגמ' מקשה שהרי "עדים זוממין" חייבים על מה שהזיקו ב"דיבור" אע"פ שאין בו מעשה ובכל זאת שנה זאת ר' חייא. ותירצה הגמ', שאמנם ב"עדים זוממין" הנזק הוא ע"י דיבור שאין בו מעשה אבל היות שהתורה החשיבה זאת "למעשה": "ועשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו" שנה זאת ר' חייא.

קנה. הסבר את קושיית הגמ' על ר' אושעיא ור' חייא: "בשלמא לתנא דידן תנא "אבות" וגו' ומה מתרצת על כך הגמ'?"

הגמ' מקשה שלפי התנא של המשנה מובן מדוע נקראו כולם "אבות" (חוץ ממה שהם כתובים בתורה) משום שיש להם "תולדות" (וכמו שנתבאר בדפים ב' – ג'). וא"כ קשה מה הם ה"תולדות" של ה"אבות" שנכתבו ב"ברייתא", ומתרצת הגמ' שבאמת ל"אבות" שנכתבו ברייתא אין "תולדות" והחשיבו אותן כ"אבות" כדי שיידעו שהם חייבים לשלם "ממיטב" (באופן שהמזיק משלם מ"קרקע" שחייב לשלם מהקרקע הטובה ביותר) כמו בשאר ה"אבות".

"ארבעה אבות" דף ה' ע"א

"כולן כאבות לשלם ממיטב מ"ט אתיא תחת נתינה ישלם כסף"

שן ורגל : (כתיב בהדיא) "מיטב שדהו ומיטב כרמו ישלם" (שמות, כ"ב, ד')

(ויקרא, כ"ד, י"ח)	אדם דאזיק שור : "מכה בהמה ישלמנה"
(שמות, כ"ב, ה')	הבער : "שלם ישלם המבעיר את הבערה"
(שמות כ"ב, ח')	שומר חינם : "אשר ירשיעון אלוקים ישלם שנים לרעהו"
(שמות כ"ב, י"ב)	שואל : "בעליו אין עמו שלם ישלם"
(שמות כ"ב י"א)	נושא שכר – שוכר : "ואם גנב יגנב מעמו ישלם לבעליו"
(שמות, כ"ב, ו')	תשלומי כפל – גנב : "אם ימצא הגנב ישלם שנים"
(שמות, כ"א, ל"ז)	תשלומי ד' וה' : "חמשה בקר ישלם תחת השור"
(ויקרא, כ"ד, י"ח)	מטמא : "מכה בהמה ישלמנה" ¹
(ויקרא, כ"ד, י"ח)	מדמע : "מכה בהמה ישלמנה" ¹
(ויקרא, כ"ד, י"ח)	מנסף : "מכה בהמה ישלמנה" ¹

שור המועד : "שלם ישלם שור תחת השור" (שמות, כ"א, ל"ו)

צער פצע תחת פצע (שמות, כ"א, כ"ה)

(דברים, כ"ב, כ"ט)

בושא: תחת אשר עינה²

(דברים, י"ט, כ"א)

עדיף זוממין: "נפש בנפש (כמו שכתוב) נפש תחת נפש"

(שמות, כ"א, ל"ד)

בוד: בעל הבור ישלם כסף ישיב לבעליו

(דברים, כ"ב, כ"ט)

אונס: ונתן לאבי הנערה חמישים כסף

(שמות, כ"ב, ט"ז)

מפתח: כסף ישקול כמוהר הבתולות

(דברים, כ"ב, י"ט)

מוציא שם רע: ועונשו אותו מאה כסף

(שמות, כ"א, ל"ב)

שורשנגח עבד: כסף שלשים שקלים יתן לאדוניו

(ויקרא, כ"ד, כ')

ניזק: "כאשר יתן מום באדם כן ינתן בו"²

(שמות, כ"א, י"ט)

ריפא: "רק שבתו יתן ורפא ירפא"²

(שמות, כ"א, י"ט)

שבת: "רק שבתו יתן ורפא ירפא"²

גזל: "... והשיב את אשמו בראשו... ונתן לאשר אשם לו" (במדבר, ה', ז')

1. ט"פ ג' המהר"ם ברש"י.

2. לל"ב ברש"י לומדים מ"פלט תחת פלט" (כ"לער").

שאלות חזרה בגמרא

פרק "ארבעה אבות" דף ו: - ז.

- א. **"כשהזיק חב המזיק"**, מה מקשה על כך הגמ' ומה תירצה על כך?
 הגמ' מקשה מדוע כתוב "חב" המזיק ולא "חייב", ותירצה שהתנא ששנה את המשנה היה "ירושלמי", שדרכם לשנות לשון "קלה וקצרה".
- ב. מדוע דווקא כאן דקדקה הגמ' בלשון זו, ולא במקומות נוספים? (תוס')
 תוס' מסביר שהסיבה שדווקא כאן הגמ' דקדקה בלשונה. משום שבשאר המקומות שכתוב "חב", הוא מלשון "חובה", ולא "חייב". ולא שייך לכתוב "חייב". משא"כ כאן, שהמשמעות היא "חייב".
- ג. "מיטב שדהו של ניזק ומיטב כרמו של ניזק דברי ר' ישמעאל", כיצד הבינה הגמ' בהו"א את דברי ר' ישמעאל?

הגמ' הבינה בהו"א, שר' ישמעאל סובר שגם במקרה שהבהמה אכלה ערוגה "כחושה" רואים כאילו שהבהמה אכלה מהשדה את **הערוגה הטובה ביותר שיש לניזק**.

ד. "ור' ישמעאל אכל שמינה משלם שמינה אכל כחושה משלם שמינה", הסבר את קושיית הגמ'. (רש"י-תוס')

הגמ' מקשה, לפי רש"י, ולפי א' בתוס': שבשלמא אם אכלה "שמינה" (ערוגה משובחת), מובן מדוע משלם שמינה, אך באופן שהבהמה אכלה "כחושה" (ערוגה דלה מפירות), מדוע שישלם "שמינה"?! ולפי ב' בתוס': שכמו כשאכלה "שמינה", משלם "שמינה". ולא קונסים אותו לשלם יותר. כך גם כשאכלה "כחושה", שישלם "כחושה", ולא יקנסוהו לשלם יותר.

ה. הסבר את קושיית התוס': "אמאי טעי טפי בדברי ר' ישמעאל" וגו', ומה תירץ על כך?

תוס' מקשה, מדוע הגמ' הבינה רק בדברי ר' ישמעאל בהו"א, שמשלם תמיד כפי השדה הטובה ביותר של הניזק. ולא הבינה כך גם בדברי ר' עקיבא (שתמיד משלם כפי השדה הטובה ביותר של המזיק). ומתרץ תוס', שמלשונו של רבי עקיבא: "לא בא הכתוב אלא" וגו', משמע ששמע את דברי ר' ישמעאל ("מיטב שדהו של הניזק" וכו'), שמשמע שבא לחייב יותר ממה שהזיק. ועל כך בא לחלוק עליו שלא משלם יותר ממה שהזיק.

ו. כיצד תירץ רב אידי בר אבין את קושיית הגמ'? ומה הקשה עליו רבא?
רב אידי בר אבין מתרץ, שבאמת ר' ישמעאל סובר שאם ידוע כמה הזיק משלם כפי שהזיק. ודבריו נאמרו על אופן שאכלה "ערוגה בין הערוגות" ולא יודעים מה היתה טיבה של הערוגה שנאכלה. ועל כך אמר שצריך לשלם כאילו אכלה הערוגה הטובה ביותר שיש בשדה. ומקשה על כך רבא, שאם כל הסיבה שצריך לשלם הערוגה הטובה ביותר היא מחמת הספק, דברי ר' ישמעאל אינם מובנים, שהרי דין הוא ד"המוציא מחברו עליו הראיה".

ז. כיצד מבאר ר' אחא בר יעקב את שיטותיהם של ר' ישמעאל ור' עקיבא?
שבאמת ר' ישמעאל סובר שמשלם כפי שהזיק ולא יותר. וכאן מדובר שלמזיק

ולניזק יש לכל אחד שדות באיכות שונה, והשדה הטובה של הניזק, שווה באיכותה לשדה הפחות טובה של המזיק ("עידית דניזק כזיבורית דמזיק"). שלשיטת ר' ישמעאל: יכול המזיק לשלם מהשדה ה"פחות טובה" שיש לו. משום שזו היא "מיטב דניזק". ולשיטת ר' עקיבא: צריך המזיק לשלם מהשדה הטובה ביותר שיש לו.

ח. כיצד נלמדים שיטותיהם של ר' ישמעאל ור' עקיבא מהפסוקים?

לשיטת ר' ישמעאל: לומדים גז"ש מהפסוק: "ובער בשדה אחר", לפסוק "מיטב שדהו ישלם", שכמו ששם, ודאי מדובר בשדה של הניזק. כך גם לגבי התשלומים: "מיטב שדהו", הוא כפי שווי השדה של ה"ניזק". ולשיטת ר' עקיבא: לומדים מהפסוק כפשוטו: "מיטב שדהו ישלם" = מיטב שדהו של מי שמשלם, שזהו ה"מזיק".

ט. מה לומד ר' ישמעאל מהמשמעות הפשוטה של הפסוק: "מיטב שדהו ישלם" = דהאיך דקא משלם?

שבאופן שלמזיק יש "עידית" ו"זיבורית", וה"עידית" של ה"ניזק" היא יותר איכותית מ"הזיבורית" של המזיק, ופחות איכותית מה"עידית" של המזיק, שבמקרה כזה לא אומרים, שהיות וה"עידית" של ה"מזיק" איכותית יותר מה"עידית" של ה"ניזק", וע"כ יכול לשלם לו מה"זיבורית" של המזיק. אלא מחויב לתת לו מהעידית שלו (של המזיק) וזה נלמד מהפשטות של הפסוק "מיטב שדהו" דהאיך דקא משלם (ה"מזיק")

י. מה הדין באופן של"ניזק" יש שדה ששווה יותר מהעידית של ה"מזיק" ("עידית דמזיק כזיבורית דניזק") [תוס'] לכו"ע ישלם המזיק, מה"עידית" שיש לו, ואפי' לשיטת ר' ישמעאל. ואין צריך ללכת לקנות שדה, השווה באיכותה לעידית ד"ניזק".

יא. כיצד ניסתה הגמ' להעמיד בהו"א את דברי ר"ע ("וק"ו להקדש") לגבי "מזיק הקדש"? וכיצד דחתה זאת הגמ'?

שאם באופן ששור של אדם נגח שור של "חבירו" צריך לשלם מ"מיטב" (דמזיק), ודאי שבאופן ששור של אדם נגח שור של "הקדש" שישלם מ"מיטב".

והגמ' דוחה זאת ואומרת שלא ניתן להסביר כך, משום ששור אדם שנגח שור של "הקדש", הוא פטור לגמרי. כדילפינן "שור רעהו" ולא שור של הקדש.

יב. מדוע לא מנסה הגמ' להעמיד את דברי ר"ע ("וק"ו להקדש") באופן שבהמה של אדם, אכלה מ"שדה" של "הקדש"? [רש"י]
 א. (ל"ק:) משום שכמו שלגבי נגיחה, פטורין כשמזיקים להקדש (שור רעהו ולא שור של הקדש). כך גם ילפינן לגבי כל "נזקי ממונו", שפטורים כשהזיקו להקדש. ב. (ל"ב:) משום שלא שייך כלל שיתחייבו על אכילה מ"שדה" השייכת להקדש. שאם מדובר ב"שדה" שאמר "הרי זה חרם", אינה שייכת כלל להקדש, אלא לכהנים. ובשדה שהקדישה ל"בדק בית", ג"כ לא שייך שיזיקה. משום שעל בעליה לפדות אותה מיד. או שעל הגזבר למכרה מיד, כדי להשתמש בדמיה ל"בדק בית". ואם הזיקה לפני שפדו אותה או שמכרה, אין חייבים על היזק זה. משום ש"אין מעילה בקרקעות".

יג. הסבר את דברי הגמ': "אלא לאומר הרי עלי מנה לבדק הבית", וכיצד דחתה זאת הגמ'?
 הגמ' ניסתה להעמיד את דברי ר"ע, שמשלם להקדש מן העידית ("וק"ו להקדש"), באופן שאדם נדר כסף ל"הקדש". (שה"גזבר" יכול לבא ולגבות ה"חוב" מ"עידית" נכסי הנודר). ודוחה זאת הגמ', שלא ניתן ללמוד בק"ו, שאדם שחייב כסף להקדש, שישלם מ"מיטב". משום שבע"ח רגיל אין דינו כלל ב"מיטב" אלא ב"בינונית".

יד. מדוע לא ניתן לומר שר"ע סובר שבע"ח ב"עידית", ואתי שפיר הק"ו להקדש שישלם מ"מיטב" (ב"אומר הרי עלי מנה לבדק הבית")?
 לא ניתן ללמוד ק"ו מהדיוט להקדש. משום שבע"ח יותר חמור מ"הקדש", בכך ש"מזיק" להדיוט, חייב לשלם מ"מיטב". ו"מזיק" להקדש, פטור לגמרי.

טו. כיצד מבארת הגמ' למסקנא את דברי ר"ע: "וק"ו להקדש" (דמשלם מ"מיטב")? ומאי ילפינן מ"שור רעהו"?
 שמדובר ש"שור" של "אדם", נגח שור של "הקדש". ור"ע סובר כר"ש בן מנסיא, שבאופן כזה חייבים לשלם נזק שלם. ומהפסוק "שור רעהו" (יולא שור

של הקדש"), ילפינן דרק מזיק שור "רעהו" אינו "מועד מתחילתו", ומשלם ח"נ בפעמים הראשונות (תם). משא"כ, כשמזיק "הקדש", נחשב כ"מועד" כבר בפעם הראשונה, לשלם "נוזק שלם". וע"כ ניתן ללמוד ק"ו, דאם בהדיוט משלמים מ"מיטב", ק"ו להקדש...

טז. הסבר את קושיית הגמ': "אי הכי ר"י ור"ע, ממאי דבעידית דניזק וזיבורית דמזיק" וגו'.

הגמ' מקשה, שלאחר שביארנו את דברי ר"ע, דבהקדש ס"ל כר"ש בן מנסיא. וע"כ ניתן ללמוד ק"ו דבהקדש משלמים מ"מיטב". א"כ ניתן להעמיד פלוגתייהו דר"י ור"ע, רק בהא גופא: דלר"ע חייבים לשלם כשהזיקו את שור הקדש, וא"כ ישלמו אף מ"מיטב". ולר"י פטורים לגמרי. ולכו"ע לגבי "מיטב" (במזיק "הדיוט"), ב"דניזק שיימינן", כר' ישמעאל. (שהרי ר' עקיבא לא אמר במפורש "בדמזיק שיימינן").

יז. הסבר את הדחייה הראשונה של הגמ' ("מאי לא בא הכתוב").

שאם אכן ר"י ור"ע נחלקו רק בדיני "מזיק להקדש" מה בא ר"ע לומר בדבריו: "לא בא הכתוב", דמשמע שדיבר על הפסוק שהביא ר' ישמעאל דממנו ילפינן דין "מיטב".

יח. הסבר את דחיית הגמ': "ועוד מאי ק"ו להקדש" (לשיטת רש"י)

הגמ' דוחה: שאם גם לשיטת ר' עקיבא, תמיד משלמים מ"מיטב" דניזק, נחשב הדבר ל"קולא" (דבעידית דניזק כזיבורית דמזיק" יכול לשלם לו מ"הזיבורית" ולא מ"העידית"), ולא מובן מה יש ללמוד מכך ק"ו להקדש, דהרי מ"ק"ו", לומדים "חומרא" ולא "קולא".

יט. הסבר את קושיית התוס': "אין זה גריעותא" וגו', וכיצד פירש התוס' את דחיית הגמ'?

תוס' מקשה על שיטת רש"י, מדוע לא נחשב הדבר שלומדים חומרא בק"ו מהדיוט להקדש, שמשלם מ"מיטב". דהרי לשיטת ר"י פטורים לגמרי כשהזיקו לשור הקדש. ולשיטת ר"ע לא זאת בלבד דחייבים. לשלם, אלא ילפינן מהק"ו, שצריך לשלם מ"מיטב" ("דניזק"). ואינו יכול לשלם בשדה הפחותה

באיכותה מעידית ד"ניזק". ומסביר התוס' את דחיית הגמ': שמלשון ר"ע ו"ק"ו

הסיבה שצריך ל	האופן שהזיק למסקנת הגמ'	סיבת הדחייה	האופן שהזיק לפי ההו"א	נלמד מה"אבות":
---------------	-------------------------	-------------	-----------------------	----------------

להקדש" משמע, שכאן בסוגיתנו לא באו לחלוק בדיני מזיק להקדש, משום שגם ר"י היה מודה שחייבים לשלם מ"מיטב" להקדש, אילו היה סובר כר"ש בן מנסיא, אלא באו לחלוק בדיני "מיטב".

כ. כיצד דחתה הגמ' ע"פ דברי רב אשי?

שרב אשי הביא "ברייתא", שכתוב במפורש שנחלקו ר' ישמעאל ור' עקיבא, בדיני "מיטב": ר' ישמעאל סובר שמשלם עידית ד"ניזק", ולשיטת ר' עקיבא, משלם עידית ד"מזיק".

ה"צד השווה שבהן" לאתווי מאי?

<p>משום שאם היה נלמז מ"בור" לבדו, היינו פורכים: "מבור שכן אין כח אח מעורב בו תאמר בהני... " וגו'</p>	<p>"בטר דנייחי" כשהפקירם</p>	<p>משום שבאופן כזה נחשב לתולדה ד"אש" (כח אחר מערב בו")</p>	<p>"בהדי דקא ארמא אבות" דף ו. - ולבד ("כח אחר מערב בו")</p>	<p>פרק "בור" ו"אש"</p>
		<p>משום שבאופן כזה נחשב לכו"ע לתולדה ד"בור" ("תחילת עשייתו לנוק")</p>	<p>"בטר דנייחי" דאפקרינהו</p>	
		<p>משום שכל ה"תקלות" שלא הפקירן נלמדים מ"בור" לבדו (לשיטת שמואל) *</p>	<p>"בטר דנייחי" דלא אפקרינהו</p>	
<p>משום שאם היה נלמז מ"בור" לבדו, היינו פורכים: "מה לבור שכן מעשיו גרמו תאמר בהני... " וגו'</p>	<p>דאפקרינהו</p>	<p>משום שבאופן כזה נחשב לכו"ע לתולדה ד"בור" ("תחילת עשייתו לנוק")</p>	<p>דאפקרינהו</p>	<p>"בור" ו"שור"</p>
		<p>משום שכל ה"תקלות" שלא הפקירן נלמדים מ"בור" לבדו (לשיטת שמואל) *</p>	<p>דלא אפקרינהו</p>	
<p>משום שאם היה נלמז מ"בור" לבדו, היינו פורכים: "מה לבור שכן שלא ברשות, תאמר בהני... " וגו'</p>	<p>דאפקרינהו</p>	<p>משום שנחשב ל"כוחו" (אדם המזיק)</p>	<p>"בהדי דקא אזלי"</p>	<p>"בור" ו"שור"</p>
		<p>משום שבאופן כזה נחשב לכו"ע לתולדה ד"בור" ("תחילת עשייתו לנוק")</p>	<p>"בטר דנייחי" (דאפקרינהו)</p>	
		<p>משום שכל ה"תקלות" שלא הפקירן נלמדים מ"בור" לבדו (לשיטת שמואל) *</p>	<p>"בטר דנייחי" (דלא אפקרינהו)</p>	
<p>משום שאם היה נלמז מ"בור" לבדו, היינו פורכים: "מה לבור שכן תחילת עשייתו לנוק, תאמר בהני... " וגו'</p>	<p>דאפקרינהו</p>	<p>משום שבאופן כזה נחשב לכו"ע לתולדה ד"בור" ("הזיקו מצוי")</p>	<p>"דאפקרה"</p>	<p>"בור" ו"שור"</p>
		<p>משום שכל ה"תקלות" שלא הפקירן נלמדים מ"בור" לבדו (לשיטת שמואל) *</p>	<p>"דלא אפקרינהו"</p>	

* לשיטת רב אכן לומדים זאת מ"הצד השווה" של "שור" ו"בור" ולא מ"בור" לבדו (תוס' דף גי ע"ב "משור למדנו")

שאלות חזרה בגמרא

פרק "ארבעה אבות" דף ו. - ו:

כא. כיצד מסביר התוס' את הסיבה שרש"י לא גרס ב"בור המתגלגל": "אי בהדי

דקא אזלי קמזקי כחו הוא"?

משום שהגמ' בפרק "המניח" (כז:) אומרת ש"אין דרכן של בני אדם להתבונן בדרכים", ולפי"ז אין מקום כלל לחייב את "המגלגל" מדין "כחו" ("אדם המזיק"), שהרי עשה זאת **שלא בכוונה** [ונחשב ל"אונס"]. ואת "בעל התקלה" גם לא שייך לחייבו מדין "אדם המזיק" אלא מדין "אש" (דהיינו "ממונו" שהזיק, ע"י שהגיע ממקום אחד למקום אחר, ע"י "כח אחר").

כב. מדוע סובר התוס' שיש כן לגרוס: "אי בהדי דקא אזלי קמזקי כחו הוא"?

משום שמה שאמרנו ש"אין דרכן של בני אדם להתבונן בדרכים", הוא רק לגבי כך שאם אדם הזיק כלי ב"דרך הילוכו", פוטרים אותו, מהאי טעמא ד"אין דרכן של בני"א להתבונן בדרכים", וע"כ נחשב ל"אונס". אבל אדם שנתקל בתקלה ברה"ר בחוזקה כ"כ, שהתיז והזיק "בהדי דקא אזלי". וודאי שלא נחשב ל"אונס", ואין לפוטרו מהאי טעמא ד"אין דרכן של בני"א להתבונן בדרכים". אלא שפיר נחשב ל"כחו" ויש לחייבו מדין "אדם המזיק", וע"כ לגירסה זו הגמ' אכן מקשה שאם הזיק "בהדי דקא אזלי" אין לחייב את "בעל התקלה", אלא את האדם שגילגל.

כג. הסבר את הדין של "כלב שנטל החררה" וכו' (מי חייב? ומדוע?)

שאם כלב נטל "חררה" (עוגה הנאפית ע"ג גחלים) מרשות היחיד, והלך לרשות הניזק ואכל את ה"חררה" ע"ג הגדיש, ונשרף ה"גדיש", ע"י גחלים שהיו דבוקים ל"חררה", על ה"חררה" שאכל, משלם נזק שלם (מדין "שן"), ועל ה"גדיש", משלם ח"נ (מדין "צורות").

כד. הסבר את דברי התוס': "ופריך בגמרא, ולחייבו לבעל הגחלת נמי" וגו', ומה

אנו מבינים לפי זה?

שהגמ' שם (בדף כ"ג: לגבי "כלב שנטל החררה") מקשה, מדוע לא מחייבים גם את "בעל הגחלת", שהוא "בעל התקלה" [והגמ' שם מתרצת שלא מחייבים אותו משום

ששם מדובר שהיה "אונס"ן, ומשאלת הגמ' משמע שאין לפטור את "בעל התקלה" לגמרי, באופן שמישהו אחר בא והזיק עם ה"תקלה" שלו.

כה. מה מקשה התוס' ע"פ שאלת הגמ' הנ"ל?

שמשמע משם שאין לפטור את "בעל התקלה", באופן שבא מישהו והוא זה שקלקל ועשה הנזק בפועל. ומדוע כאן אנו פוטרים את "בעל התקלה" של "בור המתגלגל", כשמישהו בא וגילגל והזיק "בהדי דקא אזלי", ואנו מחייבים רק את ה"מקלקל" בפועל ("המגלגל").

כו. הסבר את תירוץ התוס' מדוע יש הבדל בין ה"מגלגל" ל"כלב שנטל החררה"? תוס' מתרץ, שהסיבה ששם אין לחייב רק את ה"מקלקל" לבדו, היא משום שאינו "בר דעת", וע"כ נחשבים "בעל הכלב" ו"בעל התקלה" ("בעל הגחלת") ל"שותפים" בנזק. משא"כ פה, "המגלגל" הוא "בר דעת" ונחשב ל"מזיק" לבדו, משום שבמעשיו לוקח אחריות לבדו על כל מה שיקרה מכך. וע"כ מובן מדוע לגירסה זו שאלה הגמ' שרק ה"מגלגל" יהיה חייב.

כז. מהיכן הוכיח תוס' את דבריו ד"בעל התקלה" פטור לגמרי באופן ש"המקלקל" בפועל היה "בר דעת"?

שהרי אם אדם הדליק "אש", ובא אחר ("בר דעת") ושרף ב"אש" טלית של חבירו. או שאדם חפר "בור", ובא אחר ("בר דעת") ודחף את שור חבירו לתוכו. וודאי שבאופנים אלו אין סברא שיתחייבו "בעלי התקלה" אלא ה"מקלקלים בפועל" (ה"שורף וה"דוחף").

כח. מה הדין לשיטת התוס' בבור המתגלגל ב"רגלי בהמה"? ומדוע?

"בעל התקלה" ו"בעל הבהמה" שניהם יהיו חייבים לשלם. משום דשניהם נחשבים שותפים בנזק שהרי הבהמה אינה "בר דעת".

כט. כיצד מוכיח התוס' דה"כותל ואילן שנפלו והזיקו" מדובר אף "בהדי דקא אזלי"?

1. מזה שהגמ' לא אומרת: "אי בהדי דקא אזלי היינו אש". 2. שאם מדובר רק "בתר דנייחי" מדוע כשלא הפקירם ונפלו בתוך הזמן פטור מלשלם. והרי

כיוון שראה דנפלו היה עליו לסלקם (ולא דמי להזיקו "בהדי דקא אזלי", דאז מכיוון שנתנו לו זמן, אין עליו לקוצצם). 3. שאם מדובר רק כשהזיקו "בתר דנייחי", היה צריך להיות כתוב: "נתנו לו זמן לפנותו ולסלקו", ולא "לקוץ ולסתור". {וניתן ללמוד זאת מ"בור" אף כשהזיקו "בהדי דקא אזלי", עיי ק"ו. שהרי הם יותר חמורים מבור ש"אין דרכו לילך ולהזיק", והם "הולכים ומזיקים". וע"כ, ודאי שיהיו חייבים}.

ל. כיצד מסביר התוס' שמדובר אף "לאחר נפילה", ולא יקשה מה שדייק התוס' לעיל דאיירי "בהדי דקא אזלי"?

1. שמדובר גם שהזיק "לאחר נפילה", וגם כשהזיק "בהדי דקא אזלי" וע"כ הגמי' לא אומרת: "אי בהדי דקא אזלי" וגו'. 2. באופן שנתנו לו זמן ונפלו בתוך הזמן ניתן להסביר שיהיה פטור משום שלא נודע לו שנפלו או שלא היה יכול לסלקם, וע"כ נחשב לאונס". 3. המשנה כותבת "לקוץ ולסתור" (ולא "לפנותו ולסלקו") משום שמדובר גם על "בהדי דקא אזלי" (ובלשון הזו כלול שני האופנים דמשמע שנתנו לו זמן "לקוץ ולסתור" ו"לפנותו").

לא. מדוע מובן היטב ע"פ התוס' מדוע הגמ' מדמה "כותל ואילן שנפלו" ל"בור" יותר מאשר ל"אש"?

שאמנם כשהזיק "בשעת נפילה", אינו דומה לגמרי לשניהם שהרי "הכותל ואילן" שונה מ"אש", בכך ש"אין כח אחר מעורב בו". ושונה מ"בור" בכך, ש"אין תחילת עשייתו לנזק". אך מ"מ, כשהזיק "בתר דנייחי" הוא ממש כ"בור". (ומה שנצרך ללמוד מ"אב" נוסף, הוא משום שלי"בור" יש חומרא ש"תחילת עשייתו לנזק", ומשא"כ ב"כותל ואילן").

שאלות חזרה בגמרא

פרק "ארבעה אבות" דף ז: - ח.

לב. מה שאל רב שמואל בר אבא מאקרוניא את ר' אבא? ומדוע לשיטת ר'

ישמעאל ליכא לאיסתפוקי? (באר היטב!)

האם דיני תשלומי "מיטב" הוא כ"מיטב" שיש ל"מזיק" או כפי

ה"מיטב" של כל העולם, ואף באופן שהיא כ"זיבורית" שלו. ולשיטת ר' ישמעאל ליכא לאיסתפוקי כלל משום שלשיטתו ילפינן מהגזירה שווה דמיטב שיימינן בד"ניזק" (ולא כפי ה"פשטות דקרא") ואם כן וודאי שצריך לשלם כמיטב ד"ניזק" ולא מתחשבים כלל ב"מיטב דעלמא".

לג. "כי תבעי לך, אליבא דר"ע דאמר בדמזיק שיימינן" וגו' באר היטב את

צדדי הספק, ע"פ הסבר התוס'.

צד א': שכשהתורה אמרה: "מיטב שדהו" דמיניה ילפינן דב"דמזיק שיימינן", היא רק רצתה למעט שלא שיימינן בד"ניזק", (שהרי הדין דבד"ניזק שיימינן", זהו חידוש מיוחד שלומדים מה"גזירה שווה" שהתורה רוצה שינתן לניזק שדה כפי מיטב שדותיו שזה חשוב אצלו כתשלום "טוב". וזה כנגד "פשטא דקרא" - "מיטב שדהו ישלם" - דהאיך דקא משלם, ועל כן ניתן לומר שר"ע בדבריו "לא בא הכתוב" וגו', בא רק לשלול דין זה, ולא שבאמת שמין בד"מזיק", אלא יכול לשלם לו מ"עידית דעלמא").

צד ב': שכשהתורה כתבה "מיטב שדהו". כוונתה, שהמזיק ישלם מ"מיטב שדותיו".

לד. מה השיב ר' אבא לרב שמואל בר אבא מאקרוניא?

שלא ניתן להסביר בדברי הפסוק: "מיטב שדהו" – דהאיך דקא משלם ששמין ב"של עולם". אלא וודאי שהפסוק בא ללמדנו שהמזיק חייב לשלם מ"מיטב שדותיו".

לה. כיצד הקשה רב שמואל בר אבא לר' אבא על דבריו, מה"ברייתא"?

שאנו רואים בברייתא (בחלק האמצעי של הסיפא) שבאופן שלווה יש רק "בינונית" ו"זיבורית", הבעל חוב גובה מהבינונית ואם אכן רק ב"שלו הם שמין", מדוע גובה מה"בינונית", והרי היא אצלו השדה הטובה ביותר ונחשבת כ"עידית" ודינו של בעל חוב במקרה כזה לגבות מ"זיבורית" (כמו שמובא בברייתא)

לו. כיצד תירצה הגמ' את קושייתו של רב שמואל בר אבא?

שניתן להסביר שאף התנא של הברייתא סובר שב"שלו הם שמין" והסיבה שמשלם מה"בינונית" היא משום שמדובר ש"בזמן ההלוואה" הייתה ללווה שדה נוספת – "עידית", ועל כן ה"בינונית" השתעבדה לבעל חוב. ולאחר מכן מכר שדה זו, ועל כן מחויב גם עתה, לשלם לבעל חוב מה"בינונית".

"היו לו בינונית וזיבורית"

ביאור ה"ברייתות" מאיזו שדה גובה הב"ח
ב"ק דף ח' ע"א

ברייתא ב'
ב"ח בזיבורית

ברייתא א'
ב"ח בבינונית

	<u>זיבורית</u> : כת"א	
--	-----------------------	--

"היו לו בינונית וזיבורית"

ביאור ה"ברייתות" מאיזו שדה גובה הבע"ח (ב"ק דף ח' ע"א)

<u>ברייתא ב'</u> <u>בע"ח בזיבורית</u>	<u>ברייתא א'</u> <u>בע"ח בבינונית</u>	
<p><u>לא היתה לו עידית ומכרה</u> וגובה מ"זיבורית", משום דכיון דב"שלו הן שמיין, אינו מחויב לתת מה"בינונית" [דעלמא] משום שאצלו היא "<u>עידית</u>" (ונקראת "בינונית" כלפי שדות דעלמא) (לא היתה לו עידית כלל) <u>בינונית</u>: נזקין, <u>זיבורית</u>: <u>בע"ח</u>, כת"א</p>	<p><u>היתה לו עידית ומכרה</u> וע"כ גובה מבינונית, <u>כדינו</u> משום שה"בינונית" השתעבדה לו <u>עידית</u>: <u>בינונית</u>: נזקין, <u>בע"ח</u> <u>זיבורית</u>: כת"א</p>	<p><u>תירוץ א':</u> (כרב אבא) <u>לכו"ע</u> <u>"בשלו הם שמיין"</u></p>
<p><u>דשוויא בינונית שלו כעידית דעלמא</u> גובה מ"זיבורית" משום דב"של עולם הם שמיין" <u>וב"עלמא" ה"בינונית" נחשבת ל"עידית"</u> <small>(א.ס.א.ש"ש"נאצמט"י.ל.ש.ל.שח.ש.ד.ל"אמאמחט"י.ש.א.י.)</small></p>	<p><u>דשוויא בינונית שלו כ"בינונית" דעלמא</u> וע"כ גובה מבינונית, <u>כדינו</u> <small>ג.ל.א., א., ז., א.ש.ק"י.ש.ח.ש.ד.א.מ.ח.ט"י.ד.ד.ק.א.י.</small></p>	<p><u>תירוץ ב':</u> "אידי ואידי שלא הייתה לו עידית ומכרה" ולכו"ע: <u>"בשל עולם הם שמיין"</u></p>
<p><u>עלמא</u> — <u>מזיק</u> <u>עידית</u>: <u>בינונית</u>: נזקין, <u>זיבורית</u>: <u>בע"ח</u>, כת"א</p> <p style="text-align: center;">↔</p> <p><u>עידית</u>: <u>בינונית</u>: נזקין, <u>זיבורית</u>: <u>בע"ח</u>, כת"א</p>	<p><u>עלמא</u> — <u>מזיק</u> <u>בינונית</u>: נזקין, <u>זיבורית</u>: כת"א</p> <p style="text-align: center;">↔</p> <p><u>בינונית</u>: <u>בע"ח</u></p>	
<p><u>"בשלו הם שמיין"</u> וגובה מ"זיבורית" משום שה"בינונית" שלו נחשב כ"עידית" ובכה"ג (שיש לו רק 2 שדות) ליכא תקנתא לבע"ח לגבות מ"עידית"</p>	<p><u>"בשל עולם הם שמיין"</u> וע"כ גובה מ"בינונית", <u>כדינו</u></p>	<p><u>תירוץ ג':</u> [ע"פ הל"ק ברש"י] "אידי ואידי כגון שהייתה בינונית שלו כבינונית דעלמא" ולא היתה לו עידית כלל</p>
<p><u>עלמא</u> — <u>מזיק</u> <u>בינונית</u>: (עידית) נזקין, <u>זיבורית</u>: <u>בע"ח</u>, כת"א</p> <p style="text-align: center;">↔</p> <p><u>בינונית</u>: <u>זיבורית</u>: <u>בע"ח</u>, כת"א</p>	<p><u>עלמא</u> — <u>מזיק</u> <u>בינונית</u>: נזקין, <u>זיבורית</u>: כת"א</p> <p style="text-align: center;">↔</p> <p><u>בינונית</u>: <u>זיבורית</u>: כת"א</p>	
<p><u>"בשל עולם הם שמיין"</u> וגובה מ"זיבורית" משום שה"בינונית" שלו היא כ"עידית" [דעלמא] ובכה"ג (שיש לו רק 2 שדות) ליכא תקנתא לבע"ח לגבות מ"עידית"</p>	<p><u>"בשלו הם שמיין"</u> וע"כ גובה מ"בינונית", <u>כדינו</u> משום שה"בינונית" השתעבדה לו</p>	<p><u>תירוץ ג':</u> [ע"פ הל"ב ברש"י]</p>

<p><u>מזיק</u> <u>עלמא</u> בינונית: נזקין, עידית זיבורית: <u>בע"ח</u> כת"א בינונית</p>	<p><u>מזיק</u> <u>עלמא</u> בינונית: נזקין, עידית זיבורית: כת"א בינונית</p>	<p>"אידי ואידי כגון שהיתה בינונית שלו כעידית דעלמא והייתה לו עידית ומכרה</p>
<p><u>"לית ליה תקנתא דעולא"</u> לתוס': לרש"י: באופן שיט לו לק 2 שדות אפי' כשיט לו 3 שדות ובע"ח גובה מ"זיבורית"</p>	<p><u>"אית ליה תקנתא דעולא"</u> {גם באופן שיש לו רק 2 שדות} וע"כ גובין מ"בינונית" כדי ש"לא תנעל דלת בפני לוויין"</p>	<p><u>תירוץ ד' – רבינא:</u> בינונית שלו כבינונית דעלמא לכו"ע ב"של עולם הם שמין" {ע"פ הנחל"ד}</p>
<p><u>מזיק</u> <u>עלמא</u> בינונית: נזקין, בינונית זיבורית: <u>בע"ח</u> כת"א</p>	<p><u>מזיק</u> <u>עלמא</u> בינונית: נזקין, בינונית זיבורית: כת"א</p>	<p>לכו"ע ב"של עולם הם שמין" {ע"פ הנחל"ד}</p>

שאלות חזרה בגמרא

פרק "ארבעה אבות" דף ז. - ז.:

לז. מה היא ה"סתירה" שהקשה אביי לרבא, לגבי תשלומי "מיטב"? (באר היטב!)
 שבתורה (בי"שן ורגל") כתוב: "מיטב שדהו ומיטב כרמו ישלם", ומשמע ש"מזיק" חייב לשלם דווקא מ"מיטב" [דהא ילפינן גז"ש: "תחת נתניה ישלם כסף", לכולהו אבות]. ולגבי בור כתיב: "בעל הבור ישלם כסף ישיב לבעליו". ודרשינן בברייתא: "ישיב לרבות שוה כסף ואפילו סובין" (שהרי יכול לכתוב: "ישלם כסף לבעליו", ומ"ישיב" דורשים לרבות כל "השבות"). וא"כ חזינן, דלא בעינן דווקא מיטב (דהרי "סובין", פסולת של החיטין הם, וודאי נחשבין לדבר "גרוע", ולא ל"מיטב")

לח. כיצד תירצה הגמ' את ה"סתירה" בתחילה?

שהפסוק "כסף ישיב לבעליו" דמיניה ילפינן לרבות שוה כסף ואפילו סובין, מיירי כשה"מזיק" משלם מדעתו. וע"כ, יכול לשלם אפילו בדברים שאינם נחשבים ל"מיטב", (כגון "סובין"). והפסוק "מיטב שדהו ומיטב כרמו ישלם", מדובר שה"מזיק" לא שילם כלל, וה"ניזק" הוצרך לתובעו בבי"ד. וע"כ נאמר, שכשבי"ד גובין ממנו נכסים, דין הוא שיגבה מ"מיטב".

לט. כיצד דייק עולא בריה דרב עילאי מלשון הפסוק, כתירוץ הגמ'?

שבפסוק שנאמר דין "מיטב", כתיב "ישלם", שמהא משמע שמשלם בע"כ, (כמו

שמצאנו לגבי "גנב" שמשלם כפל, שלשון הפסוק: "ישלם שנים", ושם מדובר שמשלם בע"כ, דהא ב"מודה בקנס", פטור לגמרי מתשלום ה"קנס", [שיטמ"ק ע"פ הרא"ש]

מ. **כיצד דוחה אביי את "דיוקו" של עולא בריה דרב עילאי?**

שאם היה כתוב: "ישולם" באמת היה משמע מכך שישולם ע"י אחרים (-בי"ד) **בעל כרחו**. אבל "ישלם", ניתן לפרשו גם באופן שה"מזיק" משלם מדעתו. וע"כ לא ניתן לדייק ולהוכיח כלל מלשון הפסוק כתירוץ הגמ'. {ולכאורה, מכך **שלא ניתן לדייק כך בלשון הפסוק**, משמע שלא ניתן להסביר כלל, שדין "מיטב" הוא רק כשגובין בע"כ. דא"כ התורה הייתה צריכה לכתוב זאת, או לכל הפחות, לרמז בלשון הפסוק, דמיירי דווקא בבע"כ}

"הרי שהיו לו שדות בתים וכרמים ואינו מוצא למכרן, מאכילין אותו מעשר עני עד מחצה"

פרק "ארבעה אבות" דף ז.ז - ז:

רש"י "לישנא קמא"	רש"י "לישנא בתרא"	תוס' {ע"פ ביאור המהרש"א}	רב אלפס [רי"ף] "לישנא קמא"	רב אלפס [רי"ף] "לישנא בתרא"
מדובר ב:	"עני"	"עני"	"עשיר"	"עשיר"
המקרה:	שנכסיו שווים בדיוק 200 וזו ואינו מוצא למכרן בשוויין, ואין לו עוד במה להתפרנס	שהוזלו נכסיו, ואינו יכול למכרן אף במחצית משוויין, ואינו מוצא למכרן בשוויין	שהוזלו נכסיו, ואינו יכול למכרן אף במחצית משוויין, ואין לו עוד במה להתפרנס	שהוזלו נכסיו, ואינו יכול למכרן אף במחצית משוויין, ואין לו עוד במה להתפרנס
הדין:	נותנין לו "מעשר עני", עד שווי 100 זוז , כדי להשלים לו ל-200 זוז. (שהרי הקרקעות ימכרו לכל הפחות ב-100 זוז)	נותנין לו "מעשר עני", עד שווי 100 זוז , כדי להשלים לו ל-200 זוז. (שהרי הקרקעות ימכרו לכל הפחות ב-100 זוז)	נותנין לו "מעשר עני", עד שווי 100 זוז , כדי להשלים לו ל-200 זוז. (שהרי הקרקעות ימכרו לכל הפחות ב-100 זוז)	נותנין לו "מעשר עני", עד שווי 100 זוז , כדי להשלים לו ל-200 זוז. (שהרי הקרקעות ימכרו לכל הפחות ב-100 זוז)
קושיא א':	"אפילו טובא נמי ליספו ליה"	"אפילו טובא נמי ליספו ליה"	"אפילו טובא נמי ליספו ליה"	"אפילו טובא נמי ליספו ליה"
הגירסא:	הביאור:	הטעם:	הגירסא:	הביאור:
אי הוזל ארעתא דכו"ע, ודידיה נמי זל בהדייהו, "אפילו טובא נמי ליספו ליה"	שיתנו לו אפילו יותר מ-100 זוז (ויהיה לו יותר מ-200 זוז)	שהרי הוזלו נכסיהם של כולם, ולא פשע כלום במה שהוזלו נכסיו	שיתנו לו אפילו יותר מ-100 זוז (ויהיה לו יותר מ-200 זוז)	שיתנו לו אפילו יותר מ-100 זוז (ויהיה לו יותר מ-200 זוז)
קושיא ב':	"אפילו פורתא נמי ליספו ליה"	"אפילו פורתא נמי ליספו ליה"	"אפילו פורתא נמי ליספו ליה"	"אפילו פורתא נמי ליספו ליה"
הגירסא:	הביאור:	הטעם:	הגירסא:	הביאור:
אלא דאוקיר ארעתא דכו"ע. ודידיה, איידי דעיייל, ונפיק אזוזי, זל ארעתיה, "אפילו פורתא נמי ליספו ליה"	שיתנו לו אפילו פחות מ-100 זוז לא יתנו לו (ולא יהיו לו אפ"י 200 זוז)	שהרי הוזלו נכסיהם של כולם, ולא פשע כלום במה שהוזלו נכסיו	שיתנו לו אפילו פחות מ-100 זוז לא יתנו לו (ולא יהיו לו אפ"י 200 זוז)	שיתנו לו אפילו פחות מ-100 זוז לא יתנו לו (ולא יהיו לו אפ"י 200 זוז)
תירוץ הגמ':	"עשיר"	"עשיר"	"עשיר"	"עשיר"
לא צריכא דביומי ניסן יקרא ארעתא וביומי תשרי זל ארעתא. דכו"ע נטרי עד ניסן ומזבני. והאי, הואיל ואיצטריכא ליה זוזי זבין כדהשתא.	שיתנו לו דין "עשיר", משום שבעת לא יתנו למכור את נכסיו ב-200 זוז.	משום שנחשב ל"פושע", והוא עצמו גרם לכך שהוזלו נכסיו, בכך שפרסם את מצבו	שיתנו לו דין "עשיר", משום שבעת לא יתנו למכור את נכסיו ב-200 זוז.	שיתנו לו דין "עשיר", משום שבעת לא יתנו למכור את נכסיו ב-200 זוז.
"עד פלגא אורחיה למיזל, טפי לאו אורחיה למיזל"	ואעפ"כ משלימים לו רק ל-200 זוז מפני שאינו נחשב גם ל"עני" שהרי ביומי דניסן יהיו נכסיו שווים 200 זוז	משום שנחשב ל"פושע", והוא עצמו גרם לכך שהוזלו נכסיו, בכך שפרסם את מצבו	ואעפ"כ משלימים לו רק ל-200 זוז מפני שאינו נחשב גם ל"עני" שהרי ביומי דניסן יהיו נכסיו שווים 200 זוז	ואעפ"כ משלימים לו רק ל-200 זוז מפני שאינו נחשב גם ל"עני" שהרי ביומי דניסן יהיו נכסיו שווים 200 זוז
	אם יכול למכור במחצית משוויין אינו נוטל מ"מעשר עני" , משום ש כך הדרך שנכסים "זולים" בתשרי עד מחצית משוויין, ובניסן יהיו שווים כמחצירן המלא	משום שנחשב ל"פושע", והוא עצמו גרם לכך שהוזלו נכסיו, בכך שפרסם את מצבו	ואם אינו יכול למכור אף במחצית משוויין, אכן נותנים לו מ"מעשר עני" כדי שלא יפסיד שהרי הוזלו נכסיו יותר מהרגילות שרגילים להוזיל בתשרי	ואם אינו יכול למכור אף במחצית משוויין, אכן נותנים לו מ"מעשר עני" כדי שלא יפסיד שהרי הוזלו נכסיו יותר מהרגילות שרגילים להוזיל בתשרי
	שיתנו לו דין "עשיר", משום שבעת לא יתנו למכור את נכסיו ב-200 זוז. ואעפ"כ משלימים לו רק ל-200 זוז מפני שאינו נחשב גם ל"עני" שהרי בניסן יהיו נכסיו שווים 200 זוז	משום שנחשב ל"פושע", והוא עצמו גרם לכך שהוזלו נכסיו, בכך שפרסם את מצבו	שיתנו לו דין "עשיר", משום שבעת לא יתנו למכור את נכסיו ב-200 זוז. ואעפ"כ משלימים לו רק ל-200 זוז מפני שאינו נחשב גם ל"עני" שהרי בניסן יהיו נכסיו שווים 200 זוז	שיתנו לו דין "עשיר", משום שבעת לא יתנו למכור את נכסיו ב-200 זוז. ואעפ"כ משלימים לו רק ל-200 זוז מפני שאינו נחשב גם ל"עני" שהרי בניסן יהיו נכסיו שווים 200 זוז
	וע"כ מדובר דווקא באופן שנכסיו היו שווים מתחילה בדיוק 200 זוז שרק באופן כזה משלימים לו מחצית משוויין ל-200 זוז	משום שנחשב ל"פושע", והוא עצמו גרם לכך שהוזלו נכסיו, בכך שפרסם את מצבו	וע"כ לא נחשב שיש לו "הפסד" ובאופן שאינו יכול למכרן אף במחצית משוויין, נותנין לו מ"מעשר עני" משום שאין זו הרגילות שיוזלו הנכסים כ"כ הרבה. וע"כ נחשב שיש לו "הפסד"	וע"כ לא נחשב שיש לו "הפסד" ובאופן שאינו יכול למכרן אף במחצית משוויין, נותנין לו מ"מעשר עני" משום שאין זו הרגילות שיוזלו הנכסים כ"כ הרבה. וע"כ נחשב שיש לו "הפסד"

מא. כיצד תירץ אביי את ה"סתירה" בפסוקים?

ד"מזיק" דינו באמת דמשלם ב"עידית", (כמו דילפינן מ"מיטב שדהו ומיטב כרמו שלם"), ומה שכתוב בפסוק "ישיב", שניתן לשלם אפילו "סובין", מדובר באופן שה"ניזק" בעצמו מבקש לקבל תשלום על הנזק בחודש תשרי (שאז הקרקעות "זולות", משום שלא ניתן לזרוען כבר בשנה זו), מקרקע "בינונית" (כגון שיש לו שדה סמוכה, לשדה ה"בינונית" של המזיק - ג"י), שיכול ה"מזיק" לומר לו שאם הוא לוקח "עידית" כפי דינו, יקבל שדה כד"השתא" (כפי המחיר של עכשיו), ואם מעוניין דווקא בשדה "בינונית", יתן לו שדה כ"יוקרא דלקמיה" (כפי המחיר היקר שיהיה בחודש ניסן). כפי שראינו בברייתא ד"מעשר עני" דהגדרתו כ"עני" נמדדת אף בשווי נכסיו בעתיד = "יוקרא דלקמיה".

מב. מה מקשה רב אחא בר יעקב על תירוץ של אביי?

דלכאורה כשהתורה נתנה ל"ניזק" זכות לגבות אפילו מ"מיטב", התורה רצתה לייפות את כוחו בכך, ולתת לו אפשרות לגבות אפילו מהקרקע הטובה ביותר, ולפי תירוץ אביי יוצא שאפילו באופן שרוצה "בינונית" או "זיבורית", אינו יכול לקבל כפי המחיר שיש עכשיו, אלא רק כ"יוקרא דלקמיה". ובזה מחלישין כוחו של ה"ניזק", ("הורעת כוחן של נזקין בבינונית וזיבורית").

מג. איזה דין מדמה רב אחא בר יעקב, לדינו של רבה? וכיצד? [בע"ח]

ל"בעל חוב" שדינו ב"בינונית", שאם הוא אומר ללוה שיביא לו התשלום מ"זיבורית" (ויביא לו קרקע מעט יותר גדולה). יכול הלוה לומר לו, שאם גובה את חובו מה"בינונית" כפי דינו, יקבל כד"השתא" (כפי ששוה עכשיו), ואם מבקש לגבות דווקא מזיבורית אחרת יתן לו כ"יוקרא דלקמיה" (כפי שתהיה שווה בעתיד - בניסן).

מד. האם ניתן להקשות על רב אחא בר יעקב, ולטעון ש"הורעת כחו של בע"ח? ומדוע? (תוס')

לא ניתן לטעון שכשבע"ח רוצה זיבורית ונותנים לו כ"יוקרא דלקמיה", מחלישים את כוחו. משום שהתורה כלל לא ייפתה את כוחו, שהרי מדאורייתא בע"ח דינו ב"זיבורית". ורק חז"ל תקנו שיגבה מ"בינונית" וא"כ כשגובה מ"זיבורית", גובה כדינו.

מה. מה מקשה רב אחא בריה דרב איקא על רב אחא בר יעקב? ("א"כ נעלת דלת" וגו')

שכל מה שתיקנו חז"ל שבע"ח דינו ב"בינונית" (ולא מ"זיבורית"). הוא כדי "שלא תנעל דלת בפני לוי" (שאם הלויין לא ישלמו תשלומים טובים, לא ירצו יותר להלוות להם כסף בעתיד). ואם כשהבע"ח מבקש זיבורית, ניתן לו רק כ"יוקרא דלקמיה", נמצא שאנו שוב "נועלין דלת בפני לוי", משום שהמלווה יאמר, שאם היה לו את הכסף ולא היה מלווהו כלל, היה יכול לקנות איזו שדה שרוצה. ואף את הזיבורית הזו. היה קונה כ"דהשתא" (כפי מחירה עכשיו). ורק משום שהלווהו, אינו יכול לרוכשה...

מו. איזה דין מדמה רב אחא ברד"א לדינו של רבה? וכיצד? (כתובת אשה)

ש"כתובת אשה" דינה ב"זיבורית" ואם מבקשת לקבל בעבור כתובתה "בינונית" יותר קטנה, יכול הבעל לומר לה, שאם גובה את כתובתה מ"זיבורית" כפי דינה, תקבל כד"השתא", ואם גובה מ"בינונית" תקבל כ"יוקרא דלקמיה", (וכך הדין בצע"ח קדינו ב"זינונית", ומבקש לקבל מ"עידית" יותר קטנה. - תוס')

מז. כיצד מתרץ רבא את ה"סתירה" בפסוקים? וכיצד דוחה הגמ' את דבריו?

ש"מזיק" צריך לשלם "ממיטב" בכל דבר, ומכל דבר שמשלם צריך לשלם את הטוב ביותר. (בין אם משלם בשדה שצריך לשלם מ"עידית", ובין כשמשלם ב"סובין", שישלם מהסוג הטוב ביותר). והגמ' דוחה זאת משום שבפסוק כתוב: "מיטב שדהו" וגו' ומשמע דרק ב"קרקעות", יש דין "מיטב". ולא ב"מטלטלין".

מח. כיצד יישבו רב פפא ורב הונא בריה דרב יהושע את הפסוקים ב"ברייתא" למסקנת הגמ'?

כש"מזיק" משלם בקרקעות אכן דינו לשלם מ"מיטב", אבל ב"מטלטלין" (ישוה כסף) בכל אופן נחשב ששילם מ"מיטב", משום שכל דבר נחשב ל"מיטב" שהרי אם לא ניתן למוכרם במקומם, ניתן לקחתם למקום אחר, ששם ימכרו. (בשונה מקרקעות שלא ניתן לטלטלם ממקום למקום, וע"כ בהם שייך שפיר, דין "מיטב").

שאלות חזרה בגמרא

פרק "ארבעה אבות" דף ח. – ח:

יג. הסבר: "מכר לאחד או לג' בני"א כאחד, כולן נכנסו תחת הבעלים." ומדוע?
 אדם שהיה חייב כסף גם לניזק וגם לבע"ח וכתובה לאשתו, והיו לו 3 שדות:
 "עידית", "בינונית" ו"זיבורית" ומכרן "בבת אחת" לאדם אחד, או לשלושה
 אנשים ביום אחד (ונחשב ששלתם קנו "בבת אחת", הואיל ולא כותבים שעות בשטר
 ולא ידוע מי קודם), "כולן נכנסו תחת הבעלים", כלומר שהניזק ובע"ח והאשה
 גובין את חובן מהקונה כמו מהבעלים כל אחד כ"דינו" (נזקין- "עידית", בע"ח-
 "בינונית", כ"א- "זיבורית"), משום שהשדות משועבדות להם.

יד. הסבר: "בזה אחר זה כולן גובין מן האחרון, אין לו גובה משלפניו" וגו'. ומדוע?

שאם מכר את כל השדות "בזה אחר זה" (יום אחרי יום), ולא "בבת אחת",
כולם גובין מן השדה האחרונה שנמכרה, אפי' שהיא "זיבורית". משום
 שכשהשדות הקודמות נמכרו עדיין נשארו נכסים אחרים ברשותו של
 ה"חייב", ו"אין גובין מנכסים משועבדים במקום שיש בני חורין", ורק
 באופן שהשדה האחרונה שנמכרה אינה מספיקה לכולם, גובין מהשדה
 שנמכרה לפניה, ובאופן שגם היא אינה מספיקה גובין מהשדה שנמכרה
 הראשונה.

טו. באופן שמכרן לג' בני"א ב"זה אחר זה", ואין בשדה אחרונה מספיק

לכולם, והגיעו כולם לגבות בבת אחת, מי קודם? (תוס')
 כל הקודם בשטר, יקבל הראשון ממה שנקנה ה"אחרון", ואפי' אם הנזקין
 קדמו, והזיבורית נקנתה האחרונה, יגבה מה"זיבורית" ואם הבא לאחריו
 בשטר הוא ה"בע"ח", יגבה גם הוא מן האחרונה ואפי' היא "זיבורית", ואם
 אין לו לגבות כדי חובו, יגבה משלפניו וגו', משום שכל מי שיש לו "קדימה"
 (בי"שטר"), הוא גובה ראשון מהנכסים ה"משועבדים", ומה שנקנתה האחרונה,
 היא הכי משועבדת. משום שהשדות שלפניה נמכרו כשהיא היתה עדיין "בת

חורין". ורק לאחר שגובה ממה שנקנה אחרון ויש עוד שיעבוד, יש חיוב לתת מהשדה שנקנתה לפני זה.

טז. מדוע לא ניתן להסביר ש"מכרן לאחד" מדובר באופן שמכרן "בבת אחת"?

משום שראינו בהמשך הברייתא שבאופן שמכר ל"ג' בני"א" "בבת אחת" (ביום אחד), אע"פ שניתן לומר שאחד מהם קנה לפני כולם (שהרי לא כתוב צטטר שעות ללא צירוקלים - תוס') וא"כ הוה ליה להיות אחרי כולם בגבייה, (שהרי השאיר נכסים "בני חורין"), בכל זאת הדין הוא ש"כולן נכנסו תחת הבעלים", וכל אחד מקבל כ"דינו". א"כ ב"מכרן לאחד" (בשטר אחד) שלא ניתן לומר ששדה אחת נקנתה לפני חברתה, בוודאי שכך יהיה הדין. וא"כ הברייתא לא חידשה כלום בדין זה.

יז. "אלא פשיטא, בזה אחר זה", באר המקרה. ומה מקשה על כך הגמ' ? (באר היטב!)

הגמ' אומרת שב"מכרן לאחד" מדובר שמכר כל שדה ביום אחר (ב"זה אחר זה"), וע"כ מקשה הגמ' שאם כשמכר לג' בני"א ב"זה אחר זה" הדין הוא ש"כולן גובין מן האחרון" משום שהקונים הראשונים יכולים לומר להם: "הנחנו לכם לגבות מן השדה שנמכרה האחרונה", א"כ גם כש"מכרן לאחד" ב"זה אחר זה", יכול לומר להם כשקנה את השדות הראשונות השיעבוד חל על השדה האחרונה, וע"כ יש להם לגבות רק ממנה (אע"פ שהיא "זיבורית"), ומדוע כתוב ש"כולן נכנסו תחת הבעלים" לגבות כדינם?.

יח. הסבר את תירוץ הגמ': הב"ע כגון שלקח עידית באחרונה".

שבאמת מדובר שמכרן לאחד ב"זה אחר זה", ומעיקר הדין יכול לתת להם מן השדה האחרונה שקנה, אך בברייתא מדובר שהשדה האחרונה שקנה היא "עידית", וע"כ מעדיף לתת לכל אחד כ"דינו" ולא מן ה"עידית".

יט. הסבר את קושיית הגמ': "אי הכי ליתו כולהו וליגבו מעידית" (באר היטב!)

שאם אכן מדובר ש"מכרן לאחד" בזא"ז שהשדה האחרונה היא "עידית" מדוע יכול לתת לכל אחד כ"דינו", והרי ה"עידית" נשארה "בת חורין" כשקנו השדות הראשונות, ויכולים לתבוע דווקא שדה זו.

כ. באר את תירוץ הגמ' ("אי שתקיתו"...)

שבאמת יכולים הם ("הניזק" "הבע"ח" ו"האשה"), לתבוע דווקא השדה האחרונה שהיא "עידית", אבל ה"קונה" יכול "לאיים" עליהם ולומר להם "אי שתקיתו" ושקליתו כדינייכו שקליתו. ואי לא, מהדרנא שטרא דזיבורית למריה ושקליתו כולכו מזיבורית" [אם שותקים אתם וגובין כ"דינכס", קחו. ואם לא, אחזיר שטר הקנייה של ה"זיבורית", וכולכם תגבו ממנה] ובכח "איוס" זה, יכול להכריחם לגבות כל אחד כ"דינו" (ולגבי "כתובת איסה" אינה יכולה לומר לו "לכי תהדר", כלומר שכשתחזיר ה"זיבורית" אגבה ממנה, אך עד שתחזיר אתבע מה"עידית", שהרי כלפיה אין זה "איוס" שתלטרך לגבות מה"זיבורית", שהרי גם עתה ברצונו לתת לה מה"זיבורית". אך מ"מ מכיוון שאינו "מפקיע כחה" לתת לה פחות ממה שמגיע לה, נחשב הדבר כאילו כבר החזיר ה"זיבורית", ויכול להכריחה לקבל כדינה מ"זיבורית" - תוס')

כא. כיצד מכריחה הגמ' שמדובר ב"יתמי"? ומה קשה לפי זה?"

שאם מדובר באופן ש"המוכר" (ה"חייב") חי ויכול להחזיר באמת את ה"זיבורית", מדוע צריך לתת ל"ניזק", "עידית". והרי יכול "לאיים" גם עליו שאם אינו גובה מה"בינונית", הוא יחזיר ל"מוכר" את ה"זיבורית" ויגבה ממנה. (ומטעם "אי שתקת" אינו יכול לחייב ה"ניזקין" לגבות מה"זיבורית", דבכה"ג ש"מפקיע כוחו", וגם עתה רולה לתת לו מה"זיבורית", אין זה "איוס", ובוודאי שיכול הניזק לומר לו "לכי תהדר" ולהמשיך לתבוע ה"עידית". וכמו כן, מטעם זה הגמ' לא מוכיחה למדובר ב"יתמי" מכך שלא מחייב ה"בע"ח" לגבות מה"זיבורית" מכח "אי שתקת", משום שגם בכה"ג ד"מפקיע כוחו" וגם עתה רולה לתת לו לגבות רק מה"זיבורית", ולאי שיכול לומר לו "לכי תהדר", ולהמשיך לתבוע ה"בינונית"). וממה שאנו רואים של"ניזק" מחוייב לתת "עידית", הוא משום

שמדובר שה"מוכר" מת, ואינו יכול להחזיר ה"זיבורית". וע"כ אינו יכול לטעון כלל "אי שתקת" (ואף אם יחזיר ה"זיבורית" ליתומים, לא יוכלו לגבות מהם כלל משום שיחשב כקרקע חדשה שקנו היתומים, שאין היא "משועבדת" כלל לחובות אביהם – רש"י) וא"כ קשה שוב, מדוע אין כולם גובין מן ה"עידית".

כב. הסבר את מסקנת הגמ', כיצד מדובר בברייתא ב"מכרן לאחד"? ומדוע אין כולם גובין מן ה"עידית"?
למסקנת הגמ' ב"מכרן לאחד" אכן מדובר שמכרן "בזה אחר זה" וקנה את ה"עידית באחרונה, והסיבה שאין כולם גובין מן ה"עידית", היא משום ש"הקונה" יכול לומר (ל"בע"ח ול"אשה") שכל מה שתיקנו חז"ל ש"כולן גובין מן האחרונה" היא תקנה לטובת ה"קונה", (שלא יצטרך להחזיר שדה שקנה, באופן שיש שדות "בני חורין") והוא אינו מעוניין ב"תקנה" זו, וע"כ כל אחד יגבה כ"דינו".

כג. מהיכן הוכיחה הגמ' דין זה ("לא ניחא לי בתקנתא זו")
הגמ' הוכיחה זאת מדברי רבא שאמר בשם רב הונא, ש"יכולה אשה שתאמר לבעלה איני ניזונת ואיני עושה", כלומר שלא תצטרך לפרנסני ו"מעשה ידי" ישאר בידי. שהרי כל תקנת חז"ל שהבעל חייב לפרנס את אשתו היא כדי שיהיה לה במה להתפרנס אף כש"מעשה ידיה" אינן מספיקים לפרנסתה, ובעקבות כך תיקנו, ש"מעשה ידיה" יהיו שייכים לבעלה. וע"כ יכולה לומר שלא נוח לה בתקנה זו (ובעלה לא יהיה מחויב לפרנסה, ו"מעשה ידיה", ישאר ברשותה).

שאלות חזרה בגמרא

פרק "ארבעה אבות" דף ט: - י.

- א. **הסבר:** "כל שחבתי בשמירתו הכשרתי את נזקו" (רש"י)
לל"ק ברש"י: "כל דבר שאני מחויב בשמירתו", באופן שהיה נזק, אני אשם בכך
 (אע"פ שלא הזקתי בידיים). לל"ב ברש"י: כל דבר שאני מחויב בשמירתו וארע בו נזק, אני מחויב לשלם על כך.
- ב. **הסבר:** "הכשרתי במקצת נזקו חבתי בתשלומי נזקו כהכשר כל נזקו".
 שאף באופן שאדם אשם בנזק באופן חלקי, הוא מחויב לשלם על כך, כמו שהוא **אשם בכל הנזק**. (ובגמ' יבואר באיזה מקרה מדובר).
- ג. מה באים לאפוקי: "נכסים שאין בהם מעילה", "נכסים שהן של בני ברית", ו"נכסים המיוחדים"? ומדוע?
 "נכסים שאין בהם מעילה" כלומר, החיוב בתשלומי נזיקין הוא דווקא אם הזיק "נכסי הדיוט" שלא שייך למעול בהם, אך על "נכסי הקדש" פטורים משום שכתוב "שור רעהו" (ולא "שור של הקדש"). "נכסים שהן של בני ברית" כלומר, החיוב בתשלומי נזיקין הוא דווקא אם הזיק נכסים של יהודים, אך המזיק נכסי גוי פטור (כמו שהגמ' לומדת בפי המניח "עמד ויתר גויים" וגו'). "נכסים המיוחדים" כלומר, רק אם הזיק נכסים ששייכים למישהו ולא של "הפקר".
- ד. **הסבר:** "ובכל מקום, חוץ מרשות המיוחדת למזיק", ומדוע?
 המשנה באה ללמדנו שמזיק מחויב לשלם על נזקים שנעשו לנכסים (שאינן בהם מעילה והן של ב"ב) **בכל מקום**, חוץ מאופן שנעשו בתוך רשותו של המזיק, שבאופן כזה הוא פטור. משום שיכול המזיק לומר לניזק: "תורך ברשותי מאי בעי" (כלומר: "שורך ברשותי מה עושה... וע"כ איני מחויב לשלם על נזקיו).
- ה. מה בא ללמדנו "כשהזיק חב המזיק" (לשיטת שמואל)? ומדוע?
 הגמ' בדף ד' ע"א לומדת מ"כשהזיק חב המזיק" את נזקי "קרן" לשיטת שמואל משום דלשיטתו במשנה מובאים רק "שן" ("מבעה") ו"רגל" ("ישורי") וולשיטת רב, יתבאר לקמן בדף י"ג.
- ו. "שור ובור שמסרן לחש"ו, חייב לשלם, משא"כ באש", כיצד מעמידה הגמ' דין זה בהו"א? וכיצד דוחה זאת הגמ'?

בתחילה הגמ' מנסה להעמיד שמדובר ב**שור קשור ובור מכוסה**, (שבמצבם אינם יכולים להזיק, אא"כ מישהו יפתח את הקשר או יגלה הכיסוי) והגמ' דוחה זאת משום שבברייתא כתוב "**משא"כ באש**" והמקרה הדומה לזה באש הוא "**גחלת**" (שבמצבה אינה יכולה להזיק אא"כ מישהו "ילבה" אותה) ולא מובן מדוע על "**שור ובור**" יהא חייב ועל "**גחלת**" יהיה פטור.

ז. **מדוע לא ניתן להעמיד ה"ברייתא", בשור מותר ובור מגולה?**

משום שא"כ האופן הדומה לזה ב"**אש**" (שיכול להזיק כמו שהוא אף ללא שמישהו יעשה פעולה כלשהי) הוא "**שלהבת**", והרי ר"ל אמר משמו של חזקיה שהפטור של אדם שמסר לחש"ו "**אש**" הוא רק אם מסר לו "**גחלת**" והחש"ו "ליבה" אותה אבל אם מסר לו "**שלהבת**", יהיה חייב. ומדוע אומרת ה"ברייתא" "**משא"כ באש**" (שיהיה פטור)

ח. **כיצד מעמידה הגמ' את המקרה ב"ברייתא" למסקנא? ומדוע דינם של "שור" ו"בור" שונה מ"אש" (במצב דומה)?**

למסקנת הגמ' מדובר ב**שור קשור ובור מכוסה** (שב"אש" המקרה הדומה לכך הוא "**גחלת**") וב"אש" פטורין משום ש"גחלת" כשלא עושין בה כלום היא נכבית מאליה. ו"שור" דרכו "**לנתוקי**" (כלומר לנתק את הקשר כל הזמן ע"י תנועותיו) ו"בור", דרכו "**לנתורי**" (כלומר שכיסויו יזוז במשך הזמן ואף להתגלות לגמרי מחמת הפסיעות שפוסעים עליו).

ט. **הסבר ע"פ שיטת רש"י מדוע האי ד"שור דרכיה לנתוקי ובור דרכיה לנתורי" זו סיבה לחייב את המוסר שור קשור ובור מכוסה לחש"ו?**

משום שהיות ודרכו של השור "**לנתק הקשר**" (ודרך כיסוי הבור "לזוז" מעצמו), על בעליהם לבא מפעם לפעם לבודקם. ומשלא בא לבודקם, יהיה חייב על נזקיהם, אף באופן שהשאירם ביד חש"ו שישמור עליהם. משום ששמירת חש"ו, אינה נחשבת לשמירה. [וע"כ אף אם החש"ו בעצמו פתח הקשר או הכיסוי, דהוי לאונס. יהיה חייב מדין "תחילתו בפסיעה וסופו בלאונס" – רש"י ע"פ הרמב"ן].

י. **הסבר את קושיית התוס' על פירוש רש"י ב"שור דרכיה לנתוקי ובור דרכיה לנתורי".**

תוס' מקשה על רש"י (שהסביר שהקשר והכיסוי דרכם להפתח מעצמם, אף ללא החש"ו. וע"כ חייב, בכך שלא בא לבודקם) דבמשנה [בדף נב]. כתוב: "**כסהו כראוי פטור**" (משום שנחשב לאונס), ומדוע פה בברייתא, יהיה חייב אף באופן שהקשר והכיסוי נפתחו מעצמם.

יא. כיצד הסביר התוס' דהמוסר "שור קשור ובור מכוסה" לחש"ו חייב משום ד"שור דרכיה לנתוקי ובור דרכיה לנתורי"?

דסיבת החיוב ב"ברייתא" היא ש"שור דרכיה לנתוקי ובור דרכיה לנתורי" ע"י החש"ו. וחייב משום שהשאיר החש"ו לשומרם (ואם היה משאירם לבדם באמת היה פטור). ו"משא"כ באש", דמשום דאין דרכו של החש"ו ללבות "גחלת" וע"כ היא נכבית מאליה, ומשום כך לא נחשב ל"פשיעה". ולכן פטור.

יב. מה מקשה הגמ' על ר' יוחנן מה"ברייתא"?

דלשיטת ר' יוחנן, אף באופן שמסר לחש"ו "שלהבת" הוא פטור. והמקרה הדומה לזה ב"שור" ו"בור" הוא: "שור מותר ובור מגולה", וע"כ צריך להיות פטור בהם, ומדוע משמע מהברייתא שיהיה חייב בשניהם וב"אש" יהיה פטור?

יג. כיצד מיישבת הגמ' את דברי ה"ברייתא" אף לשיטת ר' יוחנן?

שבמסירת "שלהבת" לחש"ו יהיה פטור. ("מדיני אדם"). משום שבאופן שארע נזק, בפועל זה נעשה ע"י החש"ו. וה"מוסר" נחשב רק ל"גרמא" (וע"כ יהיה חייב ב"דיני שמים"). משא"כ בשור מותר ובור מגולה, הנזק לא נעשה ע"י החש"ו, אלא מעצמם – ע"י פשיעת בעליהם, וע"כ יהיה חייב.

יד. "חומר בשור מבבור" על איזה "שור" מדובר? ואלו "חומרות" מונה הגמ'?

מדובר על "קרן" (כמו שמוכח מכל הסוגיה – תוס') והגמ' מונה ה"חומרות" בשור: א. דמשלם "כופר" אם שורו הרג אדם (במועד). ב. דמשלם "שלושים כסף" כשנגח והרג עבד (במועד). ג. שבאופן ש"נגמר דינו" של השור ליסקל באופן שהרג אדם, אסור בהנאה. ד. ד"דרכו לילך ולהזיק", משא"כ ב"בור" שאין חייב על הריגת אדם, משום דילפינן "שור ולא אדם".

טו. במה "בור" חמור מ"שור"?

"חומר בבור מבשור", ש"בור" "תחילת עשייתו לנזק" (שלא צריך שייעשה שום פעולה נוספת במזיק בשביל שיזיק) ושהוא "מועד מתחילתו", (שמשלם "נזק שלם" כבר בפעם הראשונה שהזיק), משא"כ ב"שור" (ד"יתם" משלם רק "חצי נזק").

טז. הסבר את קושיית התוס': "ונילף משור ונחייב בכופר" וגו', (מה הייתה "הבנתו" של תוס' בהו"א, ועל איזה "מזיק" מקשה)?
 תוס' בהו"א למד ד"המיעוט" דדרשינן מ"אם כופר יושת עליו", נאמר רק על אדם שהרג "אדם" שפטור מ"כופר" ("עליו ולא על האדם") ולא על כל המזיקין שהרגו "אדם" שהם כן חייבים ב"כופר". וא"כ מקשה תוס' דנלמד במה מצינו מ"שור" לחייב ב"כופר" אף ב"אש" וב"בור". ומדוע אומרת הגמ' דשור חמור מ"בור" ו"אש", בכך שחייב ב"כופר", (משא"כ בבור ואש).

יז. כיצד מוכיח התוס' דלא פרכינן: "מה לבור ואש שאינם בע"ח", וע"כ לא ניתן ללומדם מ"שור" שחייב ב"כופר"?
 תוס' מוכיח מהא דחזינן בגמ' לקמן (כו.) דילפינן דאיכא "כופר" אף ב"רגל". ולא פרכינן "מה לשור" ["קרן"] שכן כוונתו להזיק", וא"כ משמע שניתן ללמוד שאר "מזיקין" דחייבים ב"כופר", מ"קרן" (חוץ מ"אדם").

יח. כיצד תירץ התוס' הטעם דלא ילפינן לחייב אף ב"בור" ו"אש" ב"כופר"? ומדוע נצרך הלימוד ד"שור ולא אדם" דכתיב גבי "בור"?
 דבאמת הפסוק: "אם כופר יושת עליו" נאמר שיש חיוב "כופר" לכל מילי דשור (וזה הטעם דלא פרכינן על "רגל") וממעטים כל שאר המזיקין (שהם לא כלולים ב"שור"): "אדם" "אש" ו"בור". וע"כ לא ניתן ללומדם שחייבים ב"כופר". (ודלך ככ"י, דלשיטתו ילפינן ד"בור" פטור מ"כופר", מ"שור ולא אדם" וגו'). ולשיטת התוס', מ"שור ולא אדם", לומדים לפטור ב"בור" אף עבד כנעני או סתם גוי הקנוי לישראל (ועדיין לא מל או טבל לשם "עבדות"), שנפלו בבור, שאינו חייב עליהם. ולא סגי ללמוד זאת מ"עליו", שנאמר לגבי "כופר". משום ש"כופר", שייך רק במיתת "ישראל". וע"כ צריכים הלימוד: ד"ונפל שמה שור... ולא אדם".

"בור" ו"אש" פטורים על "כופר" ושלושים של עבד

"אש"		"בור"		
ב"שאינו כפות":	ב"כפות":	"ונפל שמה שור או זמור" שור ולא אדם		רש"י
שהיה לו לברוח	"קם ליה בדרבה מיניה"			

<p>"עליו" (על בעל ה"שור") ולא על ה"בור" ו"אש"</p>	<p>תוס'</p>
<p>ד"ר שמואל ק. ו. סל ל' קצתע י"פ, "לי ד' ע' ש' ק' ל' א'. ד' א' ד' (ד'), ד' ו. ג. א. %, • שמואל, • 2 אנקסא. שא ו' א. ש, ד'... ד' ש' ש' א' אנקסא • "אש, 2 אנקסא ל'.</p>	<p>• ד' ל' ד' י' ש' א. ד' "ד' לי נ' ס' ד' א. ד' ד' ש' נ' ד'. ד' א, ש' ד' "ש' ד' ל' ד' ד' ל' "ד' "ד' ש' א, ד' .ג. ד' "א' ש' ד' ד' ל' ד' א' ל' א' ד' "ד' (ד').</p>

יט. במה "שור" חמור מ"אש"? ומדוע לא נקטה הגמ' דחמור בכך שהוא "בע"ח", משא"כ באש (תוס')? ובמה "אש" חמור מ"שור"?

"שור" חמור מ"אש": א. שמשלם את הכופר. ב. שלושים של עבד. ג. נגמר דינו אסור בהנאה. ד. שאם מסרה לחש"ו חייב (ד"שור דרכיה לנתוריי) משא"כ באש. והגמ' לא כתבה ש"שור" חמור מ"אש" בכך שהוא "בע"ח", משום שזה כלול ב"מסרה לחש"ו" דהסיבה דבאש פטור, היא משום שהחש"ו עשה השריפה, משא"כ בשור שהוא הזיק מעצמו. ו"אש" חמור מ"שור" בכך שהיא "מועדת מתחילתה"

כ. במה "בור" ו"אש" חמורים אחד מהשני?

"בור" חמור מ"אש", בכך ש"תחילת עשייתו לנזק", וכשמסרה לחש"ו חייב, משא"כ ב"אש". ו"אש" חמורה מ"בור", ש"דרכה לילך ולהזיק" ומועדת לאכול אף ש"אין ראוי לה", משא"כ ב"בור".

כא. הסבר את קושיית הגמ': "וליתני חומר בשור מבבור" וגו'? ומה תירצה על כך בתחילה?

הגמ' מקשה שהברייתא תכתוב ש"שור" חמור מ"בור", אף לגבי כך שחייב על נזקי "כלים", משא"כ ב"בור" ("חמור ולא כלים"). ובתחילה מתרצת על כך הגמ', שהברייתא היא שיטת ר' יהודה, דס"ל דב"בור" חייב אף על ה"כלים".

כב. מה מקשה הגמ' על כך דהברייתא היא שיטת ר' יהודה ?

הגמ' מקשה שאם הברייתא היא שיטת ר' יהודה, קשה מדוע כתוב בסיפא של הברייתא: "חומר באש מבבור שהאש מועדת לאכול אף דבר שאינו ראוי לה" ומשא"כ ב"בור", ולכאורה כוונת הברייתא היא לכך שבאש חייבים על "כלים" ובבור פטורים. ודלא כר' יהודה.

כג. הסבר את התירוץ הראשון של הגמ' ("לעולם רבנן היא") ומה הקשתה על כך הגמ'?

הגמ' מתרצת שהברייתא היא אכן לשיטת רבנן דב"בור" פטור על "כלים", ואכן היה שייך למצוא "חומרא" נוספת ב"שור" דחייב על "כלים" מ"בור" דפטור על "כלים". ובכל זאת התנא "שייר" ולא כתב זאת בברייתא. ועל כך מקשה הגמ' דיש "כללי", **שהתנא כש"משייר" דבר, אינו משייר רק דבר אחד אלא יותר.** וא"כ, מהו הדבר הנוסף ש"שייר" התנא של הברייתא.

כד. הסבר את תירוץ הגמ' "שייר טמון"? לשיטת רש"י

שהדבר הנוסף שהתנא של הברייתא "שייר". הוא, ה"חומרא" שיש ב"שור" ו"בור" **שחייבים ב"טמון"** כגון "שור" שבעט בשק מלא כלים. או "חמור" שהיה טעון בשק מלא תבואה, ונפל ל"בור" שבהם יהיה חייב. ומשא"כ ב"אש" שפטורים על "טמון" בכל אופן.

כה. הסבר את קושיית התוס' על פירוש רש"י ד"פטור טמון בבור", איירי ב"שק מלא תבואה"? (וכיצד מתרצים את שיטת רש"י)

תוס' מקשה דבגמ' (בדף מח:) מוכח דב"בור" פטורים על כל סוגי ה"כלים" (ואפילו על "מים") וחייבים רק על "בע"ח", וא"כ אף על "שק מלא תבואה" יהיה פטור, מדין "כלים", ולא צריך להגיע לפטור "טמון". (ויש ליישב, שרש"י ס"ל דהפטור של "כלים" צבור, הוא רק באופן שנהרסו לגמרי, אך באופן שניתן לתקנם, כגון תבואה שהתלכלכה, וניתן לנקותה. לא שייך פטור של "כלים" צבור. – "מרומי שדה". ו"תוספות רבינו פרץ" מתרץ ללשיטת התוס', איירי שנפל ל"בור" שק מלא ב"בעלי חיים").

כו. הסבר את תירוץ הגמ' אליבא דר' יהודה? ומדוע לא קשה קושיית הגמ' דלעיל?

הגמ' מתרצת תירוץ נוסף, שניתן לומר שהברייתא היא אכן לשיטת ר' יהודה, וע"כ לא כתוב ש"שור חמור מבור", בכך שחייב על "כלים", משום דלשיטתו אף ב"בור" חייב על הכלים ולא תקשי לך הא דכתיב בברייתא דאש חמור מבור שחייבת על "דבר שאין ראוי לה" ומשא"כ בבור (שפטור על "דבר שאין ראוי לו") משום שאין הכוונה ל"כלים", אלא לגבי "ליחכה נירו וסכסכה אבניו" שלא שייך שבור יזיק "קרקע". (ולפי"ז התנא של הברייתא לא שייר כלום. דלר' יהודה, חייב על "כלים" ב"בור" ועל "טמון" ב"אש").

כז. הסבר את קושיית רב אשי: "ולתני חומר בשור מבבור שהשור חייב בו שור פסולי המוקדשין!"

רב אשי מקשה, מדוע הברייתא לא כתבה "חומרא" נוספת של "שור", שחייב אף באופן שנגח שור שנפסל מלהקרב ע"ג המזבח ונפדה (דאז אין בו "פטור" של "שור רעהו ולא של הקדש") משא"כ בבור, שפטור באופן שנפל בו "שור פסולי המוקדשין", שנאמר ב"בור" "והמת יהיה לו", וילפינן מיניה, דבעל הבור חייב לשלם על שור שנפל בבור ומת, רק באופן שלבעל הבור מותר להנות ולהשתמש בנבילת השור שמת, כגון להאכילה לכלבים. יצא "שור פסולי המוקדשים", שאסור להאכילו לכלבים (שנאמר בו: "ואכלת" = לא לכלבים). ומדוע לא כתבה זאת ה"ברייתא"?

כח. כיצד מתרצת הגמ' את קושיית רב אשי?

הגמ' מתרצת, שהתנא של הברייתא לא כתב "חומרא" זו ושייר אותה. לשיטת רבנן: שייר חומרא זו כמו ששייר את ה"חומרות" של שור שחייב על ה"כלים", ו"טמון". (משא"כ ב"בור" שפטור על "כלים", ו"אש" שפטור על "טמון"), ואף לשיטת ר' יהודה, התנא של הברייתא שייר "חומרא" זו, משום ששייר "חומרא" נוספת של שור, שחייב באופן ש"דש בנירו" (דרס את "חרישתו" של חבירו) משא"כ ב"בור" שלא שייד שיזיק "קרקע".

כט. הסבר את דחיית הגמ' לתירוץ הברייתא אליבא דר' יהודה!

שלא ניתן להסביר שהתנא של הברייתא "שייר" החומרא, של "שור פסולי המוקדשין". לשיטת ר' יהודה, משום דשייר חומרא נוספת של "דש בנירו". שהרי "דש בנירו" לא נחשב כלל כ"שיור" בברייתא משום שכלול בדברי הברייתא ד"שור" דרכו לילך ולהזיק ויכול לעשות נזקים רבים בהליכתו וביניהם ל"דש בנירו" של חבירו, וא"כ יוצא דאין עוד "שיור" לשיטת ר' יהודה, מלבד "שור פסולי המוקדשין". ומשום כך, לא ניתן להסביר הברייתא לשיטת ר' יהודה, אלא כרבנן.

שאלות חזרה בגמרא

פרק "ארבעה אבות" דף ט. - ט:

כד. איזו קושיה מתרץ רב הונא? וכיצד? ומה הקשה לו על כך רב נחמן?

הקושיה שהקשנו (בדף ז.). שכתוב בתורה מיטב שדהו וגוי ומשמע דבענין דווקא מיטב. ומאיך בברייתא לומדים מהפסוק "בעל הבור ישלם כסף ישיב לבעליו", שניתן לשלם גם "שווה כסף" ואפילו סובין. ועל כך מתרץ רב הונא שמזיק חייב לשלם אן "כסף" אן "מיטב". ורב נחמן מיד הקשה לו שהרי משמע בברייתא שניתן לשלם אף "שווה כסף" ואפי" ב"סובין" ולא דווקא ב"כסף".

כה. כיצד תירצה הגמ' את קושיית רב נחמן? ומה החידוש בפסוק "ישיב" וגו' ע"פ התירוץ?

הגמ' מתרצת שבאמת לכתחילה מחויב ה"מזיק" לשלם או "כסף" או "מיטב". ומה שלמדנו מה"ברייתא" שניתן לשלם אף ב"שווה כסף" הוא כאשר ל"מזיק" אין "כסף" ואין גם קרקע – "מיטב", שבמקרה זה יכול לשלם אף ב"שווה כסף". והחידוש בזה הוא: שלא מחייבים אותו ללכת למכור את ה"שווה כסף" ולהביא את הכסף ל"ניזק" אלא יכול (כשאינו לו כסף), להביא לו את ה"שווה כסף", וה"ניזק" יצטרך למוכרו.

כו. במה חולקים רב הונא בריה דרב יהושע ור"פ [דלעיל ז' ע"ב] על רב הונא? מה היא סברתם?

רב הונא בריה בר"י ור"פ סוברים שב"מטלטלין" כל דבר נחשב ל"מיטב" (ואפילו "סובין"), משום שהם שונים מ"קרקע", בכך שאם הם לא ראויים להמכר במקומם ניתן להביאם למקום אחר ששם הם ימכרו. וע"כ ניתן לשלם לכתחילה ב"שווה כסף".

כז. כיצד פסק הרי"ף (המובא בתוס') להלכה? ומדוע?

הרי"ף פסק כרב הונא בריה דרב יהושע ורב פפא, משום שהם היו "בתראיי" (בדור מאוחר יותר מרב הונא), וע"כ הלכה כמותם, (משום שידעו גם את שיטת רב הונא ובכ"ז חלקו עליו).

כח. כיצד פוסק ר"ת ב: "מזיק", ב"בע"ח" וב"פועל"? ומדוע?

ב"מזיק": חייב לשלם או "כסף" או "מיטב" ורק אם אין לו משלם "שווה כסף" (ואפ"י "סובין"), משום שפוסק כרב הונא. ב"בע"ח": חייב לשלם "כסף" ורק אם אין לו כסף יכול לתת לו "קרקע" ("בינונית"), או "מטלטלין". כמו שמוכח בגמ' בכתובות (פ"ו.), וכן הדין לגבי "לוקח", שנמלא מקחו, "מקה טעות" שמחויב המוכר להשיב לו "כסף" ורק כשאין לו משלם כ"שווה כסף". וב"פועל": מחויב המעביד לשלם לו דווקא "כסף" ואע"פ שאין לו, אינו יכול (המעביד), לשלם ב"שווה כסף". אלא יכול הפועל לחייב את המעביד שימכור את ה"שווה כסף" בעצמו, ויביא לו "כסף" (כדי שלא יצטרך לטרוח אחר גמר פעולתו ולמכור את ה"שווה כסף").

כט. "א"ר אסי כספים הרי הן כקרקע." אילימא לענין מיטב" וגו', הסבר את הו"א זו של הגמ'. וכיצד דוחה זאת הגמ'?

בהו"א א' הגמ' אומרת שרב אסי בא ללמדנו שלענין "מיטב" כספים הם כמו "קרקע", שלכתחילה "מזיק" יכול לשלם או "כסף" או "קרקע". ודוחה זאת הגמ' שא"כ, זו היא בדיוק שיטת רב הונא, והיה על הגמ' לומר "וכן אמר רב אסי" וכו'.

ל. "אלא לשני אחים שחלקו, ונטל אחד קרקע ואחד כספים" וגו' הסבר את דברי רב אסי לפי הו"א זו?

הגמ' מנסה להעמיד, שדברי רב אסי נאמרו באופן ששני אחים ירשו את אביהם, ואחד קיבל לחלקו "כסף" והשני קיבל "קרקע". ובא בע"ח של אביהם וגבה את חלקו מה"קרקע" (שהרי בע"ח אינו גובה מ"כספים" ומ"מטלטלין" אלא מ"קרקעות"). ורב אסי בא ללמדנו שהאח שגבו ממנו ה"קרקע", לוקח את חלקו מה"כספים" שאצל אחיו (ולשון: "כספים הרי הן כקרקע", פירושו: ש"בעל הכספים" צריך לפרוע את חלקו כמו "בעל הקרקע").

לא. הסבר את דחיית הגמ': "פשיטא האי ברא והאי לאו ברא"?

שלא יתכן להסביר בדברי רב אסי שכשאחד לקח את חלקו ב"קרקע" ואחד לקח "כספים", ולקחו מבעל הקרקע את חלקו. שגובה את חלקו מ"בעל הכספים". משום שפשיטא שכך הדין. שהרי החיוב לפרוע את חובת אביהם

מוטל על שניהם (ומה שהסכים לייטול לחלקו "קרקע", זהו רק על דעת, שאם בע"ח יגבה ממנו, שיטול את חלקו מה"כספים". כדי שלא יפסיד – תוס').

לב. הסבר את דחיית הגמ' לפי האיכא דאמרי: "אדרבא לאידך גיסא, דא"ל להכי שקלי" וגו'?

שלא ניתן להסביר בדברי רב אסי שהאח שנטל "קרקע" וגבו ממנו, שנטל חלקו מהאח שנטל "כספים". משום שיכול האח שנטל "כספים" לדחותו ולומר, שאכן כשנטלת "קרקע" יש לך "סיכון" שיגבה ממך הבע"ח, אך גם אני נטלתי "סיכון" כשקיבלתי "כספים", שהרי הם יכולים להגנב, וא"כ איני מחוייב לשלם לך מה"כספים" (כמו שאתה לא היית מחוייב לשלם לי מה"קרקע" במקרה שהיו נגנבים ממני ה"כספים").

לג. "אלא לשני אחים שחלקו ("קרקע") ובא בע"ח" וגו', הסבר את שיטת רב אסי ע"פ זה!

רב אסי מלמדנו, שבאופן ששני אחים חלקו ביניהם "קרקע", והבע"ח גבה רק מאחד מהם (ויכול לגבות רק מאחד מהם, משום שמדובר שאזניהם עשה "אפתיקי" – תוס'). שיכול אחיו לשלם לו את "חלקו", או מ"כסף" או מ"קרקע".

לד. ה"אחין שחלקו ("קרקע") ובא בע"ח ונטל חלקו של אחד מהן" מה הדין לשיטת רב? ומדוע?

לשיטת רב: "בטלה מחלוקת" (כלומר שהחלוקה שהייתה ביניהם בטילה, וע"כ חולקים מחדש ב"קרקע" שנשארה). משום שלשיטתו, אף לאחר שחלקו ביניהם יש להם דין של "יורשין", שעל כל אחד יש חיוב לשלם את חובת אביהם (וע"כ משגבו ה"חוב" מאחד מהם, נתבטלה ה"חלוקה הראשונה" וחולקים מחדש).

לה. מה הדין לשיטת שמואל? ומדוע?

לשיטת שמואל: **"ויתר"** (כלומר מי שגבו ממנו ה"קרקע", הפסיד את חלקו בירושת אביו). משום שלשיטתו, האחין שחלקו ביניהם ירושת אביהם, יש להם דין של **"לקוחות" ללא אחריות** דהיינו כאילו אחד "קנה" מאחיו את הקרקע שבחלקו (וע"כ אין אחד מחוייב לשלם את חלקו לאחר שגבו ממנו ה"קרקע").

לו. מה סובר רב אסי ב"אחין שחלקו קרקע"? ומדוע? ללישנא קמא ברש"י רב אסי הסתפק האם הדין כמו רב שיש להם דין של "יורשין" וע"כ **"בטלה חלוקה"**, וצריך האח להביא לו מחצית מה"קרקע" או שהלכה כשמואל שכ"לקוחות שלא באחריות" וע"כ לא צריך האח לשלם לו כלל. ומשום כך פסק, שהאח שגבו ממנו ה"קרקע" יקבל מאחיו רק רבע מה"קרקע" שלו, משום ד"ממון המוטל בספק חולקין". וחלק זה יכול ליתן לו או מה"קרקע" עצמה או לשלם מ"כסף". ולפ"י זה, **"רביע בקרקע ורביע במעות"**, היינו שה"רבע" שמחוייב לשלם יכול לשלם או ב"קרקע" או ב"מעות" (מסום שיכול לטעון לו שהוא היה מסלק הבע"ח כ"כסף" – ר"אשונים).

לז. מה סובר רב אסי ב"אחין שחלקו קרקע"? ומדוע? ללישנא בתרא ברש"י? רב אסי סובר (לל"ב), שהאח שגבו ממנו הקרקע נוטל מאחיו חצי מחלקו בירושה, וחלק זה יכול לתת חציו מה"קרקע" והחצי השני יכול לשלם לו ב"כסף". משום שרב אסי הסתפק האם אחין שחלקו קרקע דינם כ"יורשין" ונתבטלה ה"חלוקה הראשונה" וחולקים ה"ירושה" מחדש (ולפ"י), צריך לשלם לו מחצית מה"קרקע". או שדינם כ"לקוחות באחריות" (ולפ"י) יכול לשלם לו את מחצית חלקו, ב"כסף". וע"כ מ"ספק" פסק רב אסי, **"רביע בקרקע ורביע במעות"**, דהיינו גם רביע ב"קרקע" [דווקא], וגם רביע נוסף שיכול לשלם ב"מעות".

לח. כיצד דוחה הגמ' את ההסבר שרב אסי בא לחדש לנו את הדין ב"אחין שחלקו קרקע"? משום שרב אסי כבר אמר זאת במימרא המובאת במסכת בבא בתרא, "האחין

שחלקו... רב אסי אמר נוטל רביע בקרקע ורביע במעות". וא"כ בדבריו "כספים הרי הן כקרקע", ע"כ, בא לומר דין אחר.

לט. באר את דברי רב אסי "כספים הרי הן כקרקע" למסקנת הגמ' ומדוע לא קשה קושיית הגמ' בתחילת הסוגיה?

למסקנת הגמ' רב אסי בא ללמדנו, ש"כספים הרי הן כקרקע" לעניין "מיטב" ש"לכתחילה" משלם או כסף או מיטב ("קרקעות"). כפי שביארה הגמ' בתחילת הסוגיה. ולא קשה קושיית הגמ' (שזו היא בדיוק שיטת רב הונא) משום שאכן נאמר בדבריו: "וכן אמר רב אסי" (כדברי רב הונא).

מ. כיצד הבינה הגמ' בהו"א את דברי ר"ז בשם ר"ה: "במצווה עד שליש"? וכיצד דוחה זאת הגמ'?

בהו"א הגמ' אומרת שאדם מחוייב בכל מצוה להוציא עד שליש מרכושו. ודוחה זאת הגמ' שא"כ, כשיקיים 3 מצוות יאבד את כל רכושו (כונן רכוש - תוס').

מא. כיצד הסבירה הגמ' למסקנא את דברי ר"ז בשם ר"ה? ובמה הסתפקה?

למסקנת הגמ', רב זירא בשם רב הונא בא ללמדנו שב"הידור מצווה" יש מצווה להוסיף עד שליש משווי המצווה, מדין "זה א-לי ואנוהו" (כגון שיש לו אפשרות לקיים המצווה במחיר מסויים, ויש אפשרות לקיים מצווה זו בהינדור, במחיר יקר יותר). והגמ' הסתפקה האם המצווה להוסיף בהידור "שליש" משווי המצווה הוא "מלבר" - מבחוץ (דהיינו שרק לאחר ה"תוספת" יחשב כ"שליש". ולפני כן, הוא "חצי" מהשווי) או "מלגיו" - מבפנים (דהיינו שלפני ה"תוספת" נחשב "שליש", ולאחמ"כ יחשב כ"רבע"). והגמ' נשארה ב"תיקו".

מב. הסבר: "עד שליש משלו מכאן ואילך משל הקב"ה"

שמה שאדם מוסיף ב"הידור מצווה" עד שליש משווי המצווה (שבזה מחוייב מ"עיקר הדין"), לא יקבל על כך שכר בעולם הזה, אלא שכרו שמור לו לעולם הבא. אבל

מה שמוסיף יותר משליש, זה יפרע לו הקב"ה בחייו. (משום שאינו מחוייב על כך מעיקר הדין ועל כך מקבלים שכר גם ב"עולם הזה", דהיינו "פירוטיהם בעולם הזה", וה"קרו קיימת לו לעולם הבא", – חוס').

שאלות חזרה בגמרא

פרק "ארבעה אבות" דף טו. – טו:

כח. הסבר: "פלגא נזקא רב פפא אמר ממונא ורב הונא בריה דרב יהושע אמר קנסא".

רב פפא סובר שהחיוב של תשלום "חצי נזק" שמשלם שור תם שנגח, נחשב ל"תשלומי ממון". ולא נחשב כתשלום "קנס". ורב הונא בריה דרב יהושע סובר שהחיוב של תשלום "חצי נזק" שמשלם שור תם שנגח, נחשב ל"תשלומי קנס".

כט. למאי נפק"מ אי פלגא נזקא "ממונא" או "קנסא" ?

האם גם באופן שהמזיק הודה יהיה חייב. שאם נאמר שתשלום "חצי נזק" הוא תשלום "קנס". הדין הוא ש"מודה בקנס פטור", ואם הוא "ממונ", יהיה חייב.

ל. מדוע סובר רב פפא דפלגא נזקא "ממונא" ?

לשיטת רב פפא "סתם שוורים לאו בחזקת שימור קיימא" (כלומר שרגילים הם ב"נגיחה" וע"כ צריכים לשמרם היטב), וע"כ מעיקר הדין היה צריך המזיק לשלם "נזק שלם" והסיבה שמשלם רק "חצי נזק" היא משום שהתורה ריחמה עליו בגלל ששור זה עדיין לא נהיה "מועד לנגיחה".

לא. מדוע סובר רב הונא בריה דר"י דפלגא נזקא "קנסא" ?

לשיטת רב הונא בריה דר"י "סתם שוורים בחזקת שימור קיימא" (כלומר שהם כשמורים מאליהם ואין צורך מצד "טבעם" לשומרם שלא ינגחו), וע"כ מעיקר הדין היה צריך להיות פטור לגמרי, ומה שהתורה חייבה בכל זאת שהמזיק ישלם "חצי נזק" הוא משום "קנס". כדי שישמור את שורו שלא יגח כלל. משום שיש מקרים מועטים שהשוורים כן נוגחים.

לב. כיצד הבינה הגמ' בתחילה את דין משנתנו: "הניזק והמזיק בתשלומין?"

לשיטת מי ניתן להסביר כך? ומדוע?

הגמ' בהו"א למדה שהדין: "הניזק והמזיק בתשלומין" בא ללמדנו את הדין ש"תם" משלם "חצי נזק" וע"כ נחשב שגם ה"מזיק" וגם ה"ניזק" השתתפו בתשלום על ה"נזק" (ה"מזיק" בכך ששילם ח"נ. וה"ניזק" בכך שהפסיד ח"נ). והגמ' אומרת שפירוש זה במשנה (ה"ניזק והמזיק בתשלומין"), ניתן להסביר רק למ"ד "פלגא נזקא ממונא", שנחשב שה"ניזק" משתתף ב"תשלומין" בכך שמפסיד "חצי נזק". אך למ"ד "פלגא נזקא קנסא", שה"ניזק" מעיקר הדין לא צריך לקבל תשלום כלל, א"כ שמקבל "חצי נזק", לא נחשב ש"משתתף בתשלום", וע"כ לא ניתן להסביר כך את המשנה.

לג. "לא נצרכא אלא לפחת נבילה", הסבר את תירוץ הגמ' (מקרה), דין וכיצד

מתפרש בלשון המשנה)

הגמ' מתרצת שלמ"ד **"פלגא נזקא קנסא"**, דין משנתינו: **"הניזק והמזיק בתשלומין"**, לא מדבר כלל על תשלום עבור ה"נגיחה" בשור תם. אלא באה ללמדנו שאף ה"חצי נזק" שה"ניזק" כן מקבל, לא תמיד הוא מקבל את **כולו** אלא רק מחצית משווי השור **בשעת המיתה**. ואם לאחר שמת, שווי הנבילה נפחתה, ה"ניזק" מפסיד. וזה חלקו ב"תשלום הנזק".

לד. מה מקשה תוס' על תירוץ הגמ' שבמשנה מדובר ב"פחת נבילה"? מה תירוץ על כך?

תוס' מקשה, שאף אם נאמר שהמשנה באה ללמדנו ד"פחת נבילה דניזק", עדיין קשה לכאורה קושיית הגמ' מדוע אמרה המשנה: **"הניזק והמזיק בתשלומין"**, והרי למ"ד **"פלגא נזקא קנסא"**, הניזק לא אמור לקבל כלום מעיקר הדין, ומדוע נחשב שהניזק "משתתף" בתשלום. ומתוך התוס' דלאחר שזיכתה התורה לניזק **חצי נזק**, הרי זה נחשב כ"ממונו" של הניזק, ואם הוא מקבל פחות זה נחשב שהניזק "משתתף בנזק".

לה. מה החידוש במשנה ע"פ תירוץ התוס'? ומדוע הדין כך?

ע"פ תירוץ התוס', החידוש במשנה הוא שה"ניזק" לא יכול לטעון למזיק **"קרנא דתורך קבירא ביה"** (כלומר שגם בירידת השווי של השור לאחר המיתה, נחשב שה"נגיחה" של השור המזיק עדיין גורמת לזה. וא"כ שישלם לו ח"נ לפי ההפרש של שווי של השור מלפני הנגיחה עד לשעת התשלום – לאחר שנפחת). וקמ"ל במשנה ש"פחת נבילה דניזק" והמזיק משלם רק ח"נ לפי ההפרש מלפני הנגיחה ולאחר הנגיחה. משום שהיה על הניזק למכור את הנבילה מיד.

לו. הסבר את קושיית הגמ': "פחת נבילה, הא תנא ליה רישא"?

הגמ' מקשה מדוע צריכה המשנה שלנו לחדש ש"פחת נבילה דניזק". והרי כבר למדנו בגמ' בדף י' ע"ב שהמשנה בדף ט' ע"ב **"חבתי בתשלומי נזקו"** באה ללמדנו ש"בעלים מטפלים בנבילה" (וי"פחת נבילה דניזק").

לז. הסבר את תירוץ הגמ' מדוע צריך לחדש לנו פעם נוספת ד"פחת נבילה דניזק"?

הגמ' מתרצת שהמשנה שלנו באה ללמד שפחת נבילה דניזק ב"תם", והמשנה בדף י' ע"ב באה ללמד דין זה ב"מועד". והגמ' מסבירה שצריך את שניהם. משום שאם היינו אומרים דין זה רק ב"תם", הייתי חושב שדווקא ב"תם" שהשור עדיין לא

"הועד" ע"כ הקילה עליו התורה ד"פחת נבילה דניזק", אבל ב"מועד" התורה החמירה על המזיק שישלם אף את ה"פחת נבילה". ואם היינו אומרים דין זה רק ב"מועד" הייתי חושב שרק ב"מועד" היות ומשלם המזיק "נזק שלם", פטור הוא משלם ה"פחת נבילה". אבל ב"תם" שמשלם רק "חצי נזק", יהיה חייב אף ב"פחת נבילה". קמ"ל ד"פחת נבילה דניזק" בכל אופן.

לח. "מה בין תם למועד" וגו', באר את הוכחת הגמ'. וכיצד דוחה הגמ' את ההוכחה? הגמ' מנסה להוכיח ש"פלגא נזקא ממונא" משום שאם "פלגא נזקא קנסא" יש הבדל נוסף בין "תם" ל"מועד" ש"מועד" משלם ע"פ הודאת עצמו. ו"תם" אינו משלם ע"פ הודאת עצמו שהרי "מודה בקנס פטור". והגמ' דוחה את הראיה שניתן לומר שהתנא אכן סובר ש"פלגא נזקא קנסא" והתנא שייר חילוק זה ולא כתבו ("תנא ושייר").

לט. מה מקשה הגמ' על כך שהתנא "שייר" את ההבדל הנוסף בין תם למועד? ומה תירצה על כך?

הגמ' מקשה שאם אכן התנא "שייר" חילוק זה מה הוא הדבר הנוסף שהתנא שייר ("מאי שייר דהאי שייר"?). שהרי אין דרך התנא לשייר רק דבר אחד. ומתרצת הגמ', שהחילוק הנוסף שהתנא "שייר", הוא ההבדל בין מועד שהרג אדם, לתם שהרג אדם. ש"מועד" שהרג אדם, משלם "כופר". ו"תם" שהרג אדם, אינו מחוייב לשלם "חצי כופר". וכיון ששייר חילוק זה, אפשר לומר ששייר גם את החילוק לעניין "משלם על פי עצמו".

מ. מדוע על פי תירוץ הגמ' קשה על רב פפא? (ע"פ התוס')

ע"פ תירוץ הגמ', שיש דבר נוסף שיש בו חילוק בין תם למועד ("חצי כופר"), קשה על ר"פ שסובר "פלגא נזקא ממונא", דלשיטתו (שאף ב"תם משלם ע"פ עצמו), א"כ התנא "שייר" רק "חצי כופר", ו"מאי שייר דהאי שייר"?

מא. הסבר את תירוץ הגמ': אי משום חצי כופר לאו שיורא הוא מאני ריה"ג היא דאמר תם משלם חצי כופר", ומה הגמ' באה להסביר לנו בכך?

הגמ' דוחה את הקושיא על רב פפא, ואומרת שלשיטתו מה שהתנא לא כתב חילוק בין תם למועד ש"תם" אף פטור מחצי כופר, משום שלשיטתו התנא של המשנה הוא ריה"ג, שסובר שתם חייב לשלם "חצי כופר". והבדל זה בין תם

שמשלם רק "חצי כופר" ל"מועד" שמשלם "כופר שלם" כלול במה שכתבה המשנה: **"שהתם משלם חצי נזק ומועד משלם נזק שלם"**.

מב. הסבר: "המית שורי את פלוני או שורו של פלוני ה"ז משלם ע"פ עצמו", באר את הוכחת הגמ' ממשנה זו. וכיצד דוחה הגמ' הוכחה זו? הגמ' מביאה משנה (כתובות מ"א ע"א), שאם אדם בא לבי"ד ומודה ששורו הרג אדם חייב לשלם "כופר", וכן שמודה ששורו הרג שור אחר, הוא חייב לשלם ע"פ עצמו. ולכאורה מדובר בשור "תם" (ומה שכתוב ברישא "המית שורי את פלוני" לחייב, היינו ב"חצי כופר", וכתיב"ג ר"ט), וא"כ מוכח ש"פלגא נזקא ממונא", משום שאם תשלום חצי נזק הוא "קנס" היה צריך להיות פטור. והגמ' דוחה את הראיה ואומרת שבמשנה מדובר בשור "מועד" (דלכו"ע נחשב "ממון" ומשלם אף ע"פ עצמו).

מג. מה מקשה הגמ' על דחיית הראיה שמדובר ב"מועד"?

הגמ' מקשה שאם מדובר ב"מועד", וע"כ חייב לשלם משום שנחשב לתשלום, אבל ב"תם" יהיה פטור ב"הודאת עצמו", משום שנחשב לקנס. א"כ מדוע בסיפא של המשנה כתוב שיש אופן שלא יהיה חייב לשלם, והוא כשמודה שהרג שורו את עבדו של פלוני, משום ש"מודה בקנס פטור". ומדוע לא חילקה המשנה באותו מקרה שב"מועד" באופן שמודה יהיה חייב וב"תם" יהיה פטור ("לפלוג וליתני בדידיה"), ומכך שהמשנה לא חילקה חילוק זה, משמע שאף ב"תם" משלם ע"פ עצמו, ומוכח ד"פלגא נזקא ממונא".

מד. כיצד מיישבת הגמ' את המשנה אף למ"ד "פלגא נזק קנסא"?

הגמ' מתרצת שניתן לומר שהתנא של המשנה סובר ש"פלגא נזקא קנסא", והטעם שלא כתבה חילוק זה בין "תם" ל"מועד", הוא משום שהמשנה רוצה לעסוק רק ב"מועד", ולחלק ב"מועד" עצמו בין "ממון" ל"קנס". וע"כ הביאה את האופן שפטור באופן שהרג עבד. ואין הוכחה מה משנה זו סוברת ב"תם".

מה. הסבר: "זה הכלל כל המשלם יותר על מה שהזיק אינו משלם ע"פ עצמו". מה מוכיחה מכך הגמ'? וכיצד?

הגמ' מביאה את החלק האחרון של המשנה בכתובות שכל תשלום שהוא גבוה מה"נזק" לא חייב עליו המזיק באופן שהודה. משום שזה וודאי נחשב ל"קנס".

והגמ' מבינה שמשמע מדברי המשנה שאם משלם פחות ממה שהזיק יהיה חייב אפי' באופן שהודה. וא"כ מוכח ש"פלגא נזקא" (שמשלם פחות ממה שהזיק) "ממונא".

מו. כיצד מנסה הגמ' לדחות את ההוכחה?

הגמ' מנסה לדחות את ההוכחה ולומר שניתן להסביר את הכלל כך: שכשמשלם יותר ממה שהזיק יהיה פטור מלשלם ע"פ עצמו, ומכך ניתן לדייק רק שבאופן שמשלם בדיוק כמו שהזיק, יהיה חייב לשלם ע"פ עצמו, אבל באופן שמשלם פחות ממה שהזיק, גם יהיה פטור מלשלם ע"פ עצמו. וא"כ לא קשה על המ"ד ש"פלגא נזקא קנסא".

מז. מה הגמ' מקשה על כך?

הגמ' מקשה, שא"כ שרק במשלם בדיוק כמו שהזיק חייב לשלם ע"פ עצמו, המשנה הייתה צריכה לומר בצורה יותר ברורה: "זה הכלל כל שאינו משלם כמה שהזיק אינו משלם ע"פ עצמו". שאז היינו יודעים שגם באופן שמשלם פחות ממה שהזיק, יהיה פטור באופן שהודה. והגמ' אומרת שאכן קושייה זו היא "תיובתא" (פירכא) על המ"ד "פלגא נזקא קנסא".

מח. מה פוסקת הגמ' להלכה ב"פלגא נזקא"? ומה מקשה על כך הגמ'?

הגמ' פוסקת להלכה ש"פלגא נזקא קנסא". והגמ' מקשה ותמחה על כך שהרי על שיטה זו ש"פלגא נזקא קנסא" הבאנו פירכא, (מדוע לא כתוב במשנה: "זה הכלל כל שאינו משלם כמו שהזיק אינו משלם ע"פ עצמו"), וכיצד פוסקים הלכה כשיטה זו?

מט. כיצד מיישבת הגמ' את הקושייה על 'פסק ההלכה'?

הגמ' מתרצת שאכן ניתן לפסוק כשיטה זו (ד"פלגא נזקא קנסא"), ומה שהקשינו מדוע לא כתוב במשנה ש"כל שאינו משלם כמה שהזיק אינו משלם ע"פ עצמו" אין בכך הוכחה. משום שהמשנה לא יכלה לכתוב כך. מכיוון שיש דין של "חצי נזק צרורות" שהלכה למשה מסיני שמשלם חצי נזק ושזה ממונא, ובאופן זה גם כשמודה מעצמו, יהיה חייב לשלם. ולכן כתוב "כל המשלם יותר על מה שהזיק אינו משלם ע"פ עצמו". ובאמת ניתן לומר שאף המשנה סוברת ש"פלגא נזקא קנסא".

נ. **הסבר: "כלבא דאכל אימרי ושונרא דאכלה תרנגולא". מה הדין למ"ד "פלגא נזקא קנסא"? ומדוע?**

כלב שהרג ואכל כבשים, וחתול שהרג ואכל תרנגול, ישלם **חצי נזק**, משום שנחשב לתולדה ד"קרן", שזהו מעשה "משונה" (ואע"פ שיש הנאה להזיקו, אינו נחשב לתולדה ד"שן", היות ש"משונה" הנא התכונה הגורמת לאכילתו, ובכך נחשב לתולדה ד"קרן" וע"כ בכה"ג ישלמו ח"נ – ע"פ הנמוק"י והרא"ש). ויוכלו לגבות הנזק רק בארץ ישראל ולא בבבל, משום ש"קנס" ניתן לגבות רק בבי"ד "סמוכים" ובבבל לא היה בי"ד סמוכים.

נא. **מה הדין ב"כלבא דאכל אימרי ושונרא דאכלה תרנגולא" למ"ד "פלגא נזקא ממונא"? ומדוע? (תוס')**

לשיטת התוס', למ"ד "פלגא נזקא ממונא" (דכל "קרן" חשיבא כ"אורחיה" ולא "משונה" ד"סתם שורים בחזקת שימור קיימא"), ב"כלבא דאכל אימרי" דהוי "משונה" יהיה **פטור**. משום שלא דומה לשום "אב". ומהיכי תיתי לחייבו... (ויש חולקים וסוברים דאף למ"ד "פלגא נזקא ממונא", כל "קרן" נחשבת ל"משונה", וא"כ אף ב"כלבא דאכל אימרי" וגו', ישלם ח"נ, ויגבו אף בבבל, משום שלא נחשב ל"קנס". -ע"פ הפנ"י, "תורת חיים" ועוד)

נב. **באיזה אופן ב"תפס" בבבל לא מפקינן מיניה? ובאיזה אופן מפקינן? ומדוע? [תוס']**

ר"ת אומר שרק באופן ש"תפס" את ה"מזיק" עצמו, לא יוציאו ממנו אם לקחו בשעת הנזק, שבזה הקילו חכמים שיוכלו להחזיק. אבל כשתפס דברים אחרים, מפקינן מיניה. משום שחוששים שיגזלו דברים יקרים ויטעון ש"תפס" בשביל ה"נזק", ויבאו לידי "תקלה".

נג. **הסבר: "ואי אמר קבעו לי זמנא דאזלינא לארץ ישראל". מה הדין? מה עושים אם אינו הולך? ומדוע?**

אם הניזק אומר לבי"ד בבבל (שאינם סמוכים) שיקבעו זמן לחייב את המזיק לבא עימו לדין בבי"ד סמוכין בארץ ישראל, אכן קובעים זמן ומחייבים את המזיק לילך עימו לארץ ישראל. ואם אינו הולך עושים לו "נידוי" (אין יושבים בדי אמותיו

ואין מצרפין אותו ל"זימון" ו"מניין", וחייב להתנהג כאבל) והטעם ש"כופין אותו לילך עמו", משום שאין לו אפשרות לקבל את כספו בדרך אחרת.

נד. הסבר: "ובין כך ובין כך משמתינן ליה עד דמסלק היזיקא". ומדוע?

הגמ' אומרת שבין אם הוא תובע את הניזק ללכת עימו לארץ ישראל, ובין אם לאו (ר"ט). מנדים את המזיק עד שיהרוג את הכלב או החתול בשביל לסלק היזיקו. ונלמד בברייתא דרבי נתן מהפסוק: **"לא תשים דמים בביתך"**, (והטעם שדווקא ב"כלב" לאכל אימרי וב"סונרא" לאכלה תרנגולתא יש חיוב להרגם, ולא בכל שור שנגח. הוא משום שהם "נהנים" מאכילתם, וע"כ יש חשק גדול שיעשו זאת שוב. ומש"כ בשור שנגח שפועה זאת רק בשביל להזיק – ע"פ הרא"ש)

שאלות חזרה בגמרא

פרק "ארבעה אבות" דף ט"ו ע"ב – ט"ז ע"א

א. הסבר: "חמשה תמין וחמשה מועדין", ואלו הן?

המשנה באה לבאר לנו לאלו נזקים נחשבת הבהמה ל"תמה" וע"כ בעליה יהיו חייבים לשלם רק **"חצי נזק"**, ולאלו נזקים נחשב הבהמה כ"מועדת" ובעליה יהיו חייבים לשלם **"נזק שלם"**. והמשנה מפרטת את חמשת הנזקים שלהם הבהמה נחשבת כ"תמה": **"ליגח"** (בקרן), **"ליגוף"** (דחיפת הגוף), **"לנשוד"** (ללא אכילה), **"לרבוץ"** על כלים ע"מ לשוברם ו"לבעוט" ע"מ להזיק. וחמשת ה"מועדים" (ע"פ ביאור רש"י ולפי הבנת הגמ' לשיטת שמואל ור' אלעזר בשם רב): **"שן"** (מועדת רק על ראוי לה), **"רגל"** (מועדת לשבור דרך הילוכה), **"שור המועד"** (באופן שנגח וכדו' 3 פעמים), **שור המזיק ברשות הניזק** (ואפי' "קרן תמה") ו"אדם" שהזיק.

ב. מה דינם של "זאב ארי דב נמר ברדלס ונחש" שהזיקו. לשיטת חכמים? ומדוע? (רש"י ותוס')

לשיטת רש"י: כל חיות האלו שהזיקו (אפי' בנשיכה שוודאי ש"כוונתם להזיק") נחשבים ל"קרן" **מועדת** אף בפעם הראשונה, משום שכך טבעם ודרכם בכך. ואין להם את פטור התורה של **"תם"**, שמשלם רק **חצי נזק**, דזהו רק למזיק שהוא **"משונה"**. וע"כ יהיה **חייב** נ"ש אף ב"רשות הרבים". **ולשיטת התוס':** היות

שחיות אלו רגילות להזיק, אין נחשבים כלל כ"קרן", משום ש"קרן" זה רק מזיק שהוא "משונה". ובאופן שנהנים ממעשה הנזק נחשבים לתולדה ד"שן". וכשלא נהנים ומזיקים "סתם", נחשבים לתולדה ד"רגל", ד"אורחיהו" בכך. וע"כ באופן שהזיקו ברשות הרבים יהיו פטורים. (ובכל אופן שחיות אלו הזיקו בצורה "משונה" לכו"ע נחשב לתולדה ד"קרן" ויהיו חייבים ח"נ אף ברה"ר ב-3 פעמים הראשונות).

ג. מה מדייקת הגמ' מכך שכתוב: "השן מועדת לאכול" וגו', "הבהמה אינה מועדת" וגו'. ומה הקשתה על כך מה"סיפא" של המשנה?
 הגמ' מוכיחה מכך שברישא כתוב "השן מועדת לאכול" וגו', שמדובר ב"חצר הניזק" שרק שם חייבים על נזקי "שן ורגל". וכתוב בתחילת המשנה "הבהמה אינה מועדת" וגו' כלומר שב"קרן" אין בעליה חייב לשלם "נזק שלם", ומשמע ש"חצי נזק" יהיה מחויב לשלם (ב"חצר הניזק"), וכך סוברים רבנן (דפליגי אדרבי טרפון וסברי ד"תם" משלם ח"נ אפי' ב"חצר הניזק"). וע"ז קשה מה"סיפא" כתוב: "שור המזיק ברשות הניזק" שב"קרן" בחצר הניזק משלם "נזק שלם" כשיטת ר' טרפון, וכי "רישא רבנן וסיפא ר"ט"?

ד. מה אמר שמואל לרב יהודה על "סתירה" זו? ומדוע?
 שאכן "רישא רבנן וסיפא ר' טרפון" ואע"פ שזה קצת דחוק, לא ניתן להסביר זאת בצורה אחרת. ("שיננא, שבוק מתניתין ותא אבתראי, רישא רבנן וסיפא ר' טרפון").

ה. כיצד תירץ ר' אלעזר בשם רב את ה"סתירה"? ("כולה ר' טרפון") באר היטב!
 ר' אלעזר תירץ בשם רב, שכל המשנה היא כשיטת ר' טרפון. וע"כ מה שכתוב ב"סיפא", שבחצר הניזק משלם "נזק שלם", אתי שפיר (ומדובר שכל החצר שייכת רק לניזק). ומה שכתוב ב"רישא" שעל נזקי קרן תמה ישלם "חצי נזק", ועל נזקי "שן ורגל" ישלם נזק שלם. הוא משום שמדובר בחצר המיוחדת ל"פירות" לניזק בלבד, וע"כ נחשב לגבי "שן ורגל" כ"חצר הניזק". ולשניהם (גם לניזק וגם למזיק) יש רשות להכניס לשם "שוורים", וע"כ לגבי "קרן" נחשב כ"רשות הרבים" שמשלם רק "חצי נזק" על "תם".

ו. מה מקשה רב כהנא על תירוצו של רבי אלעזר? (באר היטב!)

רב כהנא מקשה שאם במשנתנו מדובר ב"חצר המיוחדת לניזק לפירות" (ופשוט הדבר שהוא הדין, אף ל"שאר חפציו" כגון כסות או כלים שרק לניזק יש רשות להכניס, וע"כ נחשב כ"חצר הניזק") ובמשנה כתוב: "שן מועדת לאכול את הראוי לה" (כגון פירות) שמשלם "נזק שלם", ואינה מועדת על מה שאין ראוי לה (כגון כסות וכלים), ויהיה חייב רק "חצי נזק", ואם משנתנו כולה היא כשיטת ר' טרפון, מדוע ישלם רק "חצי נזק" על "כסות" או "כלים" והרי ר' טרפון סובר: "משונה קרן בחצר הניזק נזק שלם משלם".

ז. כיצד מסביר רב זביד את משנתנו בכדי לתרץ את ה"סתירה"?

רב זביד מסביר שכל המשנה נאמרה בשיטת רבנן, והמשנה נכתבה בלשון של "חסורי מחסרא". וכך צריך ללמוד את המשנה: שיש "חמשה תמין" של "קרן", ואם עשו זאת שלש פעמים, נעשו כל החמישה ל"מועדין". ואלו הן "חמשה מועדין". (ודלא כמו שהסברנו בהו"א שהמשנה מפרטת גם את ה"חמשה מועדין"). ולאחמ"כ המשנה עוברת ל"שן ורגל" שהם מועדים מתחילתה וחיובים על נזקיהן רק ב"חצר הניזק", וכוונת המשנה: "ושור המועד ושור המזיק ברשות הניזק" כך היא: שהחיוב על שור המועד ב"שן ורגל", הוא רק באופן שהשור המזיק היה ברשות הניזק. (ולפי"ז המשנה לא דיברה כלל על דין של "קרן תמה בחצר הניזק" שבזה נחלקו רבנן ור' טרפון).

ח. באר את קושייתו של רבינא על פירושו של רב זביד?

רבינא מקשה כיצד אנו אומרים שדברי המשנה: "שור המזיק ברשות הניזק", מדובר על נזקי "שן ורגל", והרי המשנה לקמן (כ"ד ע"ב) שואלת "שור המזיק ברשות הניזק כיצד" ומשיבה על כך שמדובר באופנים הנחשבים ל"קרן" (ינגח, נגף, נשך, רבץ, בעט").

ט. כיצד מיישב רבינא את ה"סתירה" בדברי המשנה? באר היטב!

רבינא מסביר ג"כ שהמשנה בתחילתה דיברה על "חמשה תמין" ומנאתן ובאופן ש"הועדו" אלו הן "חמשת המועדין" ששנינו במשנה. ולאחמ"כ אומרת המשנה ש"שן ורגל" מועדין מתחילתן. ולאחמ"כ המשנה חוזרת לבאר שמה שאמרנו שה"חמשה תמין" כ"שהועדו" משלמים נזק שלם, זהו "שור המועד".

שכתוב בתורה. ולאחמ"כ המשנה באה לדבר על שור שהזיק ב"קרן" בחצר הניזק, וכאן המשנה חיסרה, וצריך להוסיף שבזה חולקים רבנן ורבי טרפון. ולאחמ"כ המשנה מדברת על "מועדים אחרים" וכו' והגמ' מביאה ברייתא כהוכחה לביאור זה.

י. באר את קושיית הגמ' ותירוצו של רבינא ע"פ גירסא ב' בגמ'!

ע"פ גירסא ב', תירוצו של רבינא לא היה כדי ליישב את ה"סתירה" ד"רישא רבנן וסיפא ר' טרפון", אלא בא ליישב קושיא אחרת, שאם המשנה מונה את "חמשת המועדין" (כהבנת הגמ' בהו"א), ישנם יותר מחמישה, שהרי צריך להוסיף אף את ה"זאב והארי" וכו'. ועל כך מתרץ רבינא, שהמשנה לא פירטה כלל את ה"חמשה מועדין", אלא ה"חמשה מועדין" אלו ה"חמשה תמנין" כ"שהועדו".

שאלות חזרה בגמרא

פרק "ארבעה אבות" דף ט"ז ע"א – ט"ז ע"ב

"ולא לרבוץ"

דברי הגמ'	ברייתא	דחיית הגמ'
<p>ר' אלעזר אומר ש"רביצה" היא "תולדה דקרן" (דחייב ח"י ואף ברה"ר) רק באופן שרבצה על כלים "גדולים" דהוי "משונה". אבל באופן שרבצה על כלים "קטנים" דאורחייהו בכך, הוי תולדה דרגל (דמשלם נ"ש ופטור ברה"ר)</p>	<p>הגמ' מביאה הוכחה לר"א מהברייתא, שכתוב <u>שהבהמה מועדת להלך כדרכה ולשבר ולמען את האדם ואת הבהמה ואת הכלים</u> וא"כ לכאורה יש "סתירה" בין המשנה לברייתא, אלא ע"כ צריך לומר כר"א, שהמשנה מדברת על כלים "גדולים" והברייתא דיברה על כלים "קטנים"</p>	<p>הגמ' דוחה את ההוכחה משום שניתן לומר שכוונת הברייתא ש"דרך הבהמה למען בגופה כלים רק "מן הצד" (אל הכותל) וזה נחשב לתולדה ד"רגל" ואין שום הוכחה שדרכה לרבוץ על כלים "קטנים"</p>
<p>ר' אלעזר אומר ש"רביצה" של בהמה הנחשבת ל"משונה" – "תולדה דקרן" היא בין בכלים קטנים ובין בכלים גדולים ובכל אופן יהיו חייבים רק</p>	<p>הגמ' מביאה "ברייתא" שסותרת את דברי ר' אלעזר, שכתוב <u>שהבהמה מועדת להלך כדרכה ולשבר ולמען את האדם ואת הבהמה ואת הכלים</u>. וא"כ בכלים קטנים (לכל הפחות)</p>	<p>ר' אלעזר דוחה את הקושיה משום שניתן להסביר שכוונת הברייתא היא שדרך הבהמה למען בגופה רק "מן הצד" (אל הכותל) וזה נחשב ל"תולדה דרגל".</p>

ואין הוכחה שדרך הבהמה לרבוץ על כלים כלל	ודאי שדרכה של הבהמה לרבוץ עליהם.	חצי נזק ואף ברה"ר.	
ר' אלעזר מתרץ שבמשנה מדובר בכלים גדולים שאכן אין דרך הבהמה לרבוץ עליהן והוי תולדה ד"קרן". ובברייתא מדובר בכלים קטנים שאכן דרך הבהמה לרבוץ עליהן והוי תולדה ד"רגל".	הגמ' מביאה סתירה מה"ברייתא" שכתוב שהבהמה מועדת להלך כדרכה ולשבר ולמעך את האדם ואת הבהמה ואת הכלים. וא"כ משמע שדרכה של הבהמה הוא כן לרבוץ על כלים	הגמ' הבינה בדברי המשנה: "ולא לרבוץ" שמדובר בכל סוגי הכלים	גירסא ג'

א. כיצד פירש רב יהודה "ברדלס" המובא במשנתנו? כיצד הסבירו רב יוסף? ומה הקשתה על כך הגמ'?

רב יהודה פירש ש"ברדלס" המובא במשנתנו הוא "נפרזא" ורב יוסף הסביר שכוונתו לחיה ששמה "אפא". והגמ' מקשה על כך מהברייתא שלמדנו שר"מ אומר שאף ה"צבוע" מועד מתחילתו כמו ה"זאב והארי" וגו'. וגם על "צבוע" הסביר רב יוסף שהכוונה ל"אפא" ועל כך קשה שאם "ברדלס" זהו "אפא" (דהיינו "צבוע") מדוע היה צריך להוסיפו ר"מ, למנין החיות ש"מועדן מתחילתן"?

ב. הסבר את תירוץ הגמ' ע"פ "ב' הלישנות" ברש"י

ל"ק ברש"י: הגמ' מתרצת שבמשנה ("ברדלס") מדובר בצבוע "זכר" ועליו אמר רב יוסף שצבוע זו "אפא". ור"מ בברייתא בא להוסיף אף את ה"נקבה" (שאיננה "אפא"). והטעם שרב יוסף אמר שצבוע זו "אפא" אינו על דברי ר"מ אלא בעלמא משום שיש שלו כמה "שמות".

ול"ב ברש"י: הגמ' מתרצת שבמשנה ("ברדלס") מדובר בצבוע "נקבה" ורבי מאיר בברייתא בא להוסיף אף את ה"זכר", ועל שניהם אמר רב יוסף שנקראו "אפא". והטעם שהיה צריך ר"מ להוסיפו משום שהיה מקום לטעות בו משום שהוא משתנה לכמה מינים (עטלף – ערפד – קימוש – חוח – שד).

ג. מי נהפך ל"נחש"? ומדוע? ומה ה"עונש" בכך? (תוס')

הברייתא מביאה שאדם שלא כורע במודים, "שדרו" נהפך לאחר 7 שנים בקבר ל"נחש". ותוס' מסביר שזו היא "מידה כנגד מידה" משום שהיה לו "לכרוע

ולהזקף כמו נחש" וע"כ נענש שנעשה ל"נחש" ויש לו בזה "גנאי" ומביא תוס' שיש מפרשים שיש לאדם עצם בשדרתו שנמנה יקום לתחיית המתים, ובכך ש"שדרתו" נהפכת ל"נחש" לא יקום ב"תחיית המתים". אך תוס' לא מקבל את דבריהם שבשביל "עוון" זה לא יקומו ל"תחיית המתים", שהרי "כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא".

ד. "רבי אלעזר אומר אף הנחש", כיצד הבינה הגמ' את דבריו? מה הקשתה על כך? ומהי תירצה?

הגמ' הבינה שרבי אלעזר סובר ש"אף הנחש" הוא "מועד מתחילתו" כמו שאר החיות המובאות במשנה, וכמו שב"נחש" הוא "מועד מתחילתו" אף ב"בן תרבות", כך גם בשאר החיות המובאות במשנה. ועל כך קשה, שרבי אלעזר אמר במשנה שכל החיות בזמן שהם "בני תרבות" אינם מועדים מתחילתן, אלא "נחש" בלבד. וא"כ משמע שסובר ש"נחש" אינו כשאר החיות. ומתרצת הגמ' שצריך לגרוס בברייתא: "רבי אלעזר אומר נחש" (ולא "אף הנחש"). ובא לחלוק על ת"ק שסובר שכל החיות אף כשהן "בני תרבות" הם "מועדין מתחילתן". אלא ס"ל שרק ה"נחש" בלבד "מועד מתחילתו" אף כשהוא "בן תרבות". (ע"פ תוס' רב"פ)

ה. מה הדין לשיטת שמואל ב"ארי" שדרס ברה"ר? ומדוע? ומה הדין בארי ש"טרף"? ומדוע?

לשיטת שמואל ארי ש"דרס" ברה"ר, כלומר שתפס בהמה בציפורניו ואכלה "בעודה בחיים", יהיה פטור. משום ש"דרכו בכך" וע"כ נחשב לתולדה ד"שן" שפטורה ברה"ר. אבל באופן ש"טרף" כלומר שקודם הרג אותה, ורק לאחמ"כ אכלה. דזהו ש"לא כדרכו" ("משונה") הוי תולדה ד"קרן" שחייב אף ברה"ר ח"נ ב-3 פעמים הראשונות, ולאחמ"כ נ"ש.

ו. מה הם ארבעת הקושיות שמקשה הגמ' על שמואל מהפסוק: "אריה טרף בדי גורותיו ומחנק ללביאותיו וימלא טרף חוריו ומעונותיו טרפה"? וכיצד תירצה אותן?

1. הגמ' מקשה שכתוב בפסוק: "אריה טרף בדי גורותיו" ומשמע שכן דרך

הארי "לטרוף". ומתרצת הגמ' שכוונת הפסוק שאריה "טורף" רק לצורך גורותיו אבל לעצמו הוא רק "דורס".

2. הגמ' מקשה שכתוב בפסוק "ומחנק ללביאותיו" ומשמע שאריה חונק וטורף כדי לספק אוכל ללביאותיו וא"כ מוכח שאריה כן "טורף". ומתרצת הגמ' שעושה רק לצורך לביאותיו ולא לעצמו.

3. הגמ' מקשה שכתוב בפסוק "וימלא טרף חוריו" ומשמע שאף לעצמו "טורף" וממלא את "חוריו". ומתרצת הגמ' דזהו רק כשאינו רעב וטורף רק כדי למלאת "חוריו", אך כשרוצה לאכול מיד הוא רק "דורס".

4. הגמ' מקשה כתוב: "ומעונותיו טריפה", ומשמע שכל מקום מגוריו מלא "טריפות" וא"כ מוכח ד"דרכו לטרוף". ומתרצת אף על כן, שעושה זאת רק כשלא רוצה לאכול כעת, אך כשרוצה עתה לאכול, הוא "דורס" בלבד.

ז. מאיזו "ברייתא" הביאה הגמ' קושיה על שמואל? וכיצד?

הגמ' מביאה ברייתא: "וכן חיה שנכנסה לחצר הניזק, טרפה בהמה ואכלה בשר משלם נזק שלם", ומכך קשה על שמואל שהרי הברייתא לא חילקה בין סוגי החיות, ומשמע שאף ב"ארי" כן יהיה הדין (תוס'). ולפי שמואל שאין דרכו של ארי "לטרוף" (וע"כ נחשב ל"משונה" – תולדה ד"קרן") היה צריך להיות חייב רק "חצי נזק" כ"קרן".

ח. כיצד ניסתה הגמ' לתרץ הקושיה על שמואל? ומה מקשה הגמ' על תירוץ זה? הגמ' מנסה לתרץ, שמדובר בברייתא בבהמה ש"טרפה" בשביל לאוכלה לאחר זמן ולא בשביל לאכלה מיד, שאף אריה "דרכו בכך". ועל כך מקשה הגמ' שלא יתכן להסביר הברייתא כך, שהרי כתוב טרפה... ואכלה, ומשמע שאכלה מיד ולא "טרפה" בשביל להניח לאחר זמן.

ט. "בשנמלכה ואכלה", הסבר את תירוץ הגמ'? וכיצד דוחה הגמ' תירוץ זה? הגמ' מנסה לתרץ, שבתחילה אכן "טרפה" בשביל להניח ולאכול לאחר זמן (שכך דרכו אף של ה"ארי" וע"כ משלם נ"ש), ובסוף נמלך בו ואכלו מיד. ודוחה זאת הגמ' שלא יתכן לדעת שבתחילה טרף הבהמה בשביל לאוכלה לאחר זמן, כשאנו רואים שאכלה מיד. ועוד קשה על כך שאם אכן כל פעם שאנו רואים ארי ש"טרף"

ואוכל מיד, ניתן להסביר שבאמת רצה לאוכלה לאחר זמן ובסוף נמלך בו ואכלו מיד, מדוע אמר שמואל ש"ארי" ש"טרף" ואכל ברה"ר, יהיה חייב "חצי נזק" כ"קרן", והרי ניתן להסביר שאולי הייתה כוונתו מתחילה לאוכלה "לאחר זמן" ולאחמ"כ נמלך בדעתו ואכלה מיד, וא"כ "אורחייהו בכך" והוי תולדה ד"שן" וצריך להיות פטור ברה"ר.

י. כיצד תירץ רב נחמן בר יצחק את הקושיא מהברייתא על שמואל?

שדברי הברייתא "טרפה בהמה ואכלה בשר" אין זה מקרה אחד, שאותה בהמה שטרפה היא הבהמה שאכלה. אלא מדובר בשני מקרים:
 1. ש"טרפה" בהמה בשביל לאכלה לאחר זמן. 2. ש"דרסה" ואכלה מיד.
 שבשני מקרים אלו אף לפי שמואל ב"ארי דרכו בכך, וע"כ נחשב ל"שן", ומובן מדוע משלם נ"ש.

יא. כיצד מתרץ רבינא את הקושיא מה"ברייתא" על שמואל? (לפי הבנת הגמ' בהו"א)

רבינא מתרץ, שבאמת דרכו של ארי הוא גם "לטרוף", וגם "לדרוס". ומה שאמר שמואל שאין דרכו "לטרוף" (וע"כ יהיה חייב ח"נ ואף ברה"ר), מדובר ב"ארי תרבות", שגדל בבית ומלומד שלא להזיק. וכל זאת לשיטת ר' אלעזר שחיה שהיא "בן תרבות" אין דרכה להזיק, וע"כ נחשב לתולדה ד"קרן". ומשא"כ ב"ברייתא", מדובר בחיה ש"אינה בת תרבות", שדרכה בכך, וע"כ ישלם "נזק שלם", כ"שן".

יב. מה מקשה הגמ' על תירוצו של רבינא?

הגמ' מקשה על רבינא, שאם שמואל אמר את דבריו ש"ארי" אין דרכו "לטרוף" רק ב"ארי תרבות", ולשיטת ר' אלעזר. א"כ לא מובן, מדוע רק כש"טרף" נחשב ל"משונה" ולתולדה ד"קרן" שחייב ח"נ ואף ברה"ר. והרי גם כש"דרס", הוי "משונה" ומדוע אמר שמואל שכאשר "דרס" יהיה פטור ברה"ר כ"שן".

יג. כיצד מנסה הגמ' להעמיד את דברי רבינא?

הגמ' מנסה לומר, שדברי רבינא לא נאמרו כלל על דבריו של שמואל... (ש.ל. "דף ד")

"לא י"ש" א"פ ד"ש"ש א"י" ד"א"א-ש.א"י). אלא על ה"ברייתא" עצמה, שאמרה ש"חיה שטרפה ואכלה בחצר הניזק משלם נזק שלם" זה לא מדין "שן" אלא מדין "קרן". משום שמדובר גם ב"ארי תרבות" ולשיטת ר' אלעזר שאין דרכו להזיק, ולא ניתן לחייבו מדין "שן".

יד. מה מקשה הגמ' בתחילה על כך שדברי רבינא נאמרו על הברייתא וחייב מדין "קרן"? ומה תירצה?

הגמ' מקשה, שאם החיוב ב"חיה שטרפה ואכלה" הוא מדין "קרן", מדוע חייב לשלם "נזק שלם", והרי ב"קרן" חייב רק ב"חצי נזק". ומתרצת הגמ' שמדובר באופן שהחיה עשתה זאת כבר 3 פעמים, ונעשתה "מועד". וע"כ משלם נזק שלם.

טו. הסבר את קושיית הגמ' מלשון הברייתא על הסברו של רבינא?

הגמ' מקשה על הסבר זה, משום שאם רבינא דיבר על ה"ברייתא" ש"חיה שטרפה בחצר הניזק" משלם נזק שלם. משום שמדובר ב"קרן מועדת". מדוע כתבה דין זה בברייתא המדברת על נזקי "שן" (הברייתא מתחילה: "השן מועדת לאכול את הראוי לה".... וממשיכה "וכן חיה שנכנסה לחצר הניזק" וגו' כמובא להלן י"ט): והרי היה צריך לכתוב דין זה ב"ברייתא" המדברת על תולדות "דקרן". וא"כ קשה על הסברו של רבינא בביאור הברייתא.

שאלות חזרה בגמרא

פרק "ארבעה אבות" דף ט"ז ע"ב – י"ז ע"א

א. באילו דינים שור "מועד" חמור יותר משור "תם"? ומניין?
שור "מועד" חמור יותר משור "תם", בכך שמשלם נזק שלם ואף מן ה"עליה". שכתוב ש"משלם שור תחת השור". ולא כתוב שמשלם זאת רק מ"גוף" השור. ובשור "תם" משלם רק חצי נזק וניתן לגבות זאת רק מ"גוף" השור. שכתוב: "ומכרו את השור החי וחצו את כספו".

ב. מה הפירוש המילה: "עליה"? מנין מוכיחים זאת? (באר היטב הפסוק. ומדוע עשו זאת?)

"עליה" פירושו: "מן המעולה שבנכסיו" (דהיינו "מיטב"). וכמו שכתוב "וישכב חזקיהו עם אבותיו ויקברוהו במעלה קבר בני דוד" ופירושו שקברוהו בסמיכות לקברים ה"מעולים" שבמשפחה שהם "דוד" ו"שלמה". והטעם שדווקא הוא נקבר בסמיכות לדוד ושלמה, משום שהוא השפיע על בני דורו שיעסקו בתורה. ובכך גרם שיהיה נס וינצלו מסנחריב שבא להחריב את ירושלים ובית המקדש, שנבנה ע"י דוד ושלמה. (אמ"ק. אף').

ג. מה הפירוש: "וישכבו במשכב אשר מלא בשמים וזנים"? ועל מי נאמר?

לשיטת ר' אלעזר, פסוק זה בא ללמדנו שקברו את אסא מלך יהודה יחד עם הרבה סוגי בשמים. ולשיטת רבי שמואל בר נחמני, פסוק זה בא ללמדנו שקברו את אסא מלך יהודה ביחד עם בשמים עם ריח טוב מאוד ומשובח, שמי שמריחם והולך אחר תאוותו ומגשם את עצמו, ויבוא לידי עבירה.

ד. באר: "כי כרו שוחה ללכדני ופחים טמנו לרגלי".

לשיטת ר' אלעזר, ירמיה הנביא מתפלל לה' שיושיעו מידי אויביו "אנשי ענתות" שחשדוהו שנשא אשה פנויה "שלא כדת משה וישראל" ע"י חופה וקידושין. ולשיטת שמואל בר נחמני חשדוהו שנשא "אשת איש" שלא כדת משה וישראל.

ה. מה מקשה הגמ' על שיטת שמואל בר נחמני (ש"חשדוהו מאשת איש")? ומה תירצו?

שאם חשדוהו שנשא "אשת איש", מדוע כתבו "כי כרו שוחה" והרי מצאנו בפסוק: "שוחה עמקה זונה". ש"שוחה" היא אשה שלא נשואה כדת משה וישראל ולא "אשת איש". ומתרצת על כך, שאף הנושא "אשת איש" שלא כדת משה וישראל ע"י חופה וקידושין, כלול בכך.

ו. **מה מקשה הגמ' על שיטת ר' אלעזר? ומה תירצה?**

הגמ' מקשה שכתוב בהמשך הפסוק: **"ואתה ה' ידעת את כל עצתם עלי למות"**. ואם חשדוהו שנשא אשה נשואה, מובן מדוע נחשב שרצו להורגו משום שהעונש ע"כ הוא **"מיתה"**. אך לשיטת ר' אלעזר שחשדוהו שנשא אשה שאינה נשואה שלא ע"י חו"ק, **שהעונש ע"כ הוא לא מיתה** מדוע נחשב שרצה להורגו? וע"כ מתרצת הגמ' שניתן להסביר **"את כל עצתם למות"**, לא על מה ש"חשדוהו", אלא על כך **שהשליכהו לבאר טיט בכדי להורגו** על כך שיתנבא שירושלים תיפול לפני ה"בבלים".

ז. **"מלמד שהושיבו ישיבה על קברו", מי זכה לכך? מדוע? למשך כמה זמן? ומדוע אין בכך "לועג לרש"?**

חזקיה המלך זכה לכך, משום שהוא הרבה לימוד תורה בעם ישראל. (וכמו שהגמ' אומרת בסנהדרין שבדקו מדן ועד באר שבע ולא מצאו עם הארץ כלל וכן בדקו בכל ארץ יהודה ולא מצאו אפילו תינוק או תינוקת שלא היו בקיאים בטומאה ובטהרה). ומשך הזמן שהושיבו שם **"ישיבה"**. נחלקו ר' נתן ורבנן האם **שלשה ימים**, או **לשבעה ימים**, ויש שאומרים **לשלושים יום**. והטעם שלא נחשב ל"לועג לרש", **לשיטת התוס'**: משום שעשו זאת **בריוחוק ד' אמות**. **והר"י מיגש** מבאר שעשו זאת **לכבוד חזקיה בכדי לומר שמועות ששמעו מפיו**, וע"כ ניתן היה לעשות זאת **אפילו על קברו ממש** ואין בכך **"לועג לרש"**.

ח. **"וכבוד עשו לו במותו", כיצד מפרש זאת ר' יהודה? מה הקשה לו ר' נחמיה?**

ר' יהודה הסביר שהכבוד הגדול שעשו לחזקיה הוא, **שיצאו ללוותו 36 אלף אנשים שקרעו את בגדיהם כמנהג האבלים**. ועל כך מקשה ר' נחמיה, שלא ניתן להסביר כך, משום שאף **לאחאב** (שלא היה צדיק כחזקיה) עשו כך. (משום שמת באמצע המלחמה והיו שם הרבה אנשים שליווהו וספדוהו). ואם כן קשה לומר שזהו ה"כבוד המיוחד" שעשו לחזקיה.

ט. **כיצד מסביר ר' נחמיה את ה"כבוד שעשו לו במותו"? ומה מקשה הגמ' על פירושו?**

ר' נחמיה מסביר שהכבוד שעשו לו, הוא שהניחו ספר תורה על מיטתו ואמרו: "קיים זה מה שכתוב בזה". דהיינו שחזקיה קיים את כל מה שכתוב בתורה. ועל כך הגמי מקשה, שהרי גם בימיהם היה נהוג לעשות כך, ואם כן קשה לומר שזהו ה"כבוד המיוחד" שעשו לחזקיה.

י. כיצד מתרצת הגמי' הקושיא על פירושו של ר' נחמיה? (3 תירווצים)

הגמי' מתרצת בכמה אפשרויות שיש הבדל בין מה שעשו לחזקיה, לבין מה שעשו בימיהם: 1. שבימיהם אכן מוציאים ס"ת, אך לא מניחים על מיטת המת. 2. שבימיהם אף מניחים את הס"ת על מיטת המת, אך לא אומרים כלום. 3. רבה בב"ח מתרץ בשם ר' יוחנן שבימיהם גם מניחים את הס"ת על מיטת המת ואומרים "קיים זה מה שכתוב בזה". ואצל חזקיה אמרו: "לימד זה מה שכתוב בזה" שזה מעלה גדולה ביותר.

יא. מה מקשה הגמי' על תירווצו של רבב"ח בשם ר' יוחנן? ע"פ שיטת רש"י ומה תירצה על כך?

לשיטת רש"י, הגמי' מקשה, שמשמע מר' יוחנן ש"לימוד" יותר חשוב מ"קיום" ועל כך קשה מהברייתא שאומרת ש"גדול תלמוד תורה שמביא לידי מעשה". וא"כ אנו רואים שחשיבות ה"לימוד" הוא רק שהוא "מביא" לידי "מעשה" וא"כ יוצא ש"קיום" יותר חשוב מ"לימוד". ומתרצת ע"כ הגמי' שמה שלמדנו בברייתא ש"מעשה" חשוב מ"לימוד" (דהיינו שה"לימוד" נחשב רק בכך שהוא מביא לידי "מעשה"). הוא בלימוד שאדם לומד "לעצמו", אך ה"שבח" של ה"לימוד" שאמרו על חזקיה, הוא במה שלימד אחרים ומזכה אותם ו"שבח" זה הוא יותר מ"מעשה" (וכל זאת באדם גדול שכבר למד תורה הרבה שידע לקיים המצוות).

יב. מה מקשה תוס' על שיטת רש"י?

תוס' מקשה, כיצד הוכיח רש"י מכך ש"גדול תלמוד שמביא לידי מעשה", ש"קיום" יותר חשוב מ"לימוד", והרי הגמי' בקידושין (מ:) הוכיחה מכך בדיוק להיפך. ששאלו את הזקנים האם "לימוד" עדיף, או "מעשה". והם ענו ש"גדול תלמוד שמביא לידי מעשה", כלומר שצריך ללמוד שבכך יגיע גם ל"מעשה" וא"כ משמע להיפך.

יג. כיצד הסביר התוס' את קושיית הגמ' מהא ד"אמר מר גדול תלמוד שמביא לידי מעשה. ותירוזה?

תוס' מסביר שקושיית הגמ' הייתה, שמכך ש"גדול תלמוד שמביא לידי מעשה", משמע שכל מי שהגיע לידי "קיום", ודאי שהגיע לידי "לימוד" וא"כ, אין שום חשיבות בכך שחזקיה "למד", יותר משאר האנשים שאומרים עליהם שהם אף "קיימו". ועל כך מתרצת הגמ', שחשיבותו של חזקיה יותר משאר האנשים, היא באמת לא בכך ש"למד" לעצמו. אלא בכך ש"לימד" לאחרים.

יד. מה הייתה גירסת "רב אחאי גאון" (המובא בתוס')? מה קושיית הגמ' ע"פ גי' זו? ומה תירצה על כך הגמ'?

ע"פ גירסת רב אחאי גאון לא גורסים: "קיים אמרינן לימד לא אמרינן". כלומר שהגמ' רק הביאה את הסיפור של רב"ח ור' יוחנן, כדי להקשות מדוע ר' יוחנן הניח תפילין לפני שהיה לומד עם תלמידיו, והרי "גדול תלמוד שמביא לידי מעשה". וא"כ היה צריך קודם "ללמוד", ואח"כ "לקיים" מצוות תפילין. וע"כ תירצה הגמ' ש"גדול תלמוד", זה רק שצריך "להביא לידי מעשה". כלומר, ש"לומד" לעצמו לדעת, כיצד "לקיים" את המצוות. אבל כשצריך ללמד אחרים, "מעשה" עדיף.

טו. מה למד רשב"י מהפסוק "אשריכם זורעי על כל מים משלחי רגל השור והחמור" כיצד הסבירו ר' יוחנן? ומניין?

רשב"י למד שהפסוק בא לרמוז לנו ש"כל מי שעוסק בתורה ובגמילות חסדים זוכה לנחלת שני שבטים". ור' יוחנן הסביר כיצד נרמז דבר זה בפסוק, החלק הראשון של הפסוק שכתוב "אשריכם זורעי על כל מים", מרמז שאשרי מי שעושה חסד ולומד תורה. ש"זריעה" זו "צדקה" שכתוב: "זרעו לכם צדקה וקצרו לפי חסד". ו"מים" זה "תורה" שכתוב: "הוי כל צמא לכו למים ואין מים אלא תורה". ובחלק השני של הפסוק שכתוב "משלחי רגל השור והחמור", מרמז על ה"שכר" ש"זוכה לנחלת שני שבטים". ל"ק: "לכבוד" כיוסף, שכתוב עליו: "בנות צעדה עלי שור" להסתכל ביופיו. ול"עשירות" כיששכר, שעליו נאמר "חמור גרם" שהיה עשיר. ול"ב": ש"אויביו נופלים לפניו" כיוסף,

שעליו נאמר: **"בהם עמים ינגח"**. וזוכה ל"בינה" כיששכר, שעליו נאמר **"ומבני יששכר יודעי בינה לעתים לדעת מה יעשה ישראל"**.

שאלות חזרה בגמרא

פרק "ארבעה אבות" דף י. - י:

נה. על איזה דין העמידה הגמ' את דברי המשנה: **"הכשרתי במקצת נזקו"** וגו'? מה הדין במקרה זה לשיטת ת"ק? (ומדוע? – תוס')
 לפי הסבר א', הגמ' העמידה את דברי המשנה על המקרה המובא ב"ברייתא" שמדברת על **"בור"** שהראשון חפר בו ט' טפחים והשני חפר בו עוד טפח והשלימו לעשרה. שבאופן זה (לת"ק) רק השני יהיה חייב על כל מה שיקרה, בין "נזקין" ובין "מיתה". (משום שכתוב: "כי יפתח איש בור או כי יכרה איש בור", ללמדנו שרק אחד מהחופרים חייב ולא שניהם והטעם שהשני הוא החייב משום שבהמשך כתוב: **"והמת יהיה לו"**, ורק השני גרם ל"מיתה").

נו. "ודלא כרבי", מדוע?

משום שרבי סובר (ב"בא אחר והשלימו לעשרה"), שב"מיתה", אכן רק ה"אחרון" יהיה חייב משום שרק הוא גרם לכך שיוכלו למות בבור זה, אבל ב"נזקין" שניהם יהיו חייבים (כל אחד לפי "חלקו" בחפירה, משום שמעשה שניהם, גרמו ה"נזק"), ואילו במשנה כתוב שהמכשיר אפ"י "מקצת נזקו" חייב בכל הנזק לבדו.

נז. מדוע לא העמידה הגמ' שבמשנה מדובר ב"מיתה" (וכרבי)? ומדוע רב פפא כן

העמיד כך את המשנה? (תוספות רב"פ)

הגמ' אמרה שהברייתא היא לא כפי "רבי", משום שכתוב במשנה שרק אחד חייב והוא ה"אחרון", ואע"פ שעשה **"מקצת נזקו"**, וזה מתפרש לכאורה רק ב"נזקין". דהרי ב"מיתה", הוא לא עשה **"מקצת"** נזקו אלא **"כל נזקו"** (דהרי בבור ט' אין בו "כדי להמית"). ורב פפא חולק על כך, וסובר שגם לגבי **"מיתה"** הוא נחשב שעשה רק **"מקצת"** נזקו, משום שחפר רק טפח אחד, ולא עשרה.

נח. באר את קושיית הגמ' ותירוצו של רב פפא, ע"פ ה"לישנא בתרא".
(ואת סברתם. – שיטמ"ק בשם הרא"ש)

"לישנא בתרא": הגמ' הקשתה: "וכי הברייתא היא לא כפי רבי"? (שהרי רבי הוא ערך וכתב את כל ה"ששה סדרי משנה") ועל כך מתרץ רב פפא, שניתן להעמיד את המשנה אף לשיטת רבי, משום שבברייתא מדובר ב"מיתה" וכך לכו"ע אחרון חייב.

נט. כיצד רצה רב זירא להעמיד את דברי המשנה "הכשרתי מקצת נזקו" וגו' ועל איזה אופן דחתה זאת הגמ' דהוי "פשיטא"? ומדוע?

ר' זירא רצה להעמיד את המשנה על אופן שאדם "מסר שורו לחמשה בני"א שישמרוהו, ואחד מהם פשע בשמירה" שבאופן זה, אע"פ שגרם רק ל"מקצת נזקו" יהיה חייב בכל. ודוחה זאת הגמ', שאם מדובר על אופן שבלעדיו לא היה השור "שמור" כלל מלהזיק, "פשיטא" שיהיה הוא חייב על כל ה"נזק", משום שנחשב שעשה כל נזקו (ואינו דומה ל"בא אחר והסלימו לעשרה" דנחשב "הכשיר מקצת נזקו" למיתה, משום שניכף מעשיו, לחפירת הראשון. משא"כ כאן [ב"מסר שורו לה' בני"א"] כשפשע צמירה עשה הוא לצדו, את כל הנזק – רש"י).

ס. "אלא דבלאו איהו נמי מינטר, מאי קא עביד", הסבר דברי הגמ' ע"פ הרש"י, לשיטת רש"י: הגמ' דוחה שלא ניתן להסביר במשנה ב"מסר שורו לה' בני"א" באופן שגם בלעדי שמירתו, היה השור "שמור" מלהזיק והם לא נזהרו, ומתוך כך השור יצא והזיק, משום שא"כ אין לחייבו כלום, שהרי לא עשה כלום בפשיעתו, וע"כ לא ניתן להעמיד את דברי המשנה "מקצת נזקו", בכך. וזכר יתפרש ביאור הגמ' לשיטת רש"י, אף לגבי "מרבזה בחבילה" ו"ה' שישבו על ספסל אחד".

סא. "אלא דבלאו איהו נמי מינטר, מאי קא עביד", הסבר דברי הגמ' ע"פ שיטת התוס', וכיצד הוכיח התוס' שיטתו?

לשיטת התוס': הגמ' דוחה: שאם מדובר באופן, שאף בלעדי שמירתו היה השור "שמור" מלהזיק, יהיה חייב לשלם כמו האחרים, כל אחד חלקו. וע"כ לא ניתן לפרש "חבתי בתשלומי כל נזקו", בכך. ותוס' הוכיח זאת (שמשלם כמו

האחרים ולא נהיה פטור לגמרי), מדין הגמ' [לקמן נ"א] ד"אחד החוקק בור י' ובא אחר והשלימו לכ"י וגו', דכולם חייבין, אע"ג דבלאו איהו, הוה מתה. וזכר יתפרש ביאור הגמ' לשיטת התוס', אף לגבי "מרבנה בחבילה" ו"ה' שיטבו על ספסל אחד".

"הכשרתי במקצת נזקו"

"אלא דבלאו איהו... {גם היה הנזק נעשה} <u>מאי קעביד</u> "	משא#כב#בור# (ב"חופר ט' ובא אחד והשלימו ליי")	פשיטא"	אי דבלאו איהו לא ..."	
לא נחשב למזיק יותר מהאחרים, וע"כ לא ניתן לומר על כך: "חבתי בתשלומי כל נזקו", אלא כל אחד ישלם את חלקו.	לא נחשב כלל שהזיק, וע"כ יהיה פטור לגמרי. ואפילו "מקצת נזקו" לא נחשב שעשה	פשיטא שיהיה חייב הוא עשה כל הנזק, שהרי שאר האנשים המשיכו לשמור.	אם בלעדיו, השור לא היה "שמור".	מסר שורו לה' בני"א ופשע בו אחד מהם והזיק, <u>חייב</u>
		פשיטא שיהיה חייב לבדו, שהרי עשה את כל הנזק לבד.	אם בלעדיו לא הייתה ה"אש" מתפשטת (י"כמה דשביק לה מעמיא עמיא ואזלא")	"מרבנה בחבילות" ("אש") <u>חייב</u>
		פשיטא שרק האחרון חייב, שהרי אם לא היה יושב, הספסל לא היה נשבר כלל וע"כ שאר האנשים לא נחשבים כלל ל"מזיקין" אלא הוא לבדו	שאם בלעדי האחרון, לא היה נשבר הספסל.	ה' שיטבו על ספסל אחד ולא שברוהו ובא אחד וישב עליו ושרו, <u>חייב</u> .

סב. הסבר את קושיית הגמ': "סוף סוף מתניתא היכא מתרצא". ומדוע הקשתה הגמ' רק על "ה' שיטבו על ספסל אחד" (ולא על "מסר שורו" ו"מרבנה בחבילה") שאחרי שהגמ' אמרה שלא ניתן להסביר את דברי המשנה: "הכשרתי מקצת נזקו" על המקרה של "ה' שיטבו על ספסל אחד" וגו' (או משום ד"פשיטא" או משום

ד"מאי קעביד" א"כ יהיה קשה "קושיות" אלו, אף על דברי ה"ברייתא", שכתבה שבאופן זה יהיה האחרון חייב. והטעם שהגמ' הקשתה רק על "ה' שישבו על ספסל אחד" וגו', משום שרק דין זה נאמר ב"ברייתא", ומשא"כ "מסר שורו" ו"מרבה בחבילה", לא נכתבו ב"משנה" או "בברייתא", אלא נאמרו מ"סברא" של אמוראים שכך ניתן להסביר את המשנה.

סג. "לא צריכא דבלאו איהו הוי מיתבר בתרי שעי, והשתא איתבר בחדא

שעה" וגו'. הסבר ע"פ זה, את דין ה"ברייתא"? ומדוע רק ה"אחרון" חייב?
 שבלעדי ה"אחרון" הספסל היה נשבר בשעתיים, וע"י ביאת ה"אחרון", נשבר הספסל בשעה, ומשום כך טוענים 5 היושבים הראשונים, שלולי שהיה בא ומתיישב, הם היו קמים לפני שיסתיימו שעתיים, וע"כ נחשב שהוא לבדו עשה הנזק (ומשום כך, נחשב ה"אחרון", שעשה כל הנזק, וע"כ לא ניתן להעמיד המשנה, על אופן זה. – רש"י).

סד. מה מקשה הגמ' שיטען ה"אחרון" לשאר היושבים ("אי לאו אתון" וגו')?

שהאחרון יכול לטעון שאמנם לולי שהיה בא, לא היה נשבר הספסל, משום שהיו קמים. אך עתה כשבא, אינו צריך להתחייב לבדו על שבירת הספסל, משום שגם, הם היו "שותפים בנזק", בכך שנשאר לשבת משראוהו, ולא קמו (וב"בא אחר והשלימו לעשרה" לגבי "בור", לא שייך שיטען טענה זו, כדי לחייב אף את החופר הראשון. משום שה-ט' טפחים, שחפר הראשון כבר נחפרו, ולא היה יכול לסלקם בזמן שהשני השלימו לעשרה).

סה. הסבר את תירוץ הגמ' למסקנא, מדוע רק ה"אחרון" חייב (ב"ספסל"), ומה החידוש בדברי ה"ברייתא" שחייב?

הגמ' מתרצת שבאמת ב"ברייתא", מדובר דב"לאו איהו לא הוי מיתבר", כלל (אשכח), רק ה"אחרון" חייב. ולא הוי "פשיטא" משום שאין מדובר שה"אחרון" גם הוא "התיישב" על הספסל, אלא ש"סמך כוחו עליהם" והוסיף כובד על הספסל, וגם מנע מהם לקום. והחידוש בכך הוא, שללא נחשב מה שמנעם מלקום רק כ"גרמא" והכבדת משקלו רק כ"שותף" עם האחרים, אלא הוי כמשתמש ב"גופס" כדי לשבור את הספסל וע"כ חייב הוא לבדו, ד"כחו כגופו" ו-ע"פ החזו"א.

סו. מדוע הייתה צריכה הגמ' להעמיד שמדובר ב"כגון פפא בר אבא" לשיטת הרשב"ם? על מי נאמר? ומהיכן הוכחו דבריו? (תוס')

הרשב"ם מסביר שחייב להיות שמדובר פה שה"אחרון" שישב על הספסל היה כגון "פפא בר אבא". משום שאדם רגיל, היה צריך להיות פטור, משום שנחשב "מתה מחמת מלאכה" (שהרי השתמש שימוש רגיל בספסל) ורק אדם "בעל בשר" כ"פפא בר אבא", אינו נפטר בטענה זו. משום שהוא "משונה משאר אנשים", ועליו לבדוק היטב לפני שיושב, אם הספסל לא ישבר. ולפי"ז צ"ל שבהו"א של הגמ' גם שאר האנשים הם כ"פפא בר אבא", משום שאם הם אנשים רגילים, מדוע הייתה הגמ', צריכה לומר (לקמן), שהם טוענים שהם היו קמים לפני שיסתיימו שעתיים, (ומשמע שלולי זה הם היו חייבים). וע"כ צריך לומר שגם הם כ"פפא בר אבא", ולכן לא יכולים לפטור עצמם ב"מתה מחמת מלאכה".

סז. מדוע הוצרך רב פפא להעמיד את דבריו שמדובר ב"כגון פפא בר אבא" לשיטת הר"ת? (תוס')

רב פפא העמיד שמדובר ב"כגון פפא בר אבא" משום שבמסקנא הגמ' אומרת שמדובר שהספסל נשבר ע"י ד"בהדי דסמך בהו תבר", וחייב משום ש"כחו כגופו", ורק אדם כ"פפא בא אבא" יכול בכוחו למנוע מה' בני"א לקום, ולהשתמש בכוחם ובכוחו כדי לשבור הספסל [ובאמת גם אדם רגיל יהיה חייב, ואין לו את הפטור של "מתה מחמת מלאכה". משום שאף אדם רגיל צריך (לשיטתו), לבדוק לפני שיושב אם הספסל לא ישבר] ולפי זה (שגם אדם רגיל היה חייב, וכל מה שהעמידו ב"כגון פפא בר אבא" הוא רק למסקנת הגמ'). צ"ל שרב פפא בדבריו: "כגון פפא בר אבא" תירץ בזה את קושייתו (ויהא איכא ה' שישבו על ספסל אחד), מדוע לא העמידו ה"משנה", באופן זה.

סח. מה הדין ב"הכוהו עשרה בני"א בעשר מקלות ומת"? ומדוע?

בבת אחת: לכו"ע פטור, משום שלא יודעים מי גרם למיתתו ו"בזה אחר זה": לשיטת ת"ק, כולם פטורים, משום שכתוב לגבי "רוצח": "איש כי יכה כל נפש אדם" ודורשים שחייב מיתה רק אם הרג את כל הנפש, לבדו. ולשיטת ר' יהודה בן בתירא, ה"אחרון" חייב, משום שקירב מיתתו ודורשים הפסוק: "איש כי יכה כל נפש אדם", שאפילו אם הרג במכתו כלשהו מה"נפש", יהיה חייב.

ס.ט. כיצד נסתה הגמ' להעמיד המשנה "הכשרתי מקצת נזקו" על הדין המובא ב"ברייתא" ד"הכוהו עשרה בני"א"? וכיצד דוחה זאת הגמ'?

שבאופן שהכוהו ב"זה אחר זה" לשיטת ר"י בן בתירא, ה"אחרון" חייב אע"פ שלא גרם לבדו למיתתו, אלא בצירוף הראשונים שהכוהו. (כמו ב"בא אחר והשלימו לעשרה", שה"אחרון" הרג, רק בצירוף מעשה הראשון). והגמ' דוחה שלא העמדנו את דברי הגמ' בכך, א. משום שהמשנה לא דיברה על "קטלא" (=הריגת אדם) אלא ב"ממונא". ב. משום שלא רצו להעמיד המשנה על אופן שיש בו מחלוקת.

ע. הסבר את קושיית הגמ': "ולא, והא אוקמינן דלא כרבי" ומה תירצה על כך הגמ'?

הגמ' הקשתה, וכי לא העמדנו על אופן שיש בו "מחלוקת"? והרי העמדנו את המשנה כפי המקרה המובא הברייתא ד"חפר בור ט' ובא אחר והשלימו לעשרה", באופן שהזיק הבהמה וכרבנן ודלא כרבי. ומתרצת על כך הגמ', שבאופן שמעמידים המשנה כ"רבים" (שהלכה כמותם), מעמידים אף דלא כרבי, אך להעמיד המשנה כר' יהודה בו בתורה ודלא כרבנן (שהלכה כמותם) לא ניחא להו.

שאלות חזרה בגמרא

פרק "ארבעה אבות" דף י: – יא.

א. "חבתי בתשלומי נזקו", באר את קושיית הגמ' על דין זה. ומה תירצה על כך?

הגמ' מקשה מדוע כתוב "חייב בתשלומי נזקו", ולא "חייב בנזקו". ומתרצת על כך הגמ' שהמשנה באה ללמדנו את הדין ש"בעלים מטפלין בנבילה". כלומר שאין ה"מזיק" חייב לשלם עבור כל השור שמת. אלא מחוייב רק "להשלים" את ה"שור" שמת, ולשלם את ההפרש בין שווי "הנבילה", לשווי של השור לפני שמת. והנבילה עצמה, שייכת לבעלים = "בעלים מטפלין בנבילה".

ב. מהיכן ילפינן ד"בעלים מטפלין בנבילה" לשיטת רב אמי? ומדוע לא ניתן לדרוש גם מהפסוק: "בעל הבור ישלם", כהאי גוונא? (תוס') לשיטת רב אמי, הדין ש"בעלים מטפלין בנבילה", ילפינן מהפסוק: "מכה נפש בהמה ישלמנה". ודורשים הפסוק, שמי שמכה בהמה צריך "להשלימה" ולא לשלם את כולה. והסיבה שרק פסוק זה דורשים כך (ולא פסוקים נוספים כגון "בעל הבור ישלם"), משום שכאן בפסוק כתוב "ישלמנה", דמשמע שמשלם הבהמה עצמה, והרי לא שייך לעשות זאת, שהרי הבהמה מתה ואיננה. אלא על כרחך כוונת הפסוק שצריך "להשלימה", ולשלם את ההפרש בין שוויה לפני שמתה, לשוויה לאחר שמתה. ומשא"כ בשאר המקומות שכתוב שה"מזיק" צריך "לשלם", ניתן להסביר שמחוייב לשלם בהמה אחרת.

ג. מהיכן ילפינן ד"בעלים מטפלין בנבילה" אליבא דרב כהנא? וכיצד לומדים זאת מן הפסוק? ע"פ פירוש רש"י? לומדים זאת מהפסוק: "אם טרף יטרף יביאהו עד הטריפה לא ישלם" שכתוב לגבי שומר שכר. ודורשים הפסוק לשיטת רש"י: שאם ה"שור" (שנמצא אצל השומר בשמירה) נטרף מחמת פשיעתו של השומר (שלא שמרו כראוי), "יביאהו": כלומר ישלמו, "עד הטריפה": כלומר מחוייב לשלם את שווי השור - עד הטריפה, אולם הטריפה עצמה, לא ישלם. משום ש"בעלים מטפלים בנבילה".

ד. מדוע לא קיבלו התוס' את צורת הדרשה של רש"י מהפסוק? וכיצד פירשו התוס' את דרשתו של רב כהנא? משום שע"פ ה"פשט" הפסוק נאמר על שומר שכר שארע לו "אונס" והבהמה נטרפה, שהוא מביא "עדים" ("יביאהו עד") ובכך פטור מלשלם ("הטריפה לא ישלם"). וקשה כיצד רש"י לשיטתו העמיד הדרשה מהפסוק באופן שהשומר "פשע" בשמירה. וע"כ מבאר התוס', שאף כשדורשים מהפסוק, איירי באופן שארע "אונס" מכל מקום, הכי דרשינן: "אם טרף יטרף" (באונס) "יביאהו עד" (ומביא ע"כ עדים), "עד הטריפה לא ישלם" (אינו צריך לשלם את שווי השור עד שווי הטריפה)

ומשמע שאף באופן שפשע, וכן מחוייב לשלם. מחוייב בתשלום רק עד הטריפה, ולא ה"טריפה" עצמה.

ה. מהיכן ילפינן ד"בעלים מטפלים בנבילה" לשיטת חזקיה? וכיצד דורשים זאת מהפסוק כפי ביאורו של אביי?

שכתוב בתורה: "שלם ישלם שור תחת השור והמת יהיה לו" ודרשינן מיניה שהנבילה של השור המת תהיה שייכת ל"ניזק" (והמזיק משלם רק את ההפרש), ולא ניתן לפרש המילים: "והמת יהיה לו", שבא ללמדנו שה"מזיק" מקבל את ה"נבילה", משום שא"כ התורה הייתה צריכה לכתוב רק את המילים: "שלם ישלם שור תחת השור", ולשתוק, (ולא לכתוב "והמת יהיה לו"), ומזה היינו לומדים שהמזיק חייב לשלם "שור" חדש לבעלים, ופשיטא שהוא (המזיק) מקבל את ה"נבילה". ומכך שהתורה כן כתבה והוסיפה "והמת יהיה לו", על כרחך שבא ללמדנו שהמת שייך ל"ניזק" (-"בעלים מטפלים בנבילה").

"בעלים מטפלים בנבילה"

ה"צריכותא" בג' פסוקים

אם היה כתוב רק:	"מכה נפש בהמה ישלמנה"	"אם טרף יטרף יביאהו עד הטריפה לא ישלם"	"מכה נפש בהמה ישלמנה"	"אם טרף יטרף יביאהו עד הטריפה לא ישלם"	אם היה כתוב רק:
שמדובר על:	אדם שהכה בגופו בהמה, והרגה	שומר שפשע בשמירת שור, וע"י כך השור נטרף	"אדם המזיק"	ו"שומר"	שור שנגח שור
הו"א דדוקא	ב"אדם המזיק"	ב"שומר"	"אדם המזיק"	ו"שומר"	"נזקי ממנו"
"בעלים מטפלים בנבילה" משום:	ד"לא שכיח"	שאינו מזיק ב"ידיים"	ד"לא שכיח"	ואינו מזיק ב"ידיים"	ש"ממונו" הזיק ולא הוא
משא"כ ב:	"שומר"	"אדם המזיק"	"שור המזיק"	"שור המזיק"	"נזקי גופו"

דחשיבי "נזקי גופו" ולא נזקי "ממונו"	ד"שכיחי", ונעשה ב"ידיים" (כלומר ע"י "פעולה" שהשור עושה)	שהזיק ב"ידיים"	ד"שכיחי" (ששומר פושע בשמירה)	ה"מזיק" יהיה חייב לשלם אף על ה"נבילה" משום:
"אם טרף יטרף יביאהו עד הטריפה לא ישלם" ו"מכה נפש בהמה ישלמנה"	"והמת יהיה לו"	"מכה נפש בהמה ישלמנה"	"אם טרף יטרף יביאהו עד הטריפה לא ישלם"	קמ"ל:
אף ב"נזקי גופו", ה"בעלים מטפלים בנבילה"	אף ב"שור המזיק" "בעלים מטפלים בנבילה"	אפילו ב"אדם המזיק" ה"בעלים מטפלים בנבילה"	אפילו ב"שומר" (ד"שכיחי") "בעלים מטפלים בנבילה"	ד:

ו. הסבר את קושיית רב כהנא לרב על הסברו של חזקיה ("והמת יהיה לו").

רב כהנא הקשה לרב, וכי רק בגלל הפסוק: "והמת יהיה לו" אינו מחוייב לשלם אף את "שווי הנבילה"? והרי אף ללא הפסוק, ברור הדבר שהמזיק לא מחוייב לשלם ל"ניזק" את "שווי הנבילה". שהרי יכול להביא לניזק את ה"נבילה" עצמה (ואף "נבילות" אחרות שברשותו) כ"תשלום". וכמו שלמדנו (ז' ע"א) שמהפסוק: "כסף ישיב לבעליו" לומדים שאדם שהזיק יכול לשלם אפי' "סובין". וא"כ וודאי שאת ה"נבילה" עצמה, יוכל להביא כ"תשלום". (וקושיה זו קשה בעיקר על שיטת חזקיה שלמד דין ד"בעלים מטפלים בנבילה", מהפסוק שנאמר בו מילים מיותרות - "והמת יהיה לו", משא"כ שאר הדרשות לא נלמד ממילים מיותרות).

ז. מה מתרצת הגמ' על קושייתו של רב כהנא?

שבאמת הא ד"בעלים מטפלים בנבילה" (שהמזיק לא מחוייב לשלם על "שווי הנבילה") היינו יודעים זאת אף ללא הפסוק ד"והמת יהיה לו". וצריכים הפסוק כדי ללמוד הדין של "פחת נבילה", שהנבילה כלל לא יצאה מרשות הניזק, ובכלל לא התחייב לשלם עליה. וע"כ באופן שהנבילה נפחת שוויה משעה שמתה עד

שעת "העמדה בדין", **אין המזיק נושא בהפסד זה, אלא ה"ניזק"**. (כלומר שלא רק שיכול להביא הנבילה כ"תשלום" אלא לומדים מהפסוק שבכלל לא נתחייב לשלם עליה).

ח. **"לא נצרכה אלא לפחת נבילה"**, מה מקשה ע"כ התוס' מהגמ' בפרק **"המניח"**? וכיצד תירץ את קושייתו?

תוס' מקשה, דבגמ' כאן אמרינן דמהפסוק: **"והמת יהיה לו"** דרשינן שה"מזיק" לא צריך לשלם את ה"פחת נבילה", ומשלם רק על ה"הפסד" שנהיה בשעת הנזק (ההפרש בשווי, בין שור "חיי" לשור "מת", ולא את מה שהופחת "שוויה של הנבילה", עד "העמדה בדין"), ובפרק "המניח" למדנו שאם הבהמה הניזוקה "כיחשה" אף לאחר הנזק, צריך לשלם את ההפרש בין שוויה לפני הנזק לשוויה בשעת "העמדה בדין". ותירץ זאת התוס', שרק באופן שהבהמה חיה בודקים את שוויה "בשעת העמדה בדין", משום שהניזק היה לו להמתין שמא הבהמה תתרפא, וע"כ לא "פשע" בכך שלא מכרה לפני שנתרפאה, משא"כ כשמתה היה עליו למוכרה מיד. וע"כ הוא נושא בהפסד.

ט. כיצד דורשים ת"ק ואבא שאול הפסוק: **"אם טרף יטרף יביאהו עד הטריפה לא ישלם"**? וכיצד ניסתה הגמ' להסביר את מחלוקתם בהו"א? לשיטת ת"ק: שאם שור שנמצא אצל ה"שומר שכר" נטרף באונס, הוא צריך להביא עדים על כך שבביל להיות פטור. ולשיטת אבא שאול: שהשומר מביא את הבהמה עצמה ("יביא עדודה לבי"ד"), שבביל שישומו כמה היא הייתה שווה ב"שעת הנזק" (שעת המיתה), כדי לחייבו בהפרש שבין שווי השור כשהיה חי לבין שוויו מיד לאחר שמת. והגמ' בהו"א ניסתה להסביר שהם חולקים בדין של "פחת הנבילה" שאבא שאול סובר שה"ניזק" נושא בהפסד של "פחת נבילה" (וע"כ מביא אותה לבי"ד). ות"ק סובר ש"פחת נבילה" "דמזיק" (וע"כ לא מקבל את הסברו של אבא שאול).

י. הסבר: **"לא, דכ"ע דניזק, והכא בטורח נבילה קמיפלגי!"** שת"ק ואבא שאול לא חולקים בדין של "פחת נבילה". ולכו"ע ה"ניזק" נושא בהפסד. והם חולקים בדין של "טורח נבילה" כלומר על מי מוטלת החובה לטרוח ולהביא את הנבילה למקום שהייתה בתחילה. שאבא שאול סובר שעל המזיק לטרוח ולהעלות הבהמה מן ה"בור" (וכל זמן שלא הביאה למקומה, הוא יתחייב

לשלם על ה"פחת נבילה") ולשיטת ת"ק אין המזיק מחוייב בכך אלא על ה"ניזק" להביא את ה"נבילה" (שהרי "פחת נבילה", ד"ניזק" הוי).

יא. כיצד הוכיחה הגמ' כשיטת אבא שאול מהברייתא? (באר היטב כיצד דורשים דין זה מהפסוק)

שכתוב בברייתא ש"אחרים" אומרים שבמקרה שנפל שור לבור ומת, שעל בעל ה"בור" להעלות את ה"שור" המת מהבור, משום שכתוב "... כסף ישיב לבעליו והמת" ודורשים זאת שמלבד מה שמחוייב בעל הבור לשלם על מיתת השור, מחוייב להשיב לבעלים גם את ה"מת", וא"כ ניתן לפרש כך גם את שיטת אבא שאול.

יב. הסבר את שאלת אביי "... אילמא דבבירא שוויא זוזא ואגודא שוויא ארבע..."

שאם נאמר שהברייתא (ד"אחרים") באה ללמדנו מהפסוק "כסף ישיב לבעליו והמת" ש"טורח נבילה" הוא ד"מזיק". על אופן שבתוך הבור הנבילה שווה זוז אחד, ובחוץ היא שווה ארבע זוז. לא צריך לכך פסוק כדי לחייב המזיק להוציא את הנבילה שהרי אם לא יוציא את הנבילה מהבור, נחשב שהנזק שעשה, הוא ההבדל בין שווי השור כשהיה חי, לבין שווי השור בתוך הבור, וא"כ, כשהמזיק מוציא הנבילה מתוך הבור, הוא טורח בשביל עצמו (כדי שיוכל להשלים רק ההבדל בין שווי השור החי לבין שווי הנבילה ב-4 זוז) ולא צריך לכך פסוק.

יג. הסבר: את תירוצו של רבא "לא צריכא דבבירא שוויא זוזא ואגודא נמי שוויא זוזא". מה הקשה לו על כך אביי? ומה השיב לו רבא?

רבא תירץ שמדובר שגם בתוך הבור וגם בחוץ, הנבילה שווה זוז וע"כ ל"מזיק" אין תועלת בהוצאת הנבילה ולכן צריך פסוק לחייבו בכך. והקשה לו אביי וכי יכול להיות דבר כזה שנבילה הנמצאת ב"בור" שווה כמו נבילה הנמצאת במקום שיש "טורח גדול" להביאה משם? והשיב לו רבא שאכן כך. וכמו שאומרים אנשים: "כשורא במתא בזוזא" ("קורה" בעיר נמכרת בזוז) "כשורא בדברא בזוזא" ("קורה" בשדה נמכרת גם כן בזוז) למרות שיש טירחה רבה להביאה מהשדה.

יד. הסבר: "אמר שמואל אין שמין לא לגנב ולא לגזלן אלא לנזקין". ובשם מי אמר זאת?

שמואל אמר שהדין שלמדנו ש"בעלים מטפלים בנבילה", לא נאמר לגבי "גנב" ו"גזלן", אלא רק לגבי "נזקין". וע"כ גנב או גזלן שגנבו או גזלו בהמה ומתה או כלים ונשברו, הגנב והגזלן צריכים לקחת ה"נבילה" או ה"שברים" לעצמם, ולהביא לבעלים בהמה או כלים חדשים. ולשיטת רש"י: אמר שמואל דין זה בשם "מנהג הדיינים". ולשיטת ה"שאלות דרב אחאי" (המובאים בתוס'): אמר זאת בשם רב. (וההכרח לומר ששמואל לא אמר זאת בשם עצמו, ללהלן מובא דין ששמואל אמר בשם עצמו, וע"כ כ"ל לדיון זה אמר משום של אחרים).

טו. "ואני אומר אף לשואל", מי אמר זאת? מי הודה לו על כך? ובמה מסתפקת הגמ'?

שמואל אמר זאת (בשם עצמו), ואף רב הודה לו על כך. והגמ' מסתפקת האם כוונתו של שמואל היא שגם ל"שואל" "שמין" (ה"נבילה" או ה"שברים", כדי לקזום מה"חוב") כמו ל"נזקין". או שגם ל"שואל" אין שמין (ולא מקזזים מה"חוב" את מחיר ה"נבילה" וה"שברים") כמו ל"גנב וגזלן"

טז. מהיכן ניסתה הגמ' להביא הוכחה להבנת דברי שמואל? כיצד דוחה הגמ' הוכחה זו, ומוכיחה להיפך? ומה הדין להלכה?

הגמ' מביאה "עובדא", שאדם שאל מחבירו גרזן ושברו בפשיעה, ורב חייבו לשלם "גרזן חדש וטוב" ("נרגא מעליא"), ולקחת השברים לעצמו. וא"כ מוכח שסובר ש"אין שמין לשואל". ודוחה זאת הגמ', משום שרב כהנא ורב אסי כששמעו את פסקו של רב, שאלוהו: "וכי כך הדין?", ורב שתק. ומשתיקתו מוכח שהסכים לדבריהם שלא כך הדין, אלא ש"שמין אף ל"שואל". וכך הדין להלכה (כרב כהנא וכרב אסי) ש"שמין אף לשואל" כמו ל"מזיק" (ולא ל"גנב וגזלן").

שאלות חזרה בגמרא

פרק "ארבעה אבות" דף יא. – יא:

א. מה הדין של אשה שילדה, לגבי "טומאה"? ומה הדין ב"שליא"?
 אשה שילדה "זכר", טמאה שבעה ימים. וע"כ כל ה"טהרות" (כגון "תרומה") שנגעה בהם בימים אלו, נטמאים. ובאופן שילדה "נקבה", נהיית טמאה לארבעה עשר יום, וכנ"ל. ואם אשה הפילה, והוולד עדיין בתוך ה"שליא", ולא יודעים אם הוולד זכר או נקבה. מספק, מחמירים עליה דין "טומאת לידה", לארבעה עשר יום.

ב. "מקצתה ביום א' ומקצתה ביום ב'", מה הספק במקרה זה? ומה חידש עולא

בשם ר"א ע"פ הבנת הגמ' בהו"א? ומדוע?

אשה שהפילה, ויצאה ה"שליא" מקצתה ביום א' ומקצתה ביום ב', ולא יודעים ממתי למנות את הארבעה עשר ימי "טומאת הלידה", חידש עולא בשם ר"א שמונין את ימי טומאתה מהיום הראשון, (וכל ה"טהרות" שנגעה כבר מיום זה יהיו טמאים). משום ש"אין מקצת שליא בלא וולד", (כלומר שאף בקצת "שליא" שיצאה ביום הראשון, בוודאי היה בה גם קצת מה"וולד"). והיות ואנו מסתפקים אולי יצא אף "רובו" של ה"וולד", ביום הראשון, נחשב הוא כ"יום הלידה", וממנו מונים את ימי הטומאה וחייבים לומר ש"אין מקצת שליא בלא וולד". משום שאם היה "מקצת שליא בלא וולד" היה לנו "ספק ספיקא", כלומר ספק אם בכלל היה וולד בשליא, וספק אם היה זו "רובו" של הוולד. ולא היינו מחמירים לטמאות מהיום הראשון. והשתא דאמרינן ד"אין מקצת שליא בלא וולד", איכא רק ספק אחד אם ילא "רובו" ביום הראשון או ביום השני, וע"כ מספק, מטמאים כבר מהיום הראשון – רש"י.

ג. מה הקשה רבא לעולא על דבריו?

רבא הקשה לעולא שהרי בדבריו בא להחמיר, שצריך למנות כבר מהיום הראשון, וכל הטהרות שנגעה בהם מיום זה טמאים. וקשה על כך שהרי מפסק זה יוצא גם "קולא", בכך שיסתיימו "ימי הטומאה" ביום י"ד ליום הראשון,

ולא ליום השני. ונמצאו הטהרות שתגע בהם ביום הי"ד ליום השני (שהוא יום הט"ו ליום הראשון) **טהורים**. אע"פ שיתכן שרוב הוולד יצא ביום השני.

ד. כיצד מסביר רבא את הוראת עולא ע"פ ה"מסקנא"?

רבא מסביר שמה שאמר עולא, שמונים את ימי הטומאה מהיום הראשון, הוא רק לחומרא (שטהרות שנגעה בהם ביום הראשון, טמאים) אך באמת מספק חוששים שמא יצא "רוב הולד" ביום השני, ואכן נשארט טמאה עד שיסתיימו ארבעה עשר יום ליום השני ליציאת השליא (שהוא יום הט"ו ל"יום הראשון").

ה. הסבר מהו "בן פקועה"? מה דינו? מה הדין באופן שיצא רק "יד" או "רגל"? ומה הדין שיצא "רובו"?

"בן פקועה", הוא "וולד" שנמצא במעי אמו שנשחטה, שע"פ דין תורה, הוא כשר לאכילה מכח שחיטת אמו. ובאופן שלפני השחיטה יצא יד או רגל (אף אם חזרו) לא נכשרו (ה"יד" או ה"רגל") בשחיטת האם, ואסור לאכלם, אלא אם שחטו אף את הולד. ושאר הבהמה מותר לאכילה ע"י שחיטת האם. ואם יצא "רובו" של הולד, אף השאר אסור באכילה עד שישחט הולד.

ו. "מאי קמ"ל", הסבר את קושיית הגמ' על עולא.

הגמ' מקשה מדוע אנו צריכין שעולא יחדש לנו ש"אין מקצת שליא בלא ולד" (וע"כ מונים את "ימי הטומאה" לאשה שילדה כבר מהיום הראשון), והרי דין זה התבאר לנו כבר מהמשנה בחולין (ע"ז ע"א) ש"שליא שיצאה מקצתה אסורה באכילה, סימן וולד באשה, סימן וולד בבהמה". כלומר שבהמה שיצאה אף מקצת משלייתה, אין ה"שליא" מותרת באכילה (ואף החלק שלא יצא), ע"י שחיטת האם, משום שכמו שבאשה "אין מקצת שליא בלא ולד", כך גם בבהמה "אין מקצת שליא בלא ולד". ויש לחשוש שמא רוב הוולד היה בחלק שיצא. וע"כ לא ניתן לאכלה ע"י שחיטת האם. [משום שאם היה "מקצת שליא בלא ולד", היינו מתירים ע"י שחיטת האם לאכול את חלק השליא שלא יצא, משום שיש לנו "ספק ספיקא": ספק ראשון, אם היה בכלל וולד, במקצת השליא שיצא. וספק נוסף אם היה "רובו" של הוולד בחלק שיצא, או רק מקצתו. וא"כ צריך להיות מותר, החלק שלא יצא כלל].

ז. הסבר את תירוץ הגמ' מדוע יש חידוש בדברי עולא?

הגמ' תירצה שללא דברי עולא, היינו אומרים שבאמת יש "מקצת שליא בלא ולד", ואע"פ כן, שליא שיצתה מקצתה, אסורה כולה באכילה. משום שחוששים שאם נתיר לאכול את כל ה"שליא", יבואו הרואים לטעות ולחשוב, שיתכן אף כשתצא כל השליא תהיה מותרת באכילה, משום ש"יש שליא בלא וולד". וא"כ לא היינו יודעים את הדין לגבי אשה, ש"שליא שיצאה מקצתה ביום הראשון ומקצתה ביום השני", שמונין לה לראשון. משום שלגבי אשה לא היינו גוזרים שמא יבואו לטעות ולומר שגם אם יצא "שליא" שלימה יבואו להתירה. שהרי האשה נטמאת בכל אופן ביום השני למשך 14 יום. וע"כ צריך את חידושו של עולא ש"אין מקצת שליא בלא וולד" והאשה טמאה מהיום הראשון מספק (וגם בבהמה סיבת איסור אכילת שליא היא, לא מטעם שיבואו הרואים לטעות, אלא שהיא עצמה אסורה מספק "שמא יצא רוב הוולד").

ח. "בכור שנטרף בתוך ל' יום", מה חידוש עולא במקרה זה ע"פ פירוש רש"י?

ומנלן? ומה הדין באופן שמת מעצמו?

שאם בכור של אדם נהרג ע"י מישהו, בתוך 30 יום משנולד, אין צריך לפדותו ב"פדיון הבן". ואפילו שיתכן שאם לא היה נהרג, היה עדיין חי יותר מ-30 יום (וא"כ היה מחויב לפדותו). משום שכתוב: "אך פדה תפדה". "אך" בא למעט שיש "מקרה" שלא מחוייב לפדות, והוא כשנהרג בתוך ל' יום. ובאופן שמת מעצמו בתוך ל' יום, פשוט שאין צריך לפדותו שנאמר: "ופדיו מנן חודש תפדה".

ט. איזה דין מדויק תוס' מדברי רש"י ב"בכור שנטרף"? ומה מקשה על כך

מהגמ' ב"בכורות"? ומה מוכיח מכך?

תוס' מדויק שמשמע מרש"י, שבכור שמת בתוך ל' יום, ואנו יודעים שהיה יכול לחיות ל' יום. חייב ב"פדיון". שהרי רש"י אומר שללא הפסוק "אך פדה תפדה". היינו מחייבים אותו מהטעם "שמא היה חי", ועל כך קשה: דבמסכת בכורות (מט.) כתוב שאדם שפדה את בנו בתוך ל' יום והשתמש הכהן בכסף לפני יום ה- ל', מחויב לפדותו שנית. וקשה מדוע לא חל ה"פדיון", והרי מתברר למפרע שה"בכור" כן היה יכול לחיות ל' יום וע"כ מוכח דמא שפוטרים בכור שמת בתוך ל' יום מ"פדיון" הוא משום גזיה"כ: "ופדיו מנן חודש" וגו'.

ומהפסוק לא לומדים רק שלא נחשב ל"נפל" עד 30 יום, אלא גם **שעד 30 יום לא התחייב ב"פדיון"**. [כמו שלגבי בהמה, לומדים מהפסוק שעד 8 ימים היא בחשך "נפל" ואף באופן שזולעים בוודאות שתחיה, אסור להקריבה לפני 8 ימים וא"כ גם באופן שהיה בוודאי חי ל' יום, יהיה פטור מ"פדיון". משום שלא הגיע לגיל ל' יום שבו מתחייבים ב"פדיון"–תוס'].

י. באר את שאר הקושיות שתוס' מקשה על פירוש רש"י?

1. שהגמ' במנחות (לו.) אומרת שבכור שנולד עם "שני ראשים". צריך לתת לכהן י"סלעים. והגמ' שם מקשה על כך דלכאורה הוי "טריפה" ולמדנו ש"בכור שנטרף בתוך ל' יום, פטור. ולפירש"י ד"נטרף" היינו "נהרג" מה הדמיון ביניהם.
2. אי "נטרף" היינו "נהרג", מדוע נקטה הגמ' "נטרף" ולא "נהרג".
3. שבתורה כתוב "ופדיו מן חודש תפדה", א"כ כל מי שלא חי 30 יום, יהיה פטור מ"פדיון" אף באופן שנהרג ע"י מישהו, (מספק שמא הוא היה "נפל") ומדוע צריכין את הפסוק "אך פדה תפדה".

יא. מה סובר הר"ת בביאור הגמ' ? וכיצד מיושבים 4 הקושיות?

ר"ת מפרש שמדובר ב"בכור" שנעשה "טריפה" (כלומר שנעשה בו מום שיכול לחיות רק עד י"ב חודשים) ועדיין חי, ועברו ל' יום משנולד, ופטור מ"פדיון". ולומדים זאת מהפסוק: "אך פדה תפדה". ומיושבים ד' קושיות התוס': משום שמדובר בבכור שכבר חי ל' יום, וע"כ לא קשה מהגמ' בבכורות במי שפדה בתוך ל' יום. ומובן הדמיון לבכור שיש לו "בי ראשים" שנעשה "טריפה". וכן מובן לשון הגמ' בכור ש"נטרף" ולא בכור ש"נהרג". וכן מובן מדוע צריכין הפסוק "אך פדה תפדה", משום שמדובר בבכור שנעשה כבר בן ל' יום ולא בספק "נפל".

יב. "ואמר עולא אמר ר"א בהמה גסה נקנית במשיכה", מה מקשה על כך הגמ' ?
ומה תירצה ?

הגמ' מקשה שבמשנה בקידושין כתוב שלכו"ע "בהמה גסה" קונים ב"מסירה" ומתוצת על כך, שר"א סובר כפי התנא שלמד בברייתא את שיטת חכמים שגם בהמה גסה, וגם בהמה דקה, נקנים ב"משיכה".

יג. הסבר: "אמר עולא אמר ר"א, האחין שחלקו מה שעליהם שמין ומה שעל בניהם ובנותיהם אין שמין", באלו בגדים מדובר? ומדוע?
 אדם שנפטר והיורשים קנו מכסף הירושה בגדים בשבילם, ובשביל ילדיהם, כשמחלקים את הירושה בבי"ד, מחשבים לכל אחד את שווי בגדיו שלבוש בהם, ולא את בגדי ילדיו. משום שמתביישים לבא לי"ד. וכל האחין מחלו אחד לשני על כך. (וע"כ "בגדי הגזת" של הילדים, שניתן להביאם לבי"ד כדי להעריכם, אכן מחשבים את שוויים – תוס').

יד. הסבר את דברי ר"פ: "פעמים אף מה שעליהם אין שמין". ומדוע?
 שיש פעמים שלא מחשבים לאדם את בגדיו שלבוש בהם, והוא ב"גדול האחים", שאחראי על כל נכסי הירושה, ואין מחשבים את בגדיו, משום שנות להם שהאח שמטפל בנכסיהם יהיה לבוש בצורה מכובדת, וע"כ מחלו לו שיקנה בגדיו אף על חשבונם.

טו. "ואמר עולא א"ר אלעזר, שומר שמסר לשומר" וגו', מה הדין? באיזה אופן? ומדוע?
 שומר שמסר לשומר, השומר הראשון נשאר פטור. בכל מה שקרה, באופן שאילו היה קורה אצלו היה פטור. משום ש"מסרה לבן דעת", וע"כ לא נחשבת ל"פשיעה". וע"כ לא רק באופן שש"ח מסרה לש"ש שגרם שהשמירה תהיה טובה יותר (שהרי שומר טוב יותר, בגלל שחייב בגניבה ואבידה) אלא אפי' באופן שש"ש מסר לש"ח, שבכך עשה שהשמירה תהיה פחות טובה (משום שהשומר שומר פחות טוב שהרי פטור בגניבה ואבידה) גם יהיה השומר הראשון פטור (על "אונסים").

טז. ש"ח שמסר לש"ש ונגנבה או שאבדה, לשיטת עולא, מי מקבל התשלום ומדוע? (תוס')
 אף שאמרנו שאפי' "שומר חינום שמסר לשומר שכר", לשיטת עולא השומר הראשון פטור וא"כ לכאורה יכול לגבות לעצמו, התשלום מה"שומר שכר" (שחייב בגניבה ואבידה) אומר התוס' שהבעלים מקבלים התשלום משום שפסקנו להלכה כר"י (בפרק המפקיד דף ל"ו) שתמיד שמשלמים, הבעלים מקבלים התשלום ולא השומר הראשון, שהרי "כיצד הלה עושה סחורה בפרתו של חבירו".

יז. מה סובר רבא ב"שומר שמסר לשומר"? באיזה אופן? ומדוע?

לשיטת רבא "שומר שמסר לשומר" חייב אפילו באונסים, ואפילו בשומר חינם, שמסר לשומר שכר, שגרם שהשמירה תהיה טובה יותר. משום שיכולים הבעלים לומר לו שהוא (השומר הראשון), נאמן עליו כשנשבע שלא פשע ולא שלח ידו וכו', משא"כ לשומר השני לא מאמין בשבועתו, וע"כ מכח כך שאינו יכול להשבע, מחוייב השומר הראשון לשלם.

יח. מהו הטעם הנוסף ד"שומר שמסר לשומר" חייב? ומה הנפק"מ בין שני הטעמים? (תוס')

תוס' מביא טעם נוסף ש"שומר שמסר לשומר" חייב. משום שהבעלים יכול לומר לשומר הראשון ש"אין רצוני שיהא פקדוני ביד אחר", וע"כ עצם ה"מסירה", לשומר אחר נחשב כ"פשיעה". והנפק"מ, באופן שהשני ידוע כאדם יותר "נאמן", שע"פ הסברא המובאת כאן יהיה פטר, משום שלא יכול לומר לו: "אנת מהימנת ליי" וגוי וע"פ הסברא של "אין רצוני" וגוי. יהיה חייב. משום שמסר חפציו למישהו אחר, נגד רצונו ונחשב ל"פשיעה". (ותוס' דפקק ה"מפקיד" מביא 2 נפק"מ נוספים: 1. בלופן שהשומר הראשון ראה בעלמו מה שארע, ויכול להשבע על כך. 2. בלופן שהשומר השני מביא "עדים").

שאלות חזרה בגמרא

פרק "ארבעה אבות" דף יא: - יב:

א. איזה דין חידש עולא בשם ר' אלעזר לגבי גביית חוב מ"לווה"? ומה שאלו ר' נחמן? עולא חידש בשם ר' אלעזר, שניתן לגבות חוב אפילו מ"עבדים" השייכים ל"לווה". ור"נ שאלו האם ר' אלעזר אמר דין זה גם באופן שה"לווה" מת, והוריש את עבדיו לבניו, שניתן לגבות החוב מ"היתומים", כמו שניתן לגבות מהם "קרקעות" שירשו מאביהם והיו משועבדות לבע"ח. או שא"א לגבות עבדים מ"יתומים", משום שדינם כ"מטלטלין"

שלא ניתן לגבות מ"יתומים".

ב. מה השיב עולא לר' נחמן? ומה הטעם לכך?

עולא השיב, שהדין שאמר בשם ר"א, שניתן לגבות "חוב" מ"עבדים" זה הוא רק מה"לווה" עצמו, ולא מבניו, באופן שנפטר. משום ש"עבדים" דינם כ"מטלטלין", שאין גובים אותם מ"יתומים", או מ"לקוחות" שקנו אותם מה"לווה". משום שכשאינם ברשות ה"חייב", אין עליהם שיעבוד כלל.

ג. מה הקשה ר"נ לעולא על תשובתו? (ועל איזה אופן נאמר? תוס')

ר"נ הקשה לעולא, שלכאורה אין חידוש בכך שניתן לגבות "עבדים" כשהם ברשותו של ה"לווה", שהרי מ"הלווה" עצמו ניתן לגבות גם מ"מטלטלין" (ולא רק מ"קרקעות") ואפילו מ"גלימא דעל כתפיה" (כלומר, מבגד שלבוש בו). ו'תוס' אומר, שיש סוכרים דדין זה דניתן לגבות מ"גלימא דעל כתפיה", זה רק באופן שיש לו יותר מגלימא אחת או שיש לו גלימא יקרה מאד, וניתן להשאירו עם גלימא פשוטה יותר. ור"ת חולק על כך שאף באופן שיש לו רק גלימא אחת ניתן לקחתה. ומוכיח זאת ר"ת ב"ספר הישר" מסוגייתנו, שכתוב שניתן לקחת אפילו מ"גלימא דעל כתפיה".

ד. מה השיב עולא לר"נ על קושיתו? מה סובר רבא בכה"ג? ומדוע?

עולא השיב לר"נ שכאן מדובר באופן שעשה את העבד "אפותיקי" (כלומר ש"הלווה" ייחד את העבד לגביית החוב) ולאחר מכן מכרו. ועל כך הורה ר"א שיכול הבע"ח להוציא את העבד מיד ה"לקוחות" ואע"פ שדינו כ"מטלטלין" (שבד"כ אין מוציאים אותם מיד הלקוחות) והגמ' מביאה שכך סובר גם רבא ש"לווה" שעשה עבדו "אפותיקי" ומכרו, מוציאים מיד ה"לקוחות", משום שיש לכך "קול" שעשאו "אפותיקי" וע"כ, על הלוקח היה להיזהר בקנייתו. ובאופן שעשה שורו "אפותיקי", אין מוציאים מיד הלקוחות, משום שאין לכך "קול", והלוקח לא היה צריך לדעת מכך.

ה. מה אמר עולא, לאחר שר"נ יצא? מדוע? ומה הגיב ע"כ ר"נ? (באר היטב)

לאחר שר"נ יצא, אמר עולא שר"א אמר שבע"ח אכן רשאי לגבות "עבדים" בעבור חובו, אפילו מיתמי, ואע"פ שלא עשאו "אפותיקי", משום שסובר שדינם כ"קרקעות". וכשמע זאת ר"נ, אמר שעולא השתמט ממנו, ולא רצה לומר זאת בפניו, משום שידע שהוא (ר"נ), סובר שעבדים דינם כ"מטלטלין", וע"כ ודאי יקשה לו ע"כ קושיות רבות

להוכיח כדבריו.

ו. מה ארע בנהרדעא ובפומבדיתא? ומה אמר על כך ר"נ? ומדוע?

דייני נהרדעא גבו לבע"ח, **עבדים** שירשו יתומים מאביהם, בעבור חוב של אביהם, (באופן שלא ירשו "קרקעות"). וכן עשה ר' חנא בר ביזנא בפומבדיתא. וכששמע זאת ר"נ אמר לדיינים שילכו "להחזיר את הדין", ולהורות לבע"ח להחזיר ליתומים את ה"עבדים", משום דלשיטתו "עבדים כמטלטלין", שלא ניתן לגבותם מהיתומים. ואם לא יעשו כך וישיבו את ה"עבדים", יגבה מהם את "ארמונותיהם", כדי לשלם בכספם ליתומים, את מה שגבו מהם **שלא כדין**. (והטעם שר"נ הורה "להחזיר את החוב" למרות שכבר נפסק ע"י הדיינים, משום שהחזיר זאת ש"טעו בדבר משנה" וברייתא המובאת לקמן למוכח ד"עבדים כמטלטלי דמי". – תוס')

ז. באר את קושיית רבא לר"נ: "הא עולא הא ר"א" וגו'?

שהרי גם עולא, וגם ר"א, וכן דייני נהרדעא, ורב חנא בר ביזנא. כולם סוברים שעבדים דינם כ"קרקעות", וע"כ ניתן לגבות אותם מהיתומים, אף באופן שלא עשאו האב "אפותיקי". וא"כ על מה הסתמך, כשביטל את פסקם (כלומר, ודאי שבכוחו של ר"נ לחלוק אף על אמוראים רבים אך מסתמא לא היה מבטל את "פסקם" ללא שהיה לו הוכחה לכך. – ע"פ החזו"א).

ח. כיצד הוכיח ר"נ מ"ברייתא דאבימי" כשיטתו ד"עבדים כמטלטלי דמי"?

שאבימי שנה בברייתא ש"פרוזבול" [שטר שהמלווה כותב לפני סוף שנת השמיטה ובו מוסר את חובותיו לבי"ד ואח"כ יכול לגבותם, מכח "שליח ביידי"] חל על "קרקע". כלומר, שניתן לעשות "פרוזבול" רק באופן שיש ללווה "קרקע" שנמצאת במקומה, וע"כ נחשב שבי"ד גבו אותה בשביל המלווה (או שנחשבת כ"משכון" בעבור החוב). משא"כ באופן שיש ל"לווה" רק "עבדים", לא ניתן לכתוב "פרוזבול" על חובותיו, משום שנחשב שיש לו רק "מטלטלין", שהם "מחוסרים גבייה". וכן מוכח ד"עבדים כמטלטלי", מהדין הנוסף המובא בברייתא שאומרת שכשקונה קרקע ומטלטלין יכול לעשות קניין ב"קרקע", והמטלטלין נקנין "אגב" הקרקע, ולא ניתן לקנות מטלטלין אגב "עבדים". וא"כ מוכח ש"עבדים" הם כ"מטלטלין" ולא כ"קרקעות".

"לימא כתנאי"

כשקונה עבדים וקרקעות		כשקונה קרקעות ומטלטלין		ברייתא א' (עבדים כמטלטלין)
החזיק ב"קרקעות"	החזיק ב"עבדים"	החזיק ב"קרקעות"	החזיק ב"מטלטלין"	
לא קנה עבדים	לא קנה קרקעות	קנה מטלטלין	לא קנה קרקעות	הדין
משום שמדובר שהעבד לא היה בתוך הקרקע	דעבדים דמי למטלטלין ואין קרקעות נקנים אגב "מטלטלין"	משום שמטלטלין נקנין אגב קרקע	משום שקרקע לא נקנה אגב "מטלטלין"	הטעם

כשקונה עבדים ומטלטלין			
החזיק ב"עבדים"		החזיק במטלטלין (ברייתא א')	הדין
ברייתא א'	ברייתא ב'		
לא קנה מטלטלין	קנה מטלטלין	לא קנה עבדים	הדין
אגב מטלטלין נקנים	דעבדים כקרקעות דמי ומטלטלין נקנים אגב קרקעות	משום שא"א לקנות מטלטלין אגב מטלטלין	הטעם

ט. כיצד דחה רב איקא בריה דרב אמאי את ההסבר דה"ברייתות" פליגי אי "עבדים כקרקעות או כמטלטלין". ללישנא קמא?

שבאמת לכו"ע "עבדים כקרקעות דמי". וע"כ מובן מדוע בברייתא השניה, כשהחזיק ב"עבדים", קנה מטלטלין. ומה שכתוב בברייתא הראשונה שלא קנה, זה משום שס"ל להאי תנא, שבגלל שהמקור שממנו נלמד שמטלטלין נקנים "אגב" קרקע, הוא מהפסוק: "ויתן להם אביהם מתנות רבות לכסף ולזהב ולמגדנות עם ערי מצורות ביהודה", ומשמע בפסוק שהמטלטלין נקנו אגב קרקעות שאינן ניידות, וע"כ אע"פ ש"עבדים כקרקעות דמי", א"א לקנות אגב כד "מטלטלין".

י. כיצד מסביר רב איקא בריה דרב אמאי את מחלוקת ה"ברייתות", "ללישנא בתרא"?
דכו"ע סבירא להו ד"עבדי כמטלטלי דמי", וע"פ זה מובן היטב מדוע כתוב בברייתא הראשונה שמי שהחזיק עבדים לא קנה "מטלטלין", משום שא"א לקנות "מטלטלין" אגב "מטלטלין". ומה שכתוב בברייתא השניה, שכשהחזיק בעבדים קנה "מטלטלין",

מדובר שה"מטלטלין" נמצאים, על העבד עצמו, וע"כ קונה את ה"מטלטלין", מדין "קנין חצר".

יא. באר את קושיית הגמ' על ביאור ר' איקא ע"פ הל"ב. וכיצד מיישבת זאת הגמ' למסקנא?

הגמ' מקשה כיצד ניתן לקנות "מטלטלין" שנמצאים על העבד, ב"קנין חצר", והרי העבד נחשב ל"חצר המהלכת", וחצר מהלכת לא מקנה עבור בעליה, ואף אם נאמר שהעבד עומד, גם לא יכולה חצר כזו לקנות ה"מטלטלין" לבעליה. כמו שרבא אומר ש"כל שאילו מהלך לא קנה, עומד ויושב לא קנה". ומיישבת זאת הגמ', שמדובר שהעבד "כפות" (ו"י"ן - תוס'), וע"כ לא נחשב כלל ל"חצר המהלכת", ומקנה לבעלים מטלטלין שעליו ב"קנין חצר".

יב. על איזה דין יש סתירה מהברייתא השלישית על הברייתא הראשונה? וכיצד מיישבת זאת הגמ'?

שבברייתא הראשונה כתוב, שכשהחזיק ב"קרקעות", לא קנה "עבדים". ויש ברייתא שכתוב שכשהחזיק ב"קרקעות", קנה "עבדים", ומיישבת זאת הגמ', שבברייתא השלישית מדובר שהעבדים נמצאים בתוך הקרקעות, וע"כ הם נקנים "אגב" הקרקעות.

יג. מה מקשה הגמ' על ההסבר, שבברייתא השלישית מדובר ש"העבדים" נמצאים בתוך השדה?

הגמ' מקשה, שע"פ הסבר זה, צ"ל שבברייתא הראשונה מדובר ש"העבדים" לא נמצאים בתוך השדה. וע"כ יהיה מובן מדוע כשהחזיק בקרקע לא קנה את ה"עבדים". אך דבר זה יובן רק ע"פ הל"ב בדברי ר' איקא שכו"ע ס"ל ד"עבדי כמטלטלי דמי". אך ע"פ הל"ק שכו"ע ס"ל ד"עבדי כמקרקעי דמי", לא מובן מדוע צריך ש"העבדים" יהיו בתוך השדה. והרי אם אדם מכר לשני, אפילו עשר שדות שנמצאים בעשר מדינות, משהחזיק באחת מהם, קנה את כולן.

יד. "ולטעמיה להך לישנא דאמר עבדי כמטלטלי דמי למה לי עומד בתוכה", באר כיצד מקשה הגמ' גם ע"פ הל"ב ברב איקא?

הגמ' אומרת שגם אליבא דל"ב ברב איקא, דלכו"ע "עבדי כמטלטלי דמי", גם לא מובן

מדוע צריך שהעבדים יהיו בתוך השדה, בשביל שיקנו אף אותם אגב הקרקע, והרי "מטלטלין" נקנים אגב "קרקע" ואפילו שאינם בתוכה.

טו. הסבר את תירוץ הגמ' למסקנא?

הגמ' מתרצת, שהסיבה שצריך ע"פ הל"ב (ש"עבדי כמטלטלי דמי") ש"העבדים" יהיו בתוך השדה, בשביל שיקנו ע"י כך אגב ה"קרקע", היא משום שהם "מטלטלי דניידים", וע"כ הם שונים ממטלטלין רגילים (שלא "ניידים"), שלא חייבים שיהיו בתוך השדה בשביל שיקנו אגב הקרקע. וכמו כן יהיה מובן מדוע ע"פ הל"ק (ש"עבדי כמקרקעי דמי"), צריך שהעבדים יהיו בתוך השדה בשביל שיקנו אגב ה"קרקע", משום שהם "קרקע דניידים", וע"כ הם שונים מ"קרקע רגילה" (שכשמחזיקים באחת, ניתן לקנות את כולם, ד"סדנא דארעא חד הוא").

סיכום הברייתות ב"קניין עבדים" ע"פ מסקנת הגמ'

מכר לו:	המקרה:	הדין:	הטעם ללישנא קמא ברב איקא ד"עבדים כמטלטלי דמי"	הטעם ללישנא בתרא ברב איקא ד"עבדים כמטלטלי דמי"
עבדים ומטלטלין	החזיק בעבדים	לא קנה מטלטלין	לא קנה מטלטלין	משום שלא ניתן לקנות "מטלטלין" אגב "מטלטלין"
		קנה מטלטלין	קנה מטלטלין (ואף באופן שה"קרקע" ניידת)	משום דמיירי ב"עבד כפות" והמטלטלין עליו, וע"כ נקנין ב"קניין חצר"
	לא קנה עבדים	לא קנה עבדים	משום שלא ניתן לקנות "מטלטלין" אגב "מטלטלין"	משום שלא ניתן לקנות "קרקע" אגב "מטלטלין"
עבדים וקרקעות	החזיק בעבדים	לא קנה קרקעות	לא קנה קרקעות	משום ד"קרקע" אין זו כח לקנות "קרקע" אף ש"עבדים כקרקעות דמי" ואף באופן שה"עבדים נמצאים בתוך הקדה (ערוך השולחן)
		לא קנה עבדים	לא קנה עבדים	משום דב"מטלטלי דניידים צריך שיהיו "צבורין" בשביל שיהיו נקנין אגב "קרקע"
	לא קנה עבדים	לא קנה עבדים	משום ד"מטלטלין" נקנין בקניין אגב "קרקע"	משום ד"קרקע" ניידת אינה נקנית ע"י קניין ב"קרקע שאינה ניידת" הנמצאת במקום אחר, משום דאין זה "סדנא דארעא"
	לא קנה עבדים	לא קנה עבדים	משום ד"מטלטלין" נקנין בקניין אגב "קרקע"	דכשעושה קניין ב"קרקע" יכול לקנות "קרקע ניידת" הנמצאת בתוכה, מדין "עשר שדות" דהוי כ"סדנא דארעא"

שאלות חזרה בגמרא

הקדמה לסוגיית "קדשים קלים"

- א. הקרבנות נחלקים לב' סוגים: "קדשי קדשים" ו"קדשים קלים".
 "קדשי קדשים" הם: חטאת, עולה, אשם ושלמי ציבור.
 "קדשים קלים" הם: שלמים, תודה, בכור, מעשר וקרבן פסח.
 ב. "קדשי קדשים" לכו"ע יש בהן מעילה משעה שהוקדשו.
 ג. לאחר "זריקת הדם" ע"ג המזבח, יש מעילה רק ב"אימורין" הקריבין על גבי המזבח.
 ד. "קדשים קלים" אין בהם מעילה מחיים, אבל לאחר "זריקת הדם" ע"ג המזבח, יש מעילה ב"אימורין".
 ה. יש מחלוקת האם "קדשים קלים" הוי "ממון בעלים", וע"כ יכול למוכרו ולקדש בו אשה או שאינו יכול משום דהוי "ממון גבוה". לשיטת ר' יוסי הגלילי: הוי "ממון בעלים" (ובסוגייתנו יתבאר באיזה אופן). ולשיטת רבנן: הוי "ממון גבוה".

דין "שבועת הפקדון"

- א. אדם שהפקיד אצל חברו פקדון והשומר נשבע לשקר שארע דבר שבאופן כזה אינו חייב ואח"כ הודה, וכן אדם שגזל מחבירו ונשבע שלא גזל ואח"כ הודה, חייבים לשלם קרן חומש ולהביא קרבן אשם {"אשם גזילות"}.
 ב. דין זה הוא דווקא אם כפר ב"ממון חברו", דכתיב "וְכִיחַשׁ בְּעֵמִיתוֹ", אבל אם אין הממון של חברו, אף שהוא ב"רשותו" אין עליו את הדין של "שבועת הפקדון", וחייב לשלם עבור ה"קרן" בלבד.

דין "בכור"

- א. ישראל שנולד בעדרו בכור בהמה טהורה בין "תם" ובין "בעל מום", צריך לחתו לכהן

פרק "ארבעה אבות" דף י"ב ע"ב – י"ג ע"א

א. הסבר את דברי המשנה: "נכסים שאין בהם מעילה". ומה דייקה מכך הגמ' ? המשנה אומרת שאדם חייב על "נוזקין", רק באופן שהזיק "נכסים שאין בהם מעילה", משום ש"נכסים שיש בהם מעילה" פטורין מדין "שור רעהו ולא שור של הקדש". ומדייקת מכך הגמ', שמשמע שנכסים ש"אין בהם מעילה", אף שהם קדושים, יהיו חייבים עליהם באופן שהזיקו אותם.

ב. "בקדשים קלים ואליבא דרבי יוסי", באר את שיטת ר' יוסי לגבי "שבועת הפקדון". וכיצד הסביר ר' יוחנן את משנתנו ע"פ זה ?

רבי יוחנן מעמיד את משנתנו כשיטת ר' יוסי הגלילי שסובר ש"קדשים קלים" (דהיינו קרבן ש"הבעלים אוכלים את הבשר), נחשבים ל"ממון בעלים". וכמו שלמדנו בברייתא, לגבי אדם שתובע את חבירו על "פקדון" שהפקיד אצלו, והנתבע **נשבע לשקר** שלא חייב, ואח"כ הודה, חייב ב"קון חומש ואשם" (להחזיר הפקדון ולהוסיף עליו חמישית ולהביא לביהמ"ק קרבן אשם). וחידש ר' יוסי הגלילי שדין זה נאמר גם באופן שתבע את חבירו שהפקיד אצלו בהמת "קדשים קלים", ולומד זאת מהפסוק שנאמר לגבי "פרשת הפקדון": "ומעלה מעל בה' וכיחש בעמיתו", ודורשים זאת שגם באופן שתובע דבר השייך לה' (קרבן), נחשב כתובע דבר השייך ל"עמיתו". ומשמע מכך שס"ל ש"קדשים קלים" נחשבים ל"ממון בעלים". (וב"קדשים קלים" הדין הוא ש"אין בהם מעילה", כדאיתא במס' מעילה. וא"כ לשיטת ר' יוסי הגלילי ד"קדשים קלים" "ממון בעלים", ניתן להעמיד על כך את דין המשנה: "נכסים שאין בהם מעילה" שחייב גם על נזקי "קדשים קלים")

ג. הסבר את שאלת הגמ': "והתנן המקדש בחלקו" וגו' ומה תירצה על כך הגמ' ? הגמ' שואלת, שלמדנו במשנה (קידושין נ"ב ע"ב) שאדם שמקדש אשה, בבשר של קרבן השייך לו, בין ב"קדשים קלים", ובין ב"קדשי קדשים" אינה מוקדשת. וא"כ משמע ממשנה זו, שאף "קדשים קלים" אינם "ממון בעלים" ולכאורה משנה זו היא **דלא כרבי יוסי הגלילי**. ומתרצת הגמ', שניתן להסביר אף משנה זו כריה"ג. ומה שאמר ריה"ג, ש"קדשים קלים" הם "ממון בעלים", מדובר רק

בזמן **שהבהמה עדיין חיה**, שאז ה"בעלים" **אחראים על הבהמה** (שאם היא מתה חייבים להביא בהמה אחרת במקומה). אבל לאחר ששחטה, ודאי נחשבת ל"ממון גבוה" אף על החלק **שה"בעלים" אוכלים** ("דכי קא זכו משולחן גבוה קא זכוי").

ד. באר את דברי המשנה: **"בכור מוכרין אותו תם חי, ובעל מום חי ושחוט ומקדשין בו את האשה"**

המשנה אומרת ש"בכור" בהמה, השייך לכהנים. יכולים הכהנים למוכרו לכהן אחר באופן שהוא "תם" (בלי מום), רק כשהוא "חי", ולא באופן שכבר שחטוהו. (משום ששחטוהו באיסור מחוץ לביהמ"ק, וע"כ אסור בהנאה וחייב קבורה, משום שנחשב ל"שחוט" חוץ"). ובאופן שיש כבר מום, מותר תמיד למוכרו. משום שאין איסור לשוחטו, היות ואינו ראוי להקרבה. ובכל אופן יכולים הכהנים לקדש בו אשה, משום שנחשב ל"ממונם".

ה. כיצד העמיד רב נחמן בשם רבה בר אבא את משנה זו ("בכור מוכרין אותו...")? ומדוע?

רב נחמן העמיד את דברי המשנה ש"בכור" חי, כשהוא "תם" נחשב ל"ממון בעלים" רק בזמן הזה, שמתוך שאינו ראוי להקרבה, יש לכהנים זכות בבהמה "מחיים", ונחשב ל"ממונם". אבל בזמן שבית המקדש קיים, (שהיה ראוי להקרבה), לא נחשב הבכור ל"ממונם", ואינם רשאים למוכרו.

ו. מה הקשה רבא לרב נחמן?

רבא הקשה לרב נחמן שהרי למדנו בברייתא (ד"שבועת הפקדון") שריה"ג סובר ש"קדשים קלים" ממון בעלים הם. וכמו שהוכיח מהפסוק "ומעלה מעל בה" וגו'. ושם ודאי מדובר בזמן שביהמ"ק היה קיים. שהרי כתוב שמחוייב להביא "קרבן אשם". וא"כ, כיצד העמיד ר"נ שבזמן שביהמ"ק קיים, אין נחשב ה"בכור" (שהוא "קדשים קלים") ל"ממון כהנים".

ז. כיצד תירץ רבינא את קושיית רבא? ואליבא דמי צריך להעמיד הברייתא ד"שבועת הפקדון"? ומדוע?

רבינא תירץ שהברייתא דריה"ג ("שבועת הפקדון") שקדשים קלים "ממון בעלים"

הם. (אפילו בזמן שביהמ"ק קיים). מדובר ב"בכור" שנולד בחוץ לארץ. וכר' שמעון, שסובר שבכור שנולד בחוץ לארץ, לכתחילה אין להביאו לביהמ"ק להקריבו. אלא "ירעה עד שיסתאב" (כלומר ימתין עד שיפול בו מום וישחטנו במקומו). ומשום שאינו עומד להקרבה, נחשב כן כ"ממון בעלים". ומשא"כ ב"בכור" הנמצא בארץ ישראל, אינו נחשב ל"ממון בעלים", (בזמן שביהמ"ק קיים). משום שעומד להקרבה (וע"כ ר"נ שדיבר על בכור בא"י העמיד דברי המשנה, שהכהנים רשאים למכור "בכור" ולקדש בזה אשה. דווקא בזמן שאין ביהמ"ק קיים. ובזמן שביהמ"ק קיים. אינם רשאים למוכרו, משום שעומד להקרבה).

ח. הסבר את קושיית הגמ': "ואם איתא דכי אמר ריה"ג ממון הוא מחיים

לישני הא ריה"ג הא רבנן" (ע"פ ביאור הרש"י)

למדנו שר"נ הסביר שדברי המשנה שהכהנים רשאים למכור "בכור" ולקדש בו אשה, זהו רק "בזמן הזה" (משום שבזמן ביהמ"ק שעומד להקרבה, נחשב ל"ממון גבוה"). ור"ב הקשה על כך מדברי ריה"ג (בברייתא ד"שבועת הפקדון") ש"ל דקדשים קלים הם "ממון בעלים" אף בזמן ביהמ"ק, (וע"כ ניתן להעמיד המשנה שהכהנים רשאים למכור בכור לא רק בזמן הזה). ותירץ על כך רבינא שדברי ריה"ג (דק"ק "ממון בעלים") נאמרו רק בחו"ל (שאינו עומד להקרבה). ולאור זאת מקשה הגמ', שאם נכונים דברי ר' יוחנן (בתחילת הסוגיה) שביאר את שיטת ריה"ג שבאופן שהבהמה חיה, נחשב תמיד (גם בזמן שביהמ"ק קיים) ל"ממון בעלים". היה צריך רבינא לתרץ את קושיית רבא, שדברי ר"נ נאמרו רק אליבא דרבנן (דפליגא אדריה"ג) דס"ל שאף "מחיים" נחשב "קדשים קלים" כ"ממון גבוה" (וע"כ הכהנים רשאים למכור "בכור" רק בזמן הזה). ומכך שרבינא לא תירץ כך, משמע שהבין שדברי ריה"ג (שקדשים קלים ממון בעלים הם) נאמרו רק באופן שאינם עומדים להקרבה, ודלא כר' יוחנן.

ט. הסבר את תירוץ הגמ': "מתנות כהונה קאמרת" וגו' (ע"פ ביאור הרש"י)

הגמ' מתרצת, שריה"ג ודאי מודה ב"בכור" הנחשב לאחד מ"מתנות כהונה", שאף "מחיים" נחשב הוא ל"ממון גבוה" שכל מה שניתן לכהן הוא ע"מ שיקרבנו ולאחמ"כ זכו משולחן גבוה. וע"כ דברי ר"נ (שהכהנים רשאים למכור בכור רק בזמן הזה, משום שאינו עומד להקרבה), נאמרו אף אליבא דריה"ג. ומשום כך לא היה יכול רבינא לתרץ שדברי ר"נ נאמרו רק אליבא דרבנן. ומה שאמר ר' יוחנן שריה"ג סובר ש"מחיים" קדשים נחשבים ל"ממון בעלים". מדובר ב"קרבן

שלמים " השייכים לבעלים, או ב"בכור בחו"ל" אף בזמן ביהמ"ק (והטעם שרבינא העמיד את דברי ריה"ג בבכור בחו"ל, ולא ב"שלמים". משום שמשמע בהמשך הסוגיה שריה"ג דיבר אף על "בכור" – רפ"י).

י. הסבר: "בן עזאי אומר לרבות את השלמים", מה בא למעט לפי הבנת הגמ' בהו"א? וכיצד דוחה זאת הגמ'?

בן עזאי אומר שדברי ריה"ג ש"קדשים קלים ממון בעלים הם", נאמרו רק על "שלמים". ובהו"א הגמ' חשבה שבן עזאי בא למעט שדברי ריה"ג לא נאמרו על "בכור" (בחו"ל). והגמ' דוחה זאת שלא יתכן לומר כך, שהרי אם ב"שלמים" שבשביל שיוכל בעליהם לאכלם, צריך לעשות "סמיכה", ולהביא "נכסים", ולעשות "תנופה". ובכל זאת נחשב ל"ממון בעלים", "בכור בחו"ל" שיכול הכהן לשוחטו ולאוכלו ללא כל זאת, ודאי שיחשב כ"ממון בעלים".

יא. מה בא בן עזאי למעט למסקנת הגמ', אליבא דר' יוחנן? ומדוע?

למסקנת הגמ' בן עזאי בדבריו: "לרבות את השלמים" אינו בא למעט שדברי ריה"ג שקדשים קלים ממון בעלים הם, לא נאמרו על "בכור" בחו"ל, דוודאי גם הוא נחשב ל"ממון בעלים". אלא בא למעט "מעשר בהמה" (שאף שדינו כ"קדשים קלים"), נאמר בו: "לא יגאל", שהכהן אינו רשאי למכרו ולפדותו בשום אופן. וע"כ אינו נחשב כ"ממון בעלים" ומשאי"כ ב"בכור" שרשאי הכהן למוכרו (בדרך כבוד) באופן שאינו עומד להקרבה, וע"כ נחשב ל"ממון בעלים".

יב. "אבא יוסי בן דוסתאי אומר לא אמר בן עזאי אלא בבכור בלבד", מה בא למעט לפי הבנת הגמ' בהו"א? וכיצד דוחה זאת הגמ'?

הגמ' בהו"א אומרת שבא למעט, שריה"ג אמר ש"קדשים קלים" נחשבים ל"ממון בעלים", רק ב"בכור" (בחו"ל) ולא ב"שלמים". והגמ' דוחה זאת משום שאם "בכור" שקדוש מהרגע שנולד נחשב כ"ממון בעלים" (כשאינו ראוי להקרבה), אי"כ "שלמים", שקדושתם חלה רק משהקדישום בעליהם, וודאי שנחשבים כ"ממון בעלים".

יג. מה בא אבא יוסי בן דוסתאי למעט, למסקנת הגמ' לשיטת רבינא, אליבא דר' יוחנן? ומדוע? ומה מקשה על כך הגמ'?

למסקנת הגמ', אבא יוסי בן דוסתאי לא בא למעט שדברי ריה"ג ש"קדשים קלים ממון בעלים", לא נאמרו על "שלמים" (ובאמת אף "שלמים" נחשבים כ"ממון בעלים"). אלא בא למעט "מעשר בהמה" שאינו נחשב ל"ממון בעלים" (שהכהנים לא רשאים למוכרו ולפדותו כלל). והגמ' מקשה על פירוש זה שהרי אבא יוסי בן דוסתאי אמר שדברי בן עזאי "נאמרו בבכור בלבד", וא"כ משמע שבא למעט אף "שלמים". והגמ' נשארת בקושייתה.

ביאור דברי ר' יוחנן, בפירוש דברי ריה"ג בברייתא ד"שבועת הפקדון":

#מעלה מעל בה- לרבות קדשים קלים שהם ממונו דברי ר' יוסי הגלילי #

רבינא בשם ר' יוחנן		לישנא קמא בדברי ר' יוחנן		"אלא אמר ר' יוחנן למעוטי מעשר בהמה"
אבא יוסי בן דוסתאי	בן עזאי (ע"פ הל"ק)	אבא יוסי בן דוסתאי	בן עזאי (ע"פ הל"ק)	
"בכור" ו"שלמים"	"שלמים"	"בכור" בלבד	"בכור" ו"שלמים"	"ממון בעלים"
#מעשר בהמה #	"בכור" ו"מעשר בהמה"	"שלמים" ו"מעשר בהמה"	#מעשר בהמה #	"ממון גבוה" ["למיעוטי"]

יד. כיצד מסביר רבא את דברי המשנה: "נכסים שאין בהם מעילה"? ומה מקשה על כך הגמ'?

רבא מסביר שהמשנה באה למעט שאדם פטור באופן שהזיק את כל סוגי הנכסים שיש בהם "קדושה" (ואפ"י "קדשים קלים"), משום שלא נחשבים "נכסי רעהו", ורק על "נכסי הדיוט" חייבים, וכשיטת רבנן שאף "קדשים קלים" נחשבים ל"ממון גבוה" ולא נקראים "נכסי רעהו". ולשון המשנה: "נכסים שאין בהם מעילה" פירושו: שחייבים רק על נכסים שאין בהם קדושה כלל לשמים (השייך בהם דין "מעילה") ואף שבחלק מהם (כגון "קדשים קלים") לא חייבים על "מעילתם". והגמ' מקשה על פירוש זה שא"כ מדוע לא כתבה המשנה בפשטות

ובמפורש שחיוב תשלומי נזיקין הוא רק על "נכסי הדיוט". והגמ' נשאת בקושייתה.

שאלות חזרה בגמרא

פרק "ארבעה אבות" דף י"ג ע"א – י"ג ע"ב

א. מה הדין שחידש רבי אבא לגבי "שלמים שהזיקו"? מה הטעם לכך? (וכשיטת מי סובר?)

רבי אבא חידש ש"שור של שלמים" שנגח והרג שור אחר, ניתן לגבות את התשלום רק מ"בשרו" השייך לבעלים. ולא מה"אימורין" השייכים לגבוה. משום שמדובר בשור "תם", שניתן לגבות רק "מגופו" (ואמר דין זה ע"פ שיטת ריה"ג דס"ל ש"קדשים קלים, ממון בעלים" וע"כ בזמן שהזיק אין על הבהמה דין של "שור של הקדש" וע"כ התחייב לשלם – רבנו חננאל) וניתן לגבות מה"בשר" שבהם יש לבעלים רשות לאכול, ולא מן ה"אימורין" הקרבין ע"ג המזבח.

ב. הסבר את קושיית הגמ', על ר' אבא ("פשיטא...") ומה תירצה על כך?

הגמ' מקשה על רבי אבא שפשוט הדבר שלא ניתן לגבות הנזק מה"אימורין", שהרי הם קרבים ע"ג המזבח. ותירצה על כך שוודאי שלא ניתן לגבות מה"אימורין" עצמן (שהם קריבין ע"ג המזבח), ורבי אבא בא לחדש לנו שאת החלק שאינו יכול לגבות מן ה"אימורין", לא יכול לגבות זאת אפילו מן ה"בשר", משום שה"בשר" וה"אימורין", נחשבים כ"שותפין" נפרדים שהזיקו. (כגון שור תם של שלמים השווה 200, שמהם שווי ה"בשר" הוא 150, ושווי ה"אימורין" הוא 50, שנגח שור השווה 200. וחייב לשלם רק חצי נזק דהיינו 100 מגופו. ונחשב שהחלק של ה"בשר" [השייך לבעלים] צריך לשלם 75, וה"אימורין" [השייכים לגבוה] 25). וע"כ כשלא ניתן לגבות מהאימורין, לא גובין חלק זה מן ה"בשר".

ג. הסבר את דברי הגמ': "אליבא דמאן אי אליבא דרבנן פשיטא" כפי ביאור רש"י המובא בתוס'!

הגמ' שואלת כדברי מי נאמרו דבריו של רבי אבא ("שלמים שהזיקו אינו גובה מבשרן כנגד אימוריהן"), אם נאמר שדבריו הם אליבא דרבנן, דס"ל (לקמן נ"ג ע"א) ב"שור

שדחף שור לבור": תם = חצי נזק. ובמועד = נ"ש. ו"בעל הבור" פטור לגמרי בכל אופן. ואנו רואים שאף ש"בעל השור" חייב רק חצי נזק (תם), אין בעל הבור משלים את החצי השני של הנזק אלא נשאר פטור, משום דס"ל ד"כי ליכא לאישתלומי מהאי לא משתלם מהאי". וא"כ דברי רבי אבא, שבעל ה"שור של שלמים" אינו חייב לשלם אף כ"נגד האימורין", פשוטים ואין חידוש בדבריו.

ד. מה הבין תוס' בדברי רש"י? ומה הקשה ע"פ זה?

תוס' הבין, דרש"י ס"ל שהטעם ש"בעל הבור" פטור בכל אופן, הוא משום דנחשב שרק "בעל השור" עשה את הנזק. ולפי"ז, בעל הבור לא נחשב כלל ל"מזיק". ומקשה על כך התוס', דא"כ, כיצד אומרת הגמ' דאליבא דרבנן, פשיטא דבעל ה"שור של שלמים" שהזיקו פטור מלשלם על ה"בשר כנגד האימורין", משום דס"ל ד"כי ליכא לאישתלומי מהאי לא משתלם מהאי". ולכאורה ע"פ רש"י הסיבה ד"בעל הבור" פטור, הוא משום שאינו "מזיק" ולפי"ז באופן שכן נחשב למזיק, כגון ב"שור שלמים שהזיקו", אולי אף ע"פ שיטת רבנן יהיה חייב לשלם מה"בשר" אף "כנגד האימורין".

ה. כיצד תירץ ה"פני יהושע" את קושיית התוס' על פירוש רש"י? וכיצד מבוארת קושיית הגמ': "פשיטא" ע"פ פירוש?

ה"פני יהושע" מתרץ דמה שאמר רש"י שנחשב שבעל השור עשה את כל הנזק, אין פירושו שבעל הבור לא נחשב כלל ל"מזיק". אלא שהשור הוא המזיק ה"עיקרי" (וע"כ כשהשור "מועד" חייב לשלם את כל הנזק) ובעל הבור נחשב רק למזיק "משני". ומכך שאף באופן שהשור "תם", ובעליו משלם רק "חצי נזק", לא מחייבים את בעל הבור לשלם את החצי השני, מוכח להדיא דס"ל לרבנן דאף "כי ליכא לאישתלומי מהאי, לא משתלם מהאי". וממילא מובן קושיית הגמ' מה חידש רבי אבא בדבריו.

"שור שדחף את חבירו לבור"

תוס'				רש"י				
כשהשור הדוחף "מועד"		כשהשור הדוחף "תם"		כשהשור הדוחף "מועד"		כשהשור הדוחף "תם"		
"בעל הבור"	"בעל השור"	"בעל הבור"	"בעל השור"	"בעל הבור"	"בעל השור"	"בעל הבור"	"בעל השור"	
פטור	חצי נזק	פטור	רבע נזק	פטור	נזק שלם	פטור	חצי נזק	לשיטת רבנן:
חצי נזק	חצי נזק	שלוש רבעי נזק	רבע נזק	חצי נזק	חצי נזק	שלוש רבעי נזק	רבע נזק	לשיטת רבי נתן:

ו. הסבר את שאלת הגמ' "אי אליבא דרבי נתן" וגו'.

הגמ' מקשה, שאם נאמר שדברי רבי אבא נאמרו אליבא דרבי נתן הסובר בגמ' (שם נ"ג ע"א) שהשור וה"בור" נחשבים ל"שותפים" בנזק ולכן ס"ל ש"בעל השור" משלם ב"מועד" "חצי נזק", ו"בעל הבור" חצי נזק. וכשהשור "תם" משלם "רבע נזק" ו"בעל הבור" משלם שלושה רבעים. וא"כ מוכח להדיא דס"ל ד"כי ליכא לאישתלומי מהאי משתלם מהאי" ומכך שרבי אבא סובר ש"בעל השור של שלמים" לא חייב לשלם מה"בשר" אף כנגד האימורין. לכאורה דבריו נאמרו, לא ע"פ שיטת רבי נתן.

ז. "איבעית אימא רבנן", הסבר כיצד? ומדוע אין זה "פשיטא"?

הגמ' מתרצת שניתן להסביר את דברי רבי אבא אף לשיטת רבנן דס"ל ד"כי ליכא לאישתלומי מהאי לא משתלם מהאי" ואע"פ כן יש בדברי ר' אבא חידוש, משום שהיה ניתן לומר שדברי רבנן הם רק באופן שיש שני שותפים נפרדים אין אחד חייב לשלם את חוב חבירו (כגון "שור" ו"בור") אך באופן ששני המזיקים הם בגוף אחד כגון "בשר" ו"אימורין", היינו חושבים שאף לשיטת רבנן כשלא ניתן לשלם מה"אימורין", ישלם כנגדן מה"בשר", קמ"ל רבי אבא ד"אין משלם מהבשר כנגד האימורין".

ח. "איבעית אימא רבי נתן", הסבר כיצד?

הגמ' מתרצת שניתן להסביר את דברי רבי אבא אף לשיטת רבי נתן הסובר ש"כי ליכא לאישתלומי מהאי משתלם מהאי", ואע"פ כן "בעל השור של

שלמים", אינו חייב לשלם מה"בשר כנגד האימורין", משום שרק ב"בור" סובר ר' נתן ש"בעל הבור" צריך להשלים את החלק ש"בעל השור" פטור מלשלם. משום שב"בור" יש טעם מיוחד ד"אנא תוראי בבירך אשכחתייה", כלומר, שהיות ובפועל שורי מת בתוך בורך, אתה הוא שנושא באחריות על כל הנזק, ומה שאין באפשרותי לגבות מבעל השור, אגבה ממך. ומשא"כ ב"שלמים" שהזיקו וודאי שאין לומר שה"בשר" אחראי על הנזק יותר מה"אימורין". וע"כ מובן דברי ר' אבא מדוע אינו "נושא באחריות" לשלם אף כ"נגד האימורים".

"אמר רבי אבא שלמים שהזיקו, גובה מבשרן ואינו גובה מאימוריהן"
 קושיית הגמ': "פשיטא, אימורין לגבוה סלקיי"

<p>לישנא בתרא ברש"י: "שלמים שהזיקו, גובה מבשרן כנגד אימוריהן"</p>	<p>לישנא קמא ברש"י: "שלמים שהזיקו, אינו גובה מבשרן כנגד אימוריהן"</p>	<p>תירוץ הגמ': "לא צריכא לגבות מבשרן כנגד אימוריהן"</p>
<p>רבי אבא בא לחדש לנו שרק מהאימורין עצמן אינו גובה אך יכול לגבות מה"בשר כנגד האימורין"</p>	<p>שרבי אבא בא לחדש לנו שלא גובין מן ה"בשר" אף כ"נגד האימורין"</p>	<p>הסבר התירוץ:</p>
<p>הגמ' שואלת, שאם נאמר שדברי רבי אבא נאמרו ע"פ שיטת רבנן דס"ל ד"כי ליכא לאישתלומי מהאי לא משתלם מהאי", דברי רבי אבא, שיכול לגבות מה"בשר כנגד האימורין" אינם נכונים</p>	<p>"פשיטא" שלא גובין מהבשר כנגד האימורין, ואין חידוש בדבריו</p>	<p>קושיית הגמ': "אי אליבא דרבנן..."</p>
<p>הגמ' שואלת שאם נאמר שדברי רבי אבא נאמרו ע"פ שיטת רבי נתן דס"ל ד"כי ליכא לאישתלומי מהאי משתלם מהאי": דברי רבי אבא, שגובין מן ה"בשר כנגד האימורין, ואין חידוש בדברי ר"א.</p>	<p>הגמ' שואלת שאם נאמר שדברי רבי אבא נאמרו ע"פ שיטת רבנן דס"ל ד"כי ליכא לאישתלומי מהאי משתלם מהאי": דברי רבי אבא, שלא יכול לגבות מהבשר כנגד האימורין, אינם נכונים</p>	<p>קושיית הגמ': "אי אליבא דר' נתן..."</p>
<p>הגמ' מתרצת, שניתן לומר את דברי רבי אבא אף לשיטת רבנן דס"ל ד"כי ליכא לאישתלומי מהאי לא משתלם מהאי", משום שרבנן אמרו זאת על אופן ששני המזיקים הם נפרדים ובאופן ששני המזיקים הם בגוף אחד (בשר ואימורין):</p>		<p>תירוץ הגמ': "איבעית אימא רבנן"</p>
<p>באמת סוברים רבנן שבגלל שלא ניתן לשלם מה"אימורין" ישלם כנגדם מה"בשר" משום ד"כי ליכא לאישתלומי מהאי, בגוף אחד, משתלם מהאי"</p>	<p>היה מקום לומר שאף רבנן מודים שבגלל שלא ניתן לשלם מהאימורין, ישלם כנגדם מה"בשר", וע"כ צריך את חידושו של רבי אבא שגם באופן ששני המזיקים בגוף אחד, "כי ליכא לאישתלומי מהאי לא משתלם מהאי"</p>	<p>תירוץ הגמ': "איבעית אימא רבי נתן"</p>
<p>הגמ' מתרצת שניתן לומר שדברי רבי אבא נאמרו אף לשיטת רבי נתן דס"ל ד"כי ליכא לאישתלומי מהאי משתלם מהאי" משום שרבי נתן אמר זאת על בור שיכול הניזק לומר "אנא תוראי בבירך אשכחתייה" אבל ב"שור של שלמים" שה"בשר" וה"אימורין" שניהם הזיקו בשווה,</p>		<p>תירוץ הגמ':</p>
<p>ולכן היה מקום לומר שאף רבי נתן מודה שלא גובה מן הבשר כנגד האימורין משום שלא ניתן לומר שה"בשר" אחראי יותר על הנזק מאשר ה"אימורין". וע"כ צריך את חידושו של רבי אבא שגם באופן כזה "כי ליכא לאישתלומי מהאי משתלם מהאי"</p>	<p>בעל השור לא צריך לשלם מהבשר כנגד האימורין משום שלא ניתן לומר שה"בשר" יותר אחראי על הנזק מאשר ה"אימורין"</p>	<p>תירוץ הגמ': "איבעית אימא רבי נתן"</p>

ט. הסבר את חידושו של רבא לגבי "תודה שהזיקה", ומה הקשתה על כך הגמ' ?
 רבא חידש ש"שור של תודה" ("יתס") שהזיק, ניתן לגבות מה"בשר", ולא

מה"לחם" שהמתכפר צריך להביא **ביחד עם הקרבן**. והגמ' הקשתה על כך שזהו "פשיטא" שלא ניתן לגבות הנזק מה"לחם", משום ששור "תם" משלם רק מ"גופו". וה"לחם" אינו חלק מ"גופו" של שור המזיק.

י. **הסבר את תירוץ הגמ': "סיפא איצטריכא ליה" וגו', ומדוע אין זה "פשיטא"?**
 הגמ' מתרצת, **שעיקר חידושו של רבא הוא בסוף דבריו**, שאמר שאף שה"ניזק" אוכל את בשר קרבן התודה, ה"מזיק" שהוא המתכפר, צריך להביא את "לחמי התודה". ויש בכך חידוש, משום שהיינו יכולים לחשוב, שהיות ש"לחמי התודה" הם "מכשירים" את "קרבן התודה" לאכילה, ע"כ היינו חושבים שמי שאוכל את בשר הקרבן, חייב גם להביא את "לחמי התודה". קמ"ל רבא, שהחיוב בהבאת "לחמי התודה" הם על הבעלים ולא על מי שאוכל את בשר הקרבן.

יא. **"נכסים שהן של בני ברית", הסבר את קושיית הגמ' על כך ותירוצה.**
 הגמ' שואלת מה באה המשנה למעט לנו בדין זה, שהרי אם נאמר שבאה למעט ש"מזיק" חייב רק כשהזיק **נכסים השייכים לישראל ולא לנכרי**, נאמר כבר דין זה במפורש במשנה בדף ל"ז ע"ב: **"שור של ישראל שנגח שור של עכו"ם פטור"**, ומתרצת על כך הגמ', שבמשנתנו נאמר דין זה בקצרה, ובמשנה בדף ל"ז, התנא פירש זאת ביתר אריכות.

יב. **כיצד הסביר רב יהודה את דין המשנה: "נכסים מיוחדים"**
 רבי יהודה הסביר שהמשנה באה לחדש לנו, שאדם המזיק חייב רק באופן שיודעים בבירור מי ה"מזיק", ולמעט באופן שיש "ספק", מי הוא זה שנגח. שאין הניזק יכול לגבות התשלום מאף אחד. (ו"מיוחדים" פירושו: שכל הנכסים שהזיקו יהיו שייכים לאדם אחד שאין בהם "ספק" – רפ"י)

יג. **באר את קושיית הגמ': "הא תני לקמן" וגו' ומה תירצה על כך?**
 הגמ' מקשה על רב יהודה, שלא ניתן לבאר כך את דין המשנה, משום שדין זה, נאמר כבר במשנה במפורש, [לקמן בדף ל"ה ע"א]: **"היו שנים [2 שוורים של 2 בני"א], רודפין אחר [שור] אחד [ואח"כ נמצא שהוא מת] זה אומר שורך הזיק וזה אומר שורך**

הזיק, שניהם פטורים. ומתרצת על כך הגמ', שבמשנה שלנו נאמר דין זה בקצרה, ובמשנה לקמן, התנא כתב זאת ביתר אריכות.

יז. הסבר את דין המשנה: "נכסים המיוחדים" ע"פ ביאור הברייתא ("במתניתא תנא")

הגמ' מביאה "ברייתא", שמבארת שהמשנה באה לומר לנו שמזיק חייב רק על נכסים השייכים למישהו מסויים ולא לנכסים של "הפקר".

טו. הסבר את קושיית הגמ': "היכי דמי", ואת תירוץ הגמ' למסקנא!

הגמ' מקשה על איזה אופן התנא היה צריך למעט לנו "נכסי הפקר", אם במקרה שנגח שור של אדם את שור הפקר, ודאי שאין במה לחייבו, שהרי אף אחד לא תובע אותו. ואם במקרה שנגח שור של הפקר, את שורו של אדם. גם אם נאמר שאין כאן על מי לחייב "תשלומים", יכול בעל השור לתפוס את השור של הפקר ולגבות מגופו את הנזק (ונמצא שגם ב"נכסים שאינן מיוחדים" דהיינו נכסים של הפקר ניתן לגבות מהם התשלום). והגמ' מתרצת, שצריך את דין המשנה לחדש לנו שאף באופן שלאחר ששור הפקר הזיק זכה בו אדם אחר, לא ניתן להוציא את השור מידי הזוכה בו, משום שהיות שבזמן הנזק לא היה מי שיתחייב על כך, לא נוצר כלל חיוב על "נזק" זה, וע"כ לא זכה בו ה"ניזק".

טז. באר את דברי המשנה "נכסים המיוחדים" לפירושו של רבינא, ומה בא למעט לנו?

רבינא מסביר, שהמשנה באה ללמדנו, שמזיק חייב לשלם רק באופן שהשור שהזיק, עדיין נמצא בבעלותו עד "שעת העמדה בדין". ו"נכסים המיוחדים" פירושם: שיהיו הנכסים "מיוחדים ושייכים לאדם אחד לעולם" מ"שעת הנזק" ועד ל"שעת העמדה בדין". ובא למעט לנו אופנים שבהם, לאחר הנזק בעליהם "הקדישום" או "הפקירום". שהיות שבשעת "העמדה בדין", כבר לא היו ברשות בעליהם, לא ניתן לגבות מהם החוב. והטעם לכך הוא כדברי רבי יהודה ב"ברייתא" לגבי שור שהרג אדם, דהשור נסקל ובעליו חייב לשלם "כופר", ור' יהודה סובר שבכדי לחייב את השור ב"מיתה", בעינן שהשור יהיה בבעלותו של בעליו מ"שעה שהמית" עד "שעת העמדה בדין", משום שנאמר: "והועד

בבעליו והמית ... השור יסקל וגם בעליו יומת" שמכך שהוזכר "בעלים" גם בשעת "מיתת האדם" וגם בשעה ש"סוקלים את השור", משמע שצריך שיהיו ברשותו של אותו אדם מ"שעת הנגיחה", עד "שעת העמדה בדין".

יז. הסבר את קושיית הגמ': "וגמר דין לא בעינן", ומה תירצה על כך?

הגמ' מקשה שמשמע מדברי ה"ברייתא", שצריך שיהיו הנכסים ברשותו של המזיק רק עד "שעת העמדה בדין", ולומדים זאת מהפסוק: "והועד בבעליו וגו'. וקשה, שהרי הפסוק מסתיים במה שצריך לעשות לשור: "השור יסקל" וגו'. וא"כ לכאורה צריך שגם ב"גמר דין" יהא השור ברשות הבעלים. ותירצה הגמ', שבאמת צריך לשנות בדברי הברייתא: "עד שתהא מיתה והעמדה בדין וגמר דין שוין כאחד".

יח. "חוץ מרשות המיוחדת למזיק", באר את כוונת המשנה, ומה הטעם לכך?

המשנה באה ללמדנו, שאם ה"שור הניזק" נכנס לתוך רשות השייכת לבעל השור המזיק, ושם הזיקו שורו של בעה"ב, פטור. משום שיכול המזיק לומר לניזק "תורך ברשותי מאי בעי". (כלומר, "מה עושה שורך בתוך רשותי") ומתוך שלא היה צריך להכנס לרשותי, אין עלי חיוב לשמור על שורי שלא יזיק אחרים הנכנסים ללא רשות לחצרי.

שאלות חזרה בגמרא

פרק "ארבעה אבות" דף י"ג ע"ב – י"ד ע"א

יט. הסבר את דין המשנה: "ורשות הניזק והמזיק...". וגו' ע"פ שיטת רב

חסדא. ומדוע? וכיצד מתבאר ע"פ זה לשון המשנה?

המשנה מדברת על "חצר השותפין" שהזיקה בהמת אחד השותפין את בהמת חבירו ב"שן ורגל", שחייב המזיק לשלם. משום שנחשב שהזיק ב"שדה אחר" ולא ברה"ר. (וב"קרן" פשוט דחייב משום שאף ברה"ר חייבים). וע"פ זה מתפרש לשון המשנה: "חוץ מרשות המיוחדת למזיק" שבזה המזיק פטור. "וברשות הניזק

והמזיק (דהוי "חצר השותפין"): **"כשהזיק חב המזיק לשלם תשלומי נזק במיטב הארץ"**.

כ. **הסבר את דין המשנה: "...ורשות הניזק והמזיק", וגו' ע"פ שיטת רבי אלעזר. ומדוע? וכיצד מתבאר ע"פ זה לשון המשנה?**

שב"חצר השותפין" שהזיקה בהמת אחד השותפין את בהמת חבירו ב"שן ורגל" **פטור** המזיק לשלם. משום שלא נחשב שהזיק ב"שדה אחר". שהרי גם למזיק יש "בעלות" על חצר זו. (אבל ב"קרן" יהיה חייב שהרי אף ברה"ר חייב). וע"פ זה מתפרש לשון המשנה: **"חוץ מרשות המיוחדת למזיק ורשות הניזק והמזיק"** בשניהם **פטור מלשלם**. ולאחמ"כ מוסיפה המשנה דין אחר שכ"שהזיק חב המזיק לשלם תשלומי נזק במיטב הארץ".

כא. **"כשהזיק חב המזיק לשלם" וגו', מדוע נכתב דין זה פעם נוספת לאחר שכבר נכתב ב"משנה הראשונה"?**

לשיטת רב חסדא, משנתנו באה לחדש שאף ב"חצר השותפין" ("ורשות הניזק והמזיק") **חייב המזיק לשלם**. ולשיטת רבי אליעזר (ש"ברשות השותפין" **פטור מלשלם**), דין זה בא ללמדנו לשיטת שמואל את המזיק **"קרן"** (משום דלשיטתו לא כתוב "קרן" במשנה כלל, ד"תנא שור לרגלו ומבעה לשינו"). ולשיטת רב (ד"תנא שור לכל מילי דשורי"), משנתנו באה ללמדנו את הדינים המובאים בברייתא: **"להביא שומר חינם ו... שהזיקה בהמה ברשותן"**.

כב. **מניין לומדים ע"פ שיטת רב חסדא את הדינים שלמד רבי אלעזר מ"כשהזיק חב את המזיק" וגו' (תוס')?**

לשיטת רב חסדא, הסובר שמדין זה ("כשהזיק חב המזיק") לומדים לחייב נזק ב"חצר השותפין" ניתן ללמוד אף דינים אלו שלמד רבי אלעזר. משום שאם המשנה הייתה רוצה ללמדנו רק את החיוב ב"חצר השותפין", יכלה לכתוב: **"ורשות הניזק והמזיק חייב"**. ומכך שהוסיפה **"כשהזיק חב המזיק" וגו'**. לומדים אף דינים אלו.

כג. **"ש"ח והשואל נושא שכר והשוכר שהזיקה בהמה ברשותן תם משלם ח"נ ומועד משלם נ"ש", כיצד העמידה הגמ' בהו"א דין זה? ומה הקשתה על כך?**

הגמ' בהו"א העמידה, שמדובר **שהשור של הבעלים נגח את השור של השואל**, שבאופן זה הבעלים חייב לשלם לשואל. ועל כך הקשתה הגמ', שלא יתכן לומר כך. משום שהמשאיל יכול לטעון לשואל שהרי אם שור זה היה מזיק (ב"זמן השאילה") שורו של אדם אחר, וודאי **שהשואל** היה חייב לשלם (שהרי השואל מחוייב לשמור על השור של הבעלים שלא יזיק, כדתנן לקמן מ"ד: "כולן נכנסו תחת הבעלים"). וא"כ מדוע באופן שנגח את שורו של השואל, חייב ה"בעלים" לשלם ל"שואל"?

כד. **הסבר: "אלא דאזקיה תורא דשואל לתורא דמשאיל". ומה הקשתה הגמ' על אוקימתה זו?**

הגמ' מנסה להעמיד, שמדובר באופן שהשור של השואל נגח את שורו של המשאיל, שבאופן זה אמרה הברייתא שחייב השואל לשלם לבעלים על הנזק תם ח"נ ומועד נ"ש. והגמ' דוחה אפשרות זו, משום שיכול ה"משאיל" לומר ל"שואל", מדוע באופן שהשור שלך (של השואל) היה שור "תם", הברייתא אומרת שאני חייב לך רק "חצי נזק", והרי אם היה השור שלי (של המשאיל) ניזק ע"י שור "תם" של אדם אחר, היית (השואל) מחוייב לשלם לי (למשאיל) **נזק שלם** (שהרי שואל חייב אפילו באונסים). וא"כ גם באופן שהשור שלי ניזק ע"י שורך (של השואל), תשלם **"נזק שלם"** ואפילו ב"תם".

כה. **כיצד מעמידה הגמ' את דין הברייתא למסקנא? ומדוע ה"משאיל" מחוייב לשלם?**

הגמ' מעמידה למסקנא, שהברייתא אכן מדברת באופן שהשור של המשאיל נגח את שורו של השואל, והטעם שחייב ה"משאיל" אף שחיוב השמירה על שורו מוטל על ה"שואל", משום שמדובר באופן שהשואל קיבל על עצמו רק שמירה שהשור (של ה"משאיל") לא **"ינזק"** ולא קיבל על עצמו שמירה שהשור לא **"יזיק"**. וע"כ חיוב התשלומים על נזקים שהשור "מזיק" נשאר על הבעלים.

ט. **מה הקשתה הגמ' על פירוש זה מה"סיפא" של הברייתא?**

הגמ' מקשה, שאם מדובר שהשואל לא קיבל על עצמו אחריות על נזקים שהשור של המשאיל מזיק. והאחריות על כך היא על ה"בעלים", מדוע ב"סיפא" אומרת הברייתא ש"נפרצה (הגדר) בלילה... והזיקה פטור". ומכן מדייקים שבאופן שנפרצה ביום, יהיה חייב. וע"ז קשה, מדוע השואל יהיה

חייב, והרי לא קיבל על עצמו אחריות על **נזקים שהשור עושה** (ולא ניתן לומר שכוונת הברייתא היא שה"משאיל" חייב ב"נפרלה ביום", משום שלגבי ה"משאיל" לא יכול להיות הדלל בין כשנפרלה הגדר ביום, לבין הלילה. משום שהשור לא נמצא כלל ברשותו, ולא אריך לדעת כלל ש"נפרלה הגדר". וע"כ כוונת הברייתא היא לחייב את ה"שואל" ב"נפרלה ביום", וע"כ קשה מדוע חייב והרי לא קיבל על עצמו שמירה שהשור לא יזיק – ע"פ הרשב"א).

כז. כיצד מתרצת הגמ' הקושייה מהסיפא של הברייתא?

הגמ' מתרצת, שבאמת ב"רישא" מדובר באופן שהשואל **לא** קיבל על עצמו אחריות לשמור שהשור לא יזיק, וב"סיפא" מדובר באופן שהשואל **כן** קיבל על עצמו אחריות לשמור שהשור לא יזיק. וע"כ באופן שהשור הזיק ביום חייב לשלם.

שאלות חזרה בגמרא

פרק "ארבעה אבות" דף י"ג ע"ב – י"ד ע"א

כח. הסבר את דין המשנה: "ורשות הניזק והמזיק..." וגו' ע"פ שיטת **רב**

חסדא. ומדוע? וכיצד מתבאר ע"פ זה לשון המשנה?

המשנה מדברת על "חצר השותפין" שהזיקה בהמת אחד השותפין את בהמת חבירו ב"שן ורגל", שחייב המזיק לשלם. משום שנחשב שהזיק ב"שדה אחר" ולא ברה"ר. (וב"קרן" פשוט דחייב משום שאף ברה"ר חייבים). וע"פ זה מתפרש לשון המשנה: "חוץ מרשות המיוחדת למזיק" שבזה המזיק **פטור**. "וברשות הניזק והמזיק" (דהוי "חצר השותפין"): "**כשהזיק חב המזיק לשלם תשלומי נזק במיטב הארץ**".

כט. הסבר את דין המשנה: "...ורשות הניזק והמזיק", וגו' ע"פ שיטת **רבי**

אלעזר. ומדוע? וכיצד מתבאר ע"פ זה לשון המשנה?

שב"חצר השותפין" שהזיקה בהמת אחד השותפין את בהמת חבירו ב"שן ורגל" **פטור** המזיק לשלם. משום שלא נחשב שהזיק ב"שדה אחר". שהרי גם **למזיק יש "בעלות"** על חצר זו. (אבל ב"קרן" יהיה חייב שהרי אף ברה"ר חייב). וע"פ זה מתפרש לשון המשנה: "חוץ מרשות המיוחדת למזיק **ורשות הניזק והמזיק**"

בשניהם פטור מלשלם. ולאחמ"כ מוסיפה המשנה דין אחר שכ"שהזיק חב המזיק לשלם תשלומי נזק במיטב הארץ".

ל. "כשהזיק חב המזיק לשלם" וגו', מדוע נכתב דין זה פעם נוספת לאחר שכבר נכתב ב"משנה הראשונה"?

לשיטת רב חסדא, משנתנו באה לחדש שאף ב"חצר השותפין" (יורשות הניזק והמזיק) חייב המזיק לשלם. ולשיטת רבי אליעזר (ש"ברשות השותפין" פטור מלשלם), דין זה בא ללמדנו לשיטת שמואל את המזיק "קרן" (משום דלשיטתו לא כתוב "קרן" במשנה כלל, ד"תנא שור לרגלו ומבעה לשינו"). ולשיטת רב (ד"תנא שור לכל מילי דשור"), משנתנו באה ללמדנו את הדינים המובאים בברייתא: "להביא שומר חינם ו... שהזיקה בהמה ברשותן".

לא. מניין לומדים ע"פ שיטת רב חסדא את הדינים שלמד רבי אלעזר מ"כשהזיק חב את המזיק" וגו'? (תוס')

לשיטת רב חסדא, הסובר שמדין זה (כשהזיק חב המזיק) לומדים לחייב נזק ב"חצר השותפין" ניתן ללמוד אף דינים אלו שלמד רבי אלעזר. משום שאם המשנה הייתה רוצה ללמדנו רק את החיוב ב"חצר השותפין", יכלה לכתוב: "ורשות הניזק והמזיק חייב". ומכך שהוסיפה "כשהזיק חב המזיק" וגו'. לומדים אף דינים אלו.

לב. "ש"ח והשואל נושא שכר והשוכר שהזיקה בהמה ברשותן תם משלם ח"נ ומועד משלם נ"ש", כיצד העמידה הגמ' בהו"א דין זה? ומה הקשתה על כך?

הגמ' בהו"א העמידה, שמדובר שהשור של הבעלים נגח את השור של השואל, שבאופן זה הבעלים חייב לשלם לשואל. ועל כך הקשתה הגמ', שלא יתכן לומר כך. משום שהמשאיל יכול לטעון לשואל שהרי אם שור זה היה מזיק (ב"זמן השאילה") שורו של אדם אחר, וודאי שהשואל היה חייב לשלם (שהרי השואל מחוייב לשמור על השור של הבעלים שלא יזיק, כדתנן לקמן מ"ד: "כולן נכנסו תחת הבעלים"). וא"כ מדוע באופן שנגח את שורו של השואל, חייב ה"בעלים" לשלם ל"שואל"?

לג. **הסבר: "אלא דאזקיה תורא דשואל לתורא דמשאיל". ומה הקשתה הגמ' על אוקימתה זו?**

הגמ' מנסה להעמיד, שמדובר באופן שהשור של השואל נגח את שורו של המשאיל, שבאופן זה אמרה הברייתא שחייב השואל לשלם לבעלים על הנזק תם ח"נ ומועד נ"ש. והגמ' דוחה אפשרות זו, משום שיכול ה"משאיל" לומר ל"שואל", מדוע באופן שהשור שלך (של השואל) היה שור "תם", הברייתא אומרת שאני חייב לך רק "חצי נזק", והרי אם היה השור שלי (של המשאיל) ניזק ע"י שור "תם" של אדם אחר, היית (השואל) מחוייב לשלם לי (למשאיל) נזק שלם (שהרי שואל חייב אפילו באונסים). וא"כ גם באופן שהשור שלי ניזק ע"י שורך (של השואל), תשלם "נזק שלם" ואפילו ב"תם".

לד. **כיצד מעמידה הגמ' את דין הברייתא למסקנא? ומדוע ה"משאיל" מחוייב לשלם?**

הגמ' מעמידה למסקנא, שהברייתא אכן מדברת באופן שהשור של המשאיל נגח את שורו של השואל, והטעם שחייב ה"משאיל" אף שחייב השמירה על שורו מוטל על ה"שואל", משום שמדובר באופן שהשואל קיבל על עצמו רק שמירה שהשור (של ה"משאיל") לא "ינזק" ולא קיבל על עצמו שמירה שהשור לא "יזיק". וע"כ חיוב התשלומים על נזקים שהשור "מזיק" נשאר על הבעלים.

לה. **מה הקשתה הגמ' על פירוש זה מה"סיפא" של הברייתא?**

הגמ' מקשה, שאם מדובר שהשואל לא קיבל על עצמו אחריות על נזקים שהשור של המשאיל מזיק. והאחריות על כך היא על ה"בעלים", מדוע ב"סיפא" אומרת הברייתא ש"נפרצה (הגדר) בלילה... והזיקה פטור". ומכן מדייקים שבאופן שנפרצה ביום, יהיה חייב. וע"ז קשה, מדוע השואל יהיה חייב, והרי לא קיבל על עצמו אחריות על נזקים שהשור עושה (ולא ניתן לומר שכוונת הברייתא היא שה"משאיל" חייב ב"נפרצה ביום", משום שלגבי ה"משאיל" לא יכול להיות הבדל בין כשנפרצה הגדר ביום, לבין הלילה. משום שהשור לא נמצא כלל ברשותו, ולא נכרך לדעת כלל ש"נפרצה הגדר". וע"כ כוונת הברייתא היא לחייב את ה"שואל" ב"נפרצה ביום", וע"כ קשה מדוע חייב והרי לא קיבל על עצמו שמירה שהשור לא יזיק – ע"פ הרשב"א).

לו. **כיצד מתרצת הגמ' הקושייה מהסיפא של הברייתא?**

הגמ' מתרצת, שבאמת ב"רישא" מדובר באופן שהשואל לא קיבל על עצמו

אחריות לשמור **שהשור לא יזיק**, וב"סיפא" מדובר באופן שהשואל **פן** קיבל על עצמו אחריות לשמור **שהשור לא יזיק**. וע"כ באופן שהשור הזיק ביום חייב לשלם.

לז. באר את קושיית הגמ' על שיטתו של רבי אלעזר מ"ברייתא דרב יוסף"?
 הגמ' מביאה ברייתא דרב יוסף, שאומרת שב"חצר השותפין והפונדק", חייבים על נזקי שן ורגל, ומכך קשה על רבי אלעזר שסובר שב"חצר השותפין" פטורים על נזקי שן ורגל.

"ארבעה כללות היה רבי שמעון בן אלעזר אומר בנזקין"

הטעם	הדין			
משום שחייבים בכל מקום	חייב פכל		קרן: שן ורגל:	א' "חצר הניזק"
משום שנחשב "שדה אחר"				
משום שהמזיק יכול לומר לניזק: "תורך ברשותי מאי בעי"	פטור מכל		קרן שן ורגל:	ב' "חצר המזיק"
משום שחייבים אף ברה"ר	ח"נ	תס:	קרן	ג' "לזה ולזה" כגון בחצר השותפין והבקעה
	נ"ש	מועד:		
משום דלא נחשב כ"שדה אחר"	פטור		שן ורגל:	
משום שחייב אף ברה"ר	ח"נ	תס:	קרן:	ד' "לא לזה ולא לזה" כגון חצר שאינו של שניהם
	נ"ש	מועד:		
יתבאר בגמ'	חייב		שן ורגל	

לח. מאיזה דין בברייתא ד"ארבעה כללות" מביאה הגמ' סיוע לדברי ר' אלעזר, וסתירה על ברייתא דרב יוסף?
 הגמ' מביאה את הדין השלישי בברייתא שב"חצר השותפין" (והבקעה), פטורין על נזקי שן ורגל. ומכך יש סיוע לדברי רבי אלעזר, וסתירה על "ברייתא דרב יוסף", דס"ל שב"חצר השותפין", חייבים על נזקי שן ורגל.

לט. כיצד מתרצת הגמ' הסתירה בין ה"ברייתות"?

שבברייתא ד"ארבעה כללות" מדובר ש"חצר המיוחדת לזה ולזה בין לפירות ובין לשוורים" (כלומר שלשני השותפין יש רשות להכניס כל דבר לחצר). וע"כ חצר כזו אינה נחשבת כ"שדה אחר", ופטורין בה על "שן ורגל". ובברייתא דרב יוסף מדובר על "חצר המיוחדת לפירות ואינה מיוחדת לשוורים" (כלומר שלשני השותפין מותר להכניס בה פירות ולשניהם אסור להכניס בה שוורים). שאף לגבי "שן ורגל" חייבים. משום שנחשב כ"שדה אחר" בכך של"מזיק" היה אסור להכניס לשם את שורו, (בשונה מרה"ר).

מ. כיצד מדייקת הגמ' מלשון הברייתות את תירוצה?

שבברייתא דרב יוסף כתוב: "חצר השותפין והפונדק" וא"כ משמע שמדובר על מקום שאסור להכניס בו שוורים (כמו ב"פונדק"). ובברייתא ד"ארבעה כללות" כתוב: "חצר השותפין והבקעה". וא"כ משמע שמדובר על מקום שניתן להכניס בו כל דבר כמו ב"בקעה".

מא. הסבר את קושיית רבי זירא: "כיון דמיוחדת לפירות" וגו' ואת תירוצו של אביי!

רבי זירא מקשה שאם נכון תירוץ הגמ' דב"ברייתא דרב יוסף", מדובר על "חצר השותפין" שרשאים שניהם להכניס בה את פירותיהם, מדוע חייבים בה על נזקי "שן ורגל", והרי לגבי "שן ורגל", יש דין שצריך שתהא "שדה אחר" וחצר זו נחשבת כשדה של שניהם, ולא כשדה של הניזק בלבד. ואביי מתרץ שהסיבה שב"שן ורגל" חייבים רק ב"חצר הניזק", היא משום שברה"ר יש רשות לכל שור להלך שם, וע"כ לא ניתן לחייבו, ומשא"כ ב"חצר הניזק". ולפי זה מובן, מדוע בחצר המיוחדת רק לפירות ולא לשוורים, חייבים על "שן ורגל". משום שהשור לא היה רשאי להכנס, וע"כ נחשב כ"שדה אחר".

מב. הסבר את שאלת רב אחא מדיפתי לרבינא: "לימא מדמתניתא לא פליגי אמוראי נמי לא פליגי"

שניתן לומר, שכשם שהסברנו ששתי הברייתות לא חולקים, משום שכל אחת דיברה על סוג אחר של "חצר השותפין". כמו כן ניתן להסביר שרב חסדא ורבי

אלעזר **לא נחלקו**, אלא שכל אחד דיבר **על סוג אחר של "חצר השותפין"** (דהיינו לרב חסדא **דחייב** ב"חצר השותפין", מדובר בחצר המיוחדת רק לפירות. ולרבי אלעזר **שפטור** ב"חצר השותפין", מדובר בחצר המיוחדת גם לפירות וגם לשוורים) **ואליבא דתרוויהו ב"חצר השותפין" המיוחדת אף לשוורים**, יהיו **פטורים** על "שן ורגל". וב"מיוחדת רק לפירות" לכו"ע יהיו **חייבים**.

מג. מה ענה רבינא לרב אחא על שאלתו? (באר היטב!)

רבינא ענה לרב אחא שניתן לפרש את דברי רב חסדא ורבי אלעזר בשני דרכים:
א. כמו שאמר, **שהם לא חולקים כלל**, וכל אחד דיבר על **סוג אחר של "חצר השותפין"**. **ב.** שבחצר המיוחדת לשניהם לפירות ולשוורים, הם לא חולקים כלל ובוודאי לא נחשב כלל כ"שדה אחר". (וע"כ פטורים על נזקי "שן ורגל"). וחולקים רק **בחצר המיוחדת לפירות ולא לשוורים**, האם בגלל שלשניהם מותר להכניס בה פירות, אינה נחשבת כ"שדה אחר" (כמו שהקשה רבי זירא) **וכך סובר רבי אלעזר**. וע"פ שיטתו מוכרח להברייתו כן פליגי, וסובר רק כהברייתא ד"ארבעה כללות" ואיירי ב"מיוחדת רק לפירות ולא לשוורים" – תוספות רבינו פרץ. או שבגלל שאסור להכניס בה שוורים, **נחשבת כ"שדה אחר"** (כמו שתירץ אביי) **וכך סובר רב חסדא** (וע"פ שיטתו ניתן אכן להסביר דהברייתות לא פליגי).

מד. **"כל שהוא רשות לניזק ולא למזיק חייב בכל"**, מה מדייקת הגמ' בדין

זה? וכשיטת מי נאמר דין זה?

הגמ' מדייקת מכך, שבברייתא לא כתוב ש"חייב על הכל" דהיינו שחייב גם על "קרן" וגם על "שן ורגל". אלא כתבה "חייב בכל" (דהיינו בכל הנזק), דמשמע שהברייתא באה לחדש לנו שב"חצר הניזק" חייבים גם על "קרן" **נזק שלם** ואפילו ב"תם". ודין זה נאמר ע"פ שיטת רבי טרפון שסובר שהדין ש"תם" משלם רק **חצי נזק**, נאמר רק על נזקים שנעשו ברה"ר, אבל "בחצר הניזק נזק שלם משלם".

מה. מאיזה דין נוסף בברייתא מקשה הגמ' סתירה על הדיוק שדייקה הגמ'?

וכיצד?

שבכלל הרביעי נאמר, שבחצר שאינה שייכת לשניהם חייבים על "שן ורגל", ובקרון: **תם משלם ח"נ**, ומועד נ"ש. והרי לא יתכן להסביר ש"חצר שאינה של

שניהם, היא חצר השייכת לאדם שלישי, משום שא"כ לא צריך להיות חייב על פירות של אחד השותפין, שניזוקו בחצר של אדם שלישי ב"שן ורגל". משום שאינה נחשבת ל"שדה אחר" (שדה של הנזק). אלא מוכרח שמדובר בחצר שאינה שייכת לשניהם ב"שותפות" אלא רק של ה"ניזק". וע"ז קשה, שהרי כתוב שב"קרן" חייבים על **תם** רק חצי נזק, ואם ברייתא זו נאמרה לשיטת רבי טרפון, מדוע משלם רק "חצי נזק" (כמו שסוברים רבנן), ולא "נזק שלם" כמו שסובר רבי טרפון ("רישא רבי טרפון וסיפא רבנן?")

מו. מה תירצה על כך הגמ' על פי דברי שמואל לרב יהודה?

הגמ' תירצה שאכן הכלל הרביעי נאמר ע"פ שיטת רבנן. שסוברים ש"תם" משלם חצי נזק אף ב"חצר הניזק". ואכן "רישא רבי טרפון וסיפא רבנן", וכמו שאמר שמואל לרב יהודה: "שיננא, שבוק מתניתין ותא אבתראי, **רישא רבי טרפון וסיפא רבנן**" ("שנן וחרף, הנח המשנה כפשוטה שנאמרה כשיטת שני תנאים אע"פ שזה דחוק, ולא תטרח לחפש הסברים ולהעמידה כשיטת תנא אחד").

מז. הסבר את תירוצו של רבינא משמו של רבא ליישוב הברייתא, ע"פ רש"י.

רבינא מתרץ שהברייתא נאמרה כולה כשיטת רבי טרפון, ומה שלמדנו ב"סיפא" (כלל ד') שב"חצר הניזק" ("חצר שאינה של שניהם") **תם** משלם רק חצי נזק מדובר שהחצר שייכת לגבי פירות רק ל"ניזק" (ולכן חייבים על נזקי "שן ורגל") ולשניהם מותר להכניס בה שוורים וע"כ לגבי "קרן" נחשב כרה"ר ולא כ"חצר הניזק".

מח. מה מקשה תוס' על שיטת רש"י? כיצד גירסתו בדברי הגמ'? וכיצד יתפרש תירוצו של רבינא?

תוס' מקשה על רש"י, שאם מדובר בסיפא ב"חצר המיוחדת לשוורים" לשניהם, מדוע חייבים בה על "שן ורגל", והרי למדנו לעיל שהגמ' אומרת שב"חצר המיוחדת לשניהם" גם לשוורים, פטורים על "שן ורגל". משום שלא נחשב ל"שדה אחר". (והרא"ש מתרץ שהיות שלגבי "פירות" מותר רק ל"ניזק" להכניס גם את פירותיו, נחשזן כן כ"חצר הניזק") וע"כ מביא ר"ת גירסא אחרת, שב"סיפא" מדובר על "חצר שמיוחדת לפירות" לניזק בלבד, ולא לזה ולא לגבי שוורים, וע"כ חייבים

על "שן ורגל" משום שנחשב "שדה אחר". ולגבי קרן נחשב כ"רשות הרבים", משום שאסור לשניהם להכניס בה שוורים כלל (וע"כ לא נחשב לגבי השור שניזק כ"חצר הניזק", שיהיה המזיק חייב "נזק שלם").

מט. מה מקשה הגמ' על תירוצו של רבינא?

הגמ' מקשה, שאם באמת בכלל האחרון בברייתא, מדובר על חצר שיש רשות רק ל"ניזק" להכניס שם את פירותיו, וא"כ הוי ממש "חצר הניזק" ולא נתחדש בכלל זה שום חידוש ובברייתא יש רק שלשה כללים (1). "רשות הניזק" חייבים על "שן ורגל". 2. "חצר המזיק" חייב בהכל. 3. "חצר השותפין" נחשב כרה"ר וע"כ ב"שן ורגל פטורים. וב"קרן" חייבים בתם רק ח"ט) ואין ארבעה כללים. (ומש"כ ע"פ דברי שמואל ד"רישא ר"ט וסיפא ר"ע", אכן נחשב שיש "ד' כללות" משום שה"רישא" היא נשיטת ר"ט שמשלם "נזק שלם", וה"סיפא" נשיטת רבנן שחייב רק "חלי נזק" – תוס')

נ. מה תירץ רב נחמן בר יצחק על קושיית הגמ'?

רב נחמן בר יצחק תירץ, שאמנם יש רק שלשה כללים אך הם שייכים בארבעה רשויות: 1. "חצר הניזק". 2. "חצר המזיק". 3. "חצר השותפין" גם לפירות וגם לשוורים (שבה פטור על "שן ורגל"). 4. "חצר השותפין" שרק הניזק יכול להכניס פירות (שבה חייבים על "שן").

שאלות חזרה בגמרא

פרק "ארבעה אבות" דף י"ד ע"ב

נא. "...דתנו רבנן פרה שהזיקה טלית וטלית שהזיקה פרה" וגו', באר את דין הברייתא ע"פ גירסת הב"ח ברש"י, ואיזה דין במשנה מבארים ע"פ דין זה?

ע"פ גי' הב"ח, רש"י מבאר שהברייתא באה ללמדנו שבאופן שפרה הזיקה טלית ע"י "רגל" בחצר הניזק. או באופן שהפרה ניזוקה ע"י טלית ("יבוב") ברה"ר, המזיק חייב לשלם לניזק אחרי שעשו "שומא" ובדקו כמה החוב. ולא אומרים שבאופן שהטלית הזיקה פרה יכול בעל הטלית, לקחת את הפרה כ"תשלום" ללא שבדקו כמה הנזק, וכן להיפך. וע"פ זה מבארת הגמ' את דין המשנה "שום כסף" = שחייבים לעשות "שומא" מה הוא "שווי הנזק".

נב. באר את דין הברייתא: "פרה שהזיקה טלית" וגו', ע"פ ביאור ב' ברש"י (המובא בתוס') מה היה המקרה? מה הדין? ומה החידוש?
 ע"פ פירוש ב' ברש"י, מדובר במקרה אחד, שאותה פרה שהזיקה את הטלית ברשות הניזק, לאחמ"כ היא ניזוקה מהטלית ברשות הרבים. והברייתא באה לחדש לנו, שלא אומרים ששניהם פטורים, משום שהזיקו זה את זה. אלא חייבים "לשום" כל נזק בפני עצמו, ומי שהזיק את חבירו יותר ישלם לחבירו המותר (ע"פ המהר"ם, פניי והרע"ב).

נג. "פרה שהזיקה טלית" וגו', היכן היה הנזק לפי הבנת התוס' בפירוש רש"י? מה הקשה על כך? ומה תירץ?

תוס' בתחילת דבריו הבין, שרש"י ביאר את הברייתא שמדובר שהפרה הזיקה את הטלית והטלית הזיקה את הפרה בבת אחת ובאותו מקום, וע"כ מקשה, שלא יתכן לומר כך. שהרי אם מדובר ב"חצר הניזק", בעל הטלית צריך להיות פטור על נזקי הפרה. שהרי על "בור" חייבים רק ברה"ר. ואם מדובר ב"רשות הרבים", בעל הפרה צריך להיות פטור על נזקי הטלית, משום הדין ד"כל המשנה ובא אחר ושינה בו פטור" (כלומר שבזה שה"ניזק" – בעל הטלית, "שינה" והניח את טליתו ברה"ר, אף באופן שהבהמה הזיקתו ב"קרן", יהיו פטורים על נזק זה משום שהניזק נושא באחריות על כך). ואם נאמר שרש"י ביאר הברייתא שהפרה הזיקה הטלית ב"רשות הניזק", ולאחמ"כ הניח בעל הטלית את טליתו ברה"ר וניזוקה בה הפרה. אין חידוש בכך שמי שהזיק יותר צריך לשלם ההפרש, שהרי דין זה למדנו במשנה: (לקמן לג.) "ב' שורין תמין שחבלו זה בזה משלמים במותר" וגו'. ותירץ התוס' שבאמת אין חידוש במשנה זו יותר מהמשנה בדף לג. ו"תני והדר מפרש" (כלומר שבתחילה כתבה זאת המשנה אצלנו בקצרה ובדף לג. המשנה "פירטה" דין זה).

נד. "דת"ר שווה כסף מלמד שאין ב"ד נזקקין ... אבל אם קדם ותפס מטלטלין" וגו' באר את דין הברייתא, ע"פ הבנת הגמ' בהו"א.

הגמ' בהו"א מסבירה את הברייתא, שהמשנה באה ללמדנו בדבריה: "שווה כסף", שבי"ד יכולים לגבות "קרקעות" מהמזיק אפי' בע"כ אף באופן שרוצה לשלם מ"מטלטלין" (ורק באופן שאין לו "קרקע" יגבו מה"מטלטלין". – ע"פ ביאור הס"ד). אבל באופן שקדם הניזק ותפס ממטלטליו של ה"מזיק", ישאירו ה"מטלטלין" בידי הניזק.

נה. כיצד הסביר רבה בר עולא בתחילה הטעם ש"שווה כסף" פירושו ל"קרקעות"? וכיצד דחתה הגמ' את הסברו?
 רבה בר עולא הסביר ש"שווה כסף" פירושו: **דבר השווה כל כסף**, ואלו הן "קרקעות". משום שקרקעות אין להם דין "אונאה", כלומר אף אם קנאום ביותר מ"שישית" ממחירים [עד מהלית ממחירים - תוס'], **אין המוכר צריך להחזיר כלום**. והגמ' דוחה את הסברו משום ש"קרקעות" לא נתייחדו בכך ש"אין להם אונאה", משום ש**גם לעבדים ושטרות** (של "חוב" שאדם מכר לחבירו), **אין בהם "דין אונאה"**. וע"כ לא ניתן לפרש כך את המשנה.

נו. כיצד ניסה רבה בר עולא לתרץ ולהסביר באופן נוסף ד"שווה כסף" פירושו: ל"קרקעות"? וכיצד דחתה הגמ' אף את פירושו? וכיצד הסביר זאת רב אשי?
 לאחר דחיית הגמ', רבה בר עולא הסביר: ש"שווה כסף" פירושו, **דבר הנקנה בכסף**, ואלו הן "קרקעות" משום שהן נקנין ב"קנין כסף". והגמ' דוחה זאת משום שקרקעות לא נתייחדו בכך ש"נקנים בכסף" משום שגם "עבדים" [ושטרות] נקנים ב"קנין כסף". ורב אשי ביאר ש"שווה כסף" זהו "קרקע" **בלבד** משום ש"מטלטלין" ו"עבדים" וכדו' נחשבים כ"כסף" משום שניתן לטלטלן ממקום למקום. ומשא"כ "קרקע" שלא ניתן לטלטלה ולהשתמש בה כ"כסף", וע"כ נחשבת רק כ"שווה כסף".

נד. הסבר את קושיית רבי יהודה בר חיננא ב"סתירת הברייתות". ומה תירצה על כך הגמ'?

רבי יהודה בר חיננא מקשה, שיש "סתירה" בין הברייתא שלמדנו שניזק יכול לגבות מ"קרקעות" **בלבד** ("אין ב"יד נזקין אלא לנכסים שיש להם אחריות"). ובברייתא אחרת למדנו: **"ישיב לרבות שווה כסף ואפילו סובין"**, וחזינן דלא בעי דווקא "קרקע". הגמ' מתרצת שכוונת הברייתא, שגובין מ"קרקע" בלבד, הוא רק באופן **שהמזיק מת** והניזק רוצה **לגבות מהיתומים**, ויכול לגבות מה"קרקע" שעליה חל שיעבוד בלבד. ומשא"כ, על המ"טלטלין" שלא נשתעבדו כלל למזיק ולא ניתן לגבות מהם, ואפ"י באופן שלא ירשו כלל "קרקע". ומה שלמדנו שיכול המזיק לשלם אפ"י "סובין", מדובר **שהמזיק חי והוא** עצמו משלם (ונמצא דלמסקנת הגמ' כוונת המשנה: "שווה כסף" הוא: שכשגובין מ"יתמי", ניתן לגבות מקרקע בלבד).

נח. הסבר את קושיית הגמ': "אי ביתמי, אימא סיפא אם קדם ניזק ותפס" וגו'. ומה תירצה על כך הגמ'?

הגמ' מקשה, שאם אכן מדובר ב"יתמי", מדוע אומרת הברייתא בסיפא שבאופן שהניזק תפס מה"מטלטלין" של המזיק משאירים אותן אצלו, והרי אין גובין "מטלטלין" מיתמי. ותירצה זאת הגמ', שבסיפא של הברייתא מדובר, שהניזק תפס מה"מטלטלין" בחי המזיק, וע"כ נחשבים כ"תשלום", משום שבזמן שתפס המ"טלטלין", היה "שיעבוד" על המזיק וכל נכסיו אחראים על חובותיו.

נט. "בפני בי"ד", כיצד הבינה הגמ' בהו"א דין זה?

הגמ' הבינה בהו"א, שהמשנה באה ללמדנו שהדין שגובים הנזק מ"קרקע", זהו רק באופן שה"קרקע" נמצאת בידו. ומצוי לגבייה בפני בי"ד, אבל באופן שהמזיק מכר הקרקעות לאחר הנזק, לא יוכלו לגבות הנזק מה"קרקע" הנמצא ברשות ה"לקוחות".

ס. באר את קושיית הגמ': "ש"מ ליה ומכר נכסיו ואח"כ בא לבי"ד אין בי"ד גובין לו מהן"

הגמ' מקשה, שלא יתכן להסביר שבאופן שהמזיק מכר הקרקעות, לא גובין הקרקע מה"לקוחות". משום שלפ"ז אף ב"לווה" שמכר קרקעותיו לא יגבו מה"לקוחות" את החוב. והרי קיי"ל דהלכה ש"מוציאין מיד הלקוחות". וע"כ וודאי שהמזיק יוכל לגבות הנזק אף מן ה"לקוחות".

סא. כיצד ביארה הגמ' למסקנא את דין המשנה "בפני בי"ד"?

הגמ' במסקנא מבארת שדין המשנה "בפני בי"ד", לא בא לחדש לנו דין בעניין גביית "קרקע" ב"נזקין". אלא בדיני "קנסות" (כגון "תשלומי כפלי"), שחייבים לדון בפני "בית דין סמוכים" שקיבלו "סמיכה" "סמוך מפי סמוך" עד משה רבינו. ולא בפני בי"ד "הדיוטות" שאינם "סמוכים".

סב. הסבר: "על פי עדים, פרט למודה בקנס ואח"כ באו עדים",

הגמ' אומרת בתחילה שהמשנה: "על פי עדים" באה למעט לנו שבאופן שהודה שחייב "תשלומי קנס" ואח"כ באו עדים והעידו על כך, יהיה פטור. משום שכתוב: "אשר ירשיעון אלוקים [הדיינים] ישלם שניים" [כפל]. שמזה אנו לומדים שמי ש"הרשיע את עצמו", יהיה פטור מלשלם על ה"קנס".

סג. מדוע לא ניתן לומר שהמשנה באה למעט "מודה בקנס ולא באו עדים"? [תוס'].

תוס' מסביר שלא ניתן לומר שהמשנה באה למעט רק "מודה בקנס ולא באו עדים" שיהיה פטור. משום שדין זה נשנה במשנה בדף ע"ד ע"ב ולא ניתן אף להסביר ד"תני והדר מפרש" משום שבמשנה לקמן אינו מאריך בדין זה יותר מבמשנתנו.

סד. מה באה המשנה למעט בדין: "על פי עדים" למ"ד "מודה בקנס ואח"כ באו עדים חייב"?]

למ"ד ד"מודה בקנס ואח"כ באו עדים חייב", המשנה בדבריה: "על פי עדים" לא באה למעט כלום. אלא דין זה נאמר על מה שנכתב בהמשך המשנה: "על פי עדים – בני חורין ובני ברית". כלומר שהעדים צריכים להיות "בני חורין" ולא עבדים. ו"בני ברית" [יהודים], ולא גויים.

סה. מדוע צריכה המשנה ללמדנו, שהעדים צריכים להיות גם "בני ברית" וגם "בני חורין"?

הגמ' מסבירה, שאם היה כתוב רק שהעדים צריכים להיות "בני חורין", הייתי אומר שרק "עבדים" פסולים לעדות, משום שעבד אינו לו "יחס". כלומר שאין לו "חשיבות" להיות מיוחס אחרי אביו, וע"כ דינו שלא יוכל להיות "עד". משא"כ ב"גוי" שמתייחס אחרי אביו (כמו שראינו לגבי "הדריון בן טבריון" – קט"ז) יהיה

כשר לעדות, קמ"ל דגם "גוי" אינו יכול להיות "עד". ואם המשנה הייתה אומרת רק לגבי "גוי" שאינו יכול להיות "עד", הייתי אומר שדווקא "גוי" פסול לעדות משום שאינו חייב במצוות, משא"כ "עבד" שחייב במצוות, יוכל להיות "עד". קמ"ל שאף "עבד" אינו יכול להיות "עד".

"והנשים בכלל הנזק"

מנא הני מילי:	השוא הכתוב אשה לאיש	ו"צריכי", לאשמועינן:
רבי יהודה בשם רב "תנא דבי ר' ישמעאל"	"איש או אשה כי יעשו מכל חטאת האדם"	שאף אשה שאינה חייבת בכל המצוות, צריכה "כפרה" וחייבת להביא "קרבן"
"דבי רבי אלעזר"	"ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם"	שאף אשה שאין דרכה להתעסק במשא ומתן, היא "בכלל הנזק"
"דבי חזקיה"	"והמית איש או אשה"	שאף באופן שנהרגה אשה שאינה חייבת במצוות כאיש יהיה בעל השור חייב לשלם "כופר"
רבי יוסי הגלילי		

סו. "השווה הכתוב אשה לאיש לכל עונשין שבתורה", מתי נאמר כלל זה, ומתי לא? ומדוע בפרק שור שנגח ד' וה' צריכים פסוק להביא "שור האשה שהמית"? (תוס')

תוס' מבאר, שמה שאמרנו ש"השווה הכתוב אשה לאיש לכל עונשין שבתורה" זהו רק באופן שלא כתוב "איש" במפורש בתורה, אלא שנאמר ב"לשון זכר", אבל באופן שנאמר "איש", צריכין "לימוד מיוחד" בשביל לחייב אף את ה"אשה". ותוס' מבאר דמה שהגמ' אמרה בפרק שור שנגח ד' וה' דבעינן פסוק ("שורי"), "להביא שור האשה שהמית", אף שלא הוזכר בפסוק "איש" שהמית, הוא משום שהקישו "נגיחה של נזקין" ל"נגיחה של מיתה" (שחייבים אף על ה"קטין"), ו"בנזקין" כתוב: "כי יגוף שור איש" וגו', והיינו חושבים שבא למעט ש"שור של אשה" שפטורים אף ב"מיתה". וע"כ בעינן פסוק בשביל לחייב.

פרק "ארבעה אבות"

פתיחה

"אבות נזיקין": בתורה כתובים כמה סוגי נזקים כשלכל אחד מהם יש דינים מיוחדים, וכל אחד מהם נקרא "אב". וכל "מזיק" שיש תכונה דומה אליו נחשב ל"תולדה" ודיניו שווים ל"אב" (בדרי"כ) וכלהלן:

❖ "שור": נזקי ה"שור" מחולקים ל-3 אבות:

"קרן": תכונתו: "כוונתו להזיק" (ו"משונה")

דיניו: בשלש פעמים הראשונות נחשב ל"תם" והתורה אמרה שיהיה חייב לשלם רק **חצי נזק** וכן שמשלם רק מ"גופו" כלומר רק משווי השור ולא יותר ממה שהשור המזיק שווה. ולאחמ"כ (לאחר ג' נגיחות) נהפך ל"מועד" ומשלם **נזק שלם**. ואף מ"העליה" כלומר אף יותר ממה שהשור המזיק שווה.

"שן": תכונתה: "יש הנאה להזיקה".

"רגל": תכונתה: "הזיקה מצוי" – בדרך הילוכה.

דינם: "מועדין מתחילתן", כלומר שפעם הראשונה כבר מתחייבים **נזק שלם**. וכן חייבים לשלם רק כשהזיקו ב"חצר הניזק" ולא ברשות הרבים. ב"רגל" יש דין נוסף מיוחד שכשהתיזה "צרורות" והזיקה ע"י כחה **בדרך הילוכה** משלם רק חצי נזק.

❖ "בור": תכונתו: "תחילת עשייתו לנזק" – מזיק במקומו ללא שיצטרך לפעולה נוספת.

דיניו: חייב נזק שלם מהפעם הראשונה רק על בעלי חיים שנפלו לבור ופטור לגמרי על **כלים**. באדם שנפל חייב רק על אופן שניזק ולא על אופן שמת.

❖ "אש": תכונתה: "כח אחר מעורב בה" (שצריך שהרוח תעזור לה לשרוף). ודרכה לשרוף כל דבר

דיניה: שפטור על דברים הנחשבים ל"טמון" (לשיטת ת"ק)

❖ **"אדם המזיק":** חייב לשלם בין במזיד בין בשוגג. באופן שנחשב ל"גרמא" פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים.

❖ **"שור שהרג אדם":** תם: השור נסקל והבעלים פטורין מלשלם.
מועד: הבעלים חייבים לשלם "כופר" ליורשי המת בנוסף לסקילת השור.

משנה:

יג. מדוע ה"נזיקין" המובאים במשנה נחשבים ל"אבות"? ולפי איזה סדר נכתבו? משום שכולן כתובים בתורה במפורש ונכתבו כסדר שכתובים בתורה (רש"י).

יד. לצורך מה מפרש לנו התנא שיש הבדל ב"אבות נזיקין" בין אחד לשני? בכדי שנדע שלכל "אב" יש דבר מיוחד = תכונה מיוחדת ודינים מיוחדים ואם היה כתוב "אב" אחד, לא היה מחייב שאף ה"אב" האחר, יהיה חייב [לע"פ שהיה ניתן לכתוב רק חלק והיינו יודעים שאף, ככל אופן, נוקט התנא ההבדל בין ה"אבות" ללמדנו שאין זה "שני כתובים הבאים כאחד ואין מלמדיו" ו"להגדיל תורה ולהאדירה" וכן את ה"יחודיות" שיש לכל "אב" (-תוס', פני"י)

טו. מדוע לא כתוב "ארבעה אבות נזיקין הן"? [תוס']

לפי הסבר א' בתוס' ישנם מקומות שכתוב וישנם מקומות שלא כתוב ואין בזה כלל. ולפי ה"גליון" לא כתוב "הן" משום שהתנא של המשנה לא בא לחדש לנו מה הן ה"אבות נזיקין" אלא שלא דומים הם אחד לשני ולכל אחד "תכונה" מיוחדת משלו. ועל כך הק' שלכאורה משמע מדברי הגמ' להלן שהתנא כן בא לומר לנו את ה"ארבעה אבות נזיקין", ולפי"ז היה צריך כן לומר "ארבעה אבות נזיקין הן" ומשום כך ביאר שלפעמים כתב התנא "הן" ולפעמים לא.

טז. מה מקשה תוס' על רש"י לשיטת המ"ד: "תנא שור לרגלו"? ומה מתרץ ע"כ?

שאם שור זהו רגל מדוע נכתב "שור" לפני "בור" והרי "רגל" כתוב בתורה לאחר "בור" ותירץ שמ"מ כתוב בתורה "שור" (לגבי שור ש"נגח") לפני בור.

יז. מה מקשה תוס' על רש"י לשיטת המ"ד ש"מבעה" זה "אדם המזיק"? ומה תירץ על כך? ומה תירץ ר"ת?

ש"אדם המזיק" כתוב בתורה לאחר "אש", ומדוע כתבו התנא לפני "הבער" ותירץ שבגלל שכתוב במרחק גדול כתבו לפי סדר של "לא הרי" שכתוב בסיפא של המשנה (שזה עיקר משנתנו) ור"ת תירץ שמ"מ כתוב בתורה "אדם" (לגבי אדם שגנב שור) לפני "אש".

יח. מדוע לא הביא התנא ש"אש" חמור מ"שור ומבעה" בכך ש"כח אחר מעורב בו" ו"ש"בור" חמור מכולם ש"תחילת עשייתו לנזק"? (תוס')
 התנא לא כתב שאש חמור יותר בכך שכח אחר מעורב בו משום שזה לא חומרא אלא קולא כלומר שהוא לבד לא יכול להזיק אלא רק ע"י כח אחר שמעורב בו, ולאחר שהפסיק באש לכתוב במה חמור יותר מהשאר לא כתב גם בבור שחמור מכולם בכך ש"תחילתו עשייתו לנזק".

יט. מה הוא "אב מלאכה" במלאכת שבת, ומה היא "תולדה"? ולגבי מה "תולדה דשבת" היא כ"אב מלאכה"?
 "אבות מלאכות" הן מלאכות חשובות שהיו במשכן, ומה שלא היו מלאכות חשובות במשכן נקראו "תולדות". והדמיון בין "אב" ל"תולדה" שבשניהם בשוגג חייבים "חטאת", ובמזיד בלי התראה "כרת". ועם התראה "סקילה",

כ. האם יש משמעות בדין ב"מלאכות שבת", האם נחשב ל"אב מלאכה" או ל"תולדה"? (ת"ק ר"א)
לשיטת ת"ק: יש משמעות משום שכשעושה שתי "אבות" או שתי "תולדות" ב"העלם אחד" (ב"שגגה" אחת שלא נודע לו באמצע על כך) חייב שתי חטאות, משום שנחשב כמו שעשה "אב מלאכה" שתי פעמים. וכשעושה אב ותולדתו ב"העלם אחד", חייב רק אחד. **ולשיטת ר"א:** שאף באופן כזה חייב שתי חטאות אכן אין הבדל בדין אם המלאכה נחשת ל"אב" או ל"תולדה".

כא. מדוע לא תירצה הגמ' דלשיטת ר"א ההבדל בין "אב" ל"תולדה" בשבת הוא שב"אב" מתרין בו "משום עצמו" ובתולדה מתרין בו משום ה"אב"? (תוס')
 לתי' א' בתוס' אין צורך להתרות באמת ב"תולדה" משום האב אלא העיקר הוא שלא יתרו משום אב אחר ולתי' ב' בתוס' זה הוא באמת תירוץ הגמ' שב"אב" מתרין בו משום עצמו וב"תולדה" משום ה"אב" [ומה שנקט "הך דהוה במשכן חשיבא" וגו']

ללמדנו שאף מלאכות שהיו חשובות במשכן ולא נכתבו בפרק כלל גדול נחשבות ל"אב מלאכה".

כב. הסבר את ההבדל בין שתי הנוסחאות בתוס' "הך דהוה במשכן [ו]חשיבא קרי ליה אב" וגו'

לגירסא א': "הך דהוה במשכן חשיבא קרי ליה אב" וגו', כל מלאכה חשובה קוראים לה אב (ואף אם לא הייתה במשכן) ואם אינה "חשובה" אף שהייתה במשכן לא נחשבת ל"אב". [ולפי"ז קשה למה כתוב "במשכן". ומתוך על כך המהר"ם שאפי' שכעת מלאכה זו אינה חשובה, מ"מ מכיוון שזמן המשכן הייתה מלאכה חשובה נחשבת ל"אב"] **ולגירסא ב':** "הך דהוה במשכן וחשיבא קרי ליה אב" גו', בשביל שיחשב לאב צריך שיהא גם במשכן וגם מלאכה חשובה (מהר"ם)

כג. במה שונה "אבות הטומאה" מ"תולדותיהן"?

ש"אב טומאה" מטמא גם "אדם" ו"כלים", ואילו "תולדה" לא מטמא אדם וכלים, אלא רק "אוכלין" ו"משקין".

כד. מדוע לא נחשב שיש "אבות הטומאה" שתולדותיהן כיוצא בהן, במה ש"חרב" שנגעה ב"טמא מת" הרי היא אב הטומאה כ"טמא מת" ומטמאה אדם וכלים? [תוס']

משום שעדיין אינה כ"טמא מת" עצמו משום שכלי ברזל שיגע בחרב דינו שיהא "ראשון לטומאה" ולא "אב" כמו החרב, ולכן שוב אינו בדיוק כמו ה"אב".

כה. הסבר את דברי הגמ': "הכא מאי", ומה תירץ על כך רב פפא?

הגמ' שואלת האם ב"נזיקין" תולדותיהן "כיוצא בהן" (כ"שבת") או "לאו כיוצא בהן" (כ"טומאה"). וע"ז עונה רב פפא שיש אבות נזיקין שתולדותיהן כיוצא בהן ויש שתולדותיהן לאו כיוצא בהן.